

8 Mart Dünya Kadınlar Günü

Yaşasın Kadın Dayanışması

ГЪЭТХАПЭМ И 8 ДУНАЕ БЗЫЛЪФЫГЪЭМ ЯМАФЭ
ОРОПСЭУ БЗЫЛЪФЫГЪЭМ ЯЗЭДЭЭНЫГЪ

ХӘЖӘҚЫРА 8 АДУНЕИ АХӘСА РЫМШ
НАГЗАРАҚАЗААТ АХӘСА РЕИДГЫЛАРА

8 МАРТ ДУЪНЕНАН ЮКЪАРА ЗУДАРИЙН ДЕЗДЕ
ДЕКЪАЛ ХУЛД, ЗУДАРИЙН НАКЪОСТАЛ

ТАЕРГАЕИТТЫ МАЕЙ 8ДУНЕОН СЫЛГОЙМАЕКТЫ БАЕРАЕГ БОН
БИРАЕ ЦАЕРАЕНТ СЫЛГОЙМАДЖЫ ИУДЗИНАД

14 Mart Adige Dili Günü kutlu olsun!

JINEPS

Bağımsızlık Demokrasi Özgürlük ve Birlik

Çerkeslerin Özgür Sesi www.jinepsgazetesi.com 15 TL MART 2021

Çerkes Soykırımı
(Tsitsekun)
Adalet için tanıyoruz!

Söz kadınların!

Bu sayımızda kadınlar öykü ve anılarını, mesleki deneyimlerini, şahitliklerini, sorunlarını ve çözüm önerilerini paylaşarak dayanıştı

Jineps'in Mart 2021 sayısını Yayın Kurulu'nun kadın üyeleri hazırlasın istedik. Her zamanki gibi kolektif çalıştık.

Kadınların sorumluluk almış olması hiçbir şeyi kanıtlamak için değil, kamusal alanda küçük bir farkındalık yaratmak içindi sadece. Aynı nedenle gazeteyi oluşturan metinleri, makaleleri, röportajları da kadın emekleri, kadın şahitlikleri, kadına ilişkin çalışmalar üzerinden inşa ettik.

Birbirinden farklı bakış açılarına, görüşlere yer vermeye özellikle dikkat ettik. Ulaşamadığımız bakış açıları ve görüşlere de şiddet ve nefret dili kullanmadığı sürece Jineps sayfaları her zaman açıktır. Biz ulaşamadıysak siz ulaşın, bu sayıya yetişmediyse bir sonraki ay ulaşın isteriz.

Birkaç aydır hayal ettiğimiz bu sayıda biz büyük bir keyifle çalıştık. Umarız beğenir ve aynı keyifle okursunuz.

SÖYLEŞİ

Anadilinde yaşamak: Anadili Kadınları **S 3**

Agubilra'dan 'şiddet algısı' anketi **S 15**

Maze Sürer: İslamey dansının heykelini yapmak... **S 18-19**

Neris Güven: Evde kal ama sağlıcakla kal! **S 20-21**

Zaina El-Said: Görkemli bir kültürün dağlarda yankılanan sesi **S 22**

Düzce Adige Kültür Derneği Tizeğus Atölyesi **S 28**

İlkay Gökova: 'Düş Fısıltıları' **S 29**

Setenay Özbek: Sürgün edilenlerin hayatlarını köklerinden koparılmış asırlık ağaçlara benzettim **S 34**

Karikatürünü bizimle paylaşan Ramize Ezer'e teşekkürlerimizle...

Evrin Kepenek **S 3**

Filiz Çelik **S 4**

Nurdan Şahin **S 4**

Eylem Akdeniz **S 5**

Filiz Kerestecioglu **S 5**

Jade Cemre Erciyes **S 7**

Puhati Sevda **S 8-9-10**

Rengin Yurdakul **S 16**

Canan Akyüz **S 16**

Misost Ayşen Dağstanlı **S 17**

Aysel Hoşgit **S 17**

Şeyma Seyok Kanbek **S 21**

Papapha Mahinur Tuna **S 23**

Adeje Ayça Atıcı **S 23**

Mukaddes Erdoğan Çelik **S 24**

Ergün Özgür Liy **S 25**

Yasemin Oral **S 26**

Cevriye Aydın **S 27**

Şafak Baba Pala **S 29**

Behice Bağ Özveri **S 31**

Kıp Gupse Altınışik **S 32**

Dr. Selma Özgür **S 33**

Betül Kanbolat Chetyz **S 35**

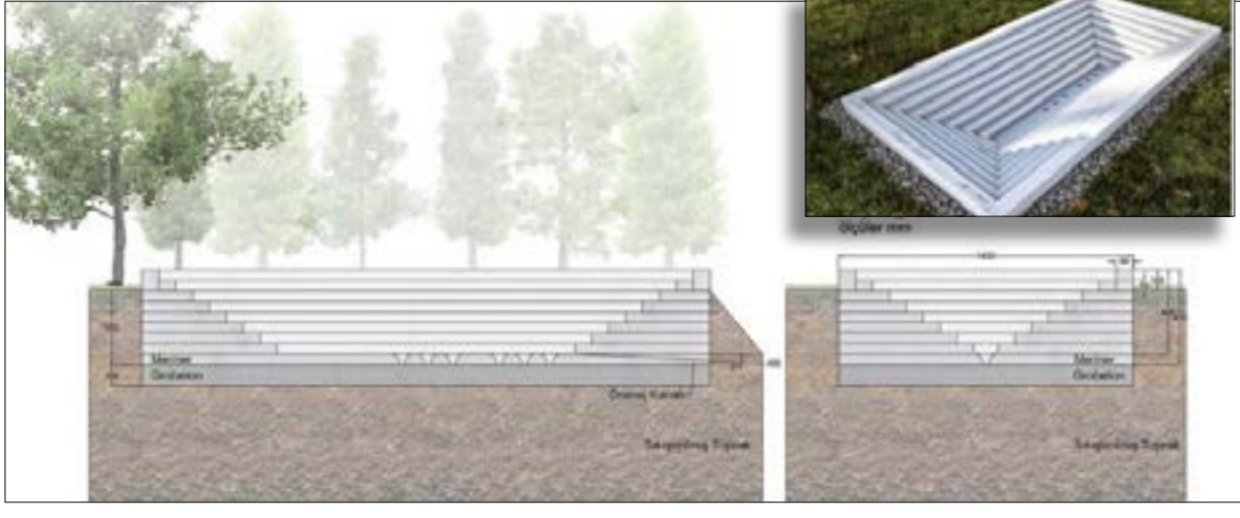
Birgül Asena Güven **S 17**

Dr. Hajbeviko Fatma Yılmaz **S 33**

Nihal Konar Naş'a İBB'den ödül

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı'nın "Şehrin tarihi, mezarlıklarının tarihidir; mezarlık olmaksızın şehir kurulamaz" diyerek açtığı 'İstanbul'un Mezarları Tasarım Yarışması'nın kazananları açıklandı.

19 farklı kategoride olmak üzere toplamda 58 ödülün verildiği yarışmada Nihal Konar Naş'ın Neyzen Tevfik Kolaylı mezarı için önerdiği proje birincilik ödülüne layık görüldü.

Değerli okurlarımız, biliyorsunuz gazetemiz gönüllülük temelinde yayın yapmaktadır. Toplumumuza dair haberler için yararlanabildiği bir haber ajansı ve muhabir ağı yoktur. Sizler bu boşluğu doldurmak istemez misiniz? Derneğinizdeki çalışmalarını, etkinlikleri; köyünüzde kültürümüzle ilgili herhangi bir olayı, etkinliği fotoğraflar eşliğinde bizimle paylaşmanızı rica ediyoruz. Birbirimizden haberdar olmamız hepimize iyi gelecektir.

2020'nin Seteney'i

Merkezi Kanada'da bulunan Çerkes Geri Dönüş Derneği'nin (CRO) düzenlediği yarışmada Adigeyli tiyatrocunu Dana Wojouk "Yılın Seteney'i" seçildi. CRO'nun yaptığı açıklamada, Adigece'nin gelişmesi ve genç kuşaklara öğretilmesi konusunda Wojouk'un yaptığı çalışmalardan bahsedildi.

Sözlük çalışması

Kafkas Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı Yıldız Şerkeri ve beraberindeki heyet, Türk Dil Kurumu (TDK) Başkanı Prof. Dr. Gürer Gülsevin'i ziyaret ederek Çerkesçe ve Abazaca sözlük basılması konusunda işbirliği imkanlarını görüştü.

Tebrikler Djin Çurey

Uzun yıllar anavatanda sürdürdüğü çalışmalarla bilinen Djin Çurey, Abhaz Devlet Üniversitesi Abhazya Sosyal Bilimler Araştırma Enstitüsü Filoloji Bilimi Kürsüsü'nde doktora tezinin savunmasını başarıyla gerçekleştirerek doçent doktor unvanını aldı.

10 Şubat 2021 tarihinde yapılan toplantıda Çurey'in 13 kişilik bilim kurulunun onayına sunduğu "Ritüeller ve Geleneksel Halk Şarkıları, Enstrümantal Yapısı ile Türkiye Abhaz-Adige Diasporası" konulu tezi oybirliğiyle kabul edildi. Djin Çurey'i kutluyor, başarılarının devamını diliyoruz.

Nart Akademi

Nart Akademi'nin üçüncü semineri 18 Şubat akşamı Prof. Dr. Erol Taymaz'ın "Türkiye'de Kimlik Mücadelesi ve Örgütlenmenin Gelişimi" başlıklı sunumuyla gerçekleştirildi.

Kınıyoruz!

KRT TV'de "Kent ve Yaşam" programını hazırlayıp sunan, gazetemizde de yazılarını paylaşan, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şube Kartal Bölge Temsilciliği Yönetim Kurulu Başkanı, İKKD üyesi mimar Osman Gudu 4 Şubat günü Kartal'daki ofisinin önünde saldırıya uğradı. Osman Gudu'ye yapılan saldırıyı kınıyor, geçmiş olsun dilekelerimizi sunuyoruz.

V. Ardamba (14 Mayıs 1945-4 Mart 2010)

A. Mashadov (21 Eylül 1951-8 Mart 2005)

Şimdi sessiz duruyoruz kıyısında bir düşüncenin unutmamak için, çünkü unuttuğun kolay ülkesindeyiz Ne kadar çok öldük yaşamak için

VEFAT

Samsun Çerkes Derneği eski başkanlarından

Lhaşak'o Şahin Konuş
vefat etmiştir.

Ailesi, yakınları ve sevenlerine sabır dileriz.
Tha bu acıyı unutturacak başka acı vermesin.

JINEPS

VEFAT

Şerife Doğbay'ın eşi,
Karbec ve Guşav Doğbay'ın babaları

Duğ Ufuk Doğbay
vefat etmiştir.

Ailesi, yakınları ve sevenlerine sabır dileriz.
Tha bu acıyı unutturacak başka acı vermesin.

JINEPS

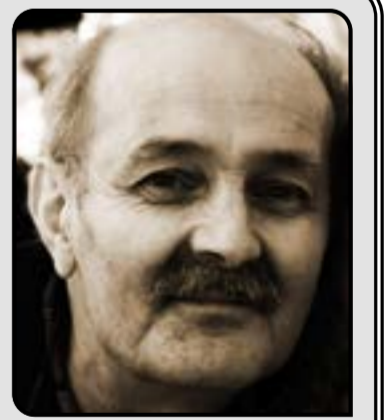
ANMA

2014'te yitirdiğimiz

Suat Berzeg'i

özlemlerle anıyoruz.

JINEPS

VEFAT

Sivas Kangal Aşağıhüyük
(Babugoe) Köyü'nden

Babug Ergün Yıldız
vefat etmiştir.

Ailesi, yakınları ve sevenlerine sabır dileriz.
Tha bu acıyı unutturacak başka acı vermesin.

JINEPS

VEFAT

Köln Çerkes Kültür Derneği Başkanı

Pısbilen Faruk Kaşat
vefat etmiştir.

Ailesi, yakınları ve sevenlerine sabır dileriz.
Tha bu acıyı unutturacak başka acı vermesin.

JINEPS

VEFAT

KAFDAV Bilim Kurulu üyelerinden,
siyasetçi ve öğretim üyesi, Sakarya Adliye Köyü'nden

Şeşeş'u Cahit Tutum
vefat etmiştir.

Ailesi, yakınları ve sevenlerine sabır dileriz.
Tha bu acıyı unutturacak başka acı vermesin.

JINEPS

TARİHTE BU AY

- 08 Mart: Dünya Kadınlar Günü
- 14 Mart: Adige Dili Günü
- 23 Mart: Çerkes takviminde 'Yeni Yıl'
- 27 Mart: Dünya Tiyatrolar Günü
- 25 Mart 1382: Mısır Çerkes Memluk Devletinin kurulması
- 24 Mart 1789: Rusların Anapa'ya saldırısı
- 01 Mart 1811: Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın hile ile Kahire'de Çerkes beylerini öldürtmesi
- 14 Mart 1853: İlk Adige alfabesinin Bersey Wumar tarafından Tiflis'te yayımlanması
- 04 Mart 1921: Abhazya Cumhuriyeti'nin kurulması
- 08 Mart 1922: Yazar Hadağatle Asker'in doğumu
- 04 Mart 1936: Mısır Çerkes Kardeşler Cemiyeti Başkanı Abdülhamit Huştoko'nun vefatı
- 24 Mart 1941: Prof. Aziz Meker'in vefatı
- 08 Mart 1944: Balkarların Sibiryaya sürgün edilmesi
- 17 Mart 1944: Kuzey Kafkasya Kurtuluş Savaşı'na katılan Albay Süleyman İzzet Tsey'in vefatı
- 26 Mart 1961: Kuzey Kafkasya Milli Merkezi Başkanı Prof. Ahmet Nabi Magoma'nın Münih'te vefatı
- 08 Mart 2005: Çeçenya Devlet Başkanı Aslan Mashadov'un öldürülmesi
- 04 Mart 2010: Abhazya'nın ilk lideri Ardızınba'nın vefatı

Tüm dünya dillerinin Anadili Günü kutlu olsun!

Dil Hakları İzleme Belgeleme ve Raporlama Ağı (DHİBRA), 21 Şubat Uluslararası Anadili Günü'nde Türkiye'nin 19 anadilinde 99 imzalı 4 talepte bulundu.

İmzacılar arasında Jineps gazetesinin de yer aldığı açıklama Türkiye'nin 19 anadilinde hazırlandı: Abazaca, Adigece (Batı), Adigece (Doğu), Arapça, Arnavutça, Boşnakça, Çeçence, Ermenice (Batı), Gürcüce, Hemşince, Kurmanci, Ladino, Lazca, Osetçe, Romeika, Rumca, Süryanice, Türkçe ve Zazaca.

DHİBRA'nın açıklaması şöyle:

21 Şubat Uluslararası Anadili Günü vesilesiyle, anadilinin anlam ve önemi konu-

sunda duyarlı sivil toplum özneleri olarak 2021 yılında da taleplerimizi dile getirmek için bir araya geldik.

Türkiye'nin zenginliği olan tüm anadillerinin ve dilsel çoğulluğun herkes tarafından sahiplenilmesi ve desteklenmesi, farklılıklarımızla barış içinde bir arada yaşamının güvencesidir. Dil hakları önündeki engellerin ortadan kaldırılması, demokrasinin olmazsa olmazlarındandır.

Bu konuda duyarlı olması gereken devlet, toplum ve bireyler olarak herkesin üstüne büyük görevler düşmektedir. Yok olma tehdidi altındaki diller başta olmak üzere, farklı Türkiye dillerinin yaşaması için büyük fedakârlık-

la çalışan kişi ve kurumların ülkenin kültürel zenginliğine katkısının kabul edilerek desteklenmesi gerektiğine inanıyoruz.

Dil Hakları İzleme Belgeleme ve Raporlama Ağı'nın (DHİBRA) bileşenleri olarak bu bağlamda çağrımız şudur:

1) Anadilinin öğrenilmesi ve kamusal alanda kullanım için daha özgürlükçü hukuki ve idari düzenlemeler yapılmalı ve mevcut düzenlemeler engelsiz ve kararlı bir şekilde uygulanmalıdır.

2) Yok olma tehdidi altındaki dillerin koruma altına alınması için somut adımlar atılmalı, bu konuda çalışan sivil toplum özneleri ivedilikle desteklenmelidir.

3) Ülkede kullanılan farklı anadillerine ilişkin üniversitelerde kurulan birimler (bölmeler, anabilim dalları ve enstitüler) yaygınlaştırılmalı ve mevcut birimler kaynak ve kapasite açısından geliştirilmelidir.

4) Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 2 Eylül 1990'da yürürlüğe giren ve Türkiye tarafından 2 Ekim 1995'te onaylanan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin anadiline ilişkin üç maddesine Türkiye tarafından konulan çekinceler kaldırılmalıdır. Dil hakları, insan haklarının ayrılmaz parçasıdır!

Tüm dünya dillerinin Anadili Günü kutlu olsun!

Diller mezarlığı ve eskiciler

Evrım Kepekç

Kayıbolmuş bir kent eskicisiydi
Makineleşmeye karşı duyguları topluyordu
Kaybolmuş bu kent sokaklarında
Torbasında umut
Torbasında insana dair ne varsa
Yalnız değilsin eskici
Bir sabah güneş doğar
Sevgiden tuğlalardan yeniden kuramaz bu kenti

Güneşli bir öğle vakti. Ağaçlar çiçeğe durmuş, çiçekler güneşe dönmüş yüzünü. Kentin orta yerinde ise tüm bu var oluşların uzağında devasa bir alışveriş merkezinin açılışı için akıl almaz bir hareketlilik var.

Devletin en üst düzey yetkilisi, yabancı ülkelerin de devlet başkanlarının olduğu açılış için ilk "merhaba"yı yükseltiyor. Bir yandan da önceden bu açılışlarda bu toprakların "zenginliğini" vurgulamak için en azından üç, dört dilde söyleyirdi bu "tek kelime" göstermelik "merhabalar" kalmadı artık diye düşünüyor.

E "bölünüyoruz" dedik, "güvenlik" dedik, "tek dil" dedik, "aman dilini öğrenip ne yapacaksın, git yabancı bir dil öğren" dedik, ülke kadınları, erkekleri, ne bizim dayattığımız tek dili ne de kendi anadillerini tam olarak öğrenebildi.

Ortaya az kelimelerle konuşulan, derinliği olmayan bir iletişim tarzı çıktı diye düşünürken yakalıyor bu kez kendini.

Yabancı konuklara bu "diller mozaığı"ni gösteremedik diye de hayıflanıyor.

Elbette bu anlattığım şimdilik bir distopya, ama ne yazık ki ülkenin bir diller mezarlığına döndüğü, bir distopya değil.

Mesela, Ubıhça yok oldu. Ubıhçayı konuşabilen son insan Fehik Eşenç yaşamını kaybedince bu dil de kayboldu gitti. Tark etti bizi.

Bu toprakları kendisi yapan, Abazaca, Hemşince, Lazca, Pontus Rumcası başta olmak üzere birçok anadili de tehlike altındadır.

Tehlike altındaki dilleri kendisine dert eden, Türkiye bir diller mezarlığına gömülmesin diye harekete geçen onlarca insan var.

Bu ülkenin dil savunucuları, aynı Metin Kemal Kahraman'ın "Eskici" isimli şarkısındaki "Eskici" gibi, kent sokaklarında anadillerinden kelimeleri topluyorlar.

Bir Hemşinli olarak benim heybemde de var kelimeler, şarkılar, ninniler, masallar... Hele bir kadın gazeteciyseniz, öyle anlara tanık oluyorsunuz ki Türkçede karşılığını bulamıyorsunuz, anlatmak istiyorsunuz kendi anadilinizde...

Ve fakat bu kez de kimsenin anlamayacağını biliyorsunuz. Zaten ben de tam bir asimilasyon kuşağının evladı olarak Hemşinceyi kelime kelime biliyorum, öyle cümle kuracak kadar da bir Hemşince bilgim yok.

Yani kendiniz olmayan, çocukluğunuzda dünyayı anlamlandırdığımız kelimeler olmadan bugünü de ifade edemiyorsunuz. Belki de kurduğunuz cümleler sadece bir ses olarak kalıyor, manasız.

Kayıbolan Hemşince, kaybolan sizin benliğiniz, siz oluyorsunuz.

Bunu fark ettiğim anda başladı benim de anadilim için mücadele.

İlk olarak gazetecilik faaliyetlerim dolayısıyla yargılandığım davada mahkeme heyetine seslendim; "Komanakta hozayik", "Buradayım, duyuyor musunuz" dedim.

Bir Hemşinli gazeteci olarak devletin ve mahkemesinin beni duymasını, görmesini istedim.

O günden beri de anadilim önceliklerim arasında. Bizden büyüklerin çoğu kez "boş iş" olarak algıladığı dil mücadelesinde ufak tefek işler yapmaya başladım. Dili bilen insanların cümlelerini kaydettim. Hikâyelerini dinledim, aktardım. Özellikle dilin taşıyıcısı olan Hemşinli kadınlarla söyleştim.

Hemşincenin sonraki kuşaklara aktarılması için bireysel olarak ne yapabilirim oyu yapabildiğim. Öyle de devam ediyor.

Hemşince, Lazca, Kürtçe, Zazaca, Pomakça, Çerkesçe... "Damdan düşenin halini damdan düşenler" gibi başka başka diller için mücadele edenlerle de ortaklaştık çoğu kez.

Yani, özcesi, bu topraklar, diller mezarlığına dönmeyen diyen onlarca "eskici" var.

Yalnız değiliz! Yalnız değilsiniz!

Anadilinde yaşamak: 'Anadili Kadınları'

Üç sene önce akademik çalışmalarını sebebiyle Türkiye'ye geldiğimde Bilgi Üniversitesi'nde diller ve kültürler üzerine birtakım çalışmalar yaptığımı gördüm. Süreç içinde yapılan güzel işleri takip etme şansım oldu. Elif Yıldız ile de bu çalışmaların etkinlikleri sırasında tanıştık. Bundan tam 1 yıl önce Elif beni aradı ve 21 Şubat için yapılan etkinliklerde kadınların pek yer almadığını ve bu konuda bir Kadın Anadili Çalıştayı düzenlemek istediklerini; farklı dillerle yolları kesip kadınları bir araya getirmek istediklerini söyledi. Cevabım "Ben dilbilimci değilim" oldu. Bu grupta nasıl bir katkı olabileceğini kavrayamadım. Ancak Elif, "Diller, kültürler keşiminde ne yapabilirsek onu" deyince gruba katılmaya karar verdim. O zamandan bu zamana sorduğumuz sorular hep "kimiz, ne istiyoruz ve birlikte neler yapabiliriz?" oldu. Sadece toplumda öteki sayılan dillerden bir anadilim olduğu ve bir diğerini de ilerlemiş yaşlarda öğrenerek konuşduğum için değil de; aslında tam olarak bu çok kimlikli ve çokdilli varoluşlarımızın, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin, barış arzumuzun, akademik ya da sivil hareketler içinde tüm bu kesimselliklerle duruşumuzun birbirine benzeyen çok fazla hikâyesi, acı tecrübesi, sözü, müziği, çiçeği, böceği, umudu, hayali, korkusu, kaygısı ve yarına bırakmak istedikleri mesajları olduğu için bugünlere gelebildik. Zaman içinde kendimize Anadili Kadınları dedik, ama ne sadece analığı, ne sadece tektip bir kadınlığı, ne sadece bir dili değerine üstün gördük. Birbirimizden öğrenerek çıktığımız yolda her gün bizim bir yerlerde hikâyemizi anlattık. O yüzden Anadili Kadınları'nın hikâyesini sadece ben anlatmak istemedim sizlere. Anadili Kadınları'nın hikâyesini benden önce bu işin içinde olan iki insana, Elif Yıldız ve Aylin Karakaş'a sordum.

Jade Cemre Erciyes

Öncelikle sizleri tanıyabili miyiz?

-Elif Yıldız (E.Y.): Ben Elif Yıldız. İstanbul Bilgi Üniversitesi Türkiye Kültürleri Araştırma Grubu'nda çalışıyorum. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji bölümünde lisans ve yüksek lisans eğitimimi tamamladım. 2016 yılından beri Türkiye'de kültürel çoğulluk, Çerkesler ve kimlik alanında çalışıyorum. Bu süre zarfında birçok eğitim ve araştırma projesinde yer aldım. Türkiye'de konuşulan Türkçe dışı dilleri temel alan "Çoğul İstanbul Medyası" (2018) ve "Bir Dilin Peşinde" (2019) sergilerinde aktif olarak çalıştım. Günümüzde Anadili Kadınları ve Dil Hakları İzleme Belgeleme ve Raporlama Ağı'nda (DHİBRA) geniş ekiplerle dil üzerine çalışmalar yürütmeye devam ediyoruz. Anadilim Türkçe, baba tarafım ise Dağıstan göçmeni ve konuştuğularını dil Avarca (Maarulca). Bu konulara olan ilgimin temelinde bu bağımın olduğunu söyleyebilirim.

-Aylin Karakaş (A.K.): Slav u rez (selamlar ve saygılar). Ben Aylin, Kürt anne ve Kürt babanın üçüncü çocuklarıyım. Çok evvel Ermeni halkıyla yaşayan bir köyden köklerimi alıyorum. Çokdilli, çokkültürlü bir geçmişin ardından bana kalan, anadilinde gündelik sohbetlerin dışında konuşmamak; sanatı, felsefeyi,

bilimi başka bir dilden anlamaya çalışmak oluyor. İnsan öyledir ya, güdülerin çok dışında maneviyatı derin bir varlıktır. Doğayı, şarkıyı, şiiri hissetmek ister. Hisler anne karnında başlar, anadilde başlar. Özcesi hislerinin peşinde, hakikatinin içinde bir arayışçıyım. Yolum kadim tarihin çokkültürlü, çok halklı, çokdilli geçmişinin izlerine karışmış. Bana düşen, yolun yolcusu olmak. Elbette ki arayışın varacağı bir durak "Anadili Kadınları" grubu oldu.

-Geçen 25 Kasım'da ve 21 Şubat'ta Anadili Kadınları'nın bildirisi yansıdı basına. Nasıl bir ihtiyaçtan ortaya çıktı?

-A.K.: Kürt kadınları, çokdilli bir kadın çalıştayı için çağrı yaptı.7-8 kadın ile ilk hazırlık toplantısı yapıldı. Çalıştay çağrısından sonra grup 30 kişiye çıktı, burdan sonra çağrı DHİBRA ekibinin de yaygınlaştırmasıyla çok daha geniş bir grupla ikinci çalıştay hazırlık toplantısı yapmaya hazırlanırken pandemi süreci yaşandı. Kadınlar dönem itibarıyla daha kapsamlı bir yol yürüme isteminde bulundu. Erkek egemen dilin tüm toplumsal yaşamı cendere altına aldığı bu dönemde kadın bakış açısıyla, cinsiyetçilikten arınmış, eşit ve özgür bir iletişim tüm toplum için temel bir ihtiyaç. Dillerin, tarihin ilk toplumsal iletişim kanalı olduğu bilimsel bir gerçek iken,

insan inşası kurumların diller için sınır belirlemesi, dillerin yaşamsal kılınması için koşul oluşturmaması temel çelişkidir. Doğru belirlenmeyen politikalar sadece dilleri yok etmez, aynı zamanda kültürleri, gelenekleri dayanışmayı da yok eder.

-E.Y.: Fakat özellikle belirtmem gerekiyor, bu grupta yer alan hiçbir kadın için bu sorunun cevabı aynı değildir. Hepimiz ayrı ayrı yerlerden, ayrı ayrı bağlantılardan birbirimizi bulduk. Benim için Türkiye Kültürleri Araştırma Grubu'ndan Ferda Önen'in "Kürt kadın arkadaşlar anadili ile ilgili kadınlardan oluşan bir çalıştay düzenlemek istiyorlar, kimleri davet edebiliriz?" sorusuyla başladı. 2020'nin başlarından gelen bu sorunun üzerine uzun yıllardır farklı işlerde keşiştığımız birçok isimle irtibata geçtik.

Küçük bir grupla ilk başta fiziki bir buluşma gerçekleşse de pandemi nedeniyle tüm diyaloglarımız çevrimiçi platformlarda devam etti. Uzun süre birbirimizi tanımak, ne yapmak istediğimizi anlamak için haftalık buluşmalar düzenledik. Birinin düzenli olarak bu buluşmalara katılmaması hiç problem olmadı. Her zaman kişinin kendini iyi hissettiğinde, uygun olduğunda dahil olacağı bir grup oldu Anadili Kadınları.

Nasıl bir ihtiyaçtan ortaya çıktığına gelirsek; sebebi çok net aslında. Sivil toplum örgütlerinde ve yerel alanlarda diller üzerine yapılan çalışmalar, işler çok erkek egemen alan, kadınların bu tür çalışmalarından -savaşarak ve/veya bezerek- uzaklaşmasına neden oluyor. Anadili Kadınları, toplu bir organizasyondan çok, anadili meselesini dert eden kadınların birbirine destek verdiği, nefes alırdığı bir alan. Tabii bu kadar farklı dillerle, farklı işlerle uğraşan kadınlar bir araya gelince ortaya çok güzel şeyler de çıkıyor.

-Peki, hangi dilleri konuşan veya çalışan kadınlar yer alıyor grupta?

-E.Y.: Abhazca, Adigece, Arapça, Ermenice, Gürcüce, Hemşince, Kurmanci, Lazca, Ladino, Rumca, Süryanice, Zazaca dillerini sıralayabiliriz. Genelde çoğu kendi dilinin, anadilinin üzerine düşünen ve çalışan insanlar. Dilbilimci ya da farklı dillere merak sarırlar da aramızda tabii ki.

-A.K.: Kimisi dilin akademisyeni, kimisi dilin aktivisti. Aslında anadilinde yaşamak isteyen kadınların grubu... Ayrıca kendini büyütme, daha çok kadınla bir arada da-

yanışmak için çağrı yapmaya devam ediyor.

-Ne tür çalışmalar yapıyor Anadili Kadınları?

-A.K.: 25 Kasım'da tercüman verilmediği için gördüğü şiddeti anlatamayan Fatma Altınmakas, Anadili Kadınları grubunun neden bir araya gelmesi gerektiğinin bir cevabıydı. Kadınların şiddetin her türlüünü gördüğü bir ortamda yaşadığı acıyı, şiddeti ifade edememesi şiddetin başka bir türünü oluşturuyordu. Bu acı hepimizin, tüm kadınların. Anadilim yaşatacağını, İstanbul Sözleşmesi'nin yaşatacağını anadil grubu olarak o gün bir bildiri ve çokdilli bir video ile ifade ettik. Kadınları ve dillerimizi yaşatmak için birbirimize ne kadar ihtiyacımız olduğunu bu vesileyle bir kez daha anlamış olduk.

25 Kasım bildirisi sonrası anadil grubu olarak 21 Şubat'a giderken bir haftaya yayılan bir program çıkardık. 21 Şubat'ta hem DHİBRA'nın dil hakkı bildirisini imzaladık hem de Anadili Kadınları olarak kendi bildirimizi yayımladık.

-E.Y.: 25 Şubat'ta DHİBRA ile birlikte kadın hikâyelerinin anlatıldığı bir söyleşi düzenledik.

-A.K.: Farklı dillerin, farklı hayatların, aynı duyguların keşiştiği bu söyleşide herkes kendinden bir parça buldu.

-E.Y.: TV ve radyo programlarına katılarak kadın hikâyelerini ve Anadili Kadınları'nı anlattık. YouTube üzerinden hazırladığımız oyna-tma listemizden her gün bir parçayı sosyal medya hesaplarımızdan paylaştık.

-A.K.: Çokdilli, kadınların dilinden kadınların hikâyelerini konu alan bir müzik listesi bu. Yine kadınların emeğiyle yapılan oyuncaqlarla çokdilli bir stop motion/anime filmi çekildi. Şunu söyleyebilirim, 21 Şubat Anadili Günü kapsamında kadınlar olarak oldukça yoğun tempolu bir çalışma içerisindeydik. Sadece kadınların yer aldığı bu çalışma, kadın dayanışmasının moral ve coşkusunu bir kez daha bize hissettirdi. Umuyorum ki Anadili Kadınları grubu zaman geçtikçe kadın dayanışmasını büyütür, kadınlar dillerini yaşatmak için etkin adımları attırmayı sağlarlar. Bu çalışmaya ve tempoya dahil olup bizimle dayanışma içinde olduğunuz için sizlere de dil grubumuz adına teşekkür ederim.

-E.Y.: Eğer bize ulaşmak istiyorsanız Anadili Kadınları adıyla Instagram, Facebook, Twitter ve YouTube'da bizi takip edebilirsiniz.

Kadınların siyasette yeri

Filiz Çelik

İçinde Çerkes, kadın, siyaset kelimelerinin geçtiği bir yazı yazmak epeyce zor. Zira ülkemizde halkların siyasi yaşamında kimliği ile temsil edilme hakkı henüz çok tartışmalı. Zaman zaman bu hak bahsedilse bile nereden eseceği belli olmayan rüzgârlar sizi önüne katıp götürebilir. Siyasetten merkezde yer alan partilerde bitmek bilmeyen milli birlik beraberlik ihtiyaçlarına, sol cenahlarda siyaset yapan partilerde evrensellik söylemine yenik düşebilirsiniz. Velez ki yolunuzu başka bir etnik kimliğin hâkim olduğu yapılara düşürdü iseniz görece daha şanslısınız. Ancak bu defa daha kalabalık olanın gölgesinde kalma, sıra beklemeye gibi durumlarla karşılaşmanız muhtemeldir. Hal böyle olunca Çerkes kimliği ile siyasete girme hakkı talebine bir de kadın eklenince daha gidilecek çok yollar, aşılacak çok bariyerler, çözülecek deste deste sorunlar olduğu aşikâr. İçinde yaşadığımız bu ülkede etnik, cinsel kimliklerin siyasette temsili başlı başına sorun olduğu için konu 'kadının siyasetteki yeri' olarak işlenecektir.

Önce bir konunun altını çizmek isterim. Kadının siyasette yer alması konusunda kadın cinsinden birilerinin eril kodlarla siyasi arenada boy göstermesi olarak değerlendirmiyorum. Zira öyle örneklerle karşılaşılıyoruz ki, hele iktidar tarafında saf tutulmuşsa, saf-lardaki yerlerini korumak isteyen muktadir erkek zihniyetli kadınlar var etrafta. İktidar böyledir zaten, içinde yaşadığımız yıllardan, zamandan bağımsız olarak söylüyorum, kendini ele geçireni değiştirir, hatta zalimleştirir. Konumuz o kadınlar değil, dünyayı değiştirecek olanlar, ruhları ve kalpleri renkli olanlar bizim konumuz.

Tespit çok net: Kadınların siyasete katılımında çok ciddi bir eşitsizlik mevcut. Parlamendoda, yerel yönetimlerde, sendikalarda az sayıda yer alan kadının da karar alma mekanizmalarına katılımı çok sınırlı. Türkiye'de durum kötü ama dünyada da çok iyi değil. Hem katılımda eşitliğin hem de katılmada eşit ve adil şartların sağlanması için daha yapılacak çok iş var. Demokrasinin temel unsurlarından bir tanesi eşit temsil ise nüfusun yarısını oluşturan kadınların siyasette eşit oranda temsil edilememesi de temel olarak bir demokrasi sorunudur. Daha iyi bir dünya için daha gelişmiş bir demokrasiye ihtiyaç varsa bu da kadınların siyasette de eşit temsilinden geçiyor; zira insanın olduğu her yerde tüm sorunlar ve çözümler birbirine temelden bağlı.

Peki, kadınlar, kadın kimliği ile neden siyasette yer almalı?

ABD merkezli sivil toplum kuruluşu Ulusal Demokrasi Enstitüsü (NDI) (*) yayınladığı raporda bu soruya "Kadınların siyasi katılımı, cinsiyet eşitliğini sağlama, vatandaşların ihtiyaçlarına daha fazla cevap verme, partiler ve temsil sorunu yaşayan farklı kimlikler arasında daha fazla işbirliği yapma ve daha sürdürülebilir bir geleceğin inşası gibi demokratik kazanımlar sağlıyor" şeklinde yanıt veri-

Kadınların siyasete ilgisizliği diye bir kavram da var, evet. İsteseler gelirler ve kırmızı halılar serilir edasıyla dillendirilen bu nedenin iyi araştırılması gerekir. Yukarıda sayılan tüm gerekçeleri tek başına alt etmesi gereken kadın siyasetten uzak duruyor ise eğer, önce bu gerekçelerin ortadan kaldırılması gerekir. Eşit katılımı talep etmek yetmez, katılım koşullarında adalet sağlanması gerekir.

Çerkes kadınlarının durumuna gelince, diğer kadınlarla birlikte göğüslemek zorunda oldukları bu engellerin üzerine bir de Çerkes kültürünün sorumluluklarını ekleme gerekir. Anadilin ve kültürün taşıyıcısı, geleceği var edecek Çerkesleri yetiştirecek olan anne rolleri de eklenince siyasete daha uzak bir ihtimal haline dönüşüyor.

Kadınlara, siyasi yaşama katılım konusunda sıkıntılardan bahsettiklerinde hep "Vazgeçmeyin, mücadele edin, kazanın" denir. Gerçekte burada kastedilen mücadele, erkek usulü siyasetin ve rekabetin bir parçası olmaktır. Delege savaşları, güç dengeleri, çıkar toplulukları içinde yer almak, alışıldık siyaset ağlarının içinde 'aynılaşmak'. Ya da 'temsili' olarak yer almayı kabul etmek.

Elbette vazgeçmek yok, yapacak işimiz var. Ama vazgeçmeyeceğimiz, kadın bakışı açısı ile siyasete dahil olmak elbette. Kadınların siyasette eşit temsiline gerekliliğini her ne kadar mikrofon uzatılan herkes tespit ediyor olsa da asıl iş biz kadınlara düşüyor, düşecek. Teknolojinin gelişimi, internet, sosyal medya bize olanaklar sunmuş ise de daha kat edecek çok yolumuz var.

Engelleri ortadan kaldırıp 'Çerkes' olarak, 'kadın' olarak, 'Çerkes kadın' olarak her nerede ve nasıl mücadele etmek gerekiyorsa orada olmak durumundayız.

Toplumsal ve kültürel alışkanlıklar ile mücadele edecek, ekonomik hayatta daha çok var olacağız. Yol yürürken arkadaş gelenlere de elimizi uzatacağız.

Toroslar'da doğmuş, köylü, tiyatroyu bir Yörük ve kadın olan Ülmiye Koçak'ın dediği gibi "Bir kadın kendini geliştirsin, dünya değişir".

Ben siyaseti zarafet, bilgi, sadelik ve cesaretle yapan muhteşem bir kadın tanıdım. Yol arkadaşlığı ettiğimiz süre içerisinde dokunduğu her konuda, tanıştığı herkeste nasıl güzel bir etki bıraktığına, mücadelesine şahitlik ettim. Hem etnik kimliğine hem kadın kimliğine hem siyasi düşüncelerine sahip çıkan ve tüm bu kimliklerle nasıl bir arada olunabileceğini gösteren çok sevgili bir kadın; Sımra Kozzapha (Ferdane Kılıç)...

Ansınası sonsuz saygıyla...

* NDI'nın kadınların siyasete katılımına ilişkin sorunları ve çözüm önerilerini irdelediği "Democracy and the Challenge of Change A Guide to Increasing Women's Political Participation" raporu.

Bir asır beklememek için...

Nurdan Şahin

Müjde! Dünya çapında toplumsal cinsiyet eşitliği 99 yıl sonra gerçekleştirilecekmiş. Yalnız hemen sevinmeyin çünkü bizim coğrafyada biraz daha uzun bir zaman gerekiyor- 139 yıl. Zaman su gibi akıp gidiyor zaten, geçiverir göz açıp kapayana kadar 139 sene deyiş, yaşadığımız ülkede, bulduğumuz cemaatte kadının eşit ve saygın yeriyse avunmaya devam edebiliriz. Ya da gerçeklerin farkına varıp, değiştirmek, süreci hızlandırmak, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için mücadele ederiz. Hep birlikte. Dayanışmayla...

Dünya Ekonomik Forumu ya da kısa adıyla WEF, 2006'dan beri her yıl Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Raporu yayınlıyor. 107 ülkeyle başlayıp, 2020'de 153 ülkeye kapsayan bu çalışma dört konuda ülkelerin durumunu kıyaslıyor: **Politik Güçlendirme, Ekonomik Katılım ve Fırsat, Eğitim Erişim ve Sağlık**. (1)

Kıyaslama, bu konulardaki mutlak gerçekleştirilme değil, kadınlarla erkekler arasında fark olup olmadığını bakıyor. Örneğin, A ülkesinde kadınların %50'si, erkeklerin %70'i üniversite eğitime ulaşırken, B ülkesinde kadınların %15'i ve erkeklerin de %20'si üniversiteye giriyor, B ülkesinin durumu çok daha iyi çıkıyor çünkü kadınlarla erkekler arasında, eğitime erişim açısından çok daha az fark var. Dolayısıyla konu ülkelerin zenginliğiyle, yatırımlarıyla, kişi başı milli geliriyle alakalı değil sadece; öncelikler ve zihniyetlerle de alakalı. Cinsiyet eşitliği açısından bu yıl en başarılı ilk on ülke İzlanda, Norveç, Finlandiya, İsveç, Nikaragua, Yeni Zelanda, İrlanda, İspanya, Ruanda ve Almanya. Bu 10 ülkenin sekizi, İnsani Gelişmişlik Endeksinde (2) de, ortalamla 40.000 ile 70.000 dolar arası kişi başı milli geliriyle ilk 25 arasında bulunurken, Nikaragua kişi başı 5284 dolarlık milli geliriyle 128., Ruanda sadece 2155 dolarlık kişi başı milli geliriyle 160. sırada! Türkiye ise kişi başı 27.700 dolarlık milli geliriyle İnsani Gelişmişlik Endeksinde 54. sıradayken, toplumsal cinsiyet eşitliğinde, maalesef 130. sırada. Japonya da bizim gibi; 43.000 dolar civarındaki kişi başı geliriyle, gelişmişlik endeksinde 19. sırada iken, toplumsal cinsiyet eşitliğinde ancak 121. sırada yer alıyor. Bizden beter yani. Türkiye'de Japonlara ve kültürlerine duyulan hayranlık boşuna değil; benzer zihniyet yapısına sahibiz çünkü.

Biraz sıkıcı olabilir ama gelin çalışmanın Türkiye ile ilgili kısmına yakından bakalım şöyle bir. En iyi notumuz **sağlıkta**; zaten sağlıkta 153 ülke arasında 64. sıradayız. Kamu sağlık hizmetlerinin oldukça gelişkin olduğu ve erişimde cinsiyet sorunu bulunmadığı bir gerçek. Kadınların daha uzun bir ömre sahip olmaları da bu göstergeyi kurtarıyor.

İkinci en iyi skorumuz belki şaşırcağımız ama **politik güçlendirme** göstergesinde ve bunu yine şaşırcağınız ama- Tansu Çiller'e ve HDP'ye borçluyuz! Bu başlık altında 3 hususa bakalım: **1- Parlamentodaki kadın vekil oranı**- (%17,5 ile dünyada 104. sıradayız; en yüksek kadın vekil oranı %39 ile HDP'de (3); dünya ortalaması %25.). **2-Bakanlar kurulundaki kadın sayısı** (2 bakan ve %11,8 ile 113. olmuşuz - dünya ortalaması %21). **3-Son 50 yılda kaç yıl kadınların başkanlık veya başbakanlık yaptığı** ki işte burada Sayın Çiller devreye giriyor; 2,7 yıllık başbakanlığı ile bizi 45. sıraya ve politik güçlendirme endeksinde de 109. sıraya yükseltiyor. 153 ülkenin 85'inde hiç kadın başkanı ya da başbakan olmamış! İspanya, İtalya, İsveç, ABD ve sosyalist geçmişine rağmen Rusya da bu ülkelerin arasında. Yani patriarhal rejim falan dinlemiyor sevgili kadınlar ve erkekler; cinsiyetler arasındaki eşitsizliği kırmak için özel mücadele gerekiyor.

Eğitimde durum kötü değil aslında; eşitliğe oldukça yakın. Ancak o kadar çok ülke bu konuda neredeyse tam eşitlik sağlamış ki, küçük farklar bile sıramızı 113. lüğe düşürmüştü. Eğitimin niteliği ve niteliğindeki farklılık ölçülseydi durumumuz daha kötü olabilirdi.

En kötü göstergemiz ise **Ekonomik Katılım ve Fırsat**; 153 ülke arasında 136. olmuş Türkiye. Eşit işe eşit ücret dışında, bütün göstergeler felaket. İş gücüne katılım kadınlarda %38, erkeklerde %78. Kadınların ortalama geliri, erkeklerin %43'ü seviyesinde çünkü çalışan kadınlar düşük pozisyonlarda çalışıyorlar. Üst düzey yönetici ya da bürokratların içinde kadınların oranı %14 iken, erkekler bu pozisyonların %86'sını işgal ediyorlar. Bu pozisyonlarını kaybetmemek için de, kahir çoğunluğu, **"Bizim kadınlarımız çok değerli, evde tamamen onların sözü geçer, çocuklarımızın anası, başımızın tacı onlar"** falan gibi safsatalar üretiyorlar. Aramızda böyle düşünen kadınlar da hâlâ var ne yazık ki. Ama maalesef dışarda sözü geçmeye-

nin içerde de geçmiyor; kesin bilgi!

Onun için, ilk yapılacak şey kadınların çok daha fazla iş gücüne katılımını sağlamaktır. Bunun için, tamamen kadına havale edilen çocuk, hasta ve yaşlı bakımı gibi ağır işlere kamusal çözümler bulunması lazım. (Son yıllarda, evde bir yakınına bakan ve sosyal güvencesi olmayanlara bağlanan aylık iyi bir politika gibi görünse de kadını tamamen eve mahkum eden bir yaklaşım.) Yeter mi, elbette hayır. Kadın dışarda çalışıp ev dışı üretime katkı sağlarken, erkeğin de evdeki iş yükünü paylaşması gerekir. Yoksa kadın olmak, köle olmak haline gelebilir.

Yeter mi? Yine elbette hayır. Kadınların iş hayatında karşılaştığı bariyerlerin, cam tavanların kırılması, kadınların karar mekanizmalarında yer alması gerekiyor. Bunu belli bir düzeye getirene kadar kadın kotası şart. Gerek ekonomik, gerekse politik alanda, kadın katılımının yüksek olduğu ülkelerin büyük kısmında kotalar uygulanmış, bazılarında hâlâ var. Yıllardır süren erkek egemenliğinin başka türlü kırılması pek mümkün değil. Kim ister mis gibi süren düzeninin değişmesini, gücü paylaşmay!

Türkiye'nin geneliyle ilgili bu durum, ülkede yaşayan farklı etnik gruplar, mesela Çerkesler, Kürtler ya da Ermeniler için farklı olabilir mi? Herhangi bir etnisiteye mensup kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitliğine, geleceğe bağlı kalarak daha hızlı ulaşabilir mi? Açıkçası pek olası değil. Toplumsal cinsiyet eşitliğine gidilen yolu kısaltmak, bir asır beklememek için, **"Türkiye'de yaşayan tüm kadınların, etnik ve dini kimliklerimizden bağımsız olarak hepimizin, bize çok değer verir gibi görünse de aslında, evde, toplumda, işte, sokakta erkeklerle eşit haklara sahip olmamız desteklemeyen, örf, adet, gelenek, görenek ve alışkanlıkları kutsamak yerine mücadele etmemiz, diğer kadınlarla dayanışma içinde, bıkmadan, yorulmadan mücadele etmemiz gerekiyor. Demokrat erkeklerin de bizi destekleyeceklerinden hiç kuşum yok. Daha güzel bir dünya, her konuda olması gerektiği gibi, toplumsal cinsiyet konusunda da eşit olduğumuzda gerçekleşecek çünkü".**(4)

(1)http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf (Türkiye İstatistikleri sayfa 343)

(2)<http://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking>

(3)<https://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/doc/24Haziran2018/2018CBMV-M-VCinsiyet.pdf>

(4)<http://www.gusips.net/columns/5588-8-mart-2014te-turkiye-de-kadin-olmak.html>

Göç ve kadın Bilinmeze kanat çırpanlar

Eylem Akdeniz

Göçün insanın tecrübe edebileceği en büyük travmalardan biri olduğunu öğrendiğimde çok da şaşırmadım söyleyemem. Gündelik dilde göç ve travma sözcüklerini bir arada kullanmaya alışkın olmakla birlikte akademik literatürde de bu iki kavramın birbirini ilişkili tanımlanabileceğini görmeyen değil, onları kapsadığı dünyaların da geride bırakılmasını ifade ediyor. Göç eden ya da göçmen, o güne dek kurmuş olduğu tüm somut ilişkileri ardında bırakıp yeni, çoğu defa öngörülmez ilişkilere adım atıyor. Bu sürecin sancılı olmayacağını varsaymak pek de mümkün olmasa gerek. Yakın döneme dek, kadınlar, göçü tüm sancılılarıyla göğüslemelerine karşın, göç literatüründe kendilerine yer bulamadılar. Kadının göç çalışmalarında görünürleşmesi, kazanması doksanlı yıllarla birlikte değişen siyasal bağlamda göçün kendisinin de farklılaşması ile ilintili. Önceki yüzyıllardan farklı olarak bu döneme göçün siyasallaştığı ve kadınlaştığı ileri sürüldü*. Kadınların göçün görünür özellikleri olarak tartışılabilmesinin bu yazının başlığına da esin kaynağı olan Mirjana Morokvasic'in 1984 yılında yayımlanmış çığır açıcı çalışmasının tetiklediğini hatırlamak gerekir: *Göçmen Kuşlar Aynı Zamanda Kadıdır***. Yakın dönem çalışmalar, kadının göç sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinin omzuna yüklediği sorumluluklar ve sorunlarla boğuştuğunu ve bu durumun toplumsal cinsiyet eşitsizliğini beslediğini vurgular. Göçmen kadın, sığınmacı ya da mül-

teci, omuzlarındaki yükleri yenilerini ekleyerek kendini daha güç koşulların içinde bulabilir ve dahası, toplumsal cinsiyet rolleri göç sürecinde yeniden fakat bu defa daha keskin biçimlerde inşa edilebilir.

Göçmen kadın ne yapar? Çatışmalardan, savaşlardan veyahut yoksulluktan kaçan kadınların önlendeki ilk seçeneği yoğun emek gerektiren çalışma alanlarıdır. Adım atıkları ülkedeki yasal çerçeve, işgücü piyasasının niteliği ve bunlara bağlı bir dizi etmen yeni sömürü düzeylerini beraberinde getirir. Pek çok göçmen kadın bakım hizmeti (çocuk bakımı, yaşlı bakımı) alanında kayıt dışı çalışmaktadır. En güvencesiz işlerde çalışan göçmen kadınlar, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın çeşitli biçimlerine maruz kalmaktadırlar. Göçmen kadınlar, göçmen olmaları hasebiyle, kayıt dışı kâr elde etmenin temel kaynağı olarak görülürken, göçmen kadın emeği çoğunlukla vasıfsız ve daha da düşük ücretlere tabi ve bu yüzden de itaat etmeye zorunlu sayılmıştır. İşte bu çerçevede, göçmen kadın, göç travmasına ilâveten düşük ücret, kötü çalışma koşulları, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına bağlı bir dizi istismarla hayatını sürdürmek durumunda kalır.

Türkiye'nin bu tabloda öngüllüğünden de ayrıca söz etmek gerekiyor. Bölgesel konumu, çevre ülkelerdeki çatışma ve siyasi çalkantılar ve kayıt dışı sektörün yaygınlığı gibi bir dizi etmen göçmenler için Türkiye'yi cazip kılmaktadır. Özellikle doksanlı yıllarla birlikte çevre ülkelerden çalışmaya amacıyla Türkiye'ye göç hızlanmıştır. Göçmen kadınlar, bakım hizmetinde, hizmet sektöründe veyahut imalat atölyelerinde ucuz iş-

çiler olarak ve genellikle de kayıt dışı çalıştırılmaktadırlar. Yasal güvenceden yoksunluk başta olmak üzere bir dizi yoksunluk ve yoksulluk, kadın göçmenleri işverene bağımlı kılmakta ve bağımlılık ilişkisi, istismar ve sömürün yeni veçhelerini doğurmaktadır. Oturma ve çalışma izni olmayan göçmen kadınlar, sınırdışı edilme korkusuyla, pek çok olumsuzluğu sineye çekmek mecburiyetinde bırakılmaktadır. Göçmen kadınlar üzerine çok değerli çalışmalara imza atmış bir dizi akademisyen, çeşitli çalışmalarında, işyerinde taciz ve ücretin ödenmemesinin yaygınlığını göstermişlerdir. Göçmen kadını zaptırap altın alan bu güvencesizlik çerçevesi, göçmen kadının resmi kurumlardan yardım ve destek alamayacağı olması ve istismarın faillerinin cezazsızlık durumu ile pekişmektedir. Böyle bir

tablo, istismar ve hak ihlallerinin sorumlularını daha da cesaretlendirmektedir. İşyerleri başta olmak üzere çeşitli alanlarda istismara, tacize uğrayan ve şiddete maruz bırakılan göçmen kadınlar için sınırdışı edilme tehlikesini aşarak şikâyetlerini dile getirecekleri kurumsal yapıların inşa edilmesi bir gerekliliktir. İşte bu yüzden, "*Istanbul Sözleşmesi Yaşatır*" şiarı göçmen kadınlar için de geçerlidir. Nitekim sözleşme, yasal statü farklılığı gözetmeksizin tüm göçmen kadınları kapsayacak biçimde cinsel şiddet ve ev içi şiddetle ilişkin koruma ve önleme mekanizmalarından faydalanabilmeyi hükme bağlamaktadır.

Suriye'den bilinmeze yolculuk

Suriye'den Balat'ın yoksul sokaklarına uzanan yolculu-

ğun ardından bu sancılı süreci deneyimleyen kadınlardan biri olan Haya ile 2014 yazında tanıştık. Haya'nın hikâyesi çalışmak için bu topraklara gelen diğer kadın göçmenlerinden hayli farklı. Üç çocuğu, eşi ve eşinin ailesiyle gelmiş Balat'a. İsmi Haya değil. Fakat kendisine Haya denmesini istiyor. En küçük çocuğu üç yaşında. Sınırı geçerken aracıları insan başı 1.500 Suriye parası ödediklerini söylüyor. Çocuklar toplamda bir kişi sayılmış. On küsur kişiyle bir arada yaşadıkları evde çocukların bakımından sorumlu. Gelecek planının ne olduğunu sorduğumuzda susuyor ve "Her şey belirsiz" diyor. İç savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin geçici de olsa bir korunma statüsü var aslında. Ancak görünen o ki göç, yoksulluklarını katmerlemiş ve büyük bir kesimi derin bir yoksulluğun pençesine itmiş.

Haya'nın kız kardeşi de üç çocuğu ile onlarla aynı evde yaşıyor. Yakında bir bebeği daha olacak. Asıl olarak kayıt dışı sektörlerde çalışan sığınmacı kadınlarla görüşmek istediğimi, bana bu konuda destek olup olamayacaklarını öğrenmek istiyordum. Haya, kadınlar arasında çalışanların çok sınırlı sayıda olduklarını, söz konusu mahallede çalışan kadın bulamayacağımı söylüyor. Haya'nın kız kardeşi söze giriyor, "Bizim çalışma yerimiz ev, ama artık evimiz yok." Suriyeli kadınlarla ilişkin uzun uzadıya yazmak, bunu başka bir başlığa saklamak gerekiyor.

*Castles ve Mark, J. M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (Çev. B. U. Bal & I. Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi

** Mirjana Morokvasic (1984), "*Geçiş Kuşları da Kadıdır...*" *Uluslararası Göç İncelemesi* 4:886-907.

Hâkim ulus milliyetçiliğine karşı feminist imkânlar

Filiz Kerestecioğlu*

Feminizmin bu topraklardaki tarihini çok daha geriye götürmek mümkün olsa da 70'li yıllardan itibaren yükselen ikinci dalga feminizmin, Türkiyeli kadınlarda kitlesel bir karşılık bulduğunu, feminizmin bu topraklara kök saldığını söyleyebiliriz. Bu rüzgârı taşıyan benim kuşağımdan kadınlar için feminist güzerğâh; özel ile kamusalın, duygu ile akıl, üretim ile yeniden üretimin, ücretli emek ile ücretsiz emeğin birbirinden koparılarak karşıt ve eşitsiz konumlanışının üzerimizde yarattığı tahakkümü sorgulamakla ve bu sistemi değiştirmenin yollarını aramakla başladı. Bu, bir taraftan da gündelik yaşama, kültüre, tarihe, siyasete, ekonomik ilişkilere dair genel geçer tüm 'doğrular'la hesaplaşmayı gerektiriyordu. Patriyarkanın, kapitalizmin ve ulus devletle olan uzlaşısı da elbette buna dahildi.

Osmanlı sonrası modernleşme ve ulus devletleşme projesi, geleneksel toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesini amaçlarken, 'çağdaş Türk kadını' imgesiyle kadınları bu sürecin bir parçası kılmaya çalıştı. Kadınlara 'erkekler gibi olabileceği', örneğin eğitim ve meslek edinebilme ayrıcalığını tanısa da, çalışma izni erkeklerin tekeline bırakırken, esasen milliyetçi söylemin hâkimiyetinde doğurganlık ve bakım yükümlülüğü vurgusuyla kadınlara milli değerlerin taşıyıcısı ve aktarıcısı iyi birer anne olmaları görevi

uygun görüldü. Yani kadın ve erkeğin rolleri devlet tarafından yeniden tanımlandı. Her ne kadar di'li geçmiş zaman ile ifade balsa ve geçmişten bugüne, kadınların mücadeleleri sonucunda bu imge çeşitli şekillerde dönüşümüne uğratılsa da patriyarkal devletin kadın modeli hâlâ bu ideale dayanıyor. Yaklaşık bir asır geçmesine rağmen, kadınların arzuları, bedenleri, fikirleri, emekleri benzer söylemlerle denetim altında tutulmaya çalışılıyor. Kadınların karşı karşıya kaldığı bu pratik, milliyetçiliğin insan yaşamındaki yansımalarına ilişkin de önemli örnekler sunuyor. Milliyetçiliğin toplumsal cinsiyetle ilişkisine dair ilk çalışmalar, Nira

de morali yüksek tutmaları bekleniyordu.

Bu konularda fikir yürüten, tartışan ayrı milliyetlerden kadınlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde milliyete dayalı ayrı grupları oluşturdular. Kuruluşuna izin verilmediği için "Türk Kadınlar Birliği" adını alan Kadınlar Halk Furkasi, İstanbul'da kurulan Kürt Kadınlar Teali Cemiyeti ve Osmanlı kadın hareketinin dergilerinden Hay Gin (Ermeni Kadını) dönemin milliyetçi akımları içinde kadınların kurdukları dergi ve siyasi gruplardan bazılarıydı. Bu grup ve dergilerde yapılan tartışmalar, bir yandan söz konusu milliyetçi kimliği kadınların nasıl var edip güçlendirebileceği üzerine yoğunlaşırken; diğer yandan kadınların ortak sorunları gündeme getiriliyor; feminizm kavramı kadınlar arasında keşfedilmeye ve kullanılmaya başlanıyordu. Bugüne dek süren bu ortaklık, farklı etnik kökeni, sınıfı, dini vd. bir arada barındırabiliyordu. Farklı kimlikleri taşıyan kadınlar, ortak sorunları konuşuyorlardı ve feminist hareket işte bu ortak sorunlara karşı bir mücadele kültürü yaratarak günümüze kadar geldi.

Diğer yandan, devletin kadınları belli kalıplar içine hapsedme eğiliminin yarattığı şiddet tek boyutlu da değildi. Ulus devlet nizamında patriyarka yeniden tahkim olunca, 'ulus' paynesine layık görülen kimlikten olmayanların etnik ve dini aidiyetleri bastırılıyordu. Oysa kadınlık

deneyimimiz bu aidiyetlerden azade değil, tersine toplum içindeki konumlarımız, sınıfsal konumlarımız gibi bu kimliklerin de etkisinde şekilleniyor. Bu da cinsiyet ayrımcılığının yanı sıra etnisite, inanç ya da sınıf temelli ayrımcılıkları da feminizmin sorunsallaştırdığı konular haline getiriyor. Türkiye'de örneğin Kürt Kadın Özgürlük Hareketi sayesinde egemenlik ilişkilerine eleştirel yaklaşan feminist akımlar ciddi bir karşılık buldu. Kadınlara hâkim ulus etrafında homojen bir kesim gibi kuran anlatılar 80'lerden itibaren şüpheyle karşılandı. Örneğin tüm feminist mücadele tarihinde, hâkim kimlikten olmayan kadınların katkıları ya görmeyen ya da hâkim kimliğe atfeden anlayış, feministler arasında ciddi bir sorgulamayla karşılaştı. Tarih boyunca kadınları kimlikleriyle ayırtmak için yönetenlerce tespit edilen, örneğin sembolleştirirsek "farklı ferace ve ayakkabı renkleri", feminist mücadelenin birleştiriciliğiyle saf dışı edildi diyebiliriz! Ama asla tektipleşilmedi de... Farklılıklarla bir arada olabilmek, sanırım en çok da kadın hareketinde mümkün olabildi.

İşçi kadın olmak, Kürt kadın olmak, Ermeni kadın olmak, Çerkes kadın olmak, Alevi kadın olmak, Müslüman ya da inançsız, inançsız kadın olmak... Deneyimlerimiz nerede farklılaşıyor, nerede bizi ortaklaşıyor sorusu, feminist politikada ortak mücadele zeminini kurmak

için yanıtlanamaz gereken sorulardan biri oldu. Bu da birbirini dinleme, farklı deneyimlerden öğrenmeyi beraberinde getirdi. Feminizm dönüştürücü olduğu kadar dönüşen bir siyasal düşünce. Dolayısıyla coğrafyalarda, kadınların çeşitli ezilme deneyimleri ve bunlar karşısındaki ortak mücadeleleri sayesinde hem güçlenmekte hem de sürekli yenilenmekte.

Ben de yıllardır feminist mücadelede yaşadığım bu deneyimi, özellikle mensubu olduğum Halkların Demokratik Partisi'nde daha fazla deneyimleme fırsatı bulduğumu söyleyebilirim. Sadece Kürt kadın olmanın değil, örneğin Ezidi bir Kürt kadın olmanın ne anlama geldiğini; yalnızca İŞİD saldırıları karşısında yaşananlar bağlamında değil, kendi var oluşlarını, kültürlerini tanıyarak anlamak için bir fırsattı partideki birliktelik. Benzer deneyimler Arap, Alevi, Müslüman ve daha birçok kimlikten kadınlarla da yaşandı ve yaşanmakta...

Kimlikleri ayrışma ve ayrıştırma aracı değil, birlikteliği güçlendirmek, farklılıklarımızla bir arada olmak, mücadele geleneği olarak yaşamak ve yaşatmak çok değerli. 40'tan fazla dilin kaybolmaya yüz tuttuğu bu dünyada, öfkeli ve teksesli erkek egemenliğine karşı koyarak dünyayı değiştirme gücünün en çok biz kadınlarda olduğuna inanıyorum.

*HDP Ankara Milletvekili, feminist avukat

Almanya 'Kadın düşmanlığı' ceza yasasına girecek

Almanya'nın Sosyal Demokrat Partisi (SPD) mensubu Adalet Bakanı Christine Lambrecht, 'kadın düşmanlığı'nın cezası artırılan bir unsur olarak ceza yasasına alınması olumlu yaklaşıtı.

Deutsche Welle'nin haberine göre, veri tabanını güçlendirmek için 'kadın düşmanlığı' suçlarının polis tarafından ayrı bir kategori olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade eden Lambrecht, İçişleri Bakanı Horst Seehofer'e de bir çağrıda bulundu. "Sayın Seehofer, gelin bunu polis suç istatistiklerine dahil edelim. Böylece bir adım daha ilerle-

miş oluruz" dedi.

Spiegel tarafından yapılan bir ankete göre kadınlara yönelik şiddet suç istatistiklerinde genelde 'birlikte şiddetli' kategorisinde ele alınıyor; internette kadınlara yönelik suçlar ise 'sanal nefret suçları' olarak değerlendiriliyor.

Almanya medyasında çıkan konuya ilişkin yorumlarda "Şiddetin adını koymalıyız. Maçoluk, kıskançlığa dayanan nefret suç ve eylemleri kadın düşmanlığının eseridir. Bununla daha iyi mücadele etmek için bunu net şekilde kayıtlarla görünür kılmalıyız" ifadeleri yer aldı.

Porto Riko'da OHAL

2019 yılı rakamlarına göre her hafta ortalama bir kadının şiddet yüzünden öldüğü Porto Riko'da, kadınlara yönelik şiddeti önlemek için olağanüstü hal ilan edildi ve kadın hakları savunucularının yıllardır uygulanmasını istediği tedbirlerden bazıları hayata geçirildi.

Ocak ayının başlarında yemin ederek göreve başlayan Vali Pedro Pierluisi tarafından yayımlanan bildiri-gelede, kararın 'uzun süredir çok fazla hasara neden olan bir kötülükle' mücadele etmeyi amaçladığı vurgulandı.

Kurbanların 'sistemik maçoluk, eşitsizlik, ayrımcılık, eğitimsizlik, rehberlik eksikliği ve her şeyden önce eylemsizliğin sonuçlarından mağdur oldukları' belirtilen bildiri-gelede, 'cinsiyete dayalı şiddet', 'basamaklı düşüncelerle baş-ka bir kişiye fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veren davranış olarak tanımlandı.

A da ülkesindeki bu adım, Angie Noemi Gonzalez isimli bir hemşirenin eşi

tarafından öldürülmesi ve adamın bunu itiraf etmesinin ardından geldi.

Proyecto Matria ve Kílometro Cero adlı kuruluşların 2019 raporuna göre, Porto Riko'da her yedi günde bir kadın öldürülüyor.

Adadaki insan hakları örgütleri ve aktivistler, yeni bildirgeyi 'mükemmel bulmadıklarını' ancak kadınların hayatlarını kurtarmanın ilk adımı olarak memnuniyetle karşıladıklarını belirtti.

Porto Riko Aile İçi Şiddet Barınma Ağı başkanı Vilmarie Rivera, "Hükümet, şiddetin öncelikli olarak ele almanız gereken bir sorun olduğunu kabul etti" dedi ve atılacak daha çok adım olduğunu belirterek, toplumsal cinsiyet konularının okul müfredatına dahil edilmesi gerektiğini söyledi.

Şişme evi Hogar Ruth'un direktörü Lisdel Flores ise "Bugün, üç yıldır talep ettiğimiz OHAL ilanı için savaştığımız kadınlar için harika bir gün" dedi. (Sputnik)

İranlı antrenöre 'eş' engeli

İranlı kadın kayakçılar, İtalya'da düzenlenen Dünya Kayak Şampiyonası'na antrenörleri Samira Zargari'ye gitmek zorunda kaldı. Nedeni ise kadın antrenörün eşinin yurtdışına çıkış izni vermemesi.

İran'da kadınların, eşlerinin izni olmadan yurtdışına çıkamaması uygulaması ülkeyi İtalya'daki şampiyonada temsil eden kadın sporcuların antrenörsüz kalmasına yol açtı.

Erkek vesayeti

Şeriat esaslarına dayalı İran hukuk sisteminde erkek, kadının üstünde vesayete sahip. Bir kadının hayatındaki tüm önemli kararlar erkekler tarafından veriliyor. Önce baba, evlenince de koca tarafından. Havaalanından yurtdışına çıkış yapabilmek bir yana, bunun için gerekli pasaportun başvurusu için de erkeğin onayı gerekiyor. Onay vermeyen erkeğin ne bir gerekçe bildirmesi gerekiyor ne de kadını haberdar etmesi.

37 yaşındaki milli takım antrenörü Sargari'nin yurtdışına çıkışına eşinin niye izin vermediği de bilinmiyor. Bu konuda kendisinden de İran Kayak Federasyonu'ndan da bir açıklama yapılmadı.

İran medyasında yer alan haberlerde, Sargari'nin seyahat edebilmesi için federas-

yonun "son ana kadar" çaba gösterdiği ama başarılı olamadığı belirtiliyor.

Tepki topladı

Sargari'nin başına gelenler sosyal medyada yoğun tepkilere yol açtı. Kadın hakları savunucuları, "Bu hepimizin başına gelebilir" sloganıyla dayanışma gösterdi.

İranlı kadın aktivistler, kadın haklarını kısıtlayan uygulamalara mevcut yasalar çerçevesinde çözüm bulmak ve kadınları imkânlar konusunda aydınlatmak için yıllardır mücadele veriyor. Bu imkânlardan biri, nikâh akdine "evlilik koşulları" başlığı altında bir ekleme yapılması.

Aktivist Nazar Ahari, bu yolla kadının yaşamıyla ilgili kararları bizzat verme hakkına sahip olabildiğini, ancak akademisyenler ya da başarılı sporcular dahil pek çok kadının bu imkândan haberdar olmadığını belirtiyor.

İnsan Hakları Muhabirleri Komitesi üyesi olan Nazar Ahari, geçen 17 yıl içinde pek çok kez tutuklanmış ve yıllarca hapis yatmış. 2018 yılından beri Slovenya'da yaşayan Ahari, ülkeyi terk edebilmesinin, eşinin bu akdi imzalaması sayesinde mümkün olabildiğini anlatıyor. (dw.com)

Suudi kadın hakları aktivistleri yıllardır cezaevinde

Hemen özgürlük!

Suudi Arabistan'da üç yıldır tutuklu bulunan kadın hakları savunucuları Luceyn el Hezlul ve Nevf Abdulaziz uluslararası tepkiler sonucu nihayet serbest bırakıldı. Ancak ülkede onlarca kadın aktivist yıllardır haksız suçlamalarla cezaevinde tutuluyor.

Tek başına seyahat etmek, otomobil kullanmak gibi akıldışı yasaklara karşı belirli kazanımlar elde eden kadınların bir kısmı kısa süre sonra "terörizme destek", "darbe girişimi" gibi delilsiz suçlamalarla cezaevlerine atıldı. Feminizmi savunan blog yazarları nedeniyle hedef olan İman el Nefcan, yerel seçimlere katılmak için adaylık mücadelesi veren Samar Badawi, "Neden reşit olmayan bir erkek çocuk yetiştiren bir kadının koruyucusu olsun?" diye soran Nesime el Seda, benzer suçlamalarla halen cezaevinde tutulan kadın hakları aktivistlerinden yalnızca birkaçı...

Riyad Üniversitesi'nde dilbilimi alanında öğretim üyesi olan İman el Nefcan, Luceyn El Hezlul'la beraber ülkede

kadınlara araç kullanma yasağının olduğu dönem bu kuralı deldiği için 2018'in Mayıs ayında tutuklandı. Suudi Arabistan'daki feminizm mücadelesine ilişkin blog yazılarıyla tanınan Nefcan, 2012 yılında Guardian'a yazdığı bir makede, "Cinsiyet farklılıklarının Suudi Arabistan'da olduğu gibi dünyanın hiçbir yerinde bu kadar güçlü bir şekilde hissedildiğine inanmıyorum" sözleriyle dikkat çekti. Suudi makamlarınca Nefcan'a yönelik halen kesinleşmiş bir hapis cezası olmasına rağmen cezaevinde tutulması tepki çekiyor.

Şiddet gördü

Samar Badawi de 30 Temmuz 2018'den bu yana cezaevinde. Aynı zamanda tutuklu blog yazarı Raif Badawi'nin kardeşi olan Samar Badawi, 2011 yılında yapılan yerel seçimlerde aday olmak için açtığı davayla kadınların seçilme hakkı için mücadele yürüttü. Ülkedeki insan hakları örgütü Al-Qst'in açıklamasına göre, Cidde'deki yüksek

güvenlikli Dhahban Merkez Cezaevi'nde tutulan Badawi "ağır ve acımasız işkencelere, cinsel şiddete" maruz kaldı. En son geçen yıl Kasım ayında mahkemeye çıkan Badawi'nin "darbeye teşvik" suçlamasıyla yargılanması sürüyor.

Blog yazısında "Neden reşit olmayan bir erkek çocuk yetiştiren bir kadının koruyucusu olsun? Bir kadının kararlarından ve hayatından sorumlu olduğu bir yaş neden yok? Neden hayatından sorumlu bir erkek olsun?" sorularını sorduğu için hedef alınan bir isim Nesime el Seda. 31 Temmuz 2018'de bir operasyonla gözaltına alınıp tutuklandı-ğundan bu yana yalnızca iki kez mahkemeye çıktı, aylarca ailesini ve avukatını görmesine izin verilmedi. Maya el Zahrani ise birlikte kadın hakları mücadelesi yürüttüğü Nevf Abdulaziz'in tutuklanmasına karşı kampanya yaptığı için cezaevinde.

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), "Bu cezalar, şüphesiz, Suudi Arabistan'ın velayet prensi Mu-

"Eşitlik talebi suç değildir"

İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch), Suudi Arabistan'da kadınlara yönelik tutuklama zorbalığına tepki gösterdi. Açıklamada, "Seyahat kısıtlamalarının sona ermesi de dahil olmak üzere büyük kadın hakları re-

formlarına rağmen, Suudi kadınların evlenmek, hapis-haneden çıkmak veya belirli bir sağlık hizmeti almak için bir erkek velinin onayını alması gerekiyor. Buna evlilik, aile, boşanma ve velayetle birlikte tamamı erkekten yana yasalar da dahil. Cinsiyet eşitliği istemek suç olamaz" ifadelerine yer verdi. (BirGün)

Toplumsal cinsiyet meselesi

Jade Cemre Erçiyas

Bir mesele var mı yok mu? Kimin meselesi bu mesele? Artık bu sorulara geçmiş olmamız gerekiyor gibi gelse de biz hâlâ en temel kavramları anlamadan, anlamaya çalışmadan karşı duran insanların ve çoğunlukla da erkeklerin, yine çoğunlukla yaşlıların, ama bir o kadar da kadınların ve gençlerin karşısında nereden başlayacağımızı şaşırıyoruz. Bu mart ayında eşitlik, adalet ve hak arayışını diasporada ve anavatanda her zaman farklı ve özgün çalışmalarla öne çıkaran Jineps gazetesinin tüm kadınlardan oluşan bir ekip ve yazarlarla çıkacağını öğrendiğimde çok heyecanlandım. Bir yanda Kafkasya'nın mimoza ve gül kokan 8 Martlarını anlatmak arzusu, öte yanda Türkiye'nin geceleri ve sokakları tekrar sahiplenmeye çalışan gece yürüyüşü anıları, bir yanda düzeltmelerini yapmakta olduğum geri dönüşün cinsiyetleşmesi konulu akademik makalemede anlattığım hikâyeler, öte yanda Kafkasya Çalışmaları dergisinde "Kafkasya'da ve Diaspora'da Toplumsal Cinsiyet" sayısını çıkarırken yaşadığımız zorluklar ve sorunlar, hem de tam bu dönemde çalıştığım üniversitenin Kadın Araştırmaları Koordinatörlüğü'ne atanışım, yılbaşından hemen önce kaybettiğim değerli bir akademisyen dostumuz Aylin Sözer ve anısına şiddete karşı oluşturulmuş bir platformda yaptığımız çalışmalar, Anadili Kadınları grubuyla yaptığımız üretimler ve mücadeleler, virgüllerle ayrılmış onlarca konu hakkını da yazabilme olasılığı... Ama tüm bu hikâyelerin içinde ben biraz da biliminsanlarının basın ile buluşmasında ihtiyaç duyulan o bilimsel bilgiyi paylaşmak arzusunda karar kıldım en sonunda. Çünkü yukarıda verdiğim örnekler gösteriyor ki, benim için toplumsal cinsiyet meselesi hayatımın her alanında, her coğrafyasında, her mekânında, her konuşmasında, her nefesinde bir mesele. Bundan yıllar önce bu kadar farkındalıkla yaklaşmadığım günlerde de bir meseleydi. Yaşam ilerleyip her şeyden elimi etegeği çekip Abhazya'da evimde o her gün özlediğim dağlara ya da denize karşı oturduğum günlerde de bir mesele olmaya devam edecek.

Toplumsal cinsiyet nedir?

"Toplumsal cinsiyet" kavramını tanımlayabilmek için öncelikle cinsiyet kavramını anlamamız gerekir. Çünkü bu iki kavram zaman zaman aynı anlamda kullanılsa da bilimsel anlamda farklılaşmaktadır. Bu ayrımı netleştirmek için cinsiyeti biyolojik cinsiyet olarak kavramsallaştıran yaklaşımlar da bulunmaktadır. Biyolojik cinsiyet, adının da işaret ettiği gibi biyolojik olarak cinsiyetimizle ilgilidir ve bugün artık ikiden daha fazla olduğu sağlık alanı dışında da konuşulmaktadır. Baskın olan iki cinsiyetin -dişi ve erkek- biyolojik özelliklerinin tümünü taşımayan; yani cinsel ve üreme organları, hormonları ve kromozomları farklı olan bireyler de vardır ve aramızda yaşamaktadır. Interseks olarak adlandırılan bu cinsiyete sahip kişiler bu yazının temel konusunu oluşturmadığı için

fazla detaya girerek kafaları karıştırmayalım. Biyolojik görünür gerçekliklerine -dişilik ve erkeklik organlarına sahip oluşlarına- dayanarak her insana doğumundan itibaren bir cinsiyet atanmaktadır. Ve sonra her birey, içinde büyüdüğü aileden bunun ne anlama geldiğini, cinsiyetini iyi temsil eden bir birey olarak yaşayabilmek için nasıl konuşması, nasıl davranması, neler yapması, neler yapmaması, hangi eğitimi alabileceği, hangi hayallerinin peşinden gidebileceği, hangi mesleği yapabileceği ve kiminle evlenebileceği gibi tüm yaşamını belirleyen, sınırlayan ayrıntıları öğrenerek büyür. İşte bunların hepsi ve daha fazlası toplumsal cinsiyeti oluşturur.

Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kültürden kültüre, mekândan mekâna, zamandan zamana değişen bir içerik barındırıyor. Benim toplumsal cinsiyet kimliğim sınırlanabilirse de benim için bu kimliğin ne anlama geldiği sınırlanmamıştır. Aileden görülenlere çevreden görülenlere, eğitimle, okumayla, karşılaşmalarla öğrenilenler ekleniyor. Sorgulamalarla, tanımlamalarla, ideolojilerle, yaşam tercihleriyle toplumsal cinsiyet kimliğinin altını dolurma şekilleri de çeşitleniyor. Hatta zamanda, mekânda, içinde bulunulan grubun özelliklerinde değişen bir kimlik algısı ve o algıya uygun davranış şekilleri çıkıyor.

Özetleyecek olursak, doğuştan bize atanan cinsiyetlere uygun görülen ve genellikle de dişi-erkek ikiliğine paralel şekilde kadın-erkek olarak belirlenen davranış şekilleri, ifade biçimleri toplumsal cinsiyeti oluşturuyor. Ancak toplumsal cinsiyeti kişiler de belirleyebiliyor, kendilerine atanan ve kendilerinden beklenen farklı davranış şekilleri benimseyerek toplumun beklediği cinsiyet rollerinden farklı roller sergileyebiliyorlar. Bu çerçevede açıklamamız gereken bir diğer kavram cinsiyet rolleri olmalıdır. Aslında toplumsal cinsiyet kimliklerini oluşturan öğelerden temeli cinsiyet rolleridir, yukarıda saydığımız kişilerden beklenen davranış şekillerinin tümünü içerir.

Bir kişiye doğuştan atanan cinsiyeti dişi ya da erkek iken, kendisi ailesinin, toplumun, içine girdiği tüm grupların bu cinsiyetten beklediği rollere uygun davranıyorsa, ortada bir mesele ortaya çıkıyor. Ama aslında tüm bunlar da birbiriyle çelişebildiği için (ailenin kültürü, toplumsal-kültürel yapı, iş yerindeki beklentiler, sosyal yaşamdaki beklentiler, ev içindeki beklentiler...) her şekilde için de bir mesele ortaya çıkıyor.

O zaman toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyete dayanan ve toplumsal cinsiyet rolleri ile şekillenen bir kimlik aslında. Yani her bireyin bir toplumsal cinsiyet kimliği var. Bu genellikle vatandaşlık kimliğinde ya da pasaportunda olanla aynı. Olmayanlar da bu yazının konusu değil. Belki bir gün onlardan da bahsedebileceğimiz bir ortam olur.

Peki, Çerkes toplumunda toplumsal cinsiyet kimliklerinden bahsedebilir miyiz?

Çerkes toplumunda tekleyen kadınlık ve erkeklik

algısından, kimliklerinden bahsetmemiz mümkün değil ancak etnokültürel farklılaşmalarla ortaklaşan, diğer etnik kimliklerden bahsetmemiz mümkün. Atanmış cinsiyete uygun ana akımlaşmış belli rollerden ve davranış beklentilerinden de bahsedebiliriz. Ancak bunların da Kafkasya ve farklı diaspora grupları oluşturan ülkelerdeki Çerkesler arasında teklesmediğini, özellikle son 10 yılda artan hareketlilikler ve karşılaşmalarla daha net gözlemlene şansı oldu. Bu; aynılaşan ya da benzeşen toplumsal cinsiyete dayanan roller ve davranışlar da olmadığı anlamına gelmiyor. Yani dünyada tek bir Çerkes kadınlığı ve Çerkes erkekliği ya da teklesen Çerkes toplumsal cinsiyet kimliği yok. Ancak teklesen bir sorun var: Geleneksel çeşitliliği ile modernin çokluğu arasında çatışan kimliklerin, parçaları olunan etnokültürel kimliğe özgü değerleri yaşatmak isterken, içinde yaşadığı toplumun değerleri arasında sıkışan, kendi için, memnun etmek zorunda hissettiği önceliği nesillerin ve örnek olmak zorunda hissettiği sonraki nesillerin arasında kimlik mücadelesi veren Çerkesler.

Bu bağlamda, Çerkes toplumundaki kız ve oğlan çocuklarının, kadın ve erkeklerin bir toplumsal cinsiyet meselesi yaşamlarının her alanında var. Çünkü kimliklerinin varoluşu da aslında bu çatışmalar ve bu çatışmaların ardından o kimlikleri hangi çeşitliliklerin tanımlayacağına bağlı. Yani aslında, yıllar önce dedemin kurucu başkanı olduğu Sakarya Kafkas Kültür Derneği'nde bir sunumunda değerli akademisyen, meslektaşım ve arkadaşım Setenay Nil Doğan'ın dile getirdiği gibi, diasporada tek bir Çerkes kimliği yok ve tektipleştirmek de gerekmiyor. O çeşitliliği ile bir arada durarak sınırlarını koruması, anavatanla ilişkilerini, o ilişkileri de kendi zamanının ve koşullarının izin verdiği şekilde çeşitlendirerek kurması ve kimlik bilincine sahip olması gerekiyor. Anavatanı baktığımızda buradaki diasporik Çerkes kimliğinin çeşitlendiği kadar orada da bir çeşitlilik olduğunu görebiliyoruz ve bu kimilerine göre daha geleneksel, kimilerine göre ise daha modern, ama aslında sadece daha farklı etkileşimleri olmuş bir Çerkeslik hali.

Toplumsal cinsiyet meselesi dediğimiz ise bu çeşitlenen etnik kimlikler ve o kimliği taşıyan ya da taşıması beklenen kişilerin Kafkasya'da ve

diasporada var olmak için günlük hayatları içinde her gün verdikleri mücadeleleri anlatıyor ve sadece kadınlara özgü bir mesele değil. Çünkü beklentiler, terminolojiyi kullanırsak, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı davranış beklentileri, sadece kadınlara baskı kurmuyor. Her yaşta kadın ve erkek bir şekilde kendilerine dayatılan rollere uymaya/uymamaya çalışırken ya da onları başkalarına dayatırken, bir şekilde bu meselelerin parçası oluyorlar.

Bir kız çocuğu üç parmak üstünde erkek figürleriyle dans ettiğinde ya da toplumun tanınan ve sevilen bir genç kadını erkek kıyafetleriyle sahnedeki dağcı dansı yaptığında kimse o kişiyi yadırgamıyor. Ancak haydi bir erkeğin ellerini kuğu gibi süzerek parmak ucunda dans ettiğini hayal etmeye çalışın. Bu konularla ilgili yargısız olanlar bile bu dansı hayal etmekten bile keyif almıyacaklardır. Bir şey onlara ters gelecektir. İşte o ters gelen şey nesiller boyu öğrenilmiş ve farklı karşılaşmalara rağmen geleneksel algıyı değiştirmemiş erkeklik rollerinden kaynaklıdır.

O zaman erkeklik değişmeden aynı kalırken kadınlık mı değişmektedir? Bir anlamda kadınlık algısı tüm dünyada nesillerden beri değişmektedir. Bunun sebebi de ataerkillik düzen binlerce yıldır kendini yaşamın tüm düzenine entegre etmiş olsa da son yüzyılda toplumda kadının konumu ile ilgili mücadeleler hızla ve keskin sonuçlar verebilmiştir. Bu da bizi toplumsal cinsiyet eşitliği meselesine getirmektedir.

Çerkeslerde toplumsal cinsiyet eşitliği

Başlık sizi yanıltmasın. Çünkü Çerkeslerde toplumsal cinsiyet eşitliği gerçekleştirilmiş değildir. Buna geleceğiz, ama öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını tanımlamamız gerekir. Biraz önce tanımlamadan kullandığım bir kavram daha var, ataerkillik düzen. Her fırsatta özünde anaerkillik olduğunu söyleyen bir toplum olan Çerkesler için çok da yabancı bir kavram değil ataerkillik. Ancak ataerkillik dediğimizde genelde düşünülen, erkeğin ailenin reisi olduğu, haklarını ve mülklerini erkek tarafından geçtiği bir aile yapısı. Biraz daha geniş anlamıyla erkek egemen toplum düzeni anlaşılıyor. Ancak bugün toplumsal cinsiyet çalışmalarını perspektifinde, ataerkilliğin sistem üstü bir olgu olduğu, toplumsal yaşam içerisinde cinsiyetler arası pazarlıklara dayanan bir yapılanma

olduğu da tartışılmaktadır. Bu anlamda ataerkillik bir düşünce şekli, bir yaşam şekli, bir toplumsal yapı, toplumda bireyler arasındaki ilişkileri belirleyen, sınırlarını çizen ve sadece erkeklerin kurduğu ve koruduğu değil ancak korunmasından en çok fayda sağladığı bir yapılanmadır.

Bu yapılanma, temelde erkek olanın ya da eril olanın, kadın ve öteki olan üzerinde kurduğu hiyerarşik bir düzenin varlığına, güç ilişkisine dayalı tahakküm ya da baskı ile kabul ettirdiği yaşam tarzının sürdürülmesine dayanır. Ataerkillik, binlerce yıldır erkeğin karar verici, toplumu şekillendirici, sosyal yaşamda, hukukta, ev hayatında, eğitimde, iş yaşamında üstün olduğu bir düzenin bizde bıraktığı tüm izlerdir. Yani içinde yaşadığımız toplum yapısı, dünyanın her yerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini içselleştirmiş insanlar tarafından şekillendirilmektedir. Bazı toplumlar diğerlerine göre bazı alanlarda biraz daha fazla eşitlik sağlamışken bazıları henüz çok geridedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kız ve oğlan çocuklarının doğduğu anda hayatlarını etkilemeye başlar. Modern yaşamda bu ayrımlar alsansa da, Çerkesler de dahil bütün toplumlarda oğlan çocukları küçük yaşlardan itibaren kadınların farklı işler yaptıklarını, evde kalıyorlarsa tüm gün yaptıkları ve ailenin tüm üyelerinin var oluşunu sağlayan bakım emeklerinin görünmezliğinin, ya da çalışıyorlarsa ev ile ilgili işlerin daha fazlasıyla kadınlardan beklendiğinin sessizce kabulünü içselleştirerek büyütürler. Kadın işi-erkek işi ayrımını Çerkeslerde ev işinde çok keskindir. Ancak toplumsal yaşama katılımında ve meslek seçiminde içinde buldukları toplumdan daha açık fikirlerle karşılaşabildiklerine dair yaşam hikâyeleri mevcuttur; fakat bu, eğitim yaşamlarından sonra iş seçiminde her yerde ve her koşulda çalışabilecekleri anlamına gelmez. Olur da çalışabilirlerse bu onların ev içi bakım emeği yükünü azaltmak için

bir gerekçe oluşturmaz. İş yaşamında Çerkes kadınları da toplumsal önyargılardan dolayı ikinci planda kalabilir, fikirleri duyulmayabilir, eşit işe eşit maaş almayabilirler. Çerkeslerde daha az yaygın olduğu söyleneceği içinde yaşadıkları toplumdan ve büyüklelerinden öğrendikleri şekilde erkekler eşlerine sözel, psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddetle de uygulayabilmektedir. Hatta fiziksel dışındaki türlerine dair çoğu zaman bunun şiddet olmadığını, başka türlü bir ilişki kurma biçimi bilmediklerini de iddia edebilirler. Kadınlar erkeklerle göre grup içinde evlenme konusunda daha çok baskı görmektedir. Aynı zamanda kadınlar evlilik sonrası çocuk yapma konusundaki toplumsal baskının da hedefi haline gelirler. Bedensel bütünlüklerine, beden şekillerine en çok eleştiriyi kadınlar alır (ki geçen ay yapılan KAFFED Kadın Katılımı Çalıştayında değerli araştırmacı Emel Bezek buna dair güzel mitolojik anlatılara örnek vermiştir. Kısa boylu ya da aşırı güçlü olduğu için zor evlenen, ancak evlendikten sonra da psikolojik şiddet gören ve buna sessiz kalmamayı seçen mitolojik karakterler vardır). Kadınlar, geleneksel yapı içinde hem çok değerli olduklarını, hem istediklerini yapabileceklerini sürekli duyular da, kendileri için verdikleri kararlar sadece beklentilere uyuyorsa kolaylıkla kabul edilir. Yaşlılıkta da erkeklere "thamade"lik adı altında yine toplumda üstün bir konum verilirken, kadının yaşıyla bile aynı düzeyde bir güç kazanmadığı ortadadır.

Bu verdiğimiz örneklerle, bizde böyle değildi diyerek okuyabiliyorsanız, siz Çerkes toplumunun çok şanslı bir kesimdensiniz demektir. Eğer çevrenizde var olan bu eşitsizliği görmediyseniz, "hiç karşılaşmadım, görmedim, yoktur" diyebiliyorsanız siz toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm toplumda olduğu inanamayacak kadar da çok avantajlı bir konumdasınız demektir. Ancak bu avantajınızı içinde yaşadığınız toplumun genelinde bir fark yaratmak için kullanmadıysanız, o eşitsizliklere, baskılara şahit olup da bugüne kadar sesinizi çıkarmadıysanız yine bu toplumsal cinsiyet meselesinin ya da eşitsizlik meselesinin bir tarafısınız.

Özette, mesele çayı kimin ocağa koyduğu değildir, kimin servis ettiği değildir. Mesele o çayı kimin koymayı istediği ve kimin neden ondan beklediğindedir.

Çalıştayın kanımca önemli bir katkısı, aslında bilmemiz gereken bir şeyi bize göstermesi oldu. Kaçınılmaz olarak genç Çerkes kadınlar farklı düşünüyor ve iyi ki de öyle yapıyorlar. Örneğin, moderatörlüğünü yaptığım, *Toplumsal Cinsiyet, Eşitsizlik ve Hukuk* başlıklı panelde Sima Nart'ın sunduğu, henüz sonuçları tam olarak analiz edilmemiş bir araştırmaya göre, genç Çerkes kadınları daha fazla eşitlik ve adalet istiyor. Bu iyi haber. Genç erkekler ile ileri yaş kuşağındaki erkekler arasında ise toplumsal cinsiyet algısı açısından önemli bir fark yok. Bu da kötü haber ve hemen hatırlatılmalı; başka araştırmalara göre, Türkiye toplumunda, kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet algısı farkı, (geniş anlamıyla) şiddetin yaygınlaşmasının nedenlerinden birisi. Çünkü genel tablo bize, kadınların hızla değiştiklerini, eşitlik talep ettiklerini, ancak buna uygun davranmaya kalktığında, aynı algıya sahip olmayan erkeğin engellemeleri ve şiddeti ile karşılaştığını gösteriyor. Dilerim Sima'nın çalışması tamamlanmıştı genç kadınlar ve erkekler arasındaki bu algı farklılığının, kanımca tartışmalı biçimde toplumumuz için öngörülen olduğu gibi aslında Türkiye'deki genel tabloya uygun sonuçlar doğurmadığı (ki bu tek araştırma bunu anlamaya yetmez) ortaya konulur da, ben yanlışım olurum. Bu arada yanlışım umudumu besleyen bir örneği de bir grup editör olarak üzerine çalıştığımız kitap çalışması vesilesiyle bir araya geldiğimiz gençlerle gerçekleştirdiğimiz buluşmadan vereyim. Tam her şey "yolunda" (!) gider, biz Çerkeslerin Türkiye toplumunun çoğunluğundan ne kadar "farklı ve özel" olduğumuz konuşulurken, genç

bir erkeğin, daha sonraki konuşmaların seyriyi birdenbire değiştiren, diğerlerini de ona katılmasıyla sonuçlanan tavrı oldu bana bu "yanılma umudunu" veren. Söylediği ise mealen şöyleydi: "Babaannem ertesi gün bizde kalmaya gelecek diye, annemin geceyi hazırlıklarla uykusuz geçirmesi gibi sahneleri hatırlayarak, çok da eski olmayan kölelik ve cariyelik olgusunu aklımızda tutarak toplumumuzda kadının yerinin kutsal olduğunu söylemek yerine, yaşananlarla hesaplaşalım diyorum... Bizim aslında şanlı bir tarihimiz yok, herkes gibiyiz." Çalıştayda galiba çoğumuzun bildiği, yaşadığı, ama işte "ayıp" diye söyleyemediği benzer bir şeyi de, geniş ailesi içinde çocukluğundan zihninde kalan annesine dair bir imgeyi bizimle paylaşan genç bir kadın dillendirdi ve öyle sanıyorum ki, pek çoğumuzun gözleri yaşararak dinlediği bu imgede de hepimizin annesinden biraz vardı. Bunları tepkiyle okuyacaklar için söylüyorum, gelin, iki ayrı platformda olmak üzere, genç bir kadının gözyaşlarını tutamayı, genç bir erkeğin ise böyle bir keskinlikle ifade etmek durumunda kaldığı iki imgenin sahipliğinden kuşkulanan için nedenlerimiz var mı diye soralım ve samimiyetle bu söylenen ve söylenmeyen imgeler üzerine birlikte düşünelim. Bakalım, sonunda yine "Bunlar istisnai örnekler" demek kolaycılığını mı düşeceğiz, yoksa geçmişimize ve geleceğimize başka türlü bakmayı mı deneceğiz?

Bu vesileyle söylenmeli, kanımca çalıştayın en büyük eksikliği, sanki, kadınlar tarafından bile bir reflekse reddilen feminizm sözcüğünün telaffuzundan çekinilmesi. Doğru hatırlıyorsam, Hayriye

Melek'ten söz eden Zeynep Arslan'ın sunumunda, yukarıda andığımız "Toplumsal Cinsiyet, Eşitlik ve Hukuk" panelinde ve "forum" kısmında Almastı hareketinin katılımcısı tarafından kullanıldı. Panelin bir diğer akademisyen katılımcısı *Jade Cemre Erçiyev* dünyada ve Türkiye'deki feminist hareketlerin çok kısa özetini yaptı. Bu konuşma aynı zamanda yakın dönemde feminist bir çıkış yaparken tepkilerle karşılaşan *Almastı Çerkes Kadın Hareketi*'nin isminin alındığı iki konuşmadan biri de oldu. Cemre'nin anavatanlardaki duruma ve kadın hareketlerine dair verdiği örnekler, Sovyet dönemindeki çifte standartlı eşitlik politikaları ile, "Kadını zaten gelenek koruyor" anlayışının bir sonucu olarak kadın-erkek eşitliği konusunda henüz ne kadar başlarda bulunduğu önemliydi. Çünkü, anavatanlarda olduğu gibi, diasporada da "Aileler kadınların öyle sahip çıkıyor ki, şiddet kullanmaya kalkan erkeklerin vay haline" denilerek, kadınların sadece geleneğin korumasına bırakılması, aslında erkeklerin sahip olduğu ayrıcalıkların sürdürülmesinden başka anlama gelmiyor. Özetle anladık ki, deyim yerindeyse aleyhlerine en azından "dışarıya" karşı laf etmekten çok korktuğumuz anavatanlarda da Çerkes kadınların "suskunluğu" devam ediyor ve ortada o kadar da görünülecek bir ilerleme yok. Ancak bir hareketlenme de var. Örneğin, yine Cemre'nin söylediğine göre, Doğu Kafkasya'da mevcut politik konjonktürün izin verdiği ölçüde, bir kadın hareketi gelişmeye başlamış. Orta ve Batı Kafkasya'da ise genç kadınlar sosyal medya üzerinden örgütleüyorlar. 2015 yılında Abhazya'da kür-

tajın yasaklanması karşısında bedenleri üzerindeki bu devlet tasarrufuna sessiz kalan kadınlar, 2019 yılında, İş Kadınları Vakfı öncülüğüyle, kadına şiddete karşı Abhazca ve Rusça "ayıp" kavramına odaklanan bir video klip çekmişler. Maykop'ta ise, 2020 yılı aralık ayında şiddet gören kadınlara ("Bizde olmaz" mı diyordunuz, yoksa "istisnai" mi buluyordunuz?) psikolojik destek ve hukuki danışmanlık sunmak üzere bir kriz masası kurulmuş.

Yani bardağın boş tarafından bakmaya devam edersek, anavatanlarda olduğu gibi, diasporada da kadın hareketinin önünde alınması gereken daha çok yol var ve bu konuda diasporadaki toplumlarımızı temsil eden derneklere çok önemli bir rol düşüyor. Kanımca bunun da Türkiye'deki ve dünyadaki kadın hareketleriyle ideolojik ve organik bağlar kurularak yapılması etik ve politik bir tercih olarak önemli. Çünkü Cemre'nin konuşmasında işaret ettiği gibi "kendilerine feminist diyen veya demeyen farklı kesimsellikleriyle kadın hareketleri" aslında küresel feminizmlerden ya da kadınların kız kardeşliğinin olmazsa olmazı olan sosyal hareketlerin zeminini oluşturuyor. Bu yüzden de bana göre, eşitlik sözcüğünü kullanmayı tercih eden farklı kadın hareketleri arasındaki mesafe, "fıtrat farklılığı" nedeniyle eşitlik sözcüğü yerine "adalet" sözcüğünü tercih eden müteveyyin kesim kadınları ile eşitlik sözcüğünü kullanmayı tercih edenler arasındaki mesafe kadar büyük olmasa bile aşılamaz da değil. Çalıştayın bana sorduğu sorulardan biri de dolayısıyla şu; eşitlikten söz edenlerle eşitlik yerine adaleti koyan müteveyyin kesim kadınlar arasındaki -özel-

likle de mevcut kutuplaşmış politik iklimde büyüyen-mesafenin aşılmasında "Çerkeslik" çapraz kesen üst kimlik rolü oynayabilir mi? Yani, kadınlarla erkekler arasındaki ilişki "adil olmalı" diyenlerle "eşit olmalı" diyenler politik farklılıkları aşarak bir kız kardeşlik dayanışması gösterebilirler mi? (Bu arada ironik şekilde, "Daha biz Çerkes kim, onda anlamadık" dediğinizi de duyuyorum ya da belki çoğunluk bu konuda anlaşılabilir da ben "arkeik" konumumu koruyorum.) Doğrusu, kişisel olarak ben İslam ile feminizmi uzlaşmaz bulmayan çok küçük bir kadın grubu dışında -ki aralarında Çerkes kadınlar var mı bilmiyorum- iktidarda bulunmanın nimetleriyle bu kadar hemhal olmuş, örneğin 8 Mart'ta bütün renkleriyle İstiklal Caddesi'nde olmak isterken polis şiddeti ile karşılaşan kadınların uğradıkları hak ihlali karşısında hiçbir laf edemeyen, müteveyyin kadın hareketi (!) ile mesafemin, ancak bu çalıştayda olduğu gibi "saygı ile birbirimizi dinleyebilecek" kadar bir "yakınlık" olabileceğini düşünüyorum. Bunu da elbette henüz siyasi İslam iktidara yerleşmişken, müteveyyin erkekler tarafından baskılanmışklarını dillendirdiklerinde empati içinde olduğu kadınların, bugünkü teslimiyetlerine bakarak söylüyorum. Kim bilir belki de böyle bir teslimiyet yoktur ve bu gri duman bulutları içinde ben yanlışım olurum. Tam da bu noktada işte, 2011 Bildirgesi'nde söyleneni bir kez daha hatırlatarak susayım. "Türkiyeli Çerkeslerin demokratik hak ve özgürlük taleplerini, mutlaka kadınlar aleyhine ayrımcılık ve eşitsizliklerle mücadele halinde birlikte yükseltmeleri gerekmektedir. Başka ifadeyle kadınlar lehine bir toplumsal

cinsiyet perspektifi taşımayan bir kimlik politikasının demokratik nitelik taşıması mümkün değildir. Buradan hareketle de Türkiye'nin modernleşme ve ulus-devlet inşası süreci içerisinde toplu olarak ötekileştirilenlerin adı olarak sahip çıkılması gereken Çerkes kimliği etrafında kurulacak her türlü demokratik talebin kadınlar lehine pozitif ayrımcılık içeren bir toplumsal cinsiyet boyutu taşıması gerekmektedir. Bu mücadeleye başlanacak yerler ise, Çerkes erkek ve kadınlar için toplumsal cinsiyet anlayışının demokratikleşmesi anlamında bilinç yükseltme çabalarının merkezi haline gelmesi gereken dernekler olmalıdır." İzleyen somut önerileri merak ettiyseniz Nart dergisinin Mart-Haziran 2011 sayısına bakabilirsiniz.

* "Çerkeslik" ruh hallerine ve kendini "yüksek dağlarda" görenlerin sadece Türkiye'deki Çerkesler olmadığını daim bir not düşeyim buraya, yıllardır içinde kalan ve beni çok üzen bir olay. 1990'ların sonunda daha önce Prens Ali'nin Çerkes atlıları ile gerçekleştirdiği "sembolik dönüş"ü belgeleyen öğrencilerimi götürmüştüm Ürdün'e, oradaki Çerkesler üzerine bir belgesel çeksinler diye. Masraflarımızı karşılayan dernek yönetimine projemizi anlatıp, Türkiye'nin çeşitli Çerkes köylerinden görüntüler içeren ilk belgeseli gösterdiğimizde, önce derin bir sessizlik olmuş, sonra da "Çerkesler bu kadar fakir ve kötü koşullarda yaşıyor olamaz" diye, neredeyse beni ve grubu "ajanlık"la suçlayacak şekilde yargılamaya başlamışlardı, ta ki göz yaşlarını görüp "misafir" olduğumu hatırlayana kadar!

KAFFED tarafından gerçekleştirilen Ortak Akıl I ve II toplantılarında Türkiye'nin önemli bir siyasal dönemeçten geçmekte olduğu ve Türkiyeli Çerkesler olarak kimliğimizi koruyabileceğimizi, yaşatabileceğimizi, yeniden üretebilmek için söz konusu süreç içinde aktif olarak yer almak gerektiği belirlenmesinde bulunulmuştur. Bu belirlemeye dayanarak, demokratik hedeflerimiz için kadın-erkek eşitliği zemininde birlikte harekete geçmek gereğinden hareketle, Çerkes kadınları, kendi konularını, sorunlarını, bu sorunlar için çözüm önerilerini tartışmak ihtiyacıyla bir Çerkes Kadınlar Platformu oluşturmaya karar vermişlerdir. Çerkes Kadınlar Platformu'nun oluşturulmasına yönelik buluşmaların birincisi ise, KAFFED öncülüğünde ve 30 Nisan-1 Mayıs 2011 tarihleri arasında 60 dernekten 27 kadının katılımıyla Ankara'da Gazipark Otel'de gerçekleştirilmiştir. Birinci Çerkes Kadın Platformu, Bursa Çerkes Kültür Derneği temsilcilerinden Emel Bezek ile Kayseri Uzunyayla Kafkas Derneği temsilcisi İlka Karaduman'ın yaptıkları Adigabze hohu ve Kocaali Kafkas Kültür Derneği temsilcilerinden Gunda Ankuab'ın Abhazca hohu ile açılmıştır.

Kadın diliyle hohu

Çerkeslerin geleneklerinin yıllardır anayurt ve diasporadaki Çerkeslerin kimliğini birbiriyle ortak, başkalarından farklı kıldığı, ancak geleneğin de yıllar içinde deği-

Birinci Çerkes Kadın Platformu Bildirgesi

KAFFED'in organize ettiği, 30 Nisan-1 Mayıs 2011 tarihleri arasında 60 dernekten 27 kadının katılımıyla Ankara Gazipark Otel'de gerçekleştirilen 1. Çerkes Kadın Platformu'nun sonuç bildirgesini yayımlıyoruz.

şikliğe uğradığı ve yeniden kurulduğu bilinmektedir. Emel Bezek ve Gunda Ankuab tarafından yapılan hohu -Adigece, Abhazca ve Türkçe olmak üzere- geleneğimizin kadın dili farklılığıyla kurulmasına bir örnek olarak bu bildirgenin de ilk sözcüklerini oluşturmuştur.

Мы бзылфыгьэмэ дунэу зымы фэмныкыбюу
Чыжьэк1э бгыаплэмэ шыпкыгь гурьюу
Юфыш1э к1омэ дэй зэ-ш1ок1эу
Дэй хэбгьэхэмэ дахэ хэ1ып1эу
Узырэ бзэджэрэ къэфэмк1оу
Бзэджэр 1эк1ыб яфэхэу
Гухэ к1рэ гук1аерэ ямы1эу
Тыдэк1и абэмэ зыфаер зэригытыл1эжэу
Исабиймэ ягухэхэ иль-эгьюу
Жыфал1э оль1эфэ орэ-тхэ

Ти ошыогу кьаргыоу
Тич1ыльэхэр шыухэ-ант1эу
Дунаеу тызытетыр
Хэгэгэоу тызэрысыр мамырэу
Мамырыгыгэм фэбанэу
Огыи, гьабди, зауи кь-афэмк1оу
Цыф льэпкьхэр зэгу-ры1оу
Пк1э зэфыти1эу
Тидэхэгэ зэдэтыуоцэу
Нэ джэгэ кьытхэмы-пльэу
Жьэ джэгэ кьытхэ-мыхэу
Нэ ш1ук1э тызэпль-ыжэу
Гук1аерэ гукьаорэ зэфы-тимыэу

Тызэдэ1ужьэу
Тижьыхэр дгыаш1оу
Тиньбжьык1эхэр ш1у
льэгыоу
Типк1э инэу
Тикьарыу уардэу
Тызэкьотэу тызэготэу
Егьаш1эм тытхэу
тэрэпсэу.

Bu kadınların ailesi hiçbir şeye ihtiyacı olmadan Geleceğe baktığında doğruyu görerek Yaptıkları işlerde sorunları çözümlenerek Kötülükleri güzelliğe dönüştürerek Hastalık ve kötülüklerden korunarak Kırgınlık ve ümitsizlik yaşamasından Kötülükler hep arklarında kalarak Hangi yöne dönse istediklerine ulaşarak Çocuklarının güzel günlerini göreberek Yaşlanıp ölene kadar mutlu yaşarınlar Üzerinde durduğumuz dünya

İçinde yaşadığımız ülke Arkamızda duran anavatan barış içinde olsun Barış için çalışsın Kuraklık, kutluk, savaş görmesin Gökümüzüz berrak Yeryüzümüz yeşil olsun Halklar birbirini anlasın Biz de birbirimizi anlayalım Kötü sözler aramızda girmesin Kem gözler bize bakmasın Birbirimize iyi niyetle bakalım Birbirimize kırgınlığımız, küskünlüğümüz olmasın Hatalarımız az olsun Büyüklerimiz akıllı olsun

Yaşlılarımıza değer verelim
Gençlerimizi sevelim
Birbirimize değer verelim
Güzelliklerimizi paylaşalım
Birbirimizi dinleyelim
Yan yana dayanışma içinde olalım
Birbirimize kırgınlığımız olmasın
Değerimiz büyük
Gücümüz sonsuz olsun
Utancımızı olmadan yaşayalım
Halkımızın bugünü, yarını mutlu olsun
Mutluluk ve güzellikle uzun yaşayalım
Adige yaşamı ebediyen var olsun
Sağ olun, var olun.

Hušt Emel

Акыр иаъсоу абызца бзеи-ала шаабейт!
Иахьа ара ахэсақэа рхейд-кыларэ икьырышэара азы аус адызуалаз абызца, даара ита-буп хэа расхэит. Агьхэыс лус, лыпыстазаара дахыказалак имариазам. Уи рапхьаза инар-гыланы дануп, нас дапшэы-моуп, ахэштаара иахылапшыоу лоуп. Иахьатэи аамтазы апъарагы лырхэит, акари-ерагы калдоит. Арт зегы реицнагара мариазам. Хапро-блемакэа рацоуп... Иахьатэи хаилатарааы, арт азцааракаа мёак иахыкэцо, иалххыз амёакэагы хзыманшэалаго Аннэа иихэаит!
Абзирақэа шэымазааит.

Değerli arkadaşlar, hepiniz hoş geldiniz!
Öncelikle bu organizasyonu hazırlayan ve emeği geçen tüm arkadaşlara teşekkür etmek istiyorum.
Kadın nerede yaşarsa yaşasın, hayatı hiç kolay değil. Sorumluluklar çok fazla. Önce bir anne, bir eş, günümüzde para kazanan ve ka-

riyer yapan bir kişi. Bunların hepsini beraber götürmek hiç de kolay değil. Sorunlarımız çok fazla. Bugünkü toplantımızda, en azından birkaç sorunumuza çözüm bulmayı umuyoruz.
Tanrı yolumuzu açık tutsun!

Gunda Ankuab

Birinci Çerkes Kadınlar Platformu'nda, tartışma konularının kavramsal çerçevesini çizen konuşmalar ile sonrasında gerçekleşen tartışmaların sonucunda şu genel belirlenmelerde bulunulmuştur:

Kadınlar dünyanın farklı coğrafya ve kültürlerinde ortak sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmakla birlikte, baskın kimliklerin ötekisi olarak muamele gören azınlık kadınları katmanlı ayrımcılıklara maruz kalmaktadır: Azınlık kadınları bir yandan içinde buldukları toplumun sosyoekonomik koşulları ile içinde şekillenen ataerki yapının üzerlerine yüklediği sorumluluklar, diğer yandan ait oldukları topluluğun ortak paydasını oluşturan kültürün devamı konusunda kendilerinin beklenen geleneksel rol beklentileri arasında kalmaktadır. Başka ifadeyle, baskıya uğrayan toplulukların kültürlerini egemen kültürün etkisinden koruma refleksiyle kadınlara yönelik olarak büründüğü aşırı korumacılık, kendi gelenekleriyle baskın toplumun gelenekleri arasında sıkışan kadınların, katmanlı ayrımcılık ve eşitsizliklere maruz kalmasına neden olmaktadır.

Diğer yandan azınlıklara mensup kadınlardan öncelikle ait oldukları topluluğun var olma mücadelesi içinde etnik kimlik bilincinin ve kültürünün korunup yaşatılabilmesi, gelecek kuşaklara aktarılması beklenmekte, bu yüzden

de ve, kadınlar yüz yüze buldukları bu katmanlı sorunlarla mücadelelerini çoğu zaman belirsiz bir geleceğe ertelemek durumunda kalmaktadırlar. Ancak, dünya genelinde ortak sorunlar yaşıyor olmakla beraber kadınlar, dolayısıyla çifte ötekileştirilmeye maruz kalan azınlık kadınlar arasında, bu sorunları deneyimleme ve bunlarla mücadele biçimi anlamında kültür, yaş, etniklik, sınıfsal konum, eğitim gibi değişkenlere bağlı olarak ortaya çıkan önemli farklar bulunmaktadır. Yani kadın deneyimleri kendi içinde de çok farklılaşmaktadır.

Türkiye'deki Çerkes kadınlarının durumuna bakıldığında bu belirlemelerin büyük ölçüde onlar için de geçerli olduğu görülmektedir. Çerkeslerin ortak kültürünün temelini oluşturan *Xabze* de bu anlamda özellikle de kırsal kesimlerde yaşayan Çerkes kadınları üzerinde ikili bir etkiye yol açmaktadır. Çerkes kadınlarından, değişikliklere uğramakla birlikte yüzyıllardır ortak kültürün temelini oluşturan *Xabze*'yi gelecek kuşaklara aktarmaları beklenmekte, böylelikle geleneğin sürdürülmesi rolünü üstlenen kadınların baskın kültürün etkilerinden korunması özellikle önem kazanmaktadır. Başka ifadeyle, *Xabze* içinde kadına ilişkin geleneği kuran kodlar daha korumacı, dolayısıyla Çerkes kadınlarının kamusal alanda varlığını engelleyici bir nitelik kazanabilmektedir.

Bunun bir örneği, eğitim durumlarına bakıldığında Çerkes kadınlarının çalışma hayatında yeterince yer almıyor olmasıdır. Ayrıca miras geleneğimizde olduğu gibi, kız çocukları aleyhine ayrımcılık örnekleriyle de karşılaşmaktadır.

Türkiye'deki Çerkes kadınlarının sorunları, sosyoekonomik koşullarına, sınıfsal kökenlerine, eğitim düzeyi ile mesleklerine, bu arada da yaşadıkları bölgelere ve (metropol, kasaba, köy gibi) yerleşim birimlerine göre farklılıklar göstermekle birlikte, Türkiye'deki kadınların yüz yüze bulunduğu sorunlarla önemli benzerlikler de taşımaktadır. Özellikle de Türkiye'nin 1980'lerden sonra içine girmiş olduğu hızlı muhafazakarlaşma süreci, yerleşim yerleri ve bölgelere bağlı olmak üzere Çerkesleri, özellikle Çerkes kadınlarının içinde bulunduğu koşulları da etkilemiştir. Bazı bölgelerde Çerkes kadınlarının daha "eşit ve özgür" olduklarının düşünülmeye yol açan Xabze kodları, içinde yaşanan başat kültürün etkisiyle tutuculaşabilmiştir.

Bu koşullarda Türkiye'de Çerkeslerin kimliklerinin yeniden-inşası ve politikleşmesi anlamında çok önemli merkezler olan derneklerin, Çerkes kadınların için ikili bir rolü bulunmaktadır. Bir yandan özellikle de genç ve orta yaş grubundan Çerkes kadınlar için dernekler, öğrencilikleri sırasında, evlendiklerinde eşleri yanlarında olsun ya da olmasın veya çocuklarıyla güvenle gidip gelebildikleri, özellikle çalışmayanlar veya emekliler için çeşitli etkinlikler vesilesiyle önemli bir sosyalleşme mekânı haline gelmektedir. Böylelikle de yarı-kamusal mekân niteliğiyle kadınların evlerinden çıkabilmelerine vesile olmaktadır. Diğer yandan, özellikle de büyük kent yaşamının gereklilikleri nedeniyle artık evlerde bile yaşatılması giderek zorlaşan Xabze ile kültürün yeniden-üretimine dair rolleri derneklerin çatısı altına taşınmış olmaktadır. Bu, onların dernek yönetimlerinde karar alıcı mevkilerde değil de, geleneksel ev içi rollerin uzantısı niteliğindeki etkinlik ve görevler üstlenmeleri olgusuyla birleşince, dernekler Çerkes kadınlar için kamusal ve siyasal alana katılmalarını sağlayacak deneyimler edinmelerini ancak nadiren sağlamakta, çoğu kadın için dernek bir "ikinci ev" haline gelmektedir. Böylelikle, Xabze'nin korunması konusunda kendisinden beklenen geleneksel roller, baskın kültür içinde zaten uğradıkları ayrımcılık ve eşitsizlikler ile örtüşerek, katmanlaşmış bir ayrımcılığa neden olabilmektedir.

Yapılan bu belirlemeler çerçevesinde Türkiye'deki Çerkeslerin demokratik hak ve özgürlük taleplerini mutlaka kadınlar aleyhine ayrımcılık ve eşitsizliklerle mücadele hedefiyle birlikte yükseltmeleri gerekmektedir. Başka ifadeyle kadınlar lehine bir toplumsal cinsiyet perspektifi taşıyan bir kimlik politikasının demokratik nitelik taşıması mümkün değildir. Buradan hareketle de Türkiye'nin modernleşme ve ulus-devlet inşası süreci içerisinde toplu olarak ötekileştirilenlerin adı olarak sahip çıkılması gereken Çerkes kimliği etrafında kurula-

cak her türlü demokratik talebin kadınlar lehine pozitif ayrımcılık içeren bir toplumsal cinsiyet boyutu taşıması gerekmektedir. Bu mücadeleye başlanacak yerler ise, Çerkes erkek ve kadınlar için toplumsal cinsiyet anlayışının demokratikleşmesi anlamında bilinç yükseltme çabalarının merkezi haline gelmesi gereken dernekler olmalıdır.

Birinci Çerkes Kadınlar Platformu buluşmasında bir araya gelen kadınlar, bir buçuk gün süreyle katıldıkları atölye çalışmaları sırasında gerçekleşen beyin fırtınası sonucunda sorunlarını ve taleplerini şu soru başlıkları altında tartışmışlardır: Çerkes kadınlar olarak ne kadar özgürüz? Özgür olmaktan ne anlıyoruz? Özgürlüğümüzün önündeki engeller neler? Bu engellerin ne kadar içinde bulunulan toplumdan, ne kadar gelenekten (Xabze'den) kaynaklanmaktadır? Xabze Çerkes kadınlarını diğer kadınlardan daha eşit ve ayrıcalıklı kılmakta mıdır? Özgürlüğümüze konulan sınırların bizim zihinsel örgülerimizle bir ilişkisi var mıdır? Toplumumuzun yüz yüze bulunduğu sorunlara Çerkes kadınlar olarak nasıl bakıyoruz? Çerkeslikten ne anlıyoruz? Derneklerde kadınlar olarak ne kadar ve nasıl temsil ediliyoruz? Çerkes kadınlar olarak kendimizi nasıl güçlendirebilir, sorunları aşmak için neler yapabiliriz? Türkiye'de verilen demokratikleşme mücadelesinde Çerkes erkekler ve kadınlar olarak eşitlik zemininde hareket edebilmek ve Çerkes kadınların yüz yüze bulunduğu sorunların ertelenmeden çözümler üretilebilmesi için neler yapılmalıdır? Bu anlamda dernek yönetimlerine düşen görevler nelerdir?

Sorularla ilgili yürütülen tartışmalar sonucunda ise katılımcı kadınlar durumlarına, sorunlarına ilişkin aşağıdaki bulgularla bulundukları evrelerde bile yaşatılması giderek zorlaşan Xabze ile kültürün yeniden-üretimine dair rolleri derneklerin çatısı altına taşınmış olmaktadır. Bu, onların dernek yönetimlerinde karar alıcı mevkilerde değil de, geleneksel ev içi rollerin uzantısı niteliğindeki etkinlik ve görevler üstlenmeleri olgusuyla birleşince, dernekler Çerkes kadınlar için kamusal ve siyasal alana katılmalarını sağlayacak deneyimler edinmelerini ancak nadiren sağlamakta, çoğu kadın için dernek bir "ikinci ev" haline gelmektedir. Böylelikle, Xabze'nin korunması konusunda kendisinden beklenen geleneksel roller, baskın kültür içinde zaten uğradıkları ayrımcılık ve eşitsizlikler ile örtüşerek, katmanlaşmış bir ayrımcılığa neden olabilmektedir.

Yapılan bu belirlemeler çerçevesinde Türkiye'deki Çerkeslerin demokratik hak ve özgürlük taleplerini mutlaka kadınlar aleyhine ayrımcılık ve eşitsizliklerle mücadele hedefiyle birlikte yükseltmeleri gerekmektedir. Başka ifadeyle kadınlar lehine bir toplumsal cinsiyet perspektifi taşıyan bir kimlik politikasının demokratik nitelik taşıması mümkün değildir. Buradan hareketle de Türkiye'nin modernleşme ve ulus-devlet inşası süreci içerisinde toplu olarak ötekileştirilenlerin adı olarak sahip çıkılması gereken Çerkes kimliği etrafında kurula-

başat kültürün ataerki niteliği ile birleşince ev içi işler, çocuk ve yaşlı aile bireylerinin bakımı konularında Çerkes kadınları ağır ve paylaşılmayan bir sorumluluk üstlenmektedir.

Dernekler özellikle kimlik bilinci yüksek, çalışıyor olsun ya da olmasın eğitimli Çerkes kadınlar için ideal olarak ev içi sorumlulukların dışına çıkılmasını sağlayan önemli mekânlardır. Ancak kadınların derneklerdeki varlığı genellikle ev içi görevlerin devamı ve geleneksel olarak kadına uygun görülen faaliyetler (çocukların dil ve dans eğitimleri, yemek, kahvaltı, kermes organizasyonu gibi) niteliğindeki sorumluluklar üzerinden olmakta, böylelikle kadınların ev içi sorumlulukları kolaylaştırarak maddi imkânların yeterince olmadığı, derneklerin de buna imkân sağlamadığı durumlarda birçok kadın için dernekler ikinci-evleri haline gelmektedir. Ek olarak, yönetimlerde kadınların daha eşit ve ayrıcalıklı kılınması da kadınlardan çoğunlukla benzer doğrultudaki dernek faaliyetleri için katkıda bulunmalarını beklemektedir. Bu tarz toplumsal cinsiyetlendirilmiş bir işbölümü mevcutken, evlerinin de çocuk bakımı, ev işleri, aile bireylerinin bakımı gibi işlerle halihazırda fazlasıyla uğraşan kadınların derneklerde görev almaya çok gönüllü olmaması şartırcı değildir ve bu tercih kadınlar açısından genel bir ilgisizliğe veya bilinç eksikliğine işaret etmez.

Çoğu durumda Çerkes kadınlar için ikinci bir ev niteliği taşıyan derneklerde kadınların yönetimde temsil edilmeleri, yönetimde temsil edilmelerinde dahi kendilerinden geleneksel kadın rollerine uygun etkinliklerle ilgili inisiyatifler kullanmalarının beklenmesi, kadınların geleneksel sorumluluklarının katlanması, kendilerini başka alanlarda geliştirmelerini sağlayacak zamanların ellerinden alınması anlamına gelmektedir.

Kadınların çoğunluğunun bu ikili sorumluluk ve rolleri içselleştirdikleri, dolayısıyla bunların dışına çıkan konularda sorumluluk almak, dernek yönetimlerine katılmak gibi konularda yeterince istekli davranmadıkları görülmektedir. Başka ifadeyle Çerkes kültüründe karşılıklı fazla olmamakla birlikte "öğrenilmiş bir çaresizlik" ile davranıyor olmaları, özgüvenlerinin ya da özgüvenli olmalarını sağlayacak eğitim, maddi güç, yaş vb. değişkenler anlamında içinde buldukları dezavantajlar da Çerkes kadınlarını derneklerden ve yönetimlerinden uzak tutmaktadır.

Çerkeslerin yazılı olmayan kültürel kodlarını ve geleneklerini biçimleyen Xabze sabit, değişmez bir şey değildir, zaten içinde bulunulan başat kültürle etkileşim içinde, sosyoekonomik koşullara bağlı olarak önemli değişikliklere de uğramıştır. Önemli olan, bu değişikliklerin kadınların eşitliği lehine bir mecrada seyretmesidir. Bu konuda yapılabilecekler konusunda dernek yönetimlerine ve Çer-

kes kadınlara önemli bir rol düşmektedir.

Çerkeslerin en yaygın ve temsiliyeti en yüksek örgütlenmesi olarak KAFFED'den bu konuda öncülük etmesi beklenmelidir. Ayrıca bu öncülük, Türkiye'nin demokratikleşmesi ve bu demokratikleşme içinde Çerkes kimliğinin serbestçe kendini ifade edebilmesi ve sürdürülmesi anlamında talepler dillendiren KAFFED'in zaten üstlenmek zorunda olduğu bir roldür. Kadın-erkek eşitliğini öngörmeyen bir demokratikleşmenin mümkün olmamasından hareketle, kadınlar aleyhine ayrımcılığı ortadan kaldırıp, KAFFED'in bütün yapılanmalarını, etkinliklerini ve taleplerinin toplumsal cinsiyet perspektifi içinde gerçekleştirilmesi gereklidir. Bunun için atılması gereken ilk adım dernek yönetimlerinde yer alacak kadın yöneticilerin (üyelerin, başkanların, maaşlı çalışanların ve gençlik komisyon üyelerinin) sayısını artırmak üzere bölge ve il fark etmeksizin kota uygulamasına gidilmesi (Dünyada, özellikle Avrupa'da siyaset, eğitim ve iş alanlarında kadınlar için uygulanan ve kadınların bu alanlardaki varlığını, etkinliğini yükselten kotalar %40 civarında seyretmektedir). Oysa halen 60 derneğin en az 5 kişiden oluşan yönetim kurullarında yani toplamda minimum 300 kişilik yönetim kurullarında 47 kadın üye ve 1 kadın dernek başkanı bulunmaktadır.

Yönetimde yer alsın ya da almasın Çerkes kadınların dernek faaliyetlerine katılımındaki kendiliğinden işleyen ayrımcılığı ortadan kaldırılması, başka deyişle kadınların sadece derneklerin mutfağında görülmemeleri gerekmektedir. Kadınların ilgi alanlarının sadece sağlık, çocuk eğitimi, yaşlıların bakımı ve ev işlerinin idamesinden ibaret olmadığı bilincine; dernekler, kadınların günlük hayatlarına dönerek, onları iş, meslek sahibi kılan, kadınlar olarak haklarına sahip çıkan, haksızlığa uğradıkları durumlarda nasıl hakkını arayacağını bilen, kamusal alana ve politik hayata katılma ilgisini duyan katılımcılar olması için gerekli diğer inisiyatifleri de üstlenmelidir.

Başka ifadeyle dernekler Çerkes kadınlarının Türkiye'nin içinde bulunduğu politik ve kültürel süreçler ile bu süreçler içinde Çerkes kadınlarının nasıl yer alabileceğine dair bilgi sahibi kılarak, bu süreçlere aktif yurttaşlar olarak katılabilmesinin önündeki engelleri kaldırmaya yardımcı olabilecekleri gibi, bunun öğrenilip deneyimlendiği kurumlar olarak da önemlidir.

Kadınlar derneklerde yöneticilik gibi sorumluluklar üstlendiklerinde bile toplumumuzdaki yaşa ve cinsiyete bağlı hiyerarşinin bir sonucu olarak, gerektiği şekilde yöneticilik yapamamakta ya da yönetimde oldukları halde karar alma süreçlerinden dışlanabilmektedirler. Bunun gibi örnekler ortaya koymaktadır

ki, toplumumuzdaki erkeklerin de eşitlikçi ve ayrımcılık karşıtı bir toplumsal cinsiyet perspektifi kazanmak üzere belirli bir bilinç yükseltme eğitiminden geçmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla derneklerimize, özellikle de KAFFED'e bu konuda da öncülük görevi düşmektedir.

Çerkes kadınların dernek yönetimlerinde etkin olarak yer almasını bir nedeni de, derneklerin mali yapılarının güçsüz olması ve yöneticilerin para harcanması konusunda kişisel olarak belirli bir güç sahibi ve bağımsız karar alabilme özgürlüğüne sahip olmasını gerektirir. Bu da ekonomik güce sahip olma ve para harcanması konusunda erkeklerle aynı koşullara sahip olmayan kadınların yönetimlerden uzak durması sonucunu doğurmaktadır. Derneklerin mali açıdan güçlendirilmeleri kadınların aktif katılımlarının önündeki bir engelini daha kaldırması anlamında önemli olacaktır.

Dernek yönetimlerinin toplanma ve etkinlik saatleri erkeklerin programlarına göre çoğunlukla iş çıkışlarında ve geç saatlere kadar sürecek şekilde düzenlenmekte, bu da çalışın ya da çalışmasın ev içi sorumlulukları devam eden kadınların karar verici mevkilerde yer almalarını ya da kendilerini geliştirmelerini sağlayacak belirli etkinliklere katılabilmelerini engellemektedir. Dernek yönetimlerinin bu konuda daha duyarlı olmaları gerekmektedir. Ayrıca dernek yönetimleri daha aktif bir rol üstlenerek, kadınların ev içi sorumluluklarını kolaylaştıracak dernek-içi yapılar oluşturabilirler. Bunlar kadınların sadece yönetime katılmalarının önündeki engellerin azaltılmasına değil, evlerinden, işlerinden çıkarak derneklerde daha fazla ve verimli zaman geçirmelerine neden olabilmektedir.

Yukarıda yapılan belirlemeler çerçevesinde KAFFED başta olmak üzere dernekler Çerkes

kadınlarının kimliklerine sahip çıkan aktif bir yurttaş olarak kendilerini kamusal ve siyasal alana da taşıyacak önemli deneyimleri edinecekleri, kadın-erkek birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğinden yana bir bilinç yükseltme sürecinden geçileceği, Xabze'nin de bu doğrultuda yeniden-tanımlanacağı kurumlar olarak çok önem kazanmaktadır.

Bu doğrultuda Çerkes kadınlar platformu oluşturma amaçlı 1. Atölye çalışmasında ortaya çıkan somut öneriler ise şunlardır:

1. Derneklerdeki kadın emeğinin bir gelire dönüştürülmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla kadın kooperatifleri kurulması, emek ürünlerinin sergilenmesi ve satışı için web sayfası düzenlenmesi, bunlar için patent alınması ilk aklara gelen önerilerdir. Bu amaçla KEDAV, İŞ-KUR, İK firmaları ve Kalkınma Ajansları ile ilişkiye geçilmelidir. Ancak bunlar yapılırken kadının hali hazırda ikinci plandaki rolünün sürdürülmesine yol açabilecek sonuçlarıyla ilgili

önlemler de alınmalıdır.

2. Kadınların derneklerin yönetimine ve etkinliklerine daha fazla katılabilmelerini sağlamak üzere, özellikle de ev içi yükü ve ekonomik gideri azaltmak için kreşler kurulması yoluna gidilebilir. Kreşler hem dernekler hem kadınlar için sürekli mali kaynak sağlayabilir. Derneklerde kadınlara meslek kazandırılması yönünde (projeler geliştirilmesi, kaynak yaratılması yoluyla) çalışma ve etkinliklerde bulunulmalıdır. Kadınlara yönelik "girişimcilik eğitimleri" düzenlenmelidir.

3. Kadın lehine toplumsal cinsiyet perspektifini kazandıracak siyasalar geliştirilmesi ve bununla ilgili kadın/erkek katılımlı eğitimler düzenlenmesi gerekmektedir.

4. Dernek yönetimlerinde kadınları daha fazla söz sahibi kılmak üzere kota uygulamasına başlanmalıdır.

5. Kadınlara yönelik bilinç yükseltme eğitimleri sadece dernek içi faaliyetlere yönelik değil, Çerkes kadınların kamusal ve siyasal alanda da daha fazla temsil edilmelerine yönelik olmalıdır.

6. Dernekler, kız öğrencilere yönelik burslar sağlanmasını öncelikli hedefleri haline getirmelidir.

7. Kadınların Türkiye'deki kadın örgütlenmeleriyle temalarının, ortak etkinliklerinin ve dayanışmalarının artırılması yoluna gidilmelidir. Ayrıca Çerkes kadın kurultayı gerçekleştirilmeli, kadın buluşmalarının sayısı ve vesileleri artırılarak Türkiye'nin değişik bölgelerinden -hatta diğer Çerkes diasporalarından ve Kafkasya'dan gelen- kadınlar-arası deneyim paylaşımının ve dayanışmanın artırması sağlanmaya çalışılmalıdır. Bu kurultay toplantılarının düzenli olarak devam etmesi ve bölgelerde de yapılması sağlanmalıdır.

8. Çerkes kadınların tarihimizin görünmez figürleri olmaktan çıkarmak üzere, araştırmalar gerçekleştirilmeli, başarılı Çerkes kadınları ödüllendirilmelidir. Profesyonel iş yaşamlarında başarılı ve lider kadınların deneyimlerinin paylaşılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

9. Nart Akademisi gibi "Setenay Akademisi" de kurularak, genç Çerkes kadınları özellikle de toplumsal cinsiyet perspektifi ile entelektüel bilgi birikimi anlamında güçlendirilmelidir.

10. Çerkeslerin ortak kimliğinin temelini oluşturan Xabze'nin kadınlar lehine koruyucu olmak adına neden olduğu ayrımcılıklar ile onun içinde bulunduğumuz ataerki kültür ile örtüşen kodlarının neden olduğu eşitsizlikler ortadan kaldırılmalıdır. Bunun ilk aklara gelen örneği, özellikle kırsal bölgelerde uygulanmakta olan ve kız çocuklarını mirastan mahrum bırakan uygulamanın gelenek ile meşrulaştırılması, bu eşitsizlik ve ayrımcılığa maruz kalan kadınların da istemini "ayıp" olduğu kültürümüz nedeniyle buna seslerini çıkaramamalarıdır.

Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti

Sürgünün en yoğun yaşandığı yıl 1864'tü... Bir milyonu aşkın Çerkes Osmanlı İmparatorluğu'na sürülmüş, başta Samsun, Kayseri, Düzce ve Adapazarı olmak üzere farklı farklı şehirlere yerleştirilmişlerdi. Birçok farklı milletin bir arada ama kendi içlerine kapalı bir şekilde yaşadığı Osmanlı İmparatorluğu'nun Çerkesleri kabullenmesi kolay olmayacaktı.

Tarihler 23 Temmuz 1908'i gösterdiğinde Osmanlı İmparatorluk tarihinin en kritik dönüm noktalarından birine gelmişti. Daha fazla baskılara dayanamayan II. Abdülhamit anayasayı tekrar yürürlüğe sokmayı kabul etmek zorunda kalmıştı. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından hemen seçimlere gidilmiş ve yeni Meclis açılmıştı. 32 yıllık sıkıyönetim rejiminden "hürriyet" rejimine geçilmiş, çoğulcu ve çağdaş bir yönetim modeline yönelik çalışmalar hızla başlamıştı.

Çerkeslerin Osmanlı coğrafyasında kurdukları ilk cemiyet "Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti" idi. Ağustos 1908 tarihinde ilk toplantılarını yapan cemiyet kurucu üyeleri arasında birçok general ve paşanın yanı sıra dönemin önde gelen aydın ve edebiyatçıları da görmekteyiz.

İlk kez Arap harfli Adige Alfabeti'ni hazırlayan Ahmet Cavit Therket Paşa, "Kafkas Tarihi ve Hattiler" gibi birçok başyapıtı imza atan Met Çunatuko İzzet Paşa, Kurtuluş Savaşı'nda büyük başarılar kazanan General İsmail Berkok, ünlü yazar ve yayıncı Ahmet Mithat Efendi, Prof. Aziz Meker, Mareşal Berzeg Zeki Paşa ve General Pooh Nazmi Paşa bu isimlerden birkaçıdır.

İlerleyen yıllarda Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti'nin misyonunu sırtlanacak olan Çerkes kadınlardan öncü ikisi

Hayriye Melek Hunç ve Seza Pooh cemiyetin en aktif kadın üyeleri. Cemiyetin kurucu ve üyelerinin diğer bir ortak özelliği ise hemen hepsinin Osmanlı topraklarında doğmuş olmasıydı.

Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti üyelerinin tek hedefi "Geçmiş Bir, Geleceği Ortak" bir Çerkes milleti yaratmaktı. Onlar için üstlendikleri bu misyon tüm siyasi ideolojilerden daha ulvi ve önemliydi. Bu misyonun formülünü ise Çerkeslerin milli benlik ve kültürlerini kaybetmeden medeni milletler seviyesine taşımak, kültürel açıdan tutuculuk, politik ve eğitim açısından ilerici politikalar üretmek olarak bulmuşlardı.

Hayriye Melek Hunç Hanım

Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti resmi olarak 1919 yılında kurulmuş olsa da gerçekte faaliyetlerine 1918 yılında başlamıştır. Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti'nin destekleri ile kurulan bu cemiyet beş Çerkes kadın tarafından faaliyete geçmiştir.

Bu kadınlar ilk üniversite mezunu kadınlardan biri olan Seza Polar Hanım, General Reşit Paşa'nın eşi Emine Zaliqe Hanım, milletvekili Mazhar Müfit Bey'in eşi Makbule Hanım, Hayriye Melek Hunç Hanım'ın kardeşi Faika Hanım ve ilk kadın yazarlardan Hayriye Melek Hunç Hanım'dır.

Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti'nin kurulmasından (1908) Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti'nin (1923) kapanmasına kadar geçen 15 yıllık Çerkes Cemiyetleri dönemine damgasını vuran birkaç öncüdür Hayriye Melek Hunç Hanım.

Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti 1919 yılında kurulmaya kadar Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti'nde ve Guaze dergisinde aktif olarak çalışan Hayriye Melek Hanım, 1910 yılında romanı "Zühre-i Elem"i yayınlamıştır. Musavver Kadın, Mahasin ve Türk Yurdu gibi dergilerde makaleleri ve kısa hikâyeleri yayınlanan Hayriye Melek Hunç Hanım'ın en çok "Guaze" dergisinde yazıları yayınlamıştır. Makalelerinin her

birinde oldukça kıskırtıcı bir dil kullanan Hayriye Melek Hanım'ın üslubu sert ve keskindir.

Hayriye Melek Hanım için aile, kültür, yerel değerler çok önemliydi ve bunlara dayanmayan bir feminizm kabul edilemezdi. Hunç'un bütün eserlerinde sömürgeci Batılı feminizmine ve Batılı feminizme körü körüne bağlı olan "İstanbul Feminizmi"ne sert bir eleştiri vardır. Hayriye Melek Hanım için kadınların özgürleşmesinin yolu eğitimden ve kendi kültürüne özgü bir kadın hareketi yaratmaktan geçiyordu.

Hayriye Melek Hanım'ın yazın hayatı devam ederken Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti'ndeki faaliyetleri de hız kazanmıştı.

Çoğunluğu Latin harflerinden oluşmuş yeni bir alfabe-yi kullanan Çerkes Numune Okulu yönetimi, bu açıdan da adına yakışır bir hamle daha gerçekleştirmişti. Derslerin Çerkesçe olarak düzenlendiği Çerkes Numune Mektebi'nde İngilizce dersi de verilmekteydi. Çocuklara piyano ve Çerkes ulusal çalgısı pşine de

"Bütün insanlık, özellikle bütün küçük ve zayıf milletler gibi Çerkeslik de bugün ağır ve acı bir sınav dönemi geçiriyor. Biz bunu tüm ağırlığı ve acılığı ile hissediyoruz. (...) Yüz sene Rus Çarlığı önünde eğilmeyen Çerkeslik, kendisindeki cengâverlik özelliklerinin ne kadar temiz ve yüksek bir dereceye vardığını dünyaya göstermiştir. (...) Şimdi ise Çerkes varlığı artık başka bir alanda savunma bekliyor. Fikirlerini yaymak amacıyla çıkardığı dergiye "Diyane" adını veren Çerkes kadınları, bu halkın savaşta gösterdiği cengâverlik duygu ve heyecanının diğer özelliklerine zarar verecek oranda gelişmiş olmasından korkuyorlar. Cesaretlerin en büyüğünün savaşırken gösterilen olmadığı gibi en büyük zaferlerin de savaşta kazanılan olmadığı düşünülüyor."

Hayriye Melek Hunç

öğretiliyordu.

Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti, Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti'nin eksikliğini hissettirmemek, Çerkeslerin sesi olmaya devam etmek için 1920 yılında Diyane (an-nemiz) adıyla bir dergi çıkarmaya başladı. İlk bakışta bir kadın cemiyetinin çıkardığı "kadın" dergisi olarak görülse de dergi içeriği bakımından dönemin kadın dergilerine benzememekteydi. Tek sayı yayınlanan Diyane dergisinin ana konusu sadece "kadınları ilgilendiren" meseleler değil, "Çerkes milletini" ilgilendiren genel konulardı.

Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti'nin etkisinin yitiril-

diği, Guaze gazetesinin yayımlanmadığı, Şimali Kafkas Cemiyeti'nin kapatıldığı dönemlerde beş Çerkes kadın tarafından kurulmuş olan Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti, Çerkes milletinin sesi olmaya devam etmiş, devir aldıkları mirası başarı ile gelecek kuşaklara aktarmıştır. Kararlılıkları ve iradeleri ile tüm zorlukların üstesinden gelerek birçok ilke imza atmayı başarmış olan Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti, sadece Çerkes tarihinde değil, Osmanlı ve Türkiye tarihinde de özel bir sayfaya sahiptir.

(Elmas Zeynep Arslan / BİA Haber Merkezi - Kısaltılmıştır)

Uludağ Üniversitesi'nin anket çalışması dayanışma ihtiyacını bir kez daha gösterdi

Uludağ Üniversitesi Kadın Çalışmaları Topluluğu ifşa, sosyal medya adaleti ve yargıya güven konuları hakkında üniversite öğrencilerinin neler düşündüğünü öğrenebilmek için anket etkinliği yaptı.

Topluluğun, anket çalışmasıyla ilgili açıklamasını paylaşıyoruz:

Pandemi sürecinde okulların kapalı olması nedeniyle faaliyetlerimizi online gerçekleştirmeye devam ediyoruz. Canlı yayınlar ve tartışmalar ile dayanışmamızı genişlettik. Yeni dönemde gündemde olan ifşa, sosyal medya adaleti ve yargıya güven konuları hakkında üniversite öğrencilerinin, neler düşündüğünü öğrenebilmek için anket etkinliği yürüttük. 118 kişinin cevapladığı anketin üniversite içerisinde etkileşiminin geniş olduğunu söyleyebiliriz.

Katılımcılara kamuoyuna yansıyan taciz, tecavüz ve şiddet olaylarından haberdar olup olmadıklarını sorarak başlıyoruz. Anketi cevaplayan öğrencilerin yüzde 81'i bu olaylardan haberdarken, yüzde 16'lık kesimi ise kısmen haberdar. Ankete katılanların yüzde 97,5'i bu haberleri sos-

yal medya üzerinden öğrenmiş. Katılımcıların yüzde 35'i ise sosyal çevre aracılığıyla öğrendiğini söylüyor. Gençlerin sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanmasının yanı sıra sosyal medyanın hem hızlı hem de birinci ağızdan öğrenebilme niteliği taşıması burada önemli bir nokta. Sosyal çevre oranının yüksek olması ise öğrencilerin yaşadıkları olayları kendi içlerinde tartıştıklarını ve haber akışı sağladıklarını gösteriyor.

Sosyal medyanın yargı üzerindeki gücü

Katılımcıların yüzde 83'ü takip ettiği davaların adil bir şekilde sonuçlandırıldığına inanmıyor. Kısmen inananların oranı ise yüzde 16. Yargı sistemine ne kadar güvendiklerini sorduğumuzda katılımcıların yüzde 52'si neredeyse hiç güvenmediğini ifade ediyor. İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılmasına yönelik girişimlerin, yargıya olan güvenlerini etkileyip etkilemediğini sorduğumuzda aldığımız cevapların yüzde 79'u evet oluyor. Bu yargının aldığı tutumun öğrenciler üzerindeki etkisini gözler önüne seriyor. Öğrencilerin yüzde 83'ü

sosyal medya adaletini daha önce duymuş. Bu öğrencilerin yüzde 58'i sosyal medya adaletinin yargı üzerinde etkili olduğunu düşünüyor. Yüzde 31'i ise buna kısmen inanıyor.

Devlete değil, kadın platformlarına güveniyorlar

Katılımcılara sorduğumuz diğer bir soru kadın platformları, sosyal medya, yargı, hükümet ve emniyetin yer aldığı seçenekler içerisinde hangisine güvendiklerini. Katılımcıların yüzde 50'si bu soruya kadın platformları; yüzde 28,4'ü sosyal medya yanıtını veriyor. Hükümet ve yargıya olan güven ise neredeyse yüzde 9. Emniyete olan güven ise yüzde 13.

Katılımcılara kadınların sosyal medya üzerinden failerini ifşa etmelerine iten sebebin neler olduğunu soruyoruz. Gelen cevapların çoğu adaletsizlik, adalet arayışı, fark edilmek ve çözüm bulabilmek; baş vurulan kurumların kayıtsız kalması yönündedir... Yaşadıklarını anlatma gücü bulan kadınlar, dayanışma ve destek mesajları ile sarmalanırken hükümet ve yargı tarafından hedef tahta-

sına konulmaya çalışılıyor.

Kadınların şiddet uygulayan kocasını şikâyet ettiğinde karakolda barıştırılmaya çalışılması, savcılıktan uzaklaştırma kararı alan kadınların evinin önünde öldürülmesiyle adalete olan güvensizlik verileri arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu söyleyebiliriz.

"İstanbul Sözleşmesi uygulansın"

Anket sonuna katılımcıların düşüncelerini ekleyebileceği bir kutucuk ekledik. Katılımcılar bu bölümde "Yaşasın kadın dayanışması", "Asla yalnız yürümeyeceğiz", "Artık özgür olmak istiyoruz" mesajlarını paylaştı.

Yargı bağımsızlığı, İstanbul Sözleşmesi ve 6284'ün etkin uygulanması talebi de değerlendirilmeler arasında yer alıyor.

Katılımcıların talepleri üniversite içinde topluluğa duyulan ihtiyacı gösteriyor. Dayanışmanın önemini bu anketimizle bir kez daha te-mellendirmiş olduk.

Söz kadınların

Birbirlerinden farklı duruşlara sahip, farklı yaş ve konumdaki Çerkes kadınlarına iki soru sorduk ve diledikleri uzunlukta yanıtlamalarını istedik. Mutlaka eksikleri ve kapsayamadıkları vardır ama ilginç bir gökkuşağı çıktı ortaya. 'Eksik, fazla, doğru, yanlış gördüklerinizi yazın bize, siz isteyin, biz paylaşmaya devam edelim' diyoruz.

Dilara Tan

Üniversite öğrencisi, 20 yaşında

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Çerkesler Türkiye'de yaşayan diğer halkların kadınlarıyla birlikte yaşıyor sonuçta, farklı coğrafyalardan gelip ortak bir noktada buluşmuşuz. Ataerkil zihniyet her toplumda farklı bir şekilde işliyor ama bir şekilde gün yüzüne çıkıyor. Bu yüzden bizim diğer halkların kadınlarından farkımız ancak kültürden dolayı bir farklılık olabilir. Xabze'den bahsederek mesela Xabze belirli kuralları dahilinde daha çok erkekler tarafından yazılmış kurallara değil mi? Bizim kültürümüzde kadına yönelik haklar daha genişletilmiş şekilde belki ama kuralı koyan yine de erkek. Diğer halkların kadınlarına kıyasla belki biraz daha iyi olabilir ama hiç fark etmiyor, yani bu bir baskı. Kadınların kendi hak ve özgürlüklerinin de yine bir erkek tarafından belirlenme eylemi var aslında burada. Bu noktada yine ataerkil bir

zihniyet ama farklı bir kültür içinden geliyor.

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?

-Bence bunun farkında değiller çünkü onları rahatsız eden bir durum yok bu yaşanan rahatsızlık ve baskıda. Biz kadınlar üstünde baskı olan bazı gelenekleri o kadar kanıksamışız ki bence sadece erkekler değil kadınların bazıları da farkında değil bu eşitsizliğin. Hatta ben de yeni yeni farkına vardığımi düşünüyorum, bu benim 2-3 senedir tamamen kafa yordum bir konu, bazı şeyler var ki ben bile farkına varmamışım. Başka insanlarla sohbet ettiğim zaman bazen onlar da bunun farkına varmamış oluyor. Biz bile bu durumu kanıksamışken erkekler bu durumun farkına varsa dahi seslerini çıkartacak bir durum yok. Çünkü onları rahatsız eden bir durum yok. Bu durumdan haz alan insanlar da var zaten erkekler içinde.

Deniz Yılmaz

Muhasebeci (Şu an çalışmıyor)

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Bence toplumda son zamanlarda sıklıkla duyduğumuz kadına yönelik şiddet olayları Çerkes toplumunda çok nadir görülüyor. Benim gözlemim, kadına diğer toplumlara göre daha değer verildiği, kıymetli görüldüğü şeklinde. Bu noktada diğer toplumlara farklılaşıyor. Örtüştüğü nokta ise kadının ne kadar değerli görülürse görülün ataerkil tüm toplumlarda olduğu gibi erkeğin bir tık daha baskın olduğu, ne kadar ortak kararlar alınıyor gibi görünse de er-

keğin daha çok söz sahibi olduğudur.

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?

-Bence Çerkes erkekleri eşitsizliğin farkında değiller çünkü bunu çok da umursadıklarını, üzerinde tartıştıklarını, bunu bir sorun olarak düşündüklerini sanmıyorum. "Bizde böyle şeyler olmaz (şiddet vs.), olsa da binde bir çıkar" mantığıyla olabilir. Hiçbir toplandı, söyleşi veya konuşmada bu konuyla ilgili herhangi bir açıklamaya denk gelmedim.

-Sizce Çerkes kadınları ve ülkedeki diğer kadınların maruz kaldığı sorunlar, ayrıştığı veya ortak noktaları, ne kadar farklılaşıyor, ne kadar örtüşüyor?

-Bence bu sorunun kendisi bile aslında "Çerkes kadınları ve ülkedeki diğer kadınların maruz kaldığı sorunlar" bağlamında bir "farklı"lığın kabulü ile başlıyor. Bize düşen onu tanımlamaya çalışmak olacak.

Soru bir de öncelikle söz konusu sorunları bir tanımlamak veya listelemek gerekliliğini ortaya koyuyor. Bu ülkede kadının sorunları hangi alanları kapsar? Birincisi, öncelikle belki bu sorunlar aile içinde, toplumsal sosyal yapı içinde ve yasalar önünde olmak üzere birkaç katmanda değerlendirilebilir. İkinci değerlendirme ise sosyal boyutu genişletilmesi ile oluşacak ve temellerini irdelenecek bir yaklaşım olabilir, değerler, kararlar, roller bazında.

Nedir bu sözünü ettiğimiz sorunlar? Birincisi, ikinci sınıf bir varlık olarak görülme ve erkek egemen bir toplumda erkeğin hizmetinde olmak gibi bir konum. Duygusu

ya da düşüncesi olmayan bir yaratık kabulü. Kararların kadınlar adına başkaları tarafından alınması, belki birçok toplumda olduğu gibi domestik konular ötesinde her kararın ailenin başat erkekleri tarafından kendilerine dayatılıyor olması. Hani sürülerdeki alfa erkek karakterleri gibi! Burada bir kızın kiminle evleneceğine, okula gidip gidemeyeceğine, çalışıp çalışmayacağına hep bir başkası, başkaları karar verir. Bu boyutta, bir Çerkes kıza veya kadını başka diğer toplum ya da topluluklarla örtüşen sorunlar yaşıyor diyemeyiz. Basitçe "kaç-göç" olarak tanımlanan durumun Çerkes toplumunu anlatmadığını bilmek bu gözlemi haklı kılar. Kadın erkekten kaçması, saklanması gerekmediği için bu gibi konularda karar yetisine kendiliğinden ulaşabilir. Onunla eşit konumda dik durabilir. Bu konularda elimizde istatistik bilgileri değil sadece gözlemler olduğu için farklılığın da, baskının da, farkındalığın da boyutunu tespit etmek zor. Bu konuda tavsiyelere ihtiyacımız olabilir bilgi kaynağı olarak.

Sorunların sosyal boyutu toplumsal değerler üzerinde filizlenir. Gelenek, din ve genel kabuller. Bence gelenek binyılların ortaya çıkardığı yaşam deneyimleri olarak inançların öncesinde var olmuştur ve güçlüdür, ancak yeni öğretilerin kırıldığı, değiştirdiği gelenekler vardır. Bu anlamda da gelenek ve dinin çeliştiği noktada Çerkes toplumunda kimin hangi karar mekanizmasını işleteceği kişisel ve çevresel faktörlerle de belirlenebilir. Ancak bu anlamda Çerkes toplumunda örneğin bir erkeğin birkaç kadınla nikâh kıyması görülmemiştir. Sosyal yapı ve değerler zaten en çok kadına şiddetle kaynak oluşturacak bir kategoridir. Toplum onaylamadan bireysel şiddet yaygınlaşamaz.

Kurallar bir noktadan sonra yasalar olarak yani toplumsal mutabakatlar olarak karşımıza çıkarlar. Kadına şiddetin görmezden gelinmesi yasaların o düzeyde tasarlanmış olması ya da onların da göz ardı edilmiş olduğu gerçeğini ortaya koyar. Bir Suudi yasası ile bir Türkiye Cumhuriyeti yasası benzerlik göstermediği

Gözde Duman

Üniversite öğrencisi, 22 yaşında

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Bence yaşadığımız ülkede kadınların yaşadığı sorunların hemen hemen hepsiyle Çerkes kadınları ortaklaşıyor. İşyerinde uygulanan şiddetler ve baskılar, psikolojik şiddet, dışarı çıkarken dışarıda kendini rahat hissedememe, istediği gibi giyinememe, bunların hepsini Türkiye'de yaşayan bütün kadınlar yaşıyor. Bunun Çerkes kadınlarıyla veya diğerleriyle çok alakalı olduğunu düşünmüyorum. Kadın olarak ikinci planda kalma, fikirlerine daha az saygı duyulması ve daha az önem verilmesi yine bizde de yaşanan şeyler.

Bunun dışında farklılık olarak söyleyebileceğim aile içindeki eğitimle ilgili olabilir. Evlilik konusunda baskı görmezler ya da aile içi taciz ve şiddet gibi şeyler daha az görülür Çerkes toplumunda.

Tabii bunlar olmaz diyemeyiz çünkü bilemeyiz. Çevremden gördüğüm kadarıyla bunun daha az olduğunu biliyorum. Onun dışında Çerkes kadınları da psikolojik şiddete ve baskılara Türkiye'de yaşayan diğer kadınlar gibi maruz kalıyor.

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?

-Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda erkekler de henüz farkında değil, kadınlar da bence farkında değil. Tabii hepsinin de hakkını yememek lazım, küçük bir kesim bunun farkında olabilir, buna göre davranabilir ama farkında olduğunu söyleyen insanlar da yine çok fazla sorgulayıp, davranışlarını değiştirip bu konuda bir çabaları sarf etmiyor gibi. Sadece "Evet böyle bir şey olabilir" diyerek geçiştiriyorlar bu konuyu. Aslında önemli bir konu. Günümüzde de çok gündemde. Bu sadece Türki-

ye'de ya da başka bir yerde değil ama dünyada da tartışılan bir konu ve Çerkesler de bundan muaf değil. Bu konunun gündemde tutulması, konuşulması ve bir şekilde çözüm yolları neyse bulunması gerekiyor. Tabii bizde biraz daha kültür baskısı olduğu için, gelenekler olduğu için, gelenekleri değiştirme korkusu bir şeyleri kaybetme korkusuna neden oluyor ve insanlar daha çekingen yaklaşıyor bu konuya. Ama bu şekilde yaklaşmanın, çekinmenin bu sorunu çözme-yebileceğini inanıyorum. Eğer böyle bir sorun varsa masaya yatırılıp bir şekilde buna çözüm yolları bulunması gerekiyor. Bunun evrimleşmesi gerekiyor ve kültürümüze de uygun olarak günümüze ayak uydurmamız gerekiyor. Bu yüzden önemli bir konu olduğunu düşünüyorum. Bu meselenin kadınlar ve erkekler olarak farkında değiliz. Umarım ilerleyen zamanlarda daha çok farkında oluruz.

Münevver Mine Bağ

Öğretim görevlisi (İngilizce öğretmeni)

halde yaşam örtüşmeler gösterebilir. Bir yasak, adını çalışma hayatının ve toplumun dışında tutmak saiki ile yola çıkmış olabilir.

Bu kategorilere baktığımızda Çerkes kadınının bir gelenek zırhı içinde avantajlı bir konumda olduğunu söyleyebiliriz. Ancak insanların son zamanlarda yaptığı yaygın bir hata kendi kişisel yargılarını, değerlerini ve tercihlerini genellemek ve Çerkes olmayı kendisine benzemek önkoşulu ile kabul etmek. Bu bağlamda "Çerkes'i Çerkes yapan nedir"i yeniden bir gözden geçirmek gerekiyor.

Çerkes kadını sarayda cariye olmuş mudur? Anadolu'nun birçok yerinde Çerkes kadını erkeğin karnını doyunurup sonra kalanlarla kadınlara mı sofraya kurmuştu? Bunlar nereden sonra farklı koşulların etkisiyle oluşmuştu; bilimsel yaklaşımlar ister anlamak için...

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?

-Çerkes erkeklerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkında olup ol-

malarının bir Çerkes erkeği olmanın ötesinde bilinç ve sosyal farkındalık düzeyi ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Ancak yine de konu farkında olunmaması mümkün olmayacak boyutlardadır. Belki dert edinip edinmemeniz söz konusu olan. Fiziksel şiddet boyutuna gelmediği zaman bir kadının yaşadığı psikolojik şiddetin kimse tarafından kolay fark edileceğini düşünmüyorum. Esas farkındalık gerektiren boyut da budur bence. Belki de Çerkes erkeği bu anlamda "derya içre balık olup deryayı bilmez" bir konumdadır, bundan emin olamayız. Belki kadınlara kendilerini nerede hissettiklerini sormamız gerekir. Sizin çevrenizdeki erkekler size birey olarak ne kadar özgürlük alanı sunuyorlar? Beklentilerinizin, haklarınızın farkındalar mı?

Bir erkek sadece Çerkes erkeği olarak kendi aşağı geldiği ilişkiler ve yaşam tarzı içinde yaşayıp gidiyor ise kendi "toplumunda" önemli bir sorun yok diye de algılayabilir. Aslında aile bazında toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaşayan bir birey bunun farkında olur

mu? Kendi değer ve yargılarını inanç ve gelenekle yeniden yoğurup, dokuyup kendine değerler yaratmış bir erkek Çerkes olmak anlamında ne kadar değişime uğramıştır? Neye asimile olmuştur? Örneğin Çerkes köylerinde kız çocuklarının okula gönderilmemesi sorunu var mıdır? Hangi boyuttadır? 13 yaşındaki bir Çerkes kıza istemediği biri ile evlendirilir mi? Bunlar ne ölçüde Çerkes gelenekleri ile örtüşür? Ucu açık sorular. Bunların olmaması farkındalık var mı demektir, sadece özgün gelenekler mi var demektir?

Bildiğimiz, inandığımız, sevdiğimiz Çerkes kültürü ve Çerkes anneleri genellikle farkındalığı değilse de sağlıklı bir toplum yapısı oluşturma anlamında doğru kabul-leri olan erkekler yetiştirirler. Çerkes toplumunda genelde şiddet görülmez, çünkü herkes "birey" olmayı öğrenir. Haddini bilmeyi öğrenir.

Kadının yükü Çerkes toplumunda da ağır mıdır? Ağır mıdır.

Müzeyyen Özdemir

Doktor

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Bu topraklarda yaşayan kadınların durumuna baktığımızda şunları gözlemliyoruz:

-Kadının ikinci sınıf muamelesi görmesi,

-Hem ev kadını, hem anne, hem aşçı, hem temizlikçi hem de bir işte çalışıyor olmak zorunda kalması,

-İşyerinde erkek egemen toplumun tüm baskılarını görmesi, mesleğinde yükselmek için en az üç kat çaba sarf etmek zorunda kalması, -Özellikle taşralarda evlilik tercihi çoğunlukla söz hakkının olmaması,

-Hakkını aramaya kalktığında susturulması; edep, ahlaki, sessiz, kabulleneni, sorgulamayan biri olmaya zorlanması,

-Birey olamaması; şunların kızı ya da şunların gelini diye tanımlanması.

-Çerkes kadınlarının yaşadıklarını bunlardan muaf tutamayız bence. Çerkes kadınlarını ayıran birinci fark, Xabze'ye bağlı olarak genç kızlık dönemimizin daha özgür ve güzel geçmesi ki bu da İslami baskılarla giderek uzakta kalmıştır. İkincisi ise bağda-bahçede çalıştırılmamasıdır.

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?

-Eğitimli olan Çerkes erkeklerinin bir kısmının eşitsizliğin farkında olduğunu ama bunu aşabilmek ya da eşitlemek için bir çaba göstermediklerini düşünüyorum. Bahsedilmiş bir gücü başkasıyla paylaşmak kimse işine gelmez çünkü...

Kadınlar artık susmayacaklar

Zehra (Kendi adı değil)
Üniversite öğrencisi, 22 yaşında

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Bu konuyla ilgili ben bu sorunu direkt Çerkes kadınları genellemesi üzerinden değil de iki gruba ayırarak nesil farklılığı şeklinde anlatmak istiyorum. Mesela annelerimiz ve o yaş grubunun yaşadığı farklılıkları düşünelim. Benim neslim daha farklı bir dünyada büyüdü, ben şehir dışında bir üniversiteye gittim mesela. Şöyle de bir şey var, ben bir Çerkes köyünde büyüdüm için Çerkes olmayanların yaşamlarıyla ilgili fazla kıyas yapma şansım da olmadı. Direkt bunun içinde büyüdüm için diğer kadınların ne gibi zorluklara maruz kaldığını da geç öğrendim. Bizden önceki nesilde sosyal medya bu kadar yaygın değildi, bunlar bu kadar haber edilmezdi. Büyüdükçe ve daha fazla şey duymaya başladıkça kız-erkek ilişkilerinde, aile ilişkilerinde, Çerkeslerin daha fazla söz haklarına sahip olduklarına dair izlenim elde ettim. Yani kadına verilen değer olarak bence yine fena değiller.

-Çok kültürel karşılaştırma yapmak istemiyorum ama Türkiye geneline bakıldığı zaman susturulmuş ve bastırılmış bir kadın algısı görmüyorum ben kültürümüzde açıkçası. Çok fazla

karma bir yerde büyüyorum, Çerkes kültüründen uzaklaşmış gibiyiz, bir şeyleri devam ettirmeye çalışıyoruz ama çevremizde artık bu kültürle büyümediğimiz için ben çok da bir farklılık göremiyorum. Ben Türkiye'de yaşayan 22-25 yaşındaki herhangi başka bir kadın fark yaratmıyor bu. Fark, ailemlerle olan ilişimde yansıyor diğerlerine kıyasla. Yani birey olarak kıyasladığımda bu toplumda yaş grubunda farklılık da hissetmiyorum açıkçası.

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?

-Yani sonuçta büyüdükle ri kültüre dönüp de cevaplayacak olursak diğerlerine nazaran daha farkında olabileceklerini düşünüyorum. Tabii ki bireyin özelinde geçiyordur bu tarz konular ama sonuçta evde bastırılmış bir anne profili veya sözü dinlenmeyen bir anne görenekle büyümediği için bunu normalleştirmesi nispeten diğer erkeklere göre daha azdır, buna maruz kalan erkeklerin normalleştirildiği gibi normalleştirilmeyordur durumu. O yüzden de daha farkında olabilirler diye düşünüyorum.

Gülay Efe

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Mesele şu ki bana göre etnik kimlik bağlayıcı bir unsur değil, yani kadından şiddete, tacize, tecavüze uğrayan... Kadın kimliğidir her türlü saldırıya, hakarete uğrayan! Yani bu ülkede kadın sorunlarıyla karşılaşmak ve yüzleşmek için KADIN olmak yeterli... Farklılaşmak... Hmm... Şiddet gören kadın yanında el kol kaldıran herhangi birinden kolayca ürkebiliyor, minibüste tacize uğrayan kadın o yolu ayakları şışene kadar yürüyabiliyor, tecavüze uğrayan kadın tecavüzçüsüyle evlenip ona beş-on çocuk doğurmak zorunda kalıyor, sürekli hanım olmak gerektiği öğütlediği için sesinin aslında ne kadar gür çıkabileceğini hiç bilmeyen kadınlar yetişiyor...

Başka farkındalık ve değişimden bahsetmemeye gerek kalmadı sanırım!!! Yine de Çerkes bir kadın oldu-

ğum için kendimi şanslı hissediyorum çünkü kadın kimliğinin yanına 'Çerkes' kimliğim de geldiğinde hak ettiğimizi 'bir nebze' alabiliyoruz inaniyorum (!) diyebilirim.

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?

-'Çerkes erkekleri' diye bir kalıp var mı bilemiyorum! Erkeklerin farkındalıkları çok da umurumda değil. Kadınlar farkındalık kazandıkça, değişim dönüştükçe onlar da ayak uydurmak zorunda kalacaktır diye düşünüyorum! Kadın ve sorunları başlıklı tüm konularda en çok kadınların sesi çıkması gerektiğini düşünüyorum. Sözde kadın hakları savunuculuğu yapan erkeklerin bile o anda kadını arkasından bırakıp onun adına konuştuğunu fark etmemesi çok acınası! O yüzden erkeklerin farkındalıkları umurumda değil!

Berat Bırkın Bir

Öğretim üyesi

-Sizce Çerkes kadınları ve ülkedeki diğer kadınların maruz kaldığı sorunları, ayrıştığı veya ortak noktaları, ne kadar farklılaşıyor, ne kadar örtüşüyor?

-Son bir yıldan beri bu konular çok dile getiriliyor. Hem sosyal medya aktif hem de Çerkes kadınlarının farkındalığı yükseldi, birçok çalışma yapılıyor farklı platformlarda, ben de bunlardan birinin içinde yer aldım.

Üst kimliğimiz insan olmak, alt kimlik kadın olmak dersek, bir alt kimlik de Çerkes kadını olmak denebilir.

İnsanların yaşadığı maruz kaldığı sorunlar hepimiz için geçerli, kadınların yaşadığı sorunlar da hepimiz için geçerli. Nihayetinde biz çok kapalı bir toplum olarak yaşamıyoruz. Belki köylerde biraz böyle olabilir ama nihayetinde hepimizin sosyal yaşamımızda bağlantılı olduğu gruplar farklı kişiler, farklı kimlikten, etnik gruptan insanlar olabiliyor. Hele iş hayatındaysak birçok farklı sorunla karşılaşabiliyoruz. Örneğin bir kadının yaşadığı mobbing sorununu Çerkes kadını da yaşıyordu. Hepimiz yaşadık. Alt üst ilişkilerinde ya da çalışma arkadaşınız ile yaşayabilirsiniz. Onun dışında, kadın-erkek eşitsizliği anlamında baktığınızda mesela bir kurumda çalışırken sizin hakkınız olan pozisyonun, unvanın bir erkeğe verilmesi olabiliyor. Bunlar

genel sorunlar diye düşünüyoruz.

Öte yandan bizim kendi kültürümüzle ilgili bu bakış açısı nedir, bu bizi nasıl etkiliyor, olumlu mu olumsuz mu dersek; benim düşünüm şu yönde; her ne kadar sosyal medyada farklı şekillerde ele alınıyorsa da bizim 'Xabze' dediğimiz gelenekler, örfler, toplumsal düzeni sağlamaya yönelik olarak ortaya konulan yaşam biçimi, değerler, değer yargılarının aslında gerçekten içinde yer aldıkları bizi küçüklüğümüzden beri daha yoğun olarak olumlu etkilediğini düşünüyorum ama tabii ki olumsuzlukları da olduğunu biliyorum. Ben hem anne hem baba tarafından geleneklerine, göreneklerine bağlı bir ailede yetiştim. Sosyal yaşam açısından baktığımızda; kendimi bildim bileli, üç yaşından beri, benim anнем de babam da derneklere, vakıflarda aktif olarak yer almışlardır. Ben de onlarla birlikte o süreçleri yaşadım, gördüm, deneyimledim. Olumlu ve olumsuz tarafları oldu. Özgüven eksikliği yarattı mı? Sınıf farklılıkları, büyüklerle gençler arasındaki saygıya ve genellere bağlı olan davranış kalıpları, benim hayatımda olumsuzluk yarattı mı diye bakıyorum. Kendi açımdan baktığımda; çok yaratmadığını görüyorum.

Bu soru o kadar farklı şekillerde cevaplanabilir ki; yaşadığımız toplum, yetiştirilme-

tarzınız, içinde yetiştiğiniz aile, onların hayata bakış tarzı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, hepsini bir arada değerlendirmek lazım. Çok yönlü, çok dinamik bir süreç olduğu için verilcek tek bir cevabı yoktur diye düşünüyorum.

Ben yine de bizim Çerkes kültürünün, Abaza kültürünün, Kafkas kültürünün, Kuzey Kafkasya kültürünün, ne şekilde isimlendiriyorsak, aslında kadınlara değer verildiğini düşünüyorum. Tabii ki bazı geleneklerden kaynaklı kadın-erkek arasında birtakım farklılıkların, konumlandırılmalarının olması belki bazı kişiler üzerinde olumsuzluklar yaratmıştır ama bunun kişilerin algılamasıyla da ilgili olduğunu düşünüyorum. Kadının bence her zaman yeri ve değeri olmuştur bizim toplumlarımızda. Hele mesela thamate olarak baktığımızda, sosyal yaşam olarak baktığımızda, olmuştur. Derneklere de, vakıflarımızda en aktif olanlar aslında kadınlardır. Burada başkanlık, yöneticilik yapanlar da olmuştur. Köprü vazifesi görenler de kadınlarımız olmuştur. Herhangi bir sorun olduğu zaman o sorunun çözümünde kadınlarımız da başvurulmaktadır. Hâlâ da başvurulmaktadır. Öte yandan jenerasyon, nesil çok önemli bir kavram. Şu anda Y jenerasyonunun son dilimi ya da Z jenerasyonu gibi daha genç arkadaşlarımız doğal olarak bizden çok

daha büyük olan kuşaklardan farklı düşüneceklerdir ve onlar belki o gelenekleri ya da uygulama biçimlerini çok daha yoğun gibi, baskı gibi hissedebileceklerdir. Ben bunu doğal karşılıyorum ama bunun genele ithaf edilmesi kısmında birazcık açıkçası çekincem var ya da onun ifade edilmesinde çekincem var. O zaman hepimiz kardeşiz noktasına geliriz. Bizi, Çerkes kültürünü diğer kültürlerden ayıran birtakım özelliklerden bahsediyoruz. Yabancı yazarlar, bu konuda araştırma yapanlar, akademisyenler objektif araştırmalarında bizim kültürümüzle ilgili; saygının olması, gencin, erkeğin-kadının, yaşının bir arada aynı mecliste bulunuyor olması, sosyal yaşamın olması, hoşgörümüzün olması gibi özellikleri ifade ediyorlar. Çok kadim bir kültürüz, belki geçmişte çok daha fazla vardı ama bugün de bunu devam ettirmeye çalışıyoruz, sizin de içinde olduğunuz toplumlar da, derneklere de biliyorsunuz bunun için mücadele ediyor. Her kültürün eksi ve artı tarafları vardır ama diğer kültürlerle mukayese ettiğimizde eksilerimizin çok fazla olduğunu düşünüyorum. Yine de nihai cümleyi kuracak olursak; kadınlarla ilgili sorun her yerde vardır. Bunun dini, dili, ırkı, rengi olmaz. Kadın ka-

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Öncelikle içinde yaşadığımız topluma her bakımdan entegre olmamızı kolaylaştıran en önemli faktör dindış olmamız. Din birliği karşılaştığımız, en aykırı gelen kavramları dahi yumuşattı ve hoş görmemizi sağladı. Öte yandan şehirleştikçe, kendi geleneklerimizi yaşarsak, etnik kimliğimizi anlayacaklar diye kendimizden usul usul vazgeçmeye başladık ve o boşluğu dini kavramlar doldurdu. Bu nedenle de her şeyi birbirine karıştırdık. Öte yandan medya etkisi ile popülist görüşlerin empoze ettiği 'KOLAY'ı tercih ettik. Bütün bu olumsuzluklara (vatandaki savaş, yaşanan 3 büyük sür-

gün -Osmanlı'ya, Balkanlar ve Marmara- ve geldiğimiz topraklarda verdiğimiz savaşların travması) rağmen, en iyi tahminle nüfusumuzun dörtte üçü, şairin dediği gibi "Çerkes Duruşu"nu muhafaza edebiliyor. Ve bence bu da ciddi bir başarı...

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?

-Hayır, öyle bir sorunları olduğunu da düşünmüyorum. Çünkü Çerkes kadını her açıdan güvenilir ve her şeyi başarabilir düşünceyle yetişiyor erkeklerimiz. Tabii buda genetik yazılım da çok büyük etkisi var. Ama yeni nesil çok farklı. Bu dediklerim onlar için pek de geçerli olmayacak.

dındır ama onun alt kimlikleri ya da üst kimlikleri belki belirleyici oluyordur. Bir Çerkes kadını tamamen hayatını Çerkes toplumu içerisinde geçiriyor ve orada bütün yaşamını sürdürüyorsa oradaki görenekler, örf, âdet, yaşam biçimi belki onda çok daha yoğun biçimde baskın olabilecektir. Dışarda da bir hayatı varsa; doktor, hemşire, bir şirket yöneticisi, yazar, dizi oyuncusu gibi farklı kimlikleri varsa orada yaşadığı zaten farklı sınıflardadır, bunun Çerkeslikle çok ilgisi yok. İnsan olmakla, kadın olmakla ilgilidir diye düşünüyorum.

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?

-Kadın-erkek meselesi dünyanın her yerinde var olan bir mesele. Farkındalığın olup olmaması biraz kuşaklarla ve eğitim düzeyiyle birlikte daha öne çıkmaya başladı. Özellikle sosyal medya, dijital süreçler, bilgi teknolojileri, bilgi toplumları dediğimiz kavramlarla beraber medya da bu konuyu dillendiriyor, empoze ediyor. Birazcık okuyan, bilgi okuryazarı olan erkeklerimizin zihinlerine bir mesaj gittiğini düşünüyorum. Bu konuda bir şeyler yapıyorlar mıdır, ellerini taşın altına koyuyorlar mıdır orasını bilemiyorum. Yine bizim Çerkes ya da Abhaz erkekleri için düşündüğümüzde diğer toplumlarla mukayese ediy-

rum. Şu anda yakın arkadaş grublarımda Kürt olan da var, Süryani olan da var, Ermeni, Alevi, Laz da var. Öğrencilerimden de bunu gözlemleyebiliyorum. Bizim Çerkes ve Abhaz kökenli erkeklerimiz daha medeni olduklarını görebiliyorum. Kadına daha fazla değer verdiklerini, saygı gösterdiklerini görebiliyorum. Bir sorununuz olduğunda işi gücü bırakıp sizin o sorununuzu çözmek için mücadele verdiklerini görüyorum. Karşıdaki kadını bir cinsel obje olarak görmez bakmadıklarını, görmediklerini, değerlendirmediklerini görüyorum.

Hepimiz biliyoruz ki bazen karşılarında kadın gördükleri an farklı düşüncelere sahip olan erkekler var diğer toplumlarda. Bizim erkeklerimiz böyle olmadığını düşünüyorum. Yaşanan sorunlarla ilgili, kadın sorunları ile ilgili, duyarlı olup olmadıkları, bu konuda bir proje üretilip üretilmediği, ellerini taşın altına koyup koymadıkları konusunda net bilemeyiz. Bu konuda araştırmalar yapılması gerekir diye düşünüyorum. Hedef kitle önemli, köylü ve kentli kavramı var. Buralarda yaşayan erkeklerimizin yaşam tarzları, hayata bakışları, beklentileri, eğitim düzeyleri de farklı olduğu için belki bu konudan da araştırıp bakmak ve sonuca varmakta yarar var.

Mezane Konuk

Dilbilim doktora öğrencisi

-**Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?**

-Öncelikle böyle bir soruyu doğru bulmadığımı belirtmeliyim. Her toplumda patriyarka farklı şekilde tezahür eder. Günümüzde kadın sorununun olmadığı herhangi bir toplumdans bahsedemeyiz. Gelişmişlik dengisinde aklımıza ilk gelen Avrupa ülkeleri de dahil, her toplumda kadın sorunu vardır. Dolayısıyla toplumlararası kadın sorunlarını karşılaştırmamızın, bazı toplumlardaki kadınların maruz kaldığı sorunların küçümsemesini hatta yok sayılmasına sebep olduğunu düşünüyorum.

Bunun haricinde, bizim toplumumuzda örtük bir patriyarka olduğunu söyleyebilirim. Yani görünür kılınması oldukça zor. En önemli sorunlardan biri ev içi emek... Bugün kadın-erkek hepimiz çalışıyoruz, "eve ekmek getiriyoruz". Ama evin içine girildiği anda kadın yapması gereken işler oluyor. Eşi "yardım ederse", sanki lütfetmiş gibi "ne kadar da iyi bir eş" oluyor. Oysaki ev işleri, o evde yaşayan bütün yetişkin bireylerin eşit sorumluluğundadır. Ben ya da anem nasıl "Akşam ne yemek pişirsem?" diye dert ediniyorsam/k, benim evi birlikte paylaştığım babam/erkek kardeşim/şim de en az benim kadar bunu düşünmezle yükümlüdür. Ama bizim toplumumuzda maalesef ev içi emek hâlâ kadının sırtında bir yük. Erkek haftada bir evi süpürürse iyi bir eş oluyor maalesef.

Bir diğer konu da taciz meselesi... Bizim taciz tanımımız o kadar dar ki bu

kavramdan sadece fiziksel bir temas eylemini anlıyoruz. Oysaki tacizin bire bir sözlük anlamı "rahatsız etmek". Bu, sözle de olabilir, psikolojik de olabilir. Dolayısıyla bazen ceug ve zexes'lerde de haddini aşan, semerkaw kılıfına sokulmuş sözlü tacizler oluyor. Ama zaten tacizciye "Bu yaptığın taciz" dediğinizde ilk verdiğiniz tepki "Şaka yaptım" olur. Yani "Semerkaw yaptım" diye bir savunma gelmişse karşından, bu zaten tacizin kılıfıdır. Semerkaw yapılır, ama herkes haddini bilerek konuşur. Şiddet konusuna girmek istemiyorum. Tuğba ve Şeyma Sarı kardeşler ile Özlem Sencer'in katledilmesi, bununla beraber Alması Çerkes Kadın Hareketi üyelerine yapılan saldırılar yeterince açık ifade ediyor toplum olarak nerede olduğumuzu.

-**Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?**

-Maalesef büyük bir çoğunluğu değil. Ama iyi ki farkında olan ve kendisini bu konuda geliştirmek isteyen azınlık da olsa bir grup erkek var. Aslında belki de farkındalar ama öyle bir güç var ki ellerinde, kaybetmek istemiyorlar. O yüzden bu kadar sert tepkiler alıyoruz bu sorunu konuşunca. En önemlisi de ben feminizm kavramının doğru anlaşılmasına emin değilim. Erkekler sanıyorlar ki feministler erkek düşmanı ve erkeklerin kadınlara yüzyıllar boyunca yaptıklarının aynısını feminist kadınlar erkeklere yapacaklar. Bu yüzden böyle farkındalığı artırmak için biraz feminizm okuması yapılmalı. En azından terminolojide anlaşılmalı ki sağlıklı bir tartışma zemini oluşsın.

Asla yalnız yürümeyeceksin

Neslihan Yıldırımhan

Kamu personeli

-**Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?**

-Çerkes kadınları sadece çekirdek ailelerinin (anne, baba, kardeşler) içinde farklılaşıyor. Ancak buna da yüzde yüz diyemeyiz. Kişisel gözlemlerimizden yola çıkarak genelleme yapmış oluyoruz. Elimizde "Bu doğru" diyebileceğimiz sayısal bir verimiz yok.

Geniş düşündüğümüzde ve gözlemlediğimizde "Ülkede diğer kadınların maruz kaldığı" cümlesi anlamını oldukça yitiriyor. Sınıf ayrımı yapılmaksızın tüm kadınlar eşitiz.

Baskılanan toplumsal cinsiyet rollerimiz aynı, kültürel değerler çerçevesinde kadından beklenen davranış biçimleri aynı. Bu ülkenin kadınları aşağı mahallede oturan, yukarı mahallenin bireyleri tarafından genellikle susturularak, yok sayılarak, görmezden gelinerek ötekileştirilen bireyler.

-**Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?**

-Bence Çerkes erkekleri yerine "Çerkes kadınları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkındalar mı?" diye soruyu değiştirerek sormak gerekir. Kendimize bir özelleştirme yapmalıyız bu konuda. Çerkes kadınlarının kültürel gelenek içinde yer alan bazı uygulamaların, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sınırları içerisinde yer almadığını sorgulamaları gerekmektedir. Sorgulamadıkları şimdiye kadar süregelen sistemden belli oluyor. Kız kardeşlik bilincimiz eksik. Sorgulamayan kız kardeşlerimizin farkındalığını artırmak için bir araya gelmemiz ve açık yüreklilikle rahatsızlık duyduğumuz ne varsa konuşmamız gerekir. Kadınların sesi birlikte çıkarsa, erkekler "görmekten" geldikleri eşitsizliği görmek zorunda kalacaklardır.

Nursima Tuna

Stajyer avukat, 24 yaşında

-**Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?**

-Öncelikle şehirleşmeyle birlikte yaşam alanlarımız farklı toplumlarla birleştiği için sokakta, işyerinde, bulunduğu bütün toplumsal alanlarda kadınların yaşadığı her türlü şiddet, taciz ve istismarı Çerkes kadınları da yaşıyor. Kadınlara yönelik bu tip şiddet ve taciz vakaları yaşandığında mağduru suçlama eğilimi olduğundan kıyafetimizden gülüşümüze, yürüdüğümüz sokaktan eve döndüğümüz saate kadar her şeye dikkat etmek zorunda hissediyoruz. Türkiye'deki herhangi bir kadının yaşadığı tüm sorun ve kaygıları paylaşıyoruz.

Ülkedeki diğer kadınlardan pozitif anlamda ayrıştığımız noktalar elbette var. Özellikle kadın ve erkeklerin toplumsal alanda bir arada bulunabilmesi, kız çocuklarının eğitime erişiminin yüksek olması gibi örnekler verebiliriz. Ancak Xabze'nin yozlaşması, Xabze'deki öncelikli dinamiklerin uygulanmaması ile doğrudan kültürün kendisinden kaynaklanan nedenlerle Çerkes kadınları da olumsuz tecrübeler yaşıyor. Bununla birlikte kendi toplumumuzun kadınlara yüklediği bir rol var. Çocukluktan itibaren aileni, köyünü ve toplumunu temsil etme misyonu ediniyorsun. Belirlenen Çerkes kadını rolünün ve imajının dışına çıkıldığı an bu hareketimiz ayıp addediliyor. Ayrıca bu misyon sebebiyle yaşadığımız sorunları toplumsal alanda dile getirmemiz de hoş karşılanmıyor. Ben bu anlamda Çerkes kadınının iki aşamalı bir psikolojik baskılama ile karşı karşıya olduğunu düşünüyorum. Hem Türkiye'deki her kadının yaşadığı sorunları göğüslemek hem de Çerkes kimliğimizin yüklediği misyonu taşımak zorunda

kalıyoruz.

Son olarak her toplumun kendi doğru ve yanlışını yine kendi içinde araması ve tespit etmesi gerekir. Aksi, ölümü gösterip sıtmaya razı etmektir. Herhangi bir konuda kendimizden daha vahim durumda olan topluluklarla kıyas yaparak şükretmek ileriye atılmış bir adım değil, en iyi ihtimalle yerinde saymak olabilir. Yerinde sayan toplumlarıns geleceğe yönelik söyleyecek sözü olmaz.

-**Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?**

-Farkındalık bir şeyin bilincinde olmak şeklinde tanımlanabilir. Bilinç ise insanın kendisini, çevresini ve olup biteni algılamaya kavrama yetisidir. Her birey çocukluğundan itibaren içinde bulunduğu toplumun kodlarına göre bilinç geliştirir. Dolayısıyla erkek egemen toplumlarda yetişen her birey de mevcut düzeni olanması gereken olarak algılar.

Bu nedenle Çerkes erkeklerinin büyük çoğunluğunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkında olduklarını düşünmüyorum. Farkındalığın temel adımı olan; toplumsal cinsiyete, eşitsizliğe ve bunun nedenlerine yönelik tanımlamalar dahi Çerkes toplumu tarafından bilinmiyor. Şiddet ya da taciz denildiğinde yalnızca fiziksel şiddet veya tacizin aklı gelmesi bile bunun en büyük göstergesi.

Farkındalık kazanmak için öncelikle farklı kaynaklardan beslenmek ve eleştirel düşünmek gerekiyor. Özellikle "bizim toplumumuzda kadına çok kıymet verilir" söyleminin irdelemeksizin kabulü Çerkeslerin bu konuda eleştirel düşünme yolunu da kapatıyor. Bana göre, Çerkes erkekleri farkındalık kazanmak için empati kurmasıyla başlayabilir.

Merve Kevser Daşdemir

Hemşire

-**Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?**

-Çerkes kadınlar diğer kadınların maruz kaldığı tüm sorunlarla iş ve sosyal yaşamda karşılaşılıyor. Üstelik bir de ait olduğu Çerkes toplumuna uygun davranışlar sergilemesi bekleniyor, yani sorumluluk ekstra artıyor.

-**Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?**

-Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin "çoğunlukla" bilincinde değiller. Çünkü eril sistem onların konfor alanlarını koruyor. Eşitliğin gerekliliğini bilmeleri, aynı zamanda uygulama yükümlülüğünü de getireceği için öğrenmeyi reddediyor olmalı.

Nejla Okyay

Emekli

-**Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?**

-Çerkes geleneğinde her ne kadar kadın-erkek eşitliği olduğu iddia edilmiş de diğer halkların kültürleriyle kıyaslandığında çok daha özgür bir konumda olduğu söylenemez. Pek çok alanda kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olduğu gerçeği ifade edilse de toplumsal kararların alınmasını gerektiren durumlarda ne yazık ki eril hakimiyet tek karar vericidir. Kadınların da thamade olabileceği iddia edilse de pratikte bunun olmadığı bilinmekte. Benzeri pek çok eşitsizlik sıralanabilir, ancak bu coğrafyadaki diğer kültürlerden kadınların yaşadığı eşitsizliklere karşı Çerkes kadınının duruşu ne yazık ki kayda değer ölçüde değil. Bunun diasporadaki kapalı yaşam biçimiyle bağlantılı olduğunu düşünüyorum. Politik altyapıya sahip

az sayıda kadın dışında salt kadın sorununa değil, ülke genelindeki sorunlara karşı da bir karşı duruştan söz etmem ne yazık ki pek mümkün değil. Son yıllarda siyasi iktidarın faşizan baskıları sonucu bu durum zorunlu olarak değişmeye başladı. Farklı politik örgütlenmelerde ve STK'larda yer alan Çerkes kadınları giderek dozu artan ve kadın cinayetlerine dönüşen kadına şiddet karşısında bir duruş sergilemenin kaçınılmazlığının farkındalar. Hepimizce bilindiği gibi bir grup genç Çerkes kadın, "Alması Çerkes Kadın Hareketi"ni örgütlemekle çalışmaya başladı. Her ne kadar eksen ve sivri bir manifestoyla çıkış yapmış olsalar da ben bunun olumlu olacağı inancındayım. Buna karşın radikal gelenekçi bir kadın duruşunun varlığını da Alması çıkışıyla birlikte gördük. Bu duruş savunanlar ise ne yazık ki kendilerini coğrafyanın genel örgütlenmesinden soyutlamış oluyorlar. Üzülerek

söylemek durumundayım ki bunun altında bir miktar da kibir mevcut, zira onlar asaletin ve cesaretin timsali Çerkes kadınları!!

-**Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?**

-Çerkes erkeklerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği karşısındaki duruşlarını ise üzümlerle ifade etmek isterim ki sınıfta kalmıştır. Bu durum Alması hareketinin çıkışıyla çok daha somutlaştı. Demokrat, sosyalist olarak nitelendirdiğimiz bazı erkekler bile çıkışa karşı infazcı bir tavır aldı. Bu onların cinsiyet eşitsizliğinin farkında olmadığı anlamına gelmez, bence gayet farkındalar, ancak Çerkes erkekleri genel eril baskıdan soyutlamak olası değildir. Dolayısıyla farkında ama karşısında değiller (Elbette az sayıdaki erkek arkadaşları tenzih ederim).

Susmuyoruz korkmuyoruz itaat etmiyoruz

Handan Demiröz

Doktor

-**Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?**

-Çerkes kadınları ve ülkedeki diğer kadınların maruz kaldığı sorunlar, ayrıştığı veya ortak noktaları, ne kadar farklılaşıyor, ne kadar örtüşüyor?

Çerkes kadınlarının, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla, Çerkeslerin kültürel yapılarından gelen farklılıklar (kaç-göç yoktur, coşaklılık yoktur, 7 kuşak akraba evliliği yoktur, kız-erkek çocuk ayrımı yoktur, kızlar okumaz diye bir önyargı yoktur, beşik kertmesi yoktur, anlaşılmalı evlilik esastır vb.) nedeniyle birlikte yaşadıkları halklar-

dan daha az yüz yüze kaldıklarına inanıyorum. Ancak bu konuda yapılmış bilimsel bir çalışma olmadığı için benimki sadece kendi deneyim ve gözlemlerime dayanan bir görüş. Tabii ki hiç sorun yoktur demek akla ziyan bir durum olur. Biz gökten zembille inemediğimize göre sorunlar da mutlaka vardır. Benim savunduğum şey istenmeyen durumlarla karşılaşma ortamının diğer toplumlara göre görece az olduğu ve gerçekleştiği takdirde ailenin ve toplumun kadından yana tavır alacağı inancıdır.

-**Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun farkındalar mı?**

-Çerkes erkeklerinin bu

konular üzerinde kadınlar kadar düşündüğünü ya da kafa yorduğunu zannetmiyorum açıkçası, hafta sonu yapılan KAFFED çalıştayı bile çok az erkeğin izlemesi dikkatimi çekti mesela. Onlar daha "ataerki" bir dünya görüşüyle olaya bakıyorlar, istisnalar hariç. Çoğuna fikrini sorarsan "Kadınlar bizim başımızın tacıdır" diyorlar. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ne anlama geldiğini bilen sayılı özellikle 50 yaşın üzerindeki bir elin parmaklarını geçmez gibi geliyor bana. Ama gençler için durum farklı olabilir. Dedim gibi elimde somut bir veri, bir araştırma yok, kendi çevrem bakıp yargılarda bulunuyorum.

Güler Gönül
Ev hanımı

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla aynı oranda karşılaştıklarını düşünüyorum. Özellikle bir önceki nesilde kız olduğu için okutulmayan, çalıştırılmayan tanrıkları var. Miras konusunda erkek kardeşler daha

üstün görüyor.

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalar mı?

-Çerkes erkekleri yaptıkları cinsiyet eşitsizliğinin farkında bile değiller. "Kadınlar baş tacımız" demekten öteye gidemeyen bir bakış açısı var. Uygulamada hiç de öyle değiller.

Eşit işe eşit ücret**Ezgi Gönül**
Öğrenci

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Bence Çerkes kadınları ülkede diğer kadınların maruz kaldığı tüm sorunlarla karşılaşıyorlar. Ve bu sorunlarla karşılaşan Çerkes kadınlarının sayısı hiç de azımsanacak gibi değil.

Oran olarak Türkiye'de yaşayan bazı diğer etnik kökenli topluluklara göre daha ağır sorunlarla (şiddet, tecavüz, cinayet) daha az karşılaşsak da, hiç karşılaşmıyor değiliz. Ve toplumda kadınların gördüğü tüm diğer sorunlarla her gün yüz yüzeyiz (mansplaining vs.).

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalar mı?

-Bence Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkındalar, tek sorun bu gerçeklikle yüzleşmek istemiyor olmaları. Çerkes toplumunda eşitsizlik olmadığını iddia ederek kendilerini gerçeklere kapatmaya çalışıyorlar. Sorunları görmezden gelmek onları yok etmiyor ve bunun farkında değiller. Her toplumda olduğu gibi Çerkes toplumunda da cinsiyet eşitsizliği var ve son zamanlarda yaşanan hareketliliğe erkeklerin verdiği tepkilere bakarsak uzun bir süre daha var olmaya devam edecek gibi gözüküyor.

Gülin Erimhan
Reasürans uzmanı

-Sizce Çerkes kadınları, ülkede diğer kadınların maruz kaldığı sorunlarla ne ölçüde buluşuyor, ne ölçüde farklılaşıyor?

-Çerkes kadınları olarak Türk toplumunun bir parçası olduğumuz için toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden fiziksel ve psikolojik şiddetlere kadar her konuda diğer kadınlarla ortak sorunlara sahibiz. Günümüz kırsal ve şehir yaşam koşullarında herhangi bir nedenden dolayı bu sorunlar farklılaşıyor. Kadınların ekonomik anlamda iş hayatına katılımındaki kısıtlamalar ve engellemeler, aile içi şiddet ve toplumsal cinsiyet rollerinin dayatılması Türkiye için genel sorunlar olduğu kadar Çerkes toplumu için de genel sorunları oluşturmaktadır. Üstelik bu değişimin son senelere dayanmadığını ve çok daha eski olduğunu, sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ve bununla birlikte toplumsal farkındalığın artması ile daha fazla gün yüzüne çıktığını düşünüyorum.

-Sizce Çerkes erkekleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalar mı?

-Çerkes erkeklerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkında olabilmeleri için öncelikle böyle bir haksızlığın varlığını kabul etmeleri gerekmektedir. Kadınlara biçilen ev içerisinde sınırlı kalmış roller senelerdir kanıksandı için normalleşmiş görünmektedir. Bu sebeple de toplumun genelinde böyle bir sorun olduğu düşünülmemektedir. Tüm bunlara ek olarak bu tarz sorunlarının Xabze bahane edilerek sadece Türk toplumunun sorunu olduğu inkâr ile de karşı karşıyayız. Öncelikle Çerkes erkeklerinin bu eşitsizliğe inka edilmeleri, akabinde de bunların nasıl düzeltilebileceğinin konuşulması gibi zorluklarla karşı karşıyayız. Sorun ortaya net biçimde konulup sorunun varlığını kabul etmeden çözüm aşamasına geçilebileceğini düşünmüyorum.

Agubilra'dan 'şiddet algısı' anketi

Sonbaharda bir anket çalışması paylaşıldı bizlere. İstanbul Abhaz Kültür Derneği Kadın Kolları'nın (Агубилра-Агубилра) düzenlediği, "Abhaz ve Çerkes toplumunda kadına yönelik şiddet algısı" nı ölçmeyi hedefleyen bir anketi bu. Paylaşıldığı dönemde metoduna, soruların kurgusuna,

Gül Yılmaz

-Nasıl yola çıktınız, hedefini neydi?

-Son yıllarda gittikçe artan ve ne yazık ki giderek sıradanlaşan, normalleşen kadın cinayetleri hepimizi derinden sarsıyor. Kadına, erkeğe, çocuğa, hayvana hiç fark etmeksizin yapılan her türlü şiddetin karşısındayız. İstanbul Abhaz Kültür Derneği Kadın Kolları - Agubilra faaliyete geçtiği 2019 Kasım ayından itibaren kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmalar yapmayı faaliyetleri arasında almıştır.

16 Temmuz 2020'de katledilen Pinar Gültekin cinayetinin ardından 22 Temmuz 2020 tarihinde bu konu ile ilgili çalışmalara başlanmıştır. Konu üzerinde fikir alışverişini yaparken bizim toplumumuzda bu tür şiddet olaylarının diğer toplumlara kıyasla daha az olduğu düşüncesi gündeme geldi.

Biz de bunun üzerine kendimize şu soru sorduk: "Bize bunu düşündüren şey neydi?" Kadına yönelik şiddetin diğer toplumlara oranla neden daha az olabileceği üzerinde çalışmaya karar verdik. Bu bağlamda anketi oluşturan maddelerimiz gözlemlerimiz değil gözlemlerimiz oldu. Altını özellikle çizmek gerekir ki çalışmamızın varsayımı "Abhaz ve Çerkes toplumunda şiddet yoktur değil, yok denecek kadar azdır" üzerine kurulmuştur.

Bu doğrultuda bize bunları düşündürten temel dayanağımız, Abhaz ve Çerkes toplumunda diğer toplumlardan farklı olarak kültürümüz, mensubu olduğumuz ailelerimiz, yetiştilerimiz tarzımız ve değerlerimizdir. Xabze ola-

zaman sapmasına yol açtığına ilişkin pek çok eleştiri yöneltilmiş anketlere dair. Bu tartışma yaratan anketin değerlendirme aşaması tamamlanmış, 8 Mart'ta sonuçları kamuoyuyla paylaşılacak.

Jineps olarak anketin amacını, hazırlanma sürecini Agubilra üyelerine sorduk.

Şiddet algısı, genel olarak ve bilimsel etik kurallarına uygun olması gibi kriterleri göz önünde bulundurduk.

Yapacağımız anket çalışmasıyla bu varsayımın doğruluğunu veya yanlışlığını görmek istedik. Çıkan sonuçlara göre de çalışmanın seyrini belirlemeye karar verdik.

Başlangıçta 66 katılımcıdan oluşan kadın kolları grubumuzu konu hakkında bilgilendirip "Toplum olarak bizim kültürümüzde kadına yönelik şiddet yok denecek kadar azdır. Çünkü..." diye başlayan cümleler kurmalarını rica ettik.

Çalışma grubumuza gelen cevaplar; Toplumsal Cinsiyet Algısı, Yetiştirilme Tarzı ve Evliliğe Bakış adı altında üç alt kategoride toplanmıştır. Kullandığımız bu alt kategorilerin literatürde bakıldığında şiddet konusu ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Kültürümüzle bu alt kategoriler birlikte düşünülerek ankete sorular oluşturulmuştur.

Kültür analizi çalışmaları; amaç değerler, normlar, toplumsal yapı, toplumsal işleyiş gibi kültürel öğelerin tanımı ve analizi üzerine odaklanmaktadır ve şüphesiz ki kültür doğası gereği standartlaştırılmış araçlar ile ölçülemez. Anlaşılabilirliği için kültürün yaşanması ve hissedilmesi gerekir. Kültür analizi yapan bir araştırmacı, araştırdığı kültüre anlayabilmesi için o kültür içinde bulunması, o insanlarla zaman geçirmesi gerekmektedir. Bu anlamda çalışma grubumuzun hepsinin bu kültürle büyümüş olması araştırma açısından çok kıymetlidir.

-Soruları nasıl oluşturdu- nuz?

-Soruları oluştururken bir bilimsel çalışmada yer alması gereken; yeni bir şey ortaya koymayı sağlayacak nitelikte orijinal olması, konu hakkında veri toplanabilmesi ve toplanan verilerin analiz edilebilmesine imkân tanıyan ölçüde güncel ve yapılabilir ol-

masını, genel olarak ve bilimsel etik kurallarına uygun olması gibi kriterleri göz önünde bulundurduk.

Yapacağımız anket çalışmasıyla bu varsayımın doğruluğunu veya yanlışlığını görmek istedik. Çıkan sonuçlara göre de çalışmanın seyrini belirlemeye karar verdik.

Başlangıçta 66 katılımcıdan oluşan kadın kolları grubumuzu konu hakkında bilgilendirip "Toplum olarak bizim kültürümüzde kadına yönelik şiddet yok denecek kadar azdır. Çünkü..." diye başlayan cümleler kurmalarını rica ettik.

Çalışma grubumuza gelen cevaplar; Toplumsal Cinsiyet Algısı, Yetiştirilme Tarzı ve Evliliğe Bakış adı altında üç alt kategoride toplanmıştır. Kullandığımız bu alt kategorilerin literatürde bakıldığında şiddet konusu ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Kültürümüzle bu alt kategoriler birlikte düşünülerek ankete sorular oluşturulmuştur.

Kültür analizi çalışmaları; amaç değerler, normlar, toplumsal yapı, toplumsal işleyiş gibi kültürel öğelerin tanımı ve analizi üzerine odaklanmaktadır ve şüphesiz ki kültür doğası gereği standartlaştırılmış araçlar ile ölçülemez. Anlaşılabilirliği için kültürün yaşanması ve hissedilmesi gerekir. Kültür analizi yapan bir araştırmacı, araştırdığı kültüre anlayabilmesi için o kültür içinde bulunması, o insanlarla zaman geçirmesi gerekmektedir. Bu anlamda çalışma grubumuzun hepsinin bu kültürle büyümüş olması araştırma açısından çok kıymetlidir.

-Soruları nasıl oluşturdu- nuz?

-Soruları oluştururken bir bilimsel çalışmada yer alması gereken; yeni bir şey ortaya koymayı sağlayacak nitelikte orijinal olması, konu hakkında veri toplanabilmesi ve toplanan verilerin analiz edilebilmesine imkân tanıyan ölçüde güncel ve yapılabilir ol-

le çalışmamızı sonlandırabilelim. Bu bağlamda bizden sonra bu konu ile ilgili araştırma yapacak olanlara referans olabilmelerin haklı gururunu taşımak en çok arzuladığımız şeylerin başında gelmektedir.

Yapılan eleştirilerde güzel-leme tabirine cevap olarak; 5'li Likert yöntemi kullanmamızın amacı budur. 5'li Likert ölçeğinde yer alan cevaplar; tamamen katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve hiç katılmıyorum şeklinde olup katılımcıların üzerinde herhangi bir baskı oluşturmamaktadır. Gerçek cevaplara ulaşamama riski barındırması oldukça düşüktür çünkü kullandığımız ölçek katılımcılara kendi özgür iradeleriyle cevap vermeleri için olanak sağlamıştır. Özellikle vurgulamak isteriz ki hedef kitlemiz tamamıyla tesadüfi olarak seçilmiş olup, ayırt edilmeksizin toplumu- muza mensup ve 18 yaş üstü kişilerin, link üzerinden ad, soyad, kimlik bilgisi istenmeden anketimizi cevaplandırmaları beklenmiştir.

-Soruları kamuoyuyla paylaşmadan önce bir kontrol grubuna yönelttiniz mi, bugünden baktığımızda örneklem seçiminde eksik kalan unsurlar olmuş mudur?

-Evet, kontrol grubunu oluştururken toplulumuzun önde gelen büyüklüklerine sorularımızı yönelttik.

Kurumlar tarafından üretilen ürünler, çalışmalar ve ortaya konulan hizmetlerin en bilinen gerçeği, hataların varlığıdır ve olması gereken de, bir sonraki üretim aşamasında bu hataların fark edilip daha iyileştirilmesi yönünde adımlar atılmasıdır. Bu bağlamda çalışmamızda elbette hatalar olabilir ancak insani bakış açısı bunun arkasında yatan amaçları ve emekleri göz ardı etmemeyi gerektirir. Kendimize yönelik eleştirilerde bulunduğumuzda, çalışmamızdaki kontrol grubuna özellikle 18-25 yaş aralığında bulunan gençlerimizi dahil etmeyi dilerdik.

-Bu tür çalışmaların ge-

lecekte referans alınacağını biliyoruz, anketi bugün yapacak olsaydınız neleri esas alırdınız?

-Anketi bugün yapacak olsaydık, yukarıda da belirttiğimiz gibi öncelikle 18-25 yaş aralığındaki genç nesli kontrol grubuna dahil etmeyi dilerdik. Buna ek olarak, araştırmamızın sınırlılıklarından bir tanesi de pandemi koşullarının yüz yüze görüşme ve anketimizi açıklama konusundaki olumsuz etkisidir. Yüz yüze görüşmelerle bu çalışmayı yapmış olsaydık araştırmamızın seyrinin değişeceğini düşünmekteyiz. Anket sonrasında şunu fark ettik ki çalışmamızın amacı farklılaşmıştır. Bizler kadın cinayetleri ve şiddet konusundan yola çıkarak bu çalışmaya başladık ancak bu çalışmada şiddet ölçmek amacı taşımadık. Bir varsayımın yola çıkarak, toplumumuzdaki kadına yönelik şiddet algısını görmek ve toplum üyelerimizin düşüncelerini gözler önüne sermek istedik.

Öte yandan çalışmamıza yapılan karalayıcı yorumlara ve olumsuz eleştirilere bakıldığında araştırma sonucunda olumsuz cevapların fazla çıkmasını beklerken (katılmıyorum-hiç katılmıyorum), 1086 katılımcıdan gelen sonuçların ağırlıklı olarak tam tersi yönde olması bizi oldukça şaşırtmıştır. Bu durumda insanları kendilerini anketi ifade etmeleri gerekirken sosyal medyada kategorize edici eleştirilerde bulunup katılım göstermemeleri sonuçların seyrini değiştirmiştir. Şayet katılım göstermiş olsalardı eleştiriler doğrultusunda bir anket sonucu elde etmiş olur bir sonraki çalışma adımımızı şiddet konusu üzerine planlayıp, bu şekilde sosyal medyada çıkan sesleri gerçekliğe yansıtabilirdik.

Ne tanrıça ne iblis

Canan Akyüz

Şükran kan ter içinde uyanı. Tövbe estağfurullah, ne biçim şeydi o öyle. Tüm ölmüşleri başına toplanmıştı. Aslında böylesi fena rüyalarından uyanınca yataktan hemen kalkamazdı fakat bu sefer dili damağına yapışmıştı. Havanın yavaş yavaş aydınlandığını görünce ferahladı. Mutfağa gider gitmez, dolabın kapandığı buz gibi sütü dudaklarına dayadı, kana kana içti. Masaya çöküp kaldı. Çok sıcaktı.

Rüyadan mıdır nedir, çocukken içtiği sütün tadı vardı ağzında. İneklere çeşit çeşit ot, tür tür meyve yedirirlerdi. Bazen kekik, bazen armut kokardı. Yıllar sonra, köye ilk döndüğünde, o tatlar ne kadar da ağır gelmişti.

Canı sıkılıyordu. Rüyayı boş görmemişti. Çok ayıp etmişti kızına. Olanları unutmamıştı elbette ama belli ki şirazesinden çıkmıştı. Bu gece, onu toparlamaya gelmişlerdi.

Kızı doğduğunda, evliliği biteli çok olmuştu aslında. Hiçbir şey yapmadığı için, zaman öylece akıp gidiyordu. Üzgündü Şükran. El kadar garibe günahı. Ne yapacaktı şuncacık yavrucak?

"Yanına kârdır" demişti anneannesini, "İstemişsin madem, korkma, yanına kârdır". Şükran onun ne demek istediğini anlıyordu ama bir türlü ikna olamıyordu. Yapayalnız hissediyordu. O ilk bahar sabahı, çaresizlikten köye kaçmıştı. İlk kırk günün sıkıntısı içinde büyüüp sonunda onları nefessiz bırakmıştı. Ana kız, hiç susmamacasına ağlamışlardı. Adam, ne koca ne de baba olmak istiyordu. El kadar bebek bile, içinde ufucak bir şefkat uyandıramamıştı. Şükran, kocasını hem ona hem de kızına iğrenir gibi bakarken yakalıyordu bazen. Kimsenin çekmekten vazgeçmediği, bitmez bir cezaydı sanki.

Şükran bir gece dayanama-

yıp ayaklarına kapanıp yalvarmıştı ama nafiye, mermer bir sütun gibi durmuştu adam. Çatlamamış, kırılmamıştı. Aksine yavaş yavaş akşamcılığa başlamış, eve geç gelir, hatıta gelmez olmuştu. İki ay zor sabretmişti Şükran. Sonra bir cesaret, minicik bavulunu alıp evden çıkmıştı. Trenin pence-resinden bakarken, akan manzarayla yıkanmış, yüreği açılır gibi olmuştu.

İstasyonda iner inmez sırtı dikleşmişti sanki. Orası çocukluğuydu. Yine de eve çıkan uzun yokuşun başında tereddüt etmişti biraz. Aramamıştı, yazmamıştı ama Mahmuş'un koca bir çınar gibi orada olduğunu biliyordu.

Köyün kadınları, bahçeye atılmış geniş masanın etrafında karşılaşmışlardı onu. Demliği ateşe koymuş, muhabbet ede ede yiyip içiyorlardı. Daha o an Şükran'ın yüreğine bir huzur yerleşmişti. Misafirlerini, çiğliğe benzer nidalarla selamlamışlardı. Sanki hep akıllarındaymış, hep onu beklerlermiş gibi candanlardı. Anacığının cenazesinden beri uğramamıştı köye, hiç kismet olmamıştı. Sırf bu yüzden, utanmıştı Şükran.

Hemen çayını koyup tabağını doldurmuşlardı. Yıllardır gelme de, bu tanıdık tatlara yürekten bağlıydı Şükran. Tuhaftı. Başka Abazaca kelime bilmezdi ama kızarmış hamurun adı pişi değil, açaçtı. Çerkestavuşu değil akutisizbaldı. Annesinin yaptığı harşıla kimse yoğurtlu ıspanak diyemezdi. Mis gibi abistaya, "Biz bunu köyde köpeklerle yal diye veririz" dediği için kaç yıllık arkadaşına darılmıştı. Demek ki o da tutabildiği yerden yapışmıştı köklerine, yoksa uçup giderdi herhalde. Tazecik peyniri açaca sarıp ısırmıştı. Kızı kucaktan kucağına gezerken, sakince karnını doyummuştu bir güzel. Halbuki açlığı hiç dinmeyecek sanmıştı.

Mahmuş sadece onun değil, tüm köyün büyüğüydü artık.

Canan Akyüz

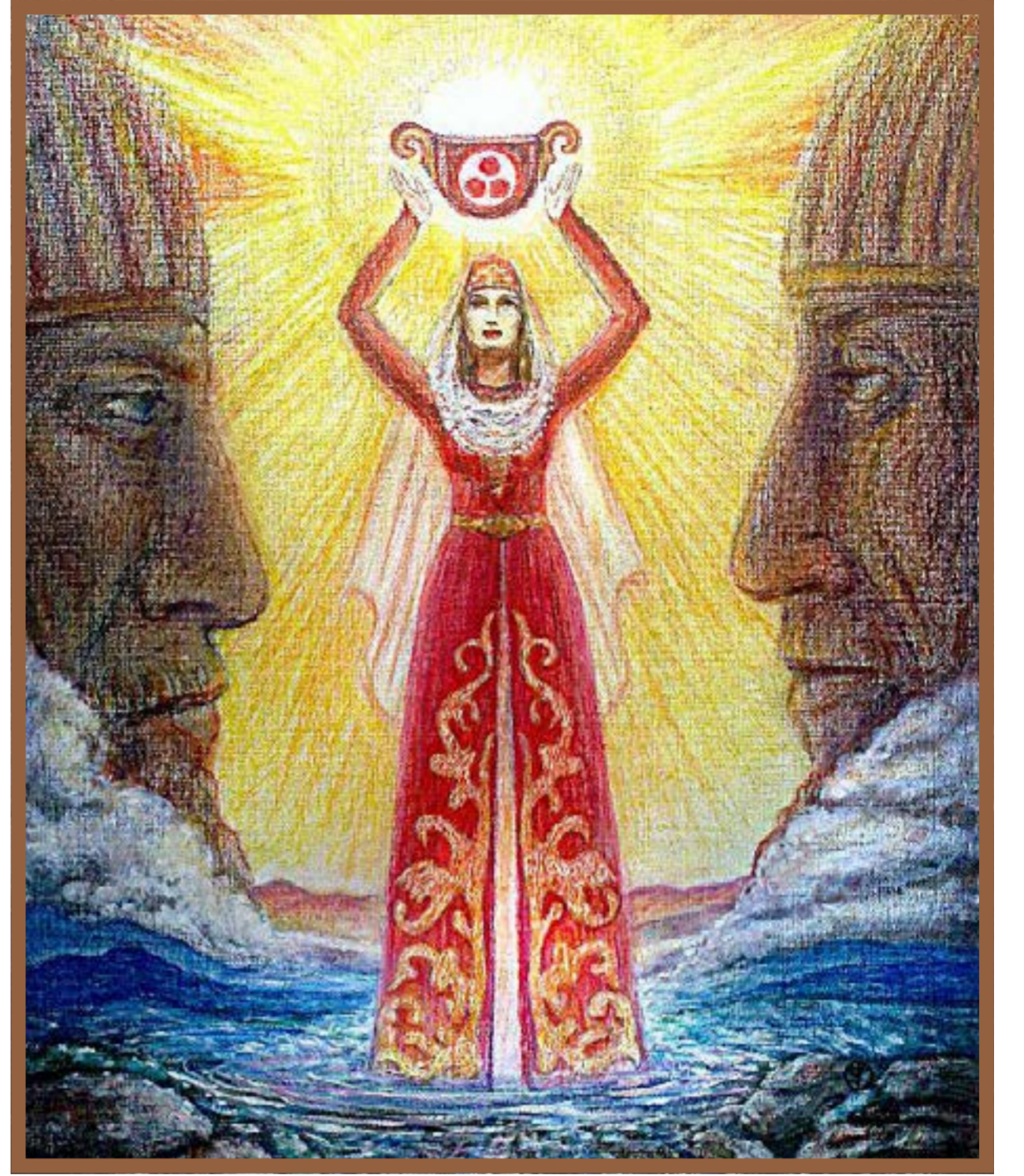
1985 yılında İstanbul'da doğdu ve hâlâ orada yaşıyor. Abaza. Aile büyüklüğü, Sakarya'nın Akyazı ilçesinin Kuzuluk Köyü'ne yerleşmişler. Annesi Akuçba, babası ise Akalsba ailesinden.

Bugüne kadar çeşitli dergiler için öyküler yazdı. Ayrıca 2017 yılında Elemge adlı kitabı yayımlandı.

Onu geçip de Şükran'ın gözünü kırmazlardı ama bu işte bir hayırsızlık olduğu herkese malumdu. Yine de kimse sual etmemiş, sıkıştırmamıştı. Ancak anneannesini baş başa kalınca, içine akıttığı yaşları gözlerinden süzdürmüştü. Kâh hıçkırma hıçkırma, kâh iç çeke çeke anlatmıştı derdini tasasını. O anlatırken güneş batmış, rüzgâr çıkmıştı. Orman tarafından gelen esintiyle ürpermişti. "Bak" demişti Mahmuş, "Zızlan da dinledi derdini".

Gülümsemişti Şükran. Halbuki çocukken ne çok korkardı Zızlan'dan. Köyün gençleri geceleri ateş yakar, sabi sübyanı etrafına topla-yıp anlatırlardı. Ne indir ne de cindir o. Suyun kenarında yaşar. Yüzünü bir kere gördün mü yandın, adını duydu mu unutmaz. Eteklerini sürüye sürüye dolanır ormanın içinde. Bir kere görürsen, hayran olursun suretine. Seni sarıp sarmalar, sarayına götürür. Küçükük kapısından başka bir şey görünmez dışarıdan. Girişi vardır, çıkışı yoktur. İçeride hep ziyafet, eğlence vardır ama kimini kimseni göremezsin bir daha. Esir düşersin o sonsuzluğa.

Masaldı. Ta on yedisinde, Zızlan'ı gördüm diye delirene kadar, Şükran'ı da kandırmışlardı. Mahmuş'un kendince bir görevi, amacı vardı. Acemi oduncular, kestikleri ağaçların altında kalırlardı.

Dereye düşüp boğulan sabilerin anaları çıldırdı. Ormana kız kaçırıp fenalık eden de vardı, ölüsünü dirisini atıp giden de. İnsan çiğ süt emmişti. Zaman geçtikçe el de karıştırmıştı aralarına.

Anneannesinin evi, köyün sonunda, ormanın kıyısındaydı. Koca bir masal yaratmış, sonunda kendi dahi inanmıştı. Gece oldu mu, ormandan yana bakamazdın çocuklar. Olsun, torununa bile kıyardı Mahmuş. Yeter ki Zızlan büyüüp hepsini korusundu.

Yıllar sonra kitapları karıştırırken öğrenmişti işin aslını. Zızlan ne indi ne de cindi ha-

kikaten çünkü tanrıçaydı. İçi burkulmuştu Şükran'ın ama anneannesine hiç anlatmamıştı. Kimin ne bildiği, nasıl anlattığı teferuattı belki de. Sulardan hükümlü koskoca tanrıçaya da küçük bir derenin iblisi olması fark etmezdi, oradaydı işte. Kızını kundaklayıp gittiği Zızlan'dı.

Üç koca ay geçirmişti orada. Sonra bir sabah, aniden dönesi gelmişti. Bebeğini alıp geldiği evdeki şeye evlilik denmezdi ama gidememişti işte, kalmıştı.

Şimdi kızı gidebiliyor diye miydi bunca öfkesi? "Babasız çocuk mu doğar" diye bağır-

mıştı kendi öz evladına. Alı mor mor ağlatmıştı garibanı.

Anneannesini de gömmüşlerdi artık. Kocayanlar ölüp gitmiş, doğanlar büyümüş ve muhtemeldir ki Zızlan unutulmuştu. Dünyanın karası beyazına sırf o unutuldu diye karışmamıştı ama Şükran'ın eğrisi doğrusu birbirine girmişti demek.

Saate baktı. Henüz çok erkendi. Mutfağa gitti Şükran. Suyu una kattı, yoğurdu. Azıbrası yoktu, beyazpeynire kekik döktü. Hamurları avcunun içinde açıp doldurdu çünkü kızı en çok haluju severdi.

Tsey Rengin Yurdakul'la Sohbet

Bu ay sohbet yazılarıma ara vererek 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ile ilgili bir yazı yazabilir miyim diye sordu yayın kurulu, ben de elimden geldiğince bir şeyler karalayacağımı söyledim kendilerine. Umarım sizleri sıkmam; zira bana göre kutlanacak bir olayın yaşanmadığı, aksine ancak anma günü olarak nitelenmesi gerektiğini düşündüğüm için bu bir anma, hatırlama yazısı olacaktır.

1857 yılında ABD'nin New York kentinde yaşanan bir grevin ardından 8 Mart günü bir tekstil fabrikasında çıkan yangında 120 kadın işçi feci şekilde yanarak can verir. Olayın sonrasındaki ilk yıllarda belirli bir tarih olmadan ilkbaharda anma olarak başlayan törenler, yıllar içinde kutlamaya dönüşür (Sanırım bu çok acı olayı gölgelemek için yıllar içinde bilinçli olarak kutlamaya dönüştürüldü). Ancak daha sonra tarihin belirlenmesiyle her yıl 8 Mart'ta "kutlanmaya" başlandı. Dolayısıyla Kadınlar Günü'nü kutlamayacak ama kadınlarımızın ne kadir olabildiklerinden bahsederek tüm yürekli, fedakâr kadınlarımızı anacağım.

Savaşlardan başını kaldırmayan ve buna rağmen savaşta (ölüme) gideceğini bilerek çocuk yetiştiren ve hazırlayan, cenazeleri başında tüm metaneti ile nasıl savaştıklarını öğrendikten sonra defnedilmeye gönderen, düşmana teslim etmemek için çocuklarını kendilerine bağlayarak

yüce dağlardan atlayan kadınlarımızı ve tüm başarılı insanlarımızın yetiştiricisi kadınlarımızı nasıl hatırlamadan, anmadan geçebilirim ki?

Dağıtıldığımız ve yaşadığımız coğrafyaların hepsinde öncü erkeklerin yanı sıra bu tür idealist kadınlarımız hep var olmuşlar ve pek çok ilki üretmişler zaten.

Birkaç örnek;

Dinen insanı resimlemenin pek de makbul görülmediği dönemlerde dahi, portre çalışmalarına devam eden ve yabancı ülkelerde de ünlenen bu coğrafyanın ilk kadın ressamı Mihri Müşfik 1886 yılında İstanbul'da dünyaya gelmişti. Edebiyat, musiki ve resim ile ilgilenir. Resme olan ilgisi diğerlerine göre ağır basar. Yaptığı bir tabloyu Sultan II. Abdülhamid'e takdim edince saray ressamı Fausto Zonaro'nun öğrencisi olur. Böylece Osmanlı devletinde çağdaş resim çalışmalarını başlatan ilk kadın ressam unvanını alır. Dönemin Maarif Nazırı Ahmet Şükrü Bey ile görüşerek kız öğrencileri için Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasında etkin isim olmuş ve mektebin ilk kadın yöneticisi olarak pek çok kadın ressamın yetişmesine emeği geçmiştir. Ressam Hale Asaf'ın da teyzesidir. 1954 yılında Amerika'da vefat etmiştir.

Günümüz kadın dergilerinin büyükannesi sayılan, 1893 yılında, Gönen, Hacıoba Köyü'nde çiftçi Mahmut Yediç'in kızı olarak doğan,

Nuriye Ulviye Mevlan Civelek

20 yaşında saraya gelin giden, akabinde eşi ölüncü gencecik dul kalan, döneminde pek çok erkeğin dahi cüret edemeyeceği, yazarlarının tümünün kadınlardan oluştuğu ilk kadın dergisini çıkaran ve kadınlara yükseköğrenim, yani üniversite yolunu açan Ulviye Nuriye Mevlan... Bu dönemde feminist olarak niteleyebileceğimiz tek dernek olan Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti'ni (Osmanlı Kadınının Hakkını Savunma Derneği) Ulviye Nuriye Mevlan kurmuştur.

Dergi 1913'ten 1921'e dek, savaşlar yüzünden kesintilere uğrasa da, dokuz yıl boyunca yayın hayatını sürdürmüş, yazı kadrosu, hatta mürettepleri bile kadınlardan oluşan derginin maddi sıkıntılarını Nuriye Ulviye Mevlan Civelek mücevherlerini bozdurarak gidermiştir. Şubat 1914'te Darülfünun tarihinde ilk kez kadınlar için konferanslar düzenlenmesini sağlanmış ve bu konferanslar Osmanlı'da kadınların yükseköğrenime katılmaları sürecinin başlan-

gıcı olmuştur. 1914 tarihinde Kadın Üniversitesi, edebiyat, matematik, tabii bilimler bölümleriyle eğitime başlamış, 1919'da kapatılınca kadar eğitimine büyük bir ciddiyetle devam etmiştir. Nuriye Ulviye Mevlan Civelek 1964 yılında Antakya'da vefat etmiştir.

1896-1963 yılları arasında yaşayan, saraya başkaldırığı için Bursa'ya sürülen, ilk kadın roman yazarı, Çerkes cariyelerin azat edilmesi için çalışmalar yürüten, 17 Kasım 1908'de kurulan Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alan, 1920'de yayımlanan Diyane (Annemiz) dergisinin başyazarı, 1911-1914 yılları arasında yayımlanan Ghuaze (Rehber) gazetesinin de yazarı (Dergi ve gazete Türkçe-Adigece yayımlanmıştır), Kurtuluş Savaşı yıllarında mitinglerde söylevleri olan (her nedense Sultanahmet ve Kadıköy mitinglerinde Hayriye Melek'in de konuştuğu hiçbir yerde geçmez) bir kahraman kadın. 1963 yılında vefat etmiştir. Yayımlanan iki romanı: Zühre-i Elem, İstanbul, 1910. Zeynep, İstanbul, 1926.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ülkedeki havanın biraz daha demokrasi çağrıştırması ile gelen rahatlık sonucu cesur, güçlü 5 kadın; Hunca Hayriye Melek, Berzeg Makbule, Zaliqne Emine Reşit, Pekhu Seza Polar (Üçer) Türk sanat müziğine kazandıran ilk kadın bestekârdır. Bir erkek çocuk annesidir ve 1962'de ölmüştür.

Tevfik Halis Bey ve Ferhunde Hanım'ın altı çocuğundan biri olan Keriman Halis 1913 yılında dünyaya gelir. İyi bir eğitim alan Keriman, aynı zamanda halası ve amcasının yönlendirmesi ile çok iyi piyano da çalar. 1932 yılında düzenlenen Uluslararası Güzellik ve Zarafet Yarışması "International Pageant of Pulchritude"da dünya güzeli seçilmiştir. Cumhuriyet'in ilk dünya güzeli olan Bijnav Keriman Halis, bu nedenle 80 yıl boyunca, gururla ben Çerkesim diyemeden yaşamış ve etrafındaki herkese "Ölünce benim Çerkes olduğumu söyleyin" diye vasiyet ederek 2012 yılında dünyadan göçmüştür.

Eylül 1916'da dünyaya gelen Suat Fetgeri Aşeni, Beşiktaş Jimnastik Kulübü kurucularından olan, sporcu ve antrenör Ahmet Fetgeri Aşeni (Şoenu) ile Mihrimah Aşeni'nin kızıdır. Suat Fetgeri Aşeni, Halet Çambel ile birlikte 1936 yılı Berlin Yaz Olimpiyatları'nda eskrim dalında Türkiye'yi temsil eder. İkili, Olimpiyat Oyunları'na katılan ilk Türk ve Müslüman kadınlar olarak tarihe geçer. 22 Nisan 1970'te vefat etmiştir.

Ve bir tek şiiriyle (Büyüme Çocuk) Türkiye'yi mest eden gazeteci Özcan Kandemir ve sayfalara sığmayacak daha niceileri...

İsmi geçen ve geçmeyen tüm kadınlarımızı saygı ile anıyor ve genç kızlarımızın da aynı çizgiyi başarı ile devam ettireceklerine yürekten inanıyorum.

Hafızamda Kalanlar

Mısost Aysen Dağıstanlı

'Uzunyayla Kaymakamı' Lo Zöhre

Kaymakam değildi ama hayatım boyunca tanıdığım en etkili yöneticilerden biriydi.

Altıkese' ten çocukluk arkadaşım, aile dostu, şimdiki gençlerin kullandığı isimle 'kanka'sı Bıç Fuad'ın deyişiyle 'Uzunyayla Kaymakamı'ydı. Adını nüfusta yazdığı şekliyle Zehra olarak yazmama, Bıç Fuad'ın torunu Leyla Tuç "O bizim Zöhre Teyzemizdi" diye itiraz etti. Yıllar sonra bile böyle sahiplenildiğini bilseydi, eminim çok hoşuna giderdi.

Genç yaşta ayrılmış olmasına rağmen memleketiyle bağları çok kuvvetliydi. Uzunyayla'yı yakından takip ederdi. Uzunyayla'da önemli bir toplumsal olay olduğunda Ankara'dan toplanıp giden bize göre büyükler, ama onun küçükleri olan Yeluh İsmet ve Bıç Saim amcalarımızdan bilgi alır, onlarla kengeş ve wunafe yapardı.

Mısost Alhas'ın eşi, Seniha ile İsmet'in anneleri, Thashkuuey Mahmure'nin kayınvalidesi, Özdemir, Özer ve benim BABAANNEMİZdi.

Evimizden tek Abazasyıdı ama evdeki bütün Kabardeyleri 'O' yönetirdi.

Sadece ev halkının ve akrabalarımızın değil, apartmandaki komşuların, yakın çevremizin ve bulunduğu ortamdaki herkesin üzerinde sihirli bir etkisi vardı. Sokakta arkadaşlarıyla oynarken, bazen babaannem balkona çıkıp hiç seslenmeden bizi izlerdi. Babaannemden bizi izlediğini fark ettiğimiz an atmosfer değişir, oyundaki topun hızı ve şiddeti azalır, çocuklar birbirlerine daha alçak sesle ve nazikçe seslenmeye başlardı. Az önce bağıra çağıra yakantop oynayan çocuklar, adeta 'Kuğu Gölü Balesi'nin zarif dansçıları kıvamına gelirdi.

Uzunyaylalı bir Abaza olarak hem Abazaca ve hem Kabardeyce bilmesi doğal ama Türkçeyi de aksansız konuşurdu. En çok Zeki Müren'in şarkılarını ve tane tane konuşmasını beğenirdi. Akşam haberlerini mutlaka izler, gazete haberlerini bize sesli okutarak takip ederdi.

Göz rengi, çevresi lacivert harel mavinin çok güzel bir tonuydu. Bakışları öyle etkiliydi ki, ne yapılmasını istediğini çevresindekilere sözle ifade etmesi gerekmezdi.

Mesela, misafirleri 3. kattaki dairemizden apartman girişine kadar inerek zaten yolcu ederdik. Ama misafirin ağırlığına göre kaç kişi ineciğimizi babaannemin gözlerine bakar, anlardık.

Sülaledeki veya yakın çevredeki damatları pek umursamazdı ama gelinlere çok önem verirdi. Evlendiğinde kendi anne-babası olmadığı gibi, Kafkasya'dan tek başına gelen eşinin aile büyüklüğü de yoktu. Belki de bu nedenle, Uzunyayla'dan ve Tokat'tan Ankara'ya gelen genç gelinleri sahiplenir, 'yalnız kalmasınlar' diye çok özen gösterirdi.

Ankara'ya gelen akrabalar, babaannem başka evlerde misafir olmalarını istemediğinden bizde kalırlardı. Annem aralarındaki yakınlık ve sevgiden dolayı her misafiri güler yüzle ağırlardı. Belki annemin de kendisi gibi çok küçük yaşta anne-babasını kaybetmesinden olabilir, geliniyle aralarında çok içten bir yakınlık vardı. Bazı zamanlar ve genellikle akşamüstleri hiç tanıyamadıkları annelerine olan özlemlerini paylaşır, birlikte hüznlenirlerdi.

Babaannem akrabalarına çok düşküdü, ama hepsi bir yana, annemin ailesinin fertleri bir yanaydı. Başta annemin amcası Thashkuuey Adil Dedemiz olmak üzere annemin büyük-küçük bütün akrabaları onun için çok kıymetliydi. En küçüklerinin bile evimizdeki yeri, babaannemin hemen yanındı.

Düğün-seyahat gibi özel durumlar için hazırlık yapılacaksa babaannem önce annemin ihtiyaçları için çarşıya çıkılmasını ister, halam önce annemin kıyafetini diker, hazırlardı.

Kızların okutulmasına, meslek sahibi olmasına büyük önem verirdi. Birçok genç kızın okumasına, meslek sahibi olmasına vesile olduğunu biliyorum. Kendi köyünden bir tanıdığının, öğretmen okulunu kazanan kızını okutmayaacağını öğrenince, babasını çağırıp "Sen okutmuyacaksın, ben pazar da limon satar, okuturum" diyerek babayı mecbur bıraktığını tanıyorum.

Sadece büyüklerle değil, evimize sıkça gelen akraba gençlerle, bizim okul arkadaşlarımızla da sohbet etmeyi çok severdi. Bütün arkadaşlarımızın isimlerini bilir, 'okul havadisleri'ni dinlemeyi severdi. Otoriterdi, ama her yaşla iletişim kurmasını kolaylaştıran gelişmiş bir espri anlayışı vardı. Çevresindekilere de onunla şakala-

Solunda oğlu Mısost İsmet Göksu ve sağında yeğeni Geboğa Marşan Mahmut Korkut ile babaannem

mayı severdi.

Hem aile dostlarımız, hem anne-babamın yakın arkadaşları olan Çerkes grubun babaanneme hazırladığı 'organize şaka'yı bugün bile güler yüzle hatırlarım. Şakanın ilk aşamasında bir bahane bulup halama dava açıldı, halam gruba yemek daveti verdi. Yemekten sonra planın ikinci aşaması olarak hanımlar odanın dışına çıkınca, beyler üstü kapalı bir biçimde, çeşitli imalarla evde kendilerine iyi bakılmadığından, mağdur olduklarından, bir meramı olduğunu söz ederek, lafı evirip çevirerek ikinci hanımları almak için babaannemden izin istediler. Babaannem üstü kapalı imaları dinlerken önce konunun varacağı noktayı bekledi, sonra kaşları çatıldı, tam nevrî dönmek üzereyken şaka yaptıklarını anladı, "Hadi ordan, benim gelinlerimden daha iyisini siz nereden bulacaksınız!.." deyiş talep sahiplerini azarlardı.

Birkaç gün sonra, organize şakanın diğer oyuncularını olan hanımlar, bu kez ellerinde bir tepsi haluvane ile güya kendilerine arka çıkan babaannemi teşekkür ziyaretiye tekrar geldiler. Yüz göz olmadan, laubaliliğe kaçmadan öyle tatlı bir oyun sergilediler ki, neşesi ve yankısı epey sürdü.

Çok şanslı bir yaşlıydı; oğlu, kızı, gelini onu hep memnun etmeye çalıştılar. Torunları tarafından çok sevilen, sarılıp sarmalanan bir babaanne oldu. Küçük abim Özer, en sevdiği torunuydu, "babaannemin oğluydu".

Benim oda arkadaşım, ben proje teslimi için sabahlar kalkarken yatağında uyumadan bana eşlik eder, bazen yüksek sesle okuduğum ders notlarını dinler, bazen bitirmeye çalıştığım maketle uğraşmamı izlerdi. Dış fırsatından çini mürekkebi püskürterek yaptığım afişteki üzüm salıkının her tanesini tamam-

ladığımda yanağından bir öpücük alarak, birlikte sabahlamamızı, hasta yatağından bana verdiği desteği hiç unutmuyorum.

Son yıllarında halam, babaannem oyalansın, benim de elim alışsın diye elimize bir elişi tutuşturdu. Birkaç yıl boyunca motiflerin renkli kısmını ben, siyah çerçevesini babaannem ördü. Son zamanlarda gözle görülür şekilde halsizleşen babaannem "Artık yerime yerleşeyim", "Herkes gitti, ben kaldım" gibi karamsar cümleler kurdukça "Bu örtüyü bitirmeden seni hiçbir yere göndermem, yoksa başıma kalır" diyerek neşelendirmeye çalışırdım.

Bana sanki hiç bitmeyecekmiş gibi gelen motifler en sonunda tamamlandı... Halam birleştirdi... Annem dış çerçevesini ördü. Ne yazık ki yatak örtüsü bitti...

Son birkaç hafta yataktan kalkamaz oldu. O günlerde her gün çok sayıda ziyaretçisi geldi. Halam ve annem hep başında oldular. Annem kayınvalidesini başında Kuran okuyarak yolcu etti. Babamın ilk kez ağladığını gördüm.

Vefat ettiğinde ev çok kalabalıktı. Memleketi Uzunyayla'dan, tanıdıklarım dışından, isimlerini hep duyduğum ama kendilerini ilk kez gördüğüm büyükler önce eve geldiler. Namazı Hacı Bayram Camii'nde kıldı. "Bizde kadınlar kabristana gitmez" dediler, evde bekledim.

Babaannemi uğurladıktan sonra eve dönenlerden dinledim; cenazeye katılanların kalabalığından mı, çoğunun uzun boylu, takım elbiseli erkekler olmasından mı bilmiyorum ama çevredekiler katılanlara yanaşıp "Merhume hangi tarikata mensuptu?" diye sormuşlar.

Babaannem kaymakam değildi ama 'Zöhre Hanım'ı Sevenler ve Sayanlar Tarikatı'na mensuptu ve tarikat hayli kalabalıktı.

Yine kadın, yeni kadın

@dünyayerrindenoynar

Birgül Asena Güven

Bu sayıda; KAFFED'in 30 Nisan-1 Mayıs 2011 tarihleri arasında 60 dernekten 27 kadının katılımıyla Ankara'da organize ettiği Çerkes Kadın Platformu'nun, Haziran 2011'de JINEPS'te yayımlanan sonuç bildirgesi özeti tekrar paylaştık. Gelişmeleri izleyebilmek açısından önemli bir metin olduğunu düşünüyorum.

KAFFED, bu şubat ayında ikinci çalışmaya imza attı ve 'Kadın Katılımı Kurultayı'nı online olarak organize etti. Sonuç bildirgesi yayımlanmış olsaydı karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmak daha mümkün olurdu ancak henüz yayımlanmadı.

Bana göre; çalıştay, kadın meselesinin konuşulması, tartışılması gereğini, biraz daha görünür kılarak, işlevini yerine getirmiştir. Kapsamadıkları, eksik bırakılanlar, zamanın yetmedikleri, dile getirilmeyenler var elbette. Genç kadınlar, kendisini 'feminist' olarak ifade edenler, köy kadınları çok görünür olmadı.

'Mitolojiden Günümüze Çerkes Kadını', 'Toplumsal Cinsiyet, Eşitsizlik ve Hukuk', 'Kadınlarımızın Siyasete Katılımı' oturumlarının katılımcılarından çok şey öğrendim. Özellikle 'Toplumsal Cinsiyet, Eşitsizlik ve Hukuk' bölümündeki kolaylaştırıcı ve katılımcılar ile daha uzun ve kapsamlı programlar yapılması gerektiğini düşünüyorum.

Birinci ve ikinci gün toplu oturumlarında kadınların kimi zaman önlerine çıkan, çıkarılan engellere rağmen baskındıklarını dinledim.

Her şey mükemmel değildi. Genelde kadın meselesini konuşmanın, özelde bu toplumda konuşmanın ne kadar zor olduğunu bir kez daha anladık. Toplum olarak biz de mükemmel değiliz zaten. Küçük küçük yüzleşmelere aralıyoruz kapımızı. Bu sayıda kadın üzerine ve Çerkes kadını üzerine kapsamlı değerlendirmeler bulacaksınız. Bir dönüşüm istiyorsak iç ve dış kaynaklara ihtiyacımız var. İç kaynaklar derken kolektif hafızadakileri de kast ediyorum. Kadın çemberi yaratmak ve işbirliği yapmak belki de mümkündür. Olana sahip çıkmak, olmayanı yeniden yaratabilmek gerekir. Bu cümlelerin kastettiği yaratım; gümüş işlerimizi çalışanların kadim geçmişte yaratılmışlardan yola çıkarak çağdaş yapıtlar tasarlamalarına benziyor.

Forumlarda aktarılanlar çoğunlukla bireysel ve şehirli deneyimlerdi ve toplumun tamamını kapsamıyor, yansıtmıyordu ancak umutsuzluğa kapılmamıza engel olacak farklılıklar vardı satır aralarında. Bana göre bu çalıştay güzellemelerden ibaret değildi. Aradan geçen 10 yılın ardından hâlâ 2011'de tespit edilmiş olan konularda ortak tutum geliştirilmiş olmamız üzerine düşünme gerekir. Eleştirel yaklaşımları, yaşanmış engellemelerin aşılma hikâyelerini, satır aralarındakileri ve umut edilenleri hayal olmaktan çıkararak iradeyi konuşmamız gerekir. Dönüşümü sağlayacak, hayal edileni gerçek kılabilecek olan; birlikte aksiyon alma iradesidir. Belki de genç, yaşlı, o taraftan, bu taraftan kadınların görüşlerini tartıştıkları ortamlar da yaratılabilebiliriz ki o irade doğsun. Dünün ve yarının içeren ama bugüne ait ve yeni olana ihtiyacımız var.

Zeminde ekonomik gelişmeler, toplumsal sınıflar olsa da savaşa, asimilasyon, ayrımcılık politikalarının karar alıcı iradesi tarih boyunca erkek ideolojisinde temsil edilmemiş midir? Bu nedenle dünyada artık, kadının sadece biyolojik varlığıyla karar organlarına katılımını artırması değil felsefi bir dönüşüm de tartışılıyor. Bana göre bu dönüşümün başarısı önümüzdeki yıllar, kimlik ve demokrasi mücadelesini, bizim var oluş hallerimizi, dilimizi, kültürümüzü belirleyecektir. Yukarıdaki politikalara karşı olanlar kadın-erkek birlikte hareket etmeyi başarabilir, başarmak zorundadır. Kadın eli değince her şey güzelleştiği için değil, dünya kadın bakışı açısından ihtiyaç duyduğu için.

Biraz hayal ederek, biraz aksiyon alma irademizin tarihsel gerçekliğine güvenerek bir kez de burada soruyorum;

Var oluşumuzun bu aşamasında; cinsiyet ayrımcılığını kapsayan ama bununla sınırlı olmayacak şekilde, her türlü ayrımcılığı, kimliğimizle var olma mücadelesini, dönüşüm dünyada Çerkeslerin sorunlarını, asimilasyonu tartışacak, kimliği yeniden üretecek geniş kapsamlı bir Xase'nin başlangıç enerjisi, kurucu gücü, bileşeni bu sefer, şimdi, neden kadın olmasın?

'Kadın bilincine varmam kuşağıma nazaran daha geç oldu'

Aysel Hoşgüt

Çerkes kadınları denince ilk aklıma Nenej'im gelir, yani babamın babaannesi... Torunlarına çok emek vermiş, köyümüzün kanaat önderlerinden, yetenekli ve bilge bu kadından hâlâ söz edilir. O öldüğünde 10 yaşındaydım ama gelini (nise babaannem) annem ve torunlarının dilinden düşmeyen Nenej'i daha fazla onların anlatımıyla tanıdım...

Benim kadın bilincine varmam kuşağıma nazaran daha geç oldu. Bunun nedenini sorguladığımda hâlâ doğru yanıtı bulabilmiş değilim. Böyle olmasında Çerkes geleneklerinin ve veya aile yapısının et-

kili olduğunu düşünüyorum.

Erkek-kadın ayrımını bariz bir şekilde hiç hissetmedim. Babam, amcalarım ve halaların hep sülalenin kadınlarının kendi üzerlerindeki olumlu etkisini anlatıp dururlardı...

Hele Nenej bir efsane gibi anlatılırdı. Bütün torunlarına, erkekler dahil, dikmişini öğretmiş mesela. Yengem, kayınvalidesi için "Anam gelinleriyle biraz resmîydi ama Nenej güzel sözler söyleyerek benim saçlarımı tarar, özerdi" diye anlatırdı.

Çerkes halkı 150 yıldır bu topraklarda cins ayrımcılığı yapmadan, düğünlerde, eğlencelerde, tarlada, fabrikada, hatta ibadette bile erkek-kadın bir arada yaşamı örgütlemiş-

tir. Benim tanık olduğum da babaannemin eve gelen erkek konuklarıyla gece geç saatlere kadar kendi dillerinde sohbet etmesiydi. Kızların görücü usulüyle evlendirilmediği, başlık parasının olmadığı ve kızların sevgililerinin (kaşen) herkes tarafından bilindiği geleneklerimiz arasındaydı. Büyük/küçük hiyerarşisini saymasak demokratik bir yapı vardı diyebiliriz. Zira cins ayrımcılığı yapılmaksızın, büyük kimse onun sözü dikkate alınırdı.

Şöyle bir anıyla bitireyim sözlerimi... İlk defa Türk köyüne birkaç günlüğüne arkadaşşıma gitmişim. Evdeki kızlardan küçük iki erkek çocuk evin reisi gibiydi. Her la-

fın başı "Oğlanlar duymasın, oğlanlar görmesin" idi. Hatta arkadaşım giysilerini, kot pantolonunu erkek kardeşlerinden saklıyordu. Şaşkınlık içinde "O senden büyük değil ki" dediğimi hatırlıyorum.

Sergi çağrısı: ERK-EK

2008 yılından bu yana toplumsal mücadele ve yansımaları konusunda kolektif projeler ve sergiler yapan redfotoğraf grubu, 2021 yılının ilk fotoğraf etkinliğini "8 Mart Dünya Kadınlar Günü"nde düzenliyor. Projesinin teması şiddete maruz kalmış güçlü kadınlar ve şiddet uygulayan aciz erkekler olarak belirlendi.

Proje manifestosundan

Dünyanın her yerinde kadınlar ulusal, sınıfsal, cinsel sömürü ve saldırılara maruz kalmakta...

Sermaye gibi, şiddetin de vatani milleti, dini, mezhebi yok.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, ayrımcılığa, ataerkil toplumsal şiddete, aile içi şiddete, savaşa, militarizme, ırkçılığa, milliyetçiliğe ve faşizme karşı; kadınlar dayanışmayı öüyor, seslerini yükseltiyorlar.

İslamey dansının heykelini yapmak...

Dizi
2. Bölüm

Geçen ay heykel sanatçısı H. Neris Yüksel ile konuşmuştuk. Diziye bir diğer heykel sanatçısı Maze Süre ile devam ediyoruz. Maze Süre, oldukça genç bir sanatçı. Pandemi sürecini kendi tabiriyle bir adada mermer yontarak geçiren Süre, metal çalışmaları için bir atölye kurmak istiyor. Ayrıca Tj İlkay anısına bir heykel yapma hayali de var. Umuyoruz bu hayalini en kısa zamanda gerçekleştirebilir. Sanatın her dalının ama özellikle de görsel sanatların desteklenmeye ihtiyacı var. Maze Süre'ye içten, samimi söyleşi için teşekkür ederiz.

Elif Ergün

-Merhaba, öncelikle bize kendiniz, çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz? Nasıl oldu da heykel sanatını seçtiniz?

-Merhabalar, öncelikle bu röportaj serisinde bana da yer verdiğiniz için teşekkür etmek isterim.

Ben Ş'ejoque Maze Süre (Ш'эжокуэ Мазэ). 1996 yılında Ankara'da doğdum. Adana/Kayırnarlıyım. 6. sınıftan sonra Maykop'ta dört sene yaşadım, ortaokul ve liseyi orada tamamladım, ardından Türkiye'ye geri döndüm. Önce Hacettepe Üniversitesi'nde Arkeoloji bölümüne girdim. Fakat sonradan bölümü

bırakarak aynı üniversitede Heykel bölümüne başladım. Geçtiğimiz yaz dereceyle, yüksek şeref öğrencisi olarak bölümümden mezun oldum. Hemen ardından Marmara Adası'ndaki bir madende, DereliArt kolektif sanat projesi adı altında 7 ay süreyle bulundum. Yakın zamanda bu projeye ara verdim ve Ankara'ya döndüm.

2016 senesinde hep görmek istediğim Roma'ya gitme şansım oldu. Aynı zamanda bu süreçte özel yetenek sınavları için çalışıyordum fakat kafamda ne istediğimle ilgili net bir şey de yoktu. Roma'da yürüdüğüm sokaklarda, gezdiğim müzelerde gördüklerimle, geçirdiğim o büyümlü zaman vesilesiyle tek isteğimin tamamıyla heykel yapmak olduğuna karar verdim, ki eminim Roma'yı görme şansı olan birçok kişi aynı şeyleri düşünmüştür.

Heykellerimde genellikle metal malzeme tercih ediyorum. Rus konstruktivizminden esinlenerek, kendime göre yorumladığım kavramlar, mekânlar ya da mekânsal öğeler çalışmalarımın temelini oluşturuyor. Heykelin yanı sıra dijital çizim ve illüstrasyon ile ilgileniyorum.

"Bir işin oluşumunda benim için öncelik her zaman hissettiklerimle ilgilidir"

-Eserleriniz nasıl bir süreçle ortaya çıkıyor? Örneğin siyasal değişimler, pandemi gibi salgınlar ya da izlediğiniz bir film, okuduğunuz bir kitap çalışmalarınızda nasıl bir karşılık buluyor?

-Kaotik bir dönemde yaşıyor, birçok farklı psikolojik durumla uğraşıyoruz. En basit tabiriyle, insanın içindeki karamsarlığı besleyen bir şekilde... Bir işin oluşumunda benim için öncelik her zaman hissettiklerimle ilgilidir ve derdim o hisleri veya o kavramı, işimi izleyecek kişinin de kendine dair yerlerden yakalayabileceği kadar somutlaştırmaktır. İzlediğim, okuduğum, yaşadığım olayları oldukları halleriyle aktarmaktan çok önceliğim onların bende hissettirdiklerini aktarmaktır bu yüzden. Kulağa çok romantik gelebilir ama şahsi fikrime göre bir "sanat eseri" var etmenin hazırlığındaki sanatçı, hayatta dert edindiği olguyu tüm derinliğiyle araştırırken, zihninde çözümlenebilene kadar yoğun düzeyde hissel acılar çekeceği bir süreci yaşamayı göze alarak onu yaratabilecektir.

-BASE'de eserleriniz sergileniyor (20-25 Kasım'daydı). Sanıyorum online erişim imkânı var. Bize biraz sergiden ve çalışmalarınızdan bahsedebilir misiniz?

-BASE, benim gibi yeni mezun sanatçı adaylarına tanınırlık ve sanat piyasasına atılacak ilk adımlar için imkân sağlamak amacıyla kurulmuş, her yıl tekrarlanan, bizler için oldukça yararlı bir sergi projesi ve 2020 seçkisinde benim de işlerim sergilenmeye hak kazandığı için tüm aksaklıklara ve sergide fiziken bulunamama rağmen mutluyum. 2020 Kasım ayında "Uzak-Yakın" teması ile fiziksel sergi beş gün süreyle açıldı. Bu sergiye "Hiçbir yerin ortasında" isimli 5 adet metal heykelden oluşan bir seriyle katıldım. "Hiçbir yerin ortasında" serisinde kullandığım elektrik direkleri bireyi, teller ise bağları temsil ediyor.

Bazen işlerimde farklı yapı birimleri/figürleri kullanıyorum, tema aynı. Bu metaforlar, çeşitli açılardan toplumsal yaşamın görünmez bazı fikrîsel kurallarıyla ters düşen, fakat yine de onlardan tamamen kopmayı bir şekilde bağlı kalan bireyin kendisi için yarattığı mecburi yalnızlaşmayı ve zihninin içinde sığındığı izole mekânı imgeliyor. Sergi, merak edenler için halen <https://www.base.ist/edisyonlar/base-2020/> adresinden online olarak izlenebilir.

"Tj İlkay anısına, misafirhanesine yerleştirilmek üzere anıtsal bir heykel yapmak en büyük hayalim"

Misal, geçtiğimiz ay adını "Figür I" koyduğum mermer heykelimi bitirdim. Bu heykel benim için çok özel; çünkü etnik kimliğimin sanatıma yansıyan ve aynı zamanda evrensel olabilen yönünü bu heykelle

daha da fazla görünür kılabildiğime inanıyorum kendi adıma. Onu yaparken esinlendiğim şey, çok sevdiğim İslamey dansıydı, özgürlük ve cesaret kavramlarıydı, var olma; fakat bana sorulmadıkça bu isimlendirmelerden ve açıklamalardan kaçınıyorum çünkü o, kendini anlatmalı. Uzun süre dans etmiş olmanın yarattığı bellek ve yaşadığım kültür, hayatımdaki kavramlarla birleşerek bu şekilde form aldı. İşimi görüp bunu anlayan insanlar olması beni çok mutlu etti. Bir de ne yazık ki heykel yapabilmek için malzeme, atölye, madeniyat vs. gibi çeşitli imkânlarla sahip olmak gerekiyor. Bu olanaklara sahip değilim henüz. "Figür I"i yapabilmek için kafamda projeyi bitirmiş olsam da bahsettiğim imkânların oluşması bir buçuk sene sonra ve şans eseri oldu; ki bu proje aslında üç figürden oluşan bir seri olacaktı, fakat diğer iki figürü yapma şansım olmadı. İlerleyen süreçlerde, şartlarım olgunlaştıkça her açıdan daha özgür ve bize dair çalışmalar yürütebileceğimi umut ediyorum. 2013 senesinde kaybettiğimiz çok sevdiği Tj İlkay anısına, misafirhanesine yerleştirilmek üzere anıtsal bir heykel yapmak en büyük hayalim.

"Savaşçı kadınlar, Çerkes kadınları, Amazonlar gibi konuları birbirleriyle harmanlayarak hayal ettiğim figürleri dijital illüstrasyonlar halinde resimlemeye çalışıyorum"

-Çerkeslerin heykel sanatı ile nasıl bir ilişkisi olmuş? Takip ettiğiniz Çerkes heykel sanatçıları var mı? Ya da çalışmalarınızda örneğin sürgün ya da Çerkesliğe ait herhangi bir tema var mı?

-Açıkçası pek bir şey söyleyemeyeceğim bu konuda. Ruslan Tsrimov'un çalışmalarını beğeniyorum. Savaşçı kadınlar, Çerkes kadınları, Amazonlar gibi konuları elimden geldiğince birbirleriyle harmanlayarak hayal ettiğim figürleri dijital illüstrasyonlar halinde resimlemeye çalışıyorum şu sıralar. Heykel konusunda ise benim üslubum, bahsettiğim gibi oldukça duygusal. Bu bağlamda bire bir etnisiteye hitap eden görsellerden ziyade, sadece o kavramın bende yarattığı hissiyatı üç boyuta çevirmenin yollarını ararım. Sanat dediğimiz şey izleyiciye sunduğumuz belleğimiz aslında. Bu sebeple hiçbir işim benliğimden ayrı olamaz zaten.

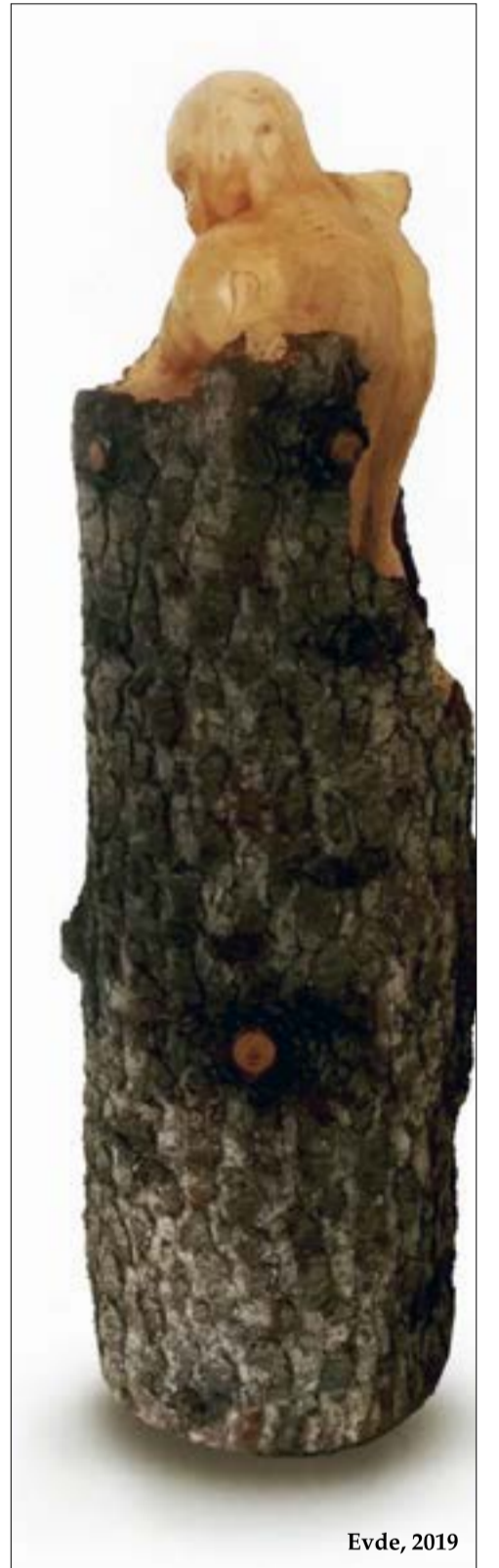
-Kadınların heykel sanatında ağırlığı nedir? Cinsiyetçi bir ayırmadan söz edilebilir mi?

-Heykel, sanat alanları arasında öne çıkan fiziksel yoğunluğuyla gerçekten zor bir sanat dalı. Düşünsel birikimin yanı sıra yer yer ağır sanayide kullanılan makineleri ustaca kullanmayı gerektirebilir.

Taşocağında birkaç arkadaşım ile beraber 7 ay boyunca gerçekten çok yoğun bir şekilde dolomit mermer ile çalıştık ve biyolojik olarak çok zorlandığımız durumlar yaşadığımızı açıklıkla söyleyebilirim. Bizim Hacettepe'de aldığımız eğitimde, atölye içinde daima yardımlaşmak ve paylaşmak öğretilirdi. Üst sınıflar alt sınıflara, gücü yeten yetmeyene her zaman yardım eder, bildiklerini öğretirdi. Bu çevrede cinsiyetçi bir eşitsizlik hiç yaşamadım. Yine de genel olarak toplumda sanatla ilgilenmeyen, bilgisi olmayan insanlar tarafından "Kadın nasıl kaynak yapar, mermer yontar" algısıyla hâlâ karşılaştığımız olabiliyor. Bu bahsettiklerim, işin kas gücü gerektiren kısmı tabii. İdeolojik olarak da geçmiş zamanlarda kadımla-

At büstü, 2018

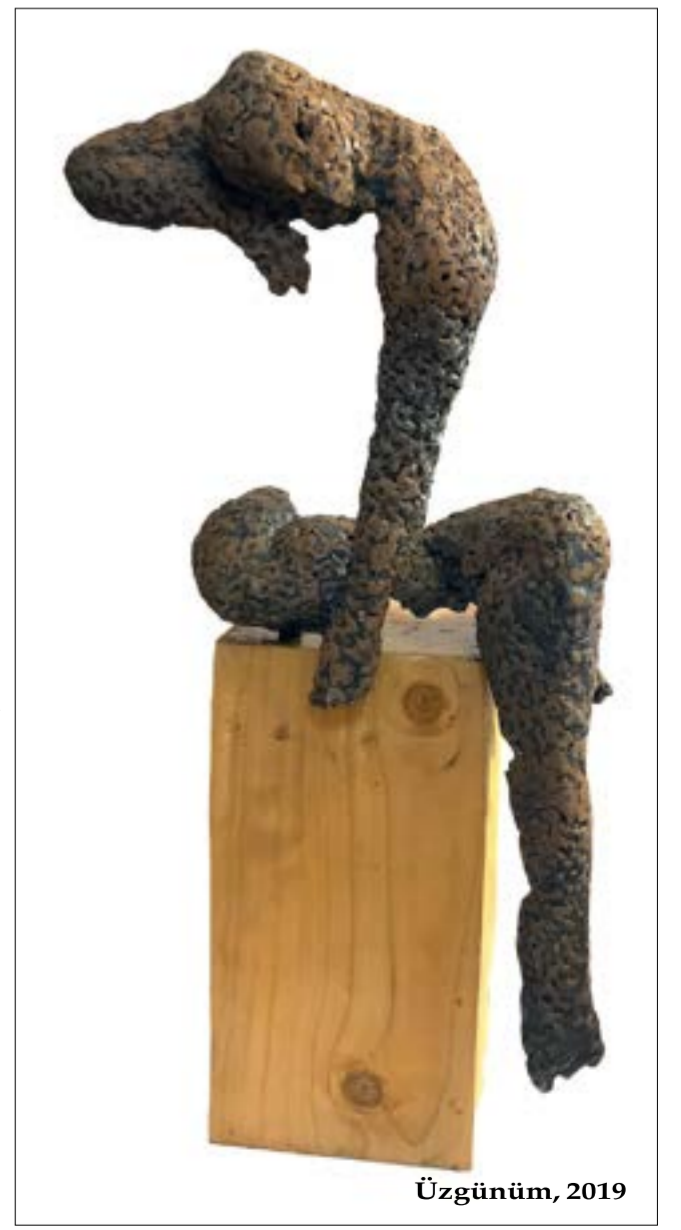
Evde, 2019

Hiçbir yerin ortasında 1, 2019

Şehir, 2020

Üzgenim, 2019

Figür 1, 2021

ra karşı uygulanan cinsiyetçi ve baskılayıcı yaklaşımların günümüzdeki sanat camiasında yaşandığını düşünmüyorum, aksine yetenekli kadınların sıkça ön plana çıktığını görüyor ve mutluluk duyuyorum.

-Heykel sanatçıları bazen provokatif eylemler de gerçekleştiriyorlar. Heykelin siyasalla hep bir derdi olmuş. Bu konuda neler söylersiniz?

-Sanat çok geniş, hep güncel bir kavram, elbette insana ve hayata dair her konuya dokunabiliyor. Sanatçının muhalif yanı aslında kendi doğasından geliyor. Bu muhalefet siyasi bir terimden ziyade, yeri geldiği zaman kendine karşı bile uyguladığı ruh hali. Bu farkındalıkla sanatçının yarattığı yol gösterici ve işaret edici olgular, insanları iyileştirmeye, düşünmeye, hissettirmeye yarıyor. Özellikle başta performatif sanatlar olmak üzere sanat; görmek istediğimiz, bize iyi hissettiren ve mutlu eden, sevdiğimiz şeylerden hareket alabileceği gibi; kaçındığımız, bilmek veya görmek

istemediğimiz, konuşmadığımız, yok saydığımız her şeyi de görünür kılmakla mükelfeftir. İki durum da oldukça doğaldır, hayat böyledir.

"Kendime bir atölye yaratmanın yolunu arıyorum"

-Pandemi elbette hepimizin normalini değiştirdi ama yakın dönem için projeleriniz neler? Nasıl bir gelecek düşünüyorsunuz?

-Ben biraz şanslıydım, pandemi sürecinin yarısını neredeyse bu gündemden uzak kalmış bir adada mermer yontarak geçirdim. Şu sıralar metal çalışmalarımı sürdürebilmek adına kendime bir atölye yaratmanın yolunu arıyorum. Bu vakti de evde alternatif malzemelerden maketler, çizimler ve okumalar yaparak değerlendirmeye çalışıyorum. Hiçbir şeyin pek de kolay olmadığı şu zamanlarda, bir miktar belirsizlik içindeyim. Umarım en kısa zamanda dünya ve düzen, herkes için normale döner.

Şehir 2, 2020

'18 yıldır olduğumuz yerdeyiz'

Her yıl 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde İstanbul Taksim'de bir araya gelen kadınlar, Feminist Gece Yürüyüşü için tüm kadınlara seslendi.

"19'uncu 8 Mart Feminist Gece Yürüyüşü'nde 18 yıldır olduğumuz yerdeyiz" diyen kadınların çağrı metninde şunlar kaydedildi:

"Geçen sene Taksim'de onbinler olarak bir araya gelip

Karaköy'e yürüdüğümüz, sokak sokak meydan meydan sesimizi yükselttiğimiz, birbirimize temas ederek birbirimizden güç aldığımız günden bu yana hem çok şey değişti hem pek bir şey değişmedi.

Patriyarkanın, baskının, bıkınlığın, krizlerin binbir biçimi üzerine bir de pandemi eklenirken bizler bu zor günlerde umutsuzluğa kapıl-

mamak için feminist mücadelemizden güç aldık. Birlikte coşkuyla, öfkeyle en çok da dayanışmayla yan yana olduğumuz anları hatırladık, dayanışmamızın gücünü hatırladık.

Bu yıl da feminist gece yürüyüşümüzde bir araya geleceğiz. Birbirimizi korumak için mesafeli duracağız fakat biliyoruz ki kalabalığımız so-

kaklardan taşacak. 19'uncu yılda aynı yerde, aynı kalabalıkla; patriyarkaya, nefeslerimizi kesmeye, bizi sürekli baskı altına almaya çalışanlara, bize sürekli neyi yapıp neyi yapamayacağımızı salık verenlere karşı feminist isyanla buluşuyoruz. Geceler, sokaklar da, meydanlar da, hayatımız da bizim!"

'İstanbul Sözleşmesi'ni uygulatacağız'

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu ve Kadın Meclisleri, "Kadın cinayetlerini şüpheli bırakmayacağız, İstanbul Sözleşmesi'ni uygulatacağız" diyerek eylem çağrısı yaptı. 47 ilde eylem hazırlıklarına başlayan platformun İstanbul'daki buluşma noktası ise 5 Mart akşamı 18:30'da Beşiktaş İskele Meydanı olacak.

İstanbul başta olmak üzere toplam 47 yılda eylem hazırlıklarına başlayan kadınlar, 5 Mart Cuma günü için İstanbul'da Beşiktaş İskele Meydanı'na çağrı yaptı.

Çağrı metninden

"Yıllardır asla yalnız yürümeyeceksin sloganının yanılanmadığı şehir meydanı, direniş alanı, adliye, üniversite kalmadı. Şimdi asla yalnız yürümeyeceksin diyen tüm kadınlarla birlikte Dünya Kadınlar Günü için ülkenin dört

bir yanında buluşmak için çalışmalarımıza başlıyoruz.

5 Mart'ta Beşiktaş'ta buluşuyoruz.

Meydanlarda buluşmadan önce 81 ilde, İstanbul'un 39 ilçesinde, tüm üniversitelerde, Rektörü seçmek isteyen gençlerle,

Kendi hayatını seçmek isteyen kadınlarla,

Ayrımcılığa karşı mücadele veren LGBTIQ+'larla,

İş yerlerinde sömürüye karşı mücadele eden işçi kadınlarla beraber mücadelemizi büyüteceğiz. Tüm kadınları da bu süreçte üye olmaya, görev almaya, mücadelemizi büyütme davet ediyoruz.

Biz mücadele edersek eşit ve özgür bir yaşamı kazanacağız.

Kadın cinayetlerini durdurmak için yıllardır verdiğimiz mücadeleyle artık mahkemeler şiddeti meşrulaştıran indirimleri kolay kolay uygulamıyor. Bakanlıklar kadın

cinayetlerini gündeme getirmek, eylem planı açıklamak zorunda kalıyor. Ancak etkin soruşturma ve kovuşturma yapılmadığı için, İstanbul Sözleşmesi uygulanmadığı için katiller kadın cinayetlerinin üstünü kapatabileceğini düşünüyor. Şüpheli kadın ölümlerinde gerçek açığa çıkarılmıyor.

Kamu gücünü elinde bulunduran kadınları korumak, şüpheli kadın ölümlerini açığa çıkartmak için hiçbir irade göstermediler. Ancak

kayyum rektör istemedikleri için mücadele eden gençlerin karşısında polisiyle, mahkemesiyle, bakanlarıyla seferber oldular. Kayyum rektöre karşı mücadele edenler tutuklandı, mücadeleleri bastırılmaya çalışıldı. Nasıl ki kadınlar kendi hayatında seçim yapmak için mücadele ediyorsa; gençler de üniversitelerde pes etmeden kayyum değil seçim mücadelesi veriyor.

Topyekün mücadele edecek, eşitliği ve özgürlüğü kazanacağız."

İstanbullu Kadınlar 5 Mart'ta buluşacak

8 Mart Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla Türkiye'nin dört bir yanında kadınlar hazırlıklarını sürdürüyor. İstanbul 8 Mart Kadın Platformu da etkinlikler kapsamında çalışmalarına devam ediyor.

Platform sosyal medya hesabından yaptığı açıklamada bu yıl 8 Mart etkinliğini 5 Mart günü saat 18.00'de Kadıköy'de Beşiktaş İskele Meydanı'nda yapacaklarını duyurdu.

Platform, pandemiyle birlikte artan yoksulluğa, erkek-devlet şiddetine, krize karşı kadınları mücadeleye çağırıyor.

'Kadından Kadına SES'

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların karar alma mekanizmalarında eşit temsili için çalışan SES Eşitlik ve Dayanışma Derneği, 7 Mart'ta 'Kadından Kadına SES' adıyla çevrimici bir etkinlik düzenleyecek.

SES Eşitlik ve Dayanışma Derneği, ilk defa 8 Mart 2020 tarihinde İstanbul'da düzenlediği SES Kadın Mentörlük Yürüyüşü etkinliğini, bu yıl 'Kadından Kadına SES' başlığıyla sanal bir buluşmaya dönüştürüyor.

'Kadından Kadına SES', her yaş ve deneyimden kadını ortak konularda eşleştirerek tecrübelerini birbirleriyle paylaşmalarını hedefliyor.

Evde kal ama sağlıklıyla kal!

1. Bölüm

İŞ'te Gençler

Halen 'hoşça kal' ya da moda deyişle 'bay bay' yerine 'sağlıklıyla kal' diyen kaç kişi vardır bilemiyorum ama 'sağlıklı, sıhhatli ortamda sağlıklı kalın' anlamında kullanılan bu veda sözünü pek çok kişinin bildiğinden/ hatırladığından eminim. Günümüzün pandemi kısıtlamaları ile evde/ güvenli alanlarda kalıyor ve bu sözün sağlıklı, sıhhatli ortamda kalma kısmının hakkını veriyor olabiliriz ama o ortamda/ortamlarda 'sağlıkla kalabilmenin de' gereğini ne denli yerine getirebiliyoruz sizce?

İtiraf etmeliyiz ki önceleri evde kalma fikri ne kadar cazip ve sağlıklı gibi görünse de beraberinde getirdiği 'evde kaldıkça yemek yeme isteği' ve üstelik 'hareketsizlik' bizi sağlığımız konusunda zorlayan en önemli iki konu oluverdi.

Özellikle beslenme, hatta belki de beslenememe konusu aslında sadece evde değil hemen her yerde bizi ters köşe yapmak için bekleyen gizli bir düşman misali karşımıza çıkıverdiği için mutlaka bir uzmanın liderliğinde kendisiyle baş etmeye çalışılmalı, öğrenilmeli ve bilinçlenilmeli diye düşündük.

İşte pırl pırl gençlerimizden biri olan Sevgili Neris Güven ile de yollarımız bu noktada keşişverdi.

Yiyip içtiğimiz sağlıklı ve bizim olsun, bizde kalsın deyip sadece konuştuğlarımızı sizlere anlatacak olursak...

Figen Özdemir Çiloğlu

-Önce biraz kendinden bahsedebilir misin Neris?

-1997 İstanbul doğumluyum. Adige-Çemguy-Alemko'yum. 2020 yılında Bahçeşehir Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü'nden mezun oldum, diyetisyenim. İlave olarak Bahçeşehir Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde de çift anadal yapıyorum.

-İlk grup sorularımızda hemen hepimizin ilk aklına gelenleri sıralayalım istedik...

Sağlıklı beslenme nedir?

-Sağlıklı beslenme özetle, vücudumuz için gerekli olan besin öğelerini yeterli miktarda almamız durumudur; ancak günümüzde sağlıklı beslenmenin sağlanabilmesi, bireylerin fiziksel açlık ve duygusal açlık kavramlarını ayırt edebilmesi ve vücudunun ihtiyaçları konusunda farkındalığı ulaşmasıyla mümkün olmaktadır.

-Beslenme alışkanlığı de-

diğimiz kavram çocuklukta mı edinilir?

-Beslenme davranışı öğrenilmiş bir davranıştır, bu nedenle beslenme alışkanlıkları çocuklukta edinilmektedir. Çocukluk döneminde oluşan bağlanma stilleri başta olmak üzere birçok diğer faktör beslenme alışkanlıklarının oluşmasında etkilidir. Çocukluk döneminde ebeveynlerin sağlıklı bulduğu gıdaları ödül kaynağı olarak kullanmaları çocuğun sağlıklı gıdalardan kaçınmasına ve gelecekte de duygusal yeme geliştirmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin özellikle meyve-sebze tüketimini teşvik etmeleri, örneğin dışarıda bir yerde yemek yeneceği zaman yalnızca fast food tipi gıdaların bulunduğu restoranlar yerine sebze de tüketilecekleri yerlere gitmeleri çocuğun sebzeyi severek tüketmesine ve sebze tüketim alışkanlığının oluşmasına katkı sağlayabilir.

-Günümüzün dışarıdan yemek yeme alışkanlıkları-

nın cazibesi sağlıklı beslenme ile nasıl ilişkilendirilebilir ya da ilişkilendirilemez?

-Yemek yeme yalnızca hayatı sürdürülebilir için elzem bir davranış değil; birçok insan için aynı zamanda zevk kaynağıdır. Yoğun çalışmada bir davranış değil; birçok insan için aynı zamanda zevk kaynağıdır. Yoğun çalışmada bir davranış değil; birçok insan için aynı zamanda zevk kaynağıdır. Yoğun çalışmada bir davranış değil; birçok insan için aynı zamanda zevk kaynağıdır.

tarzı alışkanlığına dönmüştür, düzeltilebilmesi için de yalnızca beslenmenin değil; yaşam tarzında beslenme dışı alışkanlıkların da değiştirilmesi gerekmektedir.

Sağlıklı beslenmek, dışarıdan yemek yemek değil, ancak çok pratik alternatiflerle hem daha uygun fiyatlı hem de sağlıklı beslenebilmek mümkündür. Tüm bunların yanında, bir diyetisyen olarak sağlıklı beslenebilmek için 'sağsızsız' olarak adlandırılacak gıdaların tüketimini kısıtlamaktan yana değilim. Hiçbir besin tek başına bireyin kilo almasına neden olmaz, önemli olan miktar ve sıklığı

ayarlanmasıdır.

-Her zayıf olana özeniriz ama zayıf olmak her zaman sağlıklı mıdır? Sağlıklı beslenme ve kilo arasındaki denge/ ilişki nedir?

-Sağlıklı beslenme her şeyden önce birçok kronik hastalığın önlenmesi, yaşam kalitesinin artması, psikolojik iyilik halinin sağlanması için önemlidir. Sağlıklı beslenme ve düzenli egzersizin insan hayatında bir alışkanlık haline getirilmesi yalnızca kilo kontrolünün sağlanması adına değil; kendimizi iyi hissetmemizi sağlayacağı için de önemlidir.

Egzersiz yapmak ve sağlıklı beslenmek vücutta yeterli serotonin ve dopamin hormon salınımına yardımcı olarak, bireylerin durumlara daha pozitif bakabilmelerine yardımcı olur. Sonuçta sağlıklı beslenmek sağlıklı vücut ağırlığını korumaya yardımcı olurken, birçok hastalığın da önlenmesinde ilk basamaktır. Sosyal medyanın kullanımının artmasıyla bireylerde gözlenen beden memnuniyetsizliği de artmıştır. Her zayıf olana özenmek tabii ki sağlıklı değildir; kilo vermek konusunda temel motivasyon sağlıklı olmak olmalıdır.

-İnsanların reklamlardan veya sosyal medyadan göreyerek takviye gıda/ vitamin alması konusunda görüşlerin...

-Takviye gıdaların bir uzman eşliğinde ve yalnızca gerekli durumlarda kullanılması gerekmektedir. Biyokimyasal parametreler detaylı olarak incelendikten sonra, yetersiz bulunan vitamin-minerallerin takviyeleri önerilebilir.

Bununla birlikte insanların reklamlarda önerilen ek gıda/ vitaminleri/ürünleri kullanmaları sağlığı olumsuz etkileyebilir, hatta uç örneklerde vücudun elektrolit dengesini bozup ölüme bile yol açabilmektedir. Bunun dışında yalnızca antioksidan değeri taşıdığı için problem yaratmayacağı düşünülen bazı vitaminler (C vitamini dahil olmak üzere) gerekli dozun üzerinde alındığında vücutta kullanımı azalabilmektedir veya yağda çözünen vitaminler olarak adlandırdığımız A, D, E ve K vitaminleri gerekli dozun üzerinde alındığında vücutta toksik etki gösterebil-

mektedir. Pandemiye de kısaca değinerek, vücutta olumlu etki gösterir diye kullandığımız takviye vitaminler mutlaka bir uzman önerisiyle alınmalıdır. Sosyal medyada artan bilgi kirliliğine güvenmemelidiriz.

-Takviye gıdaların uzman kontrolü dışında satılması konusunda ne düşünüyorsunuz?

-Ben bile 4 sene eğitim almış bir diyetisyen olarak kritik durumdaki takviyeleri bir doktora danışarak öneriyorum. Uzman kontrolü dışında takviye ürün kullanımının ne kadar kritik olabileceğini bir önceki soruda da açıklamıştım. Bireylerin bu konuda kesinlikle daha bilinçli davranması gerekiyor. Yalnızca vitamin-mineral takviyesi değil zayıflama sürecinde kullanılan yağ yakıcı gibi ürünler metabolizmayı ciddi anlamda olumsuz etkilemekte ve çok kötü senaryoların oluşmasına neden olabilmekte. Tüm bu nedenlerden dolayı bu duruma kesinlikle karşıyım.

-Küçük yaşlarda görülen obezitenin artmasını neye bağlıyorsunuz?

-Fiziksel aktivitenin azalması, fast food tüketiminin yaygınlaşması ve besinlerin ebeveynler tarafından ödül kaynağı olarak kullanılması. Çocuk bir başarı elde ettiğinde ya da sebze yediğinde sonucu hamburger ile ödüllendirilirse, çocuk hamburgerin bir ödül kaynağı olduğunu öğrenecektir. Sadece belirli koşullarda tüketilebilir bu

gıda, kısıtlı olduğu için çocuğun kısmen daha serbest olduğu okul çağı döneminde ebeveyninden gizli bu tür gıdaları tüketmesine neden olacaktır. Bir diyetisyen olarak herhangi bir başarının ya da istenen bir davranışın 'yemek' ile ödüllendirilmesine karşıyım. Bunun yerine aileyle yapılabilecek farklı sosyal aktiviteler hem çocuğun gelişimi için hem de besinlere ödül değerini yüklememesi için yararlı olacaktır.

Beslenmede doğru bilinen yanlışlar

-Masabaşı çalışanlara ve özellikle pandemi döneminde evde kalanlara ne önerirsiniz?

-Temelde aldığımız enerji harcadığımız enerjiden fazla olunca kilo alırız. Bu iki durumda da harcanan enerji azalabiliyor, bunun üstesinden gelmek için öğün sayısının azaltılması özellikle pandemi döneminde evde duran bireyler için bir çözüm olabilir. Bunun dışında düzenli egzersiz yapmak önemli. Herkes için uygun olan egzersiz tipi planlanmalı ve günlük hayata adapte edilmesi sağ-

lanmalıdır.

Sosyal medyada beslenme konusunda birçok yanlış bilgi mevcut, özellikle diyetisyen olmayan bireylerin tarif paylaşımları veya "Kendi diyet serüvenimi anlatıyorum" başlıklı paylaşımlar birçok insanın kafasını karıştırıyor. Biz diyetisyenler olarak olan bildiğince bunun önüne geçmeye çalışsak da farklı meslek gruplarının bu konuda yetkinliğe sahip gibi bilgiler paylaşması durumumuzu zorlaştırıyor maalesef.

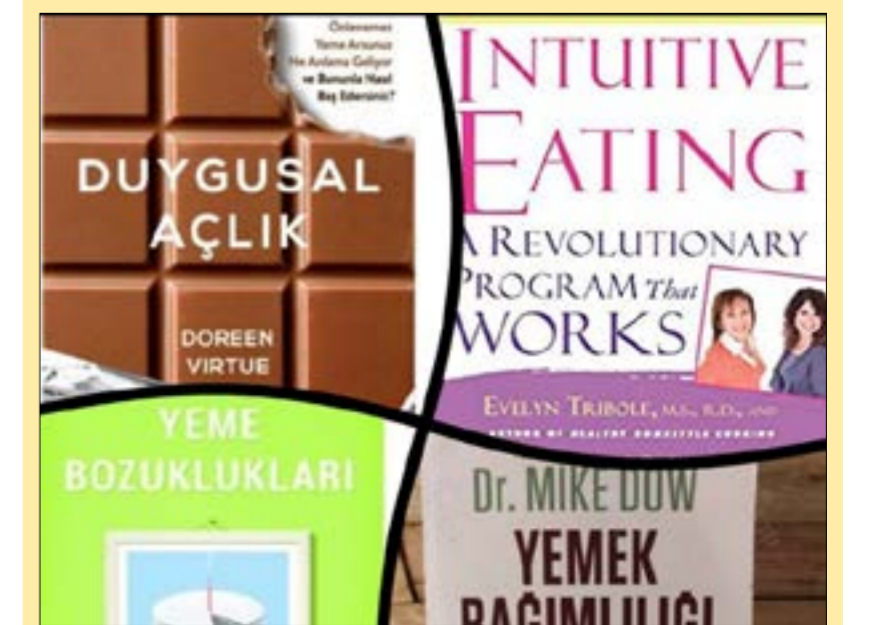
-En çok hangi meslek

grupları danışıyor? Meslek ve yeme alışkanlıkları arasında bir ilişki var mıdır?

-Spesifik bir meslek grubu söylemem doğru olmayacaktır; ancak özellikle mesai saatleri yoğun olan ve masa başı çalışmak durumunda olan kişilerin kilo almaktan daha çok şikâyet ettiklerine şahit oldum. Bir nedeni, gün içindeki hareketin azalmasıdır; diğeri, yoğun çalışma temposundan zaman bulamayıp işyerine sürekli dışarıdan yemek sipariş etme durumları. Bu durumda da işyerinde bile hazırlanabilecek pratik

tarifler olduğunu ve fiziksel aktivitenin işyeri motivasyonunu da arttıracağını tekrar hatırlatmak istiyorum.

Birçok stresin yanında kilo vermenin de bir stres kaynağı haline gelmesi önemli. Bu nedenle klasik diyet listeleri yerine bireyin alışkanlıklarına uygun, uygulanabilir listeler geliştirmek ve diyet süreci tamamlandığında kilo kontrolünü sağlayabilmeleri için tüm bu aşamalarda sağlıklı beslenmeyi öğretmek önem taşıyor.

'Glisemik indeksi düşük olan gıdalar tüketin'

Besinlerin glisemik indeksi kana karışma hızıyla ilgili bir göstergedir. Karbonhidrat olarak rafine karbonhidratların tüketiminin azaltılması ve kompleks karbonhidratların tüketiminin artırılması genel olarak önerilmektedir. Bu kaynaklarda düşük glisemik indeksli gıdalar kan şekeri ni daha yavaş yükselteceği için tercih edilmelidir; ancak bu durum özellikle diyabet hastaları ve insülin direncine sahip bireyler için geçerlidir. Yüksek glisemik indeksli gıdaların tüketimi, sağlıklı bir bireyde problem yaratmaz, ancak porsiyon ve sıklık yine önemli. Yüksek glisemik indeksli gıdalara kahvaltılık gevrekler, hamur işleri, şeker içeren gıdalar, gazlı içecekler ve meyve suları, beyaz pirinç, bagel gibi beyaz yuvarlak ekmekler, kraker, patates, balkabağı, pancar, muz örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte bulgurun ve makarnanın glisemik indeksi beyaz pirince göre daha düşüktür, sebze ve meyveler de rahatlıkla tüketilebilir.

'Yavaş yişin'

Besin tüketildikten sonra tokluk hissinin gelmesi için 15 dakika bir bekleme süresi önerilmektedir. Özellikle öğün atlanan ve bir sonraki öğünde aç hissedilen durumlarda çok hızlı yemek, doyma hissinin daha geç oluşması nedeniyle tercih edilmez, bu nedenle yavaş ve yeterince çiğneyerek yemek hem hazımsızlık problemlerini önler hem de daha az besin tüketimiyle doymaya yardımcı olur.

'Az ama büyük öğünlerdense çok ve küçük öğünleri tercih edin'

Bu durum kişiden kişiye değişebilir. Bazı bireyler ara öğün yapmayı tercih ederek azar azar, sık sık yemeği tercih ederler, bazıları ise günde iki öğün tüketerek alması ge-

reken kaloriyi almayı tercih ederler. Biri şart değildir, bu durum yine bireye özgü olarak değerlendirilmelidir. Bazı kronik hastalıklarda (diyabet gibi) azar azar, sık sık beslenmek önem taşımaktadır; ancak sağlıklı bir bireyde bu durum da kişiye özgü değerlendirilmelidir.

'Lifli gıda tüketiminizi artırın'

Lif alımı bağırsakların sağlıklı çalışmasını sağlar, konstipasyonu (kabızlık) önler, ayrıca vücutta daha uzun süre tokluk sağlar. Meyve ve sebzeler lif açısından zengin gıdalardır; ancak lif alımını artırmak için meyvelerin kabuğunu soymadan yemek gerekmektedir.

'Porsiyona oranla kalorisi az olan gıdaları tercih edin'

Bu durum da bireye özgüdür. Enerji dengesini sağlamak için her bireyin günlük tüketmesi gereken kalori miktarı farklıdır, buna dikkat edilerek beslenildiği takdirde vücut ağırlığı korunur. Ancak bu şekilde katı bir cümleyle bunu açıklamak bana kalırsa doğru değil, her gün

kalori saymalıyız da demek değil bu. Her birey kendine uygun beslenmeyi vücudunun tepkilerini dinleyerek fark edebilir, bu noktada da diyetisyenle birlikte hareket etmek farkındalığın kazanılması için önemli bir adım.

'Kendinizi aç bırakmayın'

Arada farklılıklar olsa da genel olarak düzenli bir diyet planıyla gitmek daha sağlıklıdır. Bireyler özellikle kilo vermek istediği dönemlerde kendini aç bırakabilmektedir; ancak bu yanlış bir durumdur. Bu durum kilo vermez; aksine, metabolizmanın yavaşlamasına ve vücuttaki yağlanmanın artmasına neden olabilir.

'Daha fazla egzersiz yapın ve hemen arkasından yemek yişin'

Özellikle sporcu beslenmesinde egzersiz sonrası protein ve karbonhidrat alımı, hem yağ yakımı için hem de kas kazanımı için önemli yer tutar. Düzenli egzersiz yapan bireylerde de sporcu beslenmesi kurallarına uygun

beslenmek vücut için yararlı olacaktır. Yapılan spor yoğun şiddetli ve uzun süreliyse, spor yaptıktan 1-2 saat içinde karbonhidrat ve protein tüketimi yararlı olacaktır, ancak bu durum yürüyüş ya da daha hafif egzersizlerde şart değildir. Bireye göre değerlendirilmesi gereken bir soru daha...

'Daha küçük tabaklar kullanın'

Bu aslında biraz psikolojik bir etki. Aynı miktarda olan bir yemeği büyük tabakta yediğimiz zaman gözümüze az görünebilir, sonrasında daha çok yemek isteyebiliriz, ancak küçük tabakta olduğu zaman miktar daha fazla gibi görüneceğinden rahatlama sağlayabilir.

'Gözünüzün önünde yemek bulundurmayın'

Özellikle duygusal yeme ataklarında yarar sağlayabilecek bir öneri; ancak burada önemli olan bu durumu düzeltmek ve o besin gözünüzün önünde bile olsa ihtiyaç duymuyorsak yememeyi barmak.

-Tüm soru ve cevapların yanı sıra senin özellikle ilave etmek veya söz etmek istediğin neler var?

-Duygusal açlık ve fiziksel açlık arasındaki fark nedir konusuna kısaca değinmek isterim.

Burada öncelikle sezgisel beslenme kavramından bahsetmek istiyorum. Sezgisel beslenme aslında hepimizin bildiği bir beslenme şeklidir. Bir bebek ilk doğduğunda sezgisel olarak beslenmektedir, acıktığı zaman ağlar ve doyduğu zaman daha fazla yeme gereği duymadan bırakır. Aynı durum gelişme çağındaki çocuklar için de geçerlidir. Midede gurultu hissetmeyle birlikte acıktıklarını anlar ve ebeveynlerden yemek talep ederler, ama doydukları zaman yemek bitmemiş olsa bile masadan kalkmayı talep ederler; çünkü fiziksel doygunluğa erişmişlerdir ve duygularını tatmin etmek için devamında yapmak istedikleri aktivite oyun oynamaktır, daha fazla yemek yemek değil.

Ebeveynlerin sofrada "Sen büyüme çağındasın, daha fazla yemelisin" gibi ısrarları çocuğu olumsuz anlamda etkileyebilmektedir, bunun dışında çocukluk döneminden itibaren ideal kilonun korunması önemlidir. Geliştikçe kilo vereceği yanılgısıyla daha fazla yemek yedirmek çocukluk çağı obezitesine kadar neden olabilmekte ve gelecekte çocuğun kronik hastalıklara yakınlık durumunu artırabilmektedir.

-Beslenme ile ilgili aklımıza takılan pek çok konuyu çok güzel aydınlattın, çok teşekkür ederiz. Ama son iki sorumuz daha var ki en az diğerleri kadar vereceğin cevabı merakla bekliyoruz...

İlki; bu mesleği üniversite adayları gençlerimize tavsiye eder misin? Ve mesleği

seçmek isteyen gençlerimize ne önerirsiniz?

-Bu mesleğin değeri konusunda insanların yeterince bilinçli olduğunu düşünmüyorum. Mesleğin motivasyonları çok önemli, günümüzde ne yazık ki sosyal medyayla birlikte beslenme konusunda bilinen yanlışlar arttı. Mesleği seçmek isteyen üniversite hazırlık öğrencilerine önerim, hayatını bu meslekle sürdürdüğünün bilincinde olup kendilerine uygun olup olmadığını düşünmeleri. Sınav puanına göre hareket etmeden, beslenmenin insan sağlığıyla ilgili kritik bir noktada olduğunun bilincinde olarak hareket etmeleri.

-İkincisi; şu sıralar gündemimizde çokça konuşulan Çerkes toplumunda kadın olmak konusunda neler söyleyebilirsiniz?

-Çocukluğumdan beri derneğin güvenli alan olduğu bilincine yetiştim. Bu bilincin çocuk yaşta bana aşılmasını dernekte devamlı olarak aktif olan babam ve Çerkes toplumunda kadının değerini anlamama yardımcı olan annem sağladı. Bir Çerkes kadını olarak her zaman kadın-erkek eşitliğinin önemli vurgulanarak yetiştilim. Bu da yaşadığım ülkede karşılaştığım birçok zorlukta kendimi savunabilmeme ve kadınların kendi haklarını savunması konusunda bilinçli bir birey olabilmeme olarak sağladı.

-Teşekkür ederim...

Sevgili Neris'e... Mesleki bilgi ve tecrübelerini bizlerle paylaşıp böylesine önemli bir konuda bilgi edinmemizi sağladığı için...

Sevgili Jineps okurlarına... Okumayı sevdiğiniz için...

Nerede kalırsanız kalın, aman sağlıkla kalın.

Duygu dostluğu

Şeyma Seyok Kanbek

Çocuklarıdır benim işim. Çocuklar ve onların sihirli dünyası. Onların saf ve temiz dünyası o kadar işlenmiştir ki içime, bu nedenle daha basittir hayata ve olaylara dair bakışım.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü ile ilgili yazı yazmam istenince benden, düşündüm ne yazabilirim diye... Çocuklardan başka bir konu gelmedi aklıma. Dedim, geçeyim klavyenin başına, çocuklukta yetişkin olmaya doğru çıkayım bir yolculuğa...

Geçenlerde karşılaştım kendisiyle.

Karşımdaki kişinin duygularına odaklanan, kişinin kendi duygularını ifade etmesine olanak sağlayan bir iletişim metodu, DUYGU DOSTLUĞU...

Dinledim, yazdım, bolca düşündüm bu kavramla ilgili. Ve uzun bir yolculuğa çıktım içimde.

Duygu dostluğu, **empatik** bir iletişim metoduydu ayırica...

Duygu dostu öğretmen, duyguyu ebeveyn, duyguyu dostu arkadaş, duyguyu dostu...

Böyle devam ediyor.

Hayatınızda olumlu veya olumsuz iz bırakan bir öğretmeniniz hiç oldu mu? Ya da bir arkadaşınız, yakınınız, bü-

yüğünüz vs...

Peki, ne hatırlıyorsunuz o kişiyle ilgili?

Olumlu iz bırakan kişiyle ilgili ifade edilen cümleler genellikle şunlardır:

- Onu çok sevdim.
- Çünkü beni önemserdi.
- Çünkü beni dinlerdi.
- Çünkü benimle tensel temas kurardı.
- Çünkü bana kendimi özel hissettirdi.

Duygular dünyamızı yönetir. Duygu dostluğu yolculuğu çocuklukta başlar.

Çocuklar doğarlar ve duygularını nasıl yöneteceklerini bilemezler. En yakınlarında ki ebeveynleridir onlara kılavuzluk eden. Daha sonra çevreleri, öğretmenleri, arkadaşları vs...

Çocukla kurulan **tensel ve duygusal temas**, yani duygularını kabul etmek ve yargılamamak çok önemlidir. Amacını aşan **aşırı övgüden ziyade, onu teşvik etmek** geliştirir çocuğun kişiliğini.

Kendi kendilerini tanıma, çevrelerini keşfetme sürecini izleyerek yaşarlar. Zamanla duygularını anlayıp nasıl yöneteceklerini öğrendikleri zaman, **doğru davranışlar**, akabinde de **kalıcı öğrenmeler** gerçekleşir.

Duygular kontrol edilemediğinde de **yanlış davranışlar** gelişir. Yanlış davranış ise her şeyi

etkiler.

Yanlış duygu yoktur, yanlış davranış vardır.

Çocuk büyürken ebeveyni, öğretmeni ona bir şemsiye açar. Duygularını ifade etmesine olanak veren bir şemsiyedir bu. Bu şemsiye çocuğun bilişsel, kişisel ve psikososyal gelişimine alan açar.

Çocuk kendini güvende hissettiği, duygularının diğer insanlar tarafından anlaşıldığı ve önemsendiği ortamlarda kendini iyi hisseder ve geliştirir.

Yanlış davranış geliştiren çocukta yetişkin bireye geldiğimizde de durum pek farklı değildir. Değer görme, duyguları ve düşünceleri önemsenmeyen, zaman zaman hor görülün, kendini ifade edemeyen bireylere dönüşür o tertemiz kalpler.

Çeşitli ve yaygın algı ve yönlendirmeler de vardır hayatta. Yeni dünyanın popüler söylemleri...

"Ne hissediyorsan söyle."
"Duygularını asla saklama."

"Önemli olan yalnızca sensin ve senin duyguların. Sonuna kadar mücadele et" vs...

Bu tür söylemler, yanlış yönlendirmeler, farklı ve yıkıcı sonuçlar da doğurabilir. **Duygu dostluğu** derken aslında anlatılmak istenen, "duyguyu doğru yönetmeyi öğretmek ve öğrenmek"tir.

Her ne çeşit duygu yaşarsak yaşayalım -**kızgınlık, öfke, aşırı sevinç, kıskançlık, inat etme, aşırı merhamet, nefret** vs. gibi olumlu ya da olumsuz, hayata ve insan olmaya dair her hissediş-bu duygular ancak iyi yönetilerek doğru davranış geliştirilebilir.

Biz ÇERKES KADINLARI olarak, yukarıda bahsettiğim duyguların hepsini dozunda yaşadığı diye düşünüyorum. Ne az, ne fazla.

Ne duygularımızın esiri olduk.

Ne de duygularımızın denizinde boğulduk.

8 MART Dünya Kadınlar GÜNÜ ya da ay.

Kadınlar ise eğer konumuz, -Kendini bilen, kendi değerini başkasının önünde görmeyen,

-Çalışan, üreten, -Fedakârlığı cefakârlık olarak algılamayan,

-Bazen naif, bazen militan, bazen anne, bazen arkadaş olan,

-Ailesini ve çevresini koruyan ve kollayan,

-Okumasa bile, içinde bulunduğu kültürün değerlerini özümseyerek kendini geliştiren,

-Neyi, nerede ve nasıl yapması gerektiğini bilen,

-Kendisine biçilmiş zarafet kıyafetini gururla taşıyan **kadınlarımız**...

-Yetiştikleri kültür ve çöğrafya itibarıyla gelenek ve göreneklerinin hepsinin bir sebebinin olduğunu bilen **kadınlarımız**...

-Zorluklarla karşılaştığı zaman yıkılmayan, aksine her defasında daha da güçlenerek önüne bakan,

-Sadece anne ve baba değil, büyükanne, büyükbaba, ak-raba, arkadaş, komşu teyz ve amcalarının sevgisiyle büyümüş, **duygu dostluğu** kavramını yaşadığı kültürden edindiği, duygularını yönetmesini bilen, çocuklarını ve çevresini sarıp sarmalayan...

Biz sizden razıyız! Çerkes kadınlarımız...

Görkemli bir kültürün dağlarda yankılanan sesi

Özellikle sosyal medyadaki kolajlarıyla tanıdık Zaina El-Said'i. Eserlerine eşlik eden enfes müziklerle yaptığı paylaşımları tekrar tekrar izlemekten alamadık kendimizi. Bu yüzden hem sanatçıyı tanımak hem de sizlere daha yakından tanıtmak istedik.

Gül Yılmaz
Serap Canbek

-Sanat yolculuğunuz ne zaman ve nasıl başladı? Eserlerinizi nasıl tanımlarsınız?

-Sanat çalışmalarına 2010 yılında başladım. İşletme eğitimi aldım ama aile bireylerimizin çoğu sanatçı ve tasarımcı. İki amcam da Ortadoğu'da tanınmış ressamlar, kız kardeşim moda tasarımcısı, annem ise iç dekorasyon ile uğraşiyor. Bu nedenle de sanatı seçimimde ailemin çizdiği yolu izlediğime inanıyorum.

Resim yapmaya başladığımda farklı materyaller denemeye çalıştım. Pleksi ve ahşap kullanarak kaligrafi denemelerim oldu. 2013-2014 sonrasında ise kolaj sanatına yöneldim. Farklı kaynaklardan aldığımız imgeleri tek bir görsel öyküde birleştirmek gibi tanımlayabiliriz kolajı, yani kes ve yapıştır yöntemiyle bir tablo yaratmak. Buna el yapımı kolaj deniyor.

Bir süre sonra bu çalışmalarımı bilgisayar programlarıyla yapmaya başladım, bu yöntem ise dijital kolaj olarak

adlandırılıyor. Photoshop gibi programlarla elde ettiğim kolajın baskısını aldıktan sonra üzerine akrilik, varak, kristal ya da boncuklardan oluşan materyaller ekliyorum.

Çalışmalarım sürreal olarak tanımlanabilir. Bunun dışında kadim kültürleri ve mitolojik öyküleri anlatmak için semboller, desenler ve renkler eklemeyi seviyorum.

Eserimin insanlara bir şeyler anlatmasını ve insanları farklı yollardan birleştirmesini arzu ediyorum.

-Sizi resimleriniz ve illüstrasyonlarınızla tanıyoruz ama aslında bu illüstrasyonlara ilişkin makaleleriniz de var. Üretim aşamasında hangisi öncü oluyor, metinler mi çizimler mi?

-Evet, Kuzey Kafkasya mitolojisi ve folkloru üzerine makaleler yazıyorum. Nart destanlarının bazı bölümlerini İngilizceye çevirdim ve sitemde yayımlıyorum.

Makaleler için eserler üretiyorum. Ama öncelik kolajda. Önce kolajı hazırlıyorum, sonrasında ise ilgi alanıma giren makaleler yazıyorum.

-Hazırladığınız videolar da Jrppej, Bzabze, Abhazy Ensemble Merit gibi müzik gruplarının ezgileri ya da Çeçence şarkılar eşlik ediyor çizimlerinize. Diasporalarla anavatanı bir araya getiren çalışmalar bunlar. Müzik seçimlerinizde neler etkili oluyor?

-Bana kökenimi hatırlatan ezgiler onlar. Diasporalardan yaşayan bizler ve anavatan arasında köprü oluşturan, kimlik bilincini canlı tutan yapıtaşlarının içindeki etkili faktördür müzik...

Bzabze, Jrppej gibi gruplar geçmişini koruyor ve yenisinden canlandırıyor. Yaptıkları müzik kadim kültürümüzü ve halkımızın ruhunu seslendiriyor. Kolaj çalışmalarına onların müziğinin eşlik etmesi beni gururlandırıyor.

-Pandemi nedeniyle bazı sergilerinizi çevrimiçi olarak programladınız. Sanatçı-izleyici temasını kurmak açısından verimli oldu mu, ilgi nasıldı?

-Ne yazık ki sergiler erte-

lendi. Bahar aylarında gerçekleştirilmeyi planlıyoruz.

-Ürdün'de diğer kültürlerin temsilcilerinin, sanat çevrelerinin çalışmalarınıza dair yorumlarını merak ediyoruz, biraz söz eder misiniz...

-Eserlerimin farklı halk ve kültürlerle buluşmasını amaçlıyorum zaten... Çalışmalarım Ürdün'de takdir ve beğeni topluyor. Ülke dışındaki sergilerimi gezen insanlarda Çerkes kültürüne karşı yoğun bir merak oluşuyor ve bu konuda bilgi toplamaya çalışıyorlar. Tüm bunlar beni çok mutlu ediyor.

-Pandemi öncesi bazı objelerin (çantalar, fularlar) tasarımına ilişkin çalışmalarınızı da takip ediyorduk, devamı gelecek mi? Ya da yeni bir projeniz var mı?

-Yeni projelere her zaman açığım ama şu andaki ajandamda çanta ve fular gibi çalışmalar yerine sadece kolaj var.

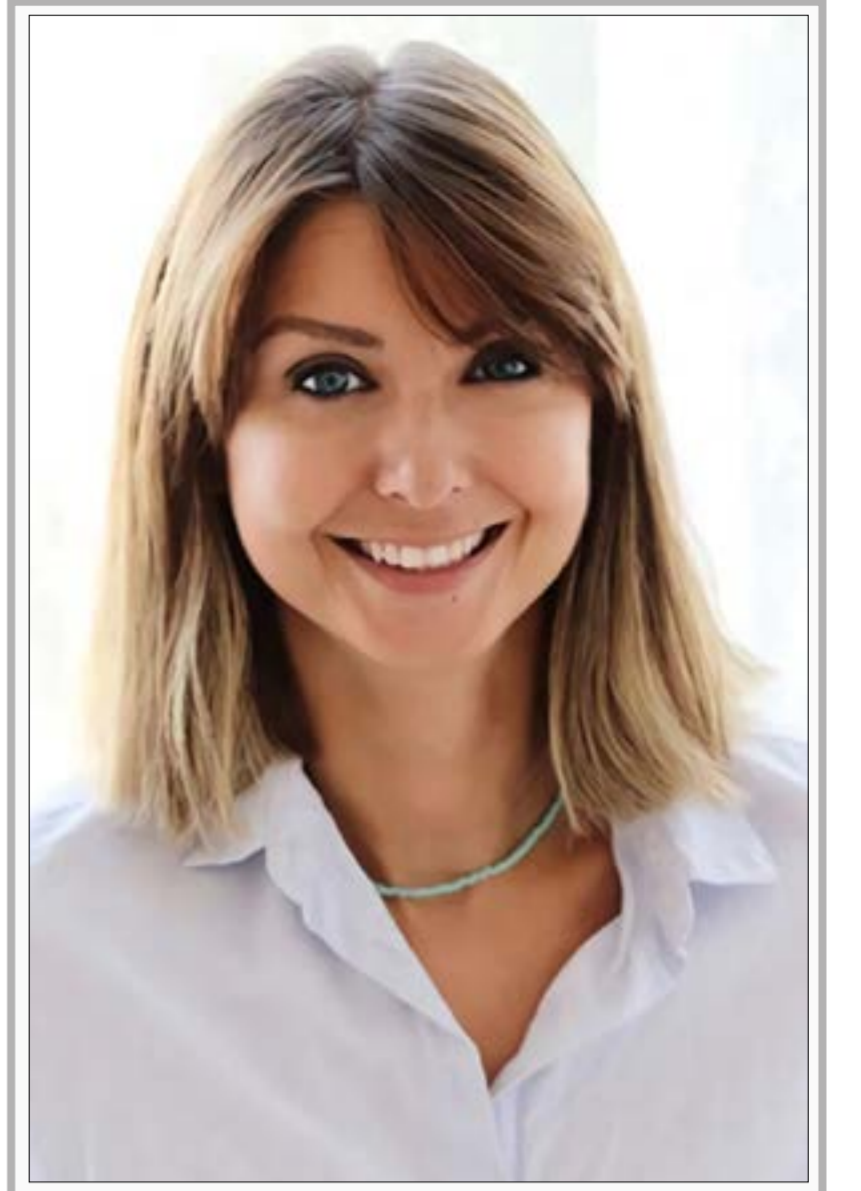
Bugünlerde sanatsal bir

kurğu üzerinde çalışıyorum ve anavatanda sergilemeyi düşünüyorum. Müzik ve görsel sanatları birleştirecek olan bu serginin duyurusunu yakın zamanda yapmayı umuyorum.

-Anavatana gittiniz mi? Gözlemlerinizi paylaşsınız...

-Evet, Adigece öğrenmek için bir yıl Nalçık'te yaşadım ve hemen hemen her yıl ziyaret ediyorum. Duygusal bir bağınız olunca gözlem yaparken farklı şeyler hissediyorsunuz. Ama güzel bir ülke olduğunu söylemeliyim, insanları misafirperver ve cömert... Aydın olmalarının yanı sıra saygı, onur ve insanlık gibi değerlere büyük önem veriyorlar ve bu çok hoşuma gidiyor. Ayrıca müzik ya da diğer sanatlar konusunda çok yetenekli ve yaratıcılar.

Manzara muhteşem ve dağlarda görkemli bir kültürün sesi yankılanıyor, bu bile başı başına bir ilham kaynağı...

1978 yılında Ürdün'de doğan Zaina El-Said'in Kabardey büyük büyük dedelerinin 1870 sonlarında başlayan yolculukları Osmanlı İmparatorluğu döneminin Irak ve Kayseri topraklarının ardından Ürdün'e yerleşmesiyle son bulmuş. Bağdat'a yerleşen büyük büyük dede Said ve ailesi Irak'ın siyasi yaşamında önemli roller üstlenmiş.

Londra'daki Amerikan Kıtalararası Üniversitesi'ndeki tahsilinin ardından Avrupa ülkelerinde, ABD'de ve Rusya'da yaşadı. 2010 yılında Ürdün'e döndü ve sanatla ilgili çalışmalara yöneldi. Resim, kaligrafi ve kanvas üzerine farklı materyallerle deneme çalışmalarının ardından sürrealist kolajlar yapmaya başladı.

Ürdün sanat hayatına yön veren 10 kadın arasında yer alan Zaina'nın eserleri Ürdün, Mısır, Lübnan, Kabardey-Balkar, Türkiye ve Suudi Arabistan'da sergilendi. 2018 yılında katıldığı Kahire Bienali'nde 'Seteney Guaşé' ve 'Amazonlar' konulu eserleri büyük ilgi gördü.

Eserleriyle bağlantılı olarak zaman zaman makaleler de yazan Zaina'nın yazılarına ulaşmak için:

<https://www.booksie.com/portfolio-view/zaina-el-said-188257>

Ketsepha Elif'in sesi

Hiçbir Elif doğup büyüdüğü, havasını soluduğu, suyunu içtiği, toprağını ektiği yurdundan koparılmasın. Anayurdundan, anadilinden mahrum olmasın.

Her 21 Mayıs'ta Elif'i düşünürüm.

Abhazya'nın Abjaku Köyü'nde sessizce dünyaya gelen, Kefken kıyılarındaki sesi göğü delen, Ketsepha Elif'i düşünürüm.

Elif milyonlarca Kafkaslı'nın gözyaşındır. Elif sürgün ağdır. Elif yaşamdır, Elif ölümdür, Elif acıdır, Elif hüzdür, Elif insanlık tarihinin en acımasız sayfasıdır. Elif dünyayı yönetenlerin yüz karasıdır, Elif Kefken'in ruhu, sürgünün sembolüdür.

Varna kıyılarından Kefken'in ıssız sahiline

Derler ki Abjaku, Sohum'a çok yakındır. Orada Ketsba, Beygua, Barçın, Harazia gibi aileler yaşar. Köy küçüktür ama çok güzeldir. Köyün dört bir yanı ormanlarla kaplıdır. İçinden Basla suyu geçer, suyun üzerinde tarihi Basla Köprüsü vardır, bu kemerli köprü, üzerindeki yeşil sarmaşıkların aşağıya sarkmasından ötürü bir taça benzer, köprü'nün üzerinde bilinmeyen alfabelerle bilinmeyen yazılar vardır. Kral Bagrat'tan bu yana ne sular akmıştır bu köprü'nün altından. Abjaku'da evler kocaman avlularıyla birbirine pek yakındır. İnsanları da öyle.

Yine derler ki Sohum'da top patlasa Abjaku'dan duyulur. Sohum Kalesi yerle bir olunca Kafkas-Rus savaşlarında, acımasız vapur düdüklüleri susmaz olur. Sohum limanlarında, "Hadi gelin! Hadi gelin!" der gibi acı acı bağırır. Önceleri duymazdan gelir Abjaku alırlar bu kötü sesi ama rahat bırakmazlar; kiminin evi yakılır, kiminin çocukları rehin alınır, kimini zorla kovalar, kiminin beynini yıkarlar. Öyle ya da böyle canına tak eden Abjaku alırlar köyü yollara, ilk durak Bulgaristan'ın Varna kıyılarıdır. 13 berbat yıl geçer Varna'da. Plevne'de mezar olur Abhazlara, savaş biter, hadi gidin Türkiye'ye derler. Kalan sağlar yeniden yollara dökülür. Bu kez sürgün, Kefken limanına atar Abjaku alırlar,

ları, diğer Abhazlarla birlikte. Ketsepha Elif de içlerindedir sessiz sedasız.

Kırk, dökük, gıcırdayan gemilere bir yük gibi doldurular Abhazlar, aç, susuz, hasta, yorgun ve bitkindirler. Yol alır gemiler, bata çıka. Yarısı yollarda tükenir. Sonunda görünür Kefken'in ıssız kıyıları. Gemiciler boşaltır insanları bir yük gibi, her biri birer çuval misali atılır sahile. Kefken

can pazarıdır. Her ağacın altı, her mağaranın dibi, her kum tanesinin üstü bitkin bedenlerle mekan olur. Hırçın dalgalar şamar gibi kovukları dövrer gecedeki 400 insan ölür. Gözyaşı, acı, keder. Kefken'de bir orman, bir gecede ölen 400 sürgüne mezar olur. Kefken'de bir çığlık kopar, Elif'in suskunluğu biter, feryadı göğü deler.

"Naaan, naan, naaan!!!"

Elif kaşlarını çatar, öyküsü sineme batar. Ak elleri açamgur tutar, inler "Naaan, naan, naaan!!!" diye. Acılar öfkeye dönüşür. Bu kez titreyen dudaklarından beddualar dökülür.

"Şüara abas şükusuz yap-suwofüta yeykuçüaayt!..."

"Sizi böyle yok eden, Abhazlar gibi yok olsun!..."

"Elif'in sesi arşa çıkar, göğü yırtar, paramparça eder, onunla da kalmaz, yayılır ha yayılır. Her gün mezarların başında ağıt yakan Elif'in göz yaşları ırmak olup padişaha ulaşır. Padişah adam gönderir.

"Getirin onu, sarayında himaye edeyim" der ama Elif'in dardına derman olamaz.

Elif kaşlarını çatar, ak elleri açamgur tutar, yeniden inler "Naaan, naan, naaan!!!" diye. Bitmez balaban bakışlı yavruların acısı, gitmez gözünden yayla çiçeği kokan kızları, her dem tüter burnunda Abjaku'nun ocağı. Kefken ovaları insan pazarıdır, açlık, yoksulluk, hastalık ve bitmeyen ölümlerden geriye bir avuç insan kalır. Sonu yoktur bu kulübelerde sürünmenin, ayhabılar çare arar, başlarını sokacak yuva sorar, padişahın onay çıkar.

"Siz Adapazarı'na yakın Acıelmalık Köyü'ne yerleşin" der Padişah.

Elif mezarların başından ayrılmak istemez. Herkes bir yerlere dağılır, geriye Elif ve açamguru kalır. Elif epey direnir, direnir ama nereye kadar. O da köylüleriyle birlikte gitmek zorunda kalır.

Acıelmalık Köyü'ne "Abjaku" der, Abjaku alırlar. Bütün güçleriyle Abhazya'daki köylerini yeniden kurmaya çalışırlar. Başarırlar da. Köy öyle güzel olur ki "Küçük İstanbul" demeye başlarlar. Köyününü etrafa yayılır, ta uzaklardan duyulur. Ahırlar, ambarlar dolu, bağlar, bahçeler ekili, hayvanlar beslidir.

Selanik çayırları

Zengin köy diye çıkar Abja-

kua'nın adı. Bu kez eşkiyalar dadanır köye. Bunlardan biri İpsiz Recep'tir. İpsiz'in derdi köyü göçürmektir. Abjaku alırlar bir gece ansızın köyü terk eder. Emir büyük yerdendir. Bir baş hayvan, bir avuç un, bir tekerlek peynir, küçük bir bohça, yollara koyulurlar. Adapazarı'na gelindikte hayvanlar ortalıkta kalır.

"Haydi şimdi İzmit'e, hayvanlarınız burada kalsın" derler. İzmit'e gelince yine o acı vapur düdüklüleri, tanıdık gelir bu kötü ses sürgün çocuklarına "Yine mi?" diye ürperirler.

Çok geçmeden başka köylerden geldikleri anlaşılınca birçok Abhazla birlikte vapura binerler. Nereye gideceğini bilmeyen zavallı insanlara koca dünya dar gelir.

Sormazlar bile nereye gideceklerini ama götürülenler söyler.

"Şimdi Selanik'e!" derler. Selanik'in Kaylarya Köyü'nde kocaman bir çayıra bırakılırlar. Elde yok, ayakta yok. Üstte yok, başta yok. Bu kez Yunan yerliler gelir.

Mübadele

Devlet yetkilileri onlara arazi ve bir miktar para verir. Evler yapılır ve yaşam yeniden başlar. Burada da Abhaz gibi yaşarlar, yemekler aynı, gelenekler aynı, mızık ve danslar aynıdır, dillerini de korurlar. Üç sürgünden sonra artık bu sordur, derler ama durum hiç de öyle olmaz. "Mübadele" diye bir sözcük dolaşır bu kez dillerde, hadi gerisin geri Türkiye'deki köylerine. Adapazarı'nın Acıelmalık Köyü artık sadece bir Abhaz köyü değildir, başka göçmenler de vardır orada. Ama yine de birkaç hane Abhaz, kendi köylerine "Abjaku" derler.

"Elif, Selanik'te Kaylarya Köyü'nde öldü, orada gömülü"

Yıllardan bir yıl, yolun bu köye düşer. Akraba olurum Abjaku alırlara. Beygua İzzet'in kızını kardeşim Beybulat'a alırlar. Köye sıkça gider olurlar, gece sohbetlerinde köy hakkında bilgiler edinirim.

"Bu köyde Beygua, Ketsba ve Barçın aileleri kaldı" der İzzet Amca. Ketsba sözcüğünü duyar duymaz irkilirim.

"Sen. Ketsepha Elif'in adını duydu mu İzzet Amca?" derim.

"Duymaz mıyım? Gördüm bile" der İzzet Amca. Heyecandan ölecek gibi olurum.

"Ben daha genç bir delikanlıydım, köyümüzde bir de Ajiyba Mahti vardı. Elif 100 yaşını geçmişti. Mahti da öyle, ocak başında oturur sohbet ederlerdi, yüz yıl gerilere giderlerdi, arada bir birbirlerine takılıp alaf söylerlerdi. Elif, Selanik'te Kaylarya Köyü'nde öldü, orada gömülü" dedi.

İçim cızz etti, az derdim birden çoklandı. Ah Elif ah! Kuş kanadı kalem olsa yazılmaz senin derdin. Bir anda Elif'in tüm yaşamı gözümün önünden bir film şeridi gibi geçti, bir sürü kopukluk vardı bu şeritte, kopmayan tek şey hüznüyle başlayıp hüznüyle biten sürgündü. Oradan oraya kuru bir yaprak gibi savrulup durmuştu Elifçik.

Elif'in ağıtları unutulmasın

Ben her 21 Mayıs'ta Elif'i düşünürüm. Sessiz sedasız Abhazya'nın Abjaku Köyü'nde doğup sessiz sedasız sürgün yollarında süren Elif'i düşünürüm. Kefken kıyılarındaki haykırışını düşünürüm. Bir gecede ölen 400 kişiye yakıştırdığım ağıtları, ettiği bedduaları düşünürüm. Ak elleri açamgur tutan "Naaan, naan, naaan!!!" diye inleyen Elif'in acıklı öyküsünü düşünürüm.

İsterim ki Elif'in ağıdı şiir olsun, şiiri beste olsun, bestesi dillerden düşmesin. İsterim ki Elif'in çileli sürgün yaşamı öykü olsun, roman olsun, romanı film olsun, filmi bütün dünya izlesin. İsterim ki Elif Abjaku'da, Varna'da, Kefken'de, Selanik'te heykellesin, heykelleri kıyılara dikilsin ak köpükler onu okşasın, bir daha hiçbir Elif bu acıyı yaşamınsın.

Hiçbir Elif doğup büyüdüğü, havasını soluduğu, suyunu içtiği, toprağını ektiği yurdundan koparılmasın. Anayurdundan, anadilinden mahrum olmasın.

Ben her 21 Mayıs'ta Elif'i düşünürüm. Elif'i sürgüne sembol eden Ömer Büyüka'yı düşünürüm. Bütün Elif'lerin öyküsü yazılсын isterim. Yazılсын ki unutulmasın, unutulmasın ki bir daha bu acılar yaşanmasın isterim. (Abhaz Postası)

Papapha Mahinur Tuna

Perdelerim allı güllü basmadan

Adeje Ayça Atcı

Kana bulanmış, kısacık saçlarını geçirdim parmaklarımı; kayıyordu. Sımsıkı kenetledim parmaklarımı ve az önce onun iştahla çıktığı merdivenlerden, boynundan hâlâ kanı akan kafasını sallayarak indim. Karanlıktı. Defalarca tecavüz etmişti bana, pusuda dedikodu bekleyen komşularına söylemekle tehdit ede ede, defalarca!

Kalbimde hiç tanımadığım bir duygu vardı. -Şimdi şu satırları yazan kız bilir onu, benim hiç bilmediğim o köylü hormonlarının adını o şehirli bedeninden tanır, hepsinin adını bilir. - Köyün, o gözü kapalı bildiğim yolundan yürüdüm, yüzlerindeki çizgileri bile ezberlediğim komşularımın evlerinin bahçe duvarına sürtünerek geçtim. Ezberlediğim bir ezilmeyle burkuldu içim, gözlerimden ateş salarak karankallı köyümün yolunu aydınlattım.

Köy kahvesinin önüne geçince uzun uzun baktım boş masalara, karankallı camlara, tozlu betona. Fırlattım atım parmaklarımın arasından kaymasın diye saçlarından sıkıca tuttuğum kesik kelleiyi o boş masaların arasına... Ait olduğu yere. Daha fazla iştah-

ları kabarmasın diye... Namusumu temizledim.

Gördüğüm en çirkin kadının, dedi bana. Çirkin ne demek bilirdim ben. Aynadan değil, insanların gözlerinden bilirdim. Bana bakarken o kadın çirkinleşirdi ki kendi çirkinliğini onların yüzlerindeki yansımadan bilirdim. Ulan, derdi bazen mahallenin gençleri, yokluktan şu karıya bile bakan vardır kesin! En çok kadınlar... Benim çirkinliğim onlara hazla katmerlenmiş bir saltanat kazandırırdı sanki.

Şu çirkinlikle kırmızı ruj sürmüş haspam! Evet, benim kadar çirkin olmadığın için kırmızı rujunu yalnızca kendine hak gören akılsız, senin yetiştirdiğin o işe yaramaz çocuklar yolunu kesiyor her gün ve benimle alay ediyor.

Zor öldü Halime. İnce, yamuk yumuk bedeni rüzgârda düşmemeye direnen kurumuş bir dal gibi sallandı durdu ipin ucunda. Aşağıdaki komşusu örgüsünden başını kaldırdı tavana baktı uzun uzun. Bir şeyler düşer gibi olmuş, sonra da hayvan boğazlanıyormuş gibi kışk kışkış diye gırtlaktan kopup onun çekyatına kadar inen bir ses duymuştu. Hışır

hışır bir şeyler oluyordu.

Manyak Halime, dedi içinden. Sonra yüzüne geniş bir gülümseme yayıldı; ya güzel, dul bir karı olsaydı şu Halime. Onun çirkinliği içine su serpti şişleri dürttüğü ipleri çektiştirken. Kocası Halime'yi her gördüğünde ona daha bir istekli sarılıyordu. Mendebur herlif, biliyordu tabii ağzının tadını.

Küçükük bedenimi bu kadar örseleyeceğini nereden bilebilirdim ki onunla oyun oynarken? Bağırsaklarımı parçalayacağını, bacaklarımı açmaya çalışırken pelvis kemiklerimi, üzerime abandığında kaval kemiklerime kadar bütün bacağımdaki kemikleri unufak edeceğini...

Doktorculuk oynayacağız, demişti.

Şşşt, sakın kimseye söyleme, demişti.

Eğer söylersen annenle babanın boğazını keserim gece gelip, demişti.

Zaten söyleyemeyecektim. Ölecektim. Annemin avuçlarında kaybolan ellerim büyümeden, babamın omuzlarında gezdiğimiz o parka bahar gelmeden ölecektim. Şşt, dedi. Akıllı kız ol, çok güzelsin. Duyduğum son söz buydu, acıdan kulak zarlarını yırtıldı sonra...

Belki akıllı ve güzel bir kadının olacaktım, elektrik direğinin altına gömülmüş bir çocuk ölüsü olmasaydım.

Yedi kere soktun bıçağı; yedi! Oysa dördüncüsünde ölmüştüm ben gözlerim açık. Fazladan soktuğum o üç bıçak senin hırsındı, nefretindi, tahakküm kurman, bedenime yapabileceğin her şeyi kendine hak görmendi.

Oysa sevmiştim seni. Dövmüştün, sevmiştim. Sövmüştün, sevmiştim.

Bir tek aldattığında... O zaman çıtır çıtır kopup gitmişim kalbimden o bitmez sandığımda aşk. Evi terk etmek istiyordum diye annen tiksinerken yüzüme bakıp; "Kökü sende olsun da dalı budağı nerede olursa olsun geri zekâ! Sanki ilk sen aldattılıyorsun? Şu melaik gibi babanı komşunun üstünde yakaladım kaç kere de başımı çevirdim görmezden gelerek!" dedi. O melaik diye bahsettiği adam kıçına sürünüp dururdu halbuki her fırsatta. Annenin sözü bitince çektikolumdan, bir tokatta yere serdi beni o melaik gibi adam, baban!

"Geç lan içeri, kaltak!" Evin içinde kalakalmıştım öylece, sonra sen geldin. Başımı duvara vura vura dövdün.

Sonra hep dövdün.

O kabuslar evinden kaçıp gittiğimde kuşlar kadar özgürleştim bir an. Kısacık bir an. Sonra yolun başından çınladı sesin.

Yedi kere soktun bıçağı, yedi. Oysa dördüncüsünde ölmüştüm ben. Hiç değilse bu defa baksaydın gözlerime görürdün öldüğümü.

Annene söyle kanım bulaşmış o gömleği bir gece çamaşır suyu döktüğü leğene bas-sın, sonra da kaynat-sın, içine benim kokusuna bayıldığım o yeşil sabunlardan rendeleyerek. İzi bile kalmaz kanımın, korkumun kokusu da gelmez burnuna hem.

Kır çıkar da leke tehlikelidir, geride kalandır.

Dolmuşta son yolcu kaldığı

için ölen, incecik boynu duşa, hürkasıyla asılan, bir plazanın yirminci katından bez bebek gibi aşağı atılan, hayalleri evinin kapısında kalbinden aldığı bir bıçak darbesiyle biten, bir varile sığdırılan benim. Bu; her gördüğünde başını çevirdiğin, duya duya alıştığın, içine buluştuğun hikâyenin her bir kadını, her bir kız çocuğu benim.

Ve; Benim hikâyem burada bitti bayım; trnaklarımın arasına dolan, delil diye alacağınız o derilerin sahibinin izin verdiği kadardı ömrüm çünkü. Siz basmadan etk olur ancak, perde mi olurmuş deseniz de inadına allı güllü basmandandı benim perdelerim. Bir bahar daha görmeye izin vermediniz, siz, hepiniz!

Salgında evdeki emek

Mukaddes Erdoğan Çelik

COVID-19 salgını, insanlığı bütün coğrafyalarda tahrip etmeye devam ediyor. İki buçuk milyon insanın öldüğü, milyonlarca hastanın olduğu bu dünyada, aşı sisteminin bile parası olana gittiği gözleri çıkarırcasına ortada. Aslında tahrip edenin COVID-19'dan ziyade kurulu kapitalist sistemin neoliberal ekonomi politikalarıyla girdiği çıkmaz sokak olduğunu artık bilmeyen yok.

Neoliberalizm denen politika, kapitalizmi "kurtaran" reçete, büyük çoğunluğumuz içinse, adıyla anıldığı gibi acı bir reçeteydi. Görevi, 70'lerin başında tıkanıp krize giren kapitalist düzenin tekerlerini yeniden yağlamak ve selamete erdirecek yol temizliği yapmaktır. Her kriz zamanında olduğu gibi, kapitalizm sırtındaki yükleri atıp insani her şeyi yıkacak, kurtarabildiklerini de alıp yola revan olacaktı. Monetariyi para politikaları, ihracata dayalı ekonomi politikaları gibi adlarla saldırı başladığında menzilde ne olduğu başta anlaşılmalıydı. Şili'yi askeri darbe ile deney laboratuvarı kıldılar, 12 Eylül askeri darbesiyle 24 Ocak kararlarını yaşama geçirdiler. Bu nedenle yarı sömürgelere uygun sanılan reçete Thatcher yönetimiyle İngiltere'de görüldüğünde ve büyük maden grevliye önlenecekti durum daha anlaşılır oldu. Aynı zaman da artist Başkan eliyle ABD'de uygulanmıştı.

Neoliberalizm dalgaları halinde bütün dünyayı sardığında Sovyet sistemi de yıkıldı. Ağzılı kapitalizm oraları da yağma olanağına kavuşmuştu. Büyük insan yığınlarının elinde işsizlik, güvencesizlik, her türlü sosyal haktan, bu arada ücretsiz okul ve sağlık hakkından, kamusal hizmetlere erişim hakkından yoksunluk ve derin bir yoksullukla birleşmişti bile. Dünya kapitalist sistemi 2008 krizine böyle geldi. Her şey çıplak haldeydi artık. Maliyetler savashlara, lüks tüketime aktarıırken milyarderlerin yoksulluğu ve yoksulluğu derinleşmişti. Ekonomik-sosyal-siyasal bütün hayatlar dikey bölünmeye uğramış ve "eşitsizlik duvarı" çok kalınlaşmıştı. Taşeronlaştırılıp özelleştirilen sağlık sistemi, kıyılmış sağlık güçleri COVID-19 belasına karşı çok yetersiz durumdaydı.

COVID-19 insanlığı tam burada yakaladı, eşitsizliğin dünyanın asıl yüzü olduğunu kanıtladı. 1000 milyar, dokuz ay gibi kısa sürede COVID öncesi düzeyini yakalamış ama milyarlar 10 yıldan fazla durumlarını toparlayabilirmiş! Aşıya ulaşamayan ülkeler, milyarlarca insan varmış, ne gam! Türkiye'de yeni milyarlar, vergi rekortmenleri çıkarken kürtaj hakkı erişilmez olmuş, göçmen kadınlar merdivenaltı doğumlara muhtaçmış. Ne gam!

Tüm eşitsizliklerden biri var ki, o kalemde durum daha derin bir eşitsizlik olarak başı-

nı kaldırdı. Kadın-erkek eşitsizliği! COVID-19 salgınıyla birlikte, devletlerin milyarlara öğüdü "Evde kal" oldu. Dahası, işler eve taşındı! Bir bilgisayarla ofisler, hele de okullar eve taşındı. Ev demek kadın demektir bu erkek egemen düzende. Ev demek ev işi demektir. Ev işi kadın işi demektir. 5 bin yıllık erkek egemenliği her zaman kendini kadının evdeki halinden, evdeki emeği üzerinden üretmiştir. Evet, ama salgınla iş ve evin ayrımını da ortadan kaldırdırcasına eve hücum eden kapitalist sistem, çıkar ortağı erkeği de iyice ödüllendirmiş oldu.

Salgın sürecinde ne olup ne bittiğini merak ettiğimizde karşımıza çıkan ilk olgu, evde kadın emeğinin talan düzeyinde gerçekleşmesi... Mesele OXFAM adlı uluslararası bir (yardım) örgütünün 25 Ocak 2021'de yayımlanan eşitsizlik anketine verilen yanıtlar sırasıyla şöyle; %87'si gelir eşitsizliğinin artışı, %56'sı cinsiyet eşitsizliğini dile getiriyor. Bunun evdeki yansımaları çok daha şiddetlidir. Eve çekilen kocaların, çocukların bakımı yanında yaşlı ve evde hasta bakımlarının yükü de hiç abartısız kadının sırtına yüklenmiştir.

Evin bir yuva, aile mekânı olarak modern kapitalist toplumda kadına ait sayıldığını ve süslediğini biliriz. Ev kadının dünyası; mutfak gereçlerinin ve ev süslemelerinin, mobilyaların kadınlara has hediyeler olarak seçilmesini de her gün deneyimliyoruz elbet. Bunlar işin rüşvet bölümü. Kadından alınacak hizmetin kıymetine dair iltifatlar. Hepimiz biliyoruz ki evdeki emek üzerinden insan üretimi ve bakımı oluyor. Sermaye düzeninin istediği işçi, devletlerin istediği asker, eğitilecek insan nüfusu, erkek egemenliğinin sürmesini sağlayacak bekçilik, yanlış duymadınız bekçilik; kadınların emeğiyle gerçekleşiyor.

Öteden beri erkek egemen düzene ve yasalara göre, kadın için tek güvence; evlilik kurumudur. Kadınlar ya evlenerek ya babalarına ya da çocuklarına bağımlı olarak yaşamak zorundalar. Yaşamlarını dolduran ise; temizlik, beslenme, hasta bakıcılığı, çocuk bakımı ve eğitimi ve daha bir dizi irili ufaklı iş. Tüm bunları genellikle karın tokluğuna yapmak zorundalar. Geçim düzeyleri ise kendi harcadıkları emekten bağımsız olarak, aile bütçesinin durumuna göre belirlenir. Bu nedenle "hali vakti yerinde hayırlı bir kısmet" sözleri kadınlar için aile ve evlilik duası gibidir. Kadınlar ailede ve toplumda biçilen görevler, iddia edildiği gibi, doğal bir işbölümü sonucu değil, erkek egemen sistemin biçtiği cinsiyetçi bir rolün zorunlu yaptırımlarıdır. Kadın cinsin erkek cins tarafından baskı altına alınışının başlangıcı budur aslında. Beş bin yıldır, kadın kapatıldığı evde, evlendiği admandan çocuklar doğurmakla -servetin vasisi olacak- yükümlüdür

ve ev, çocuk, koca bakıcılığı onun işidir. Özel mülkiyete dayanan sınıflı toplumlarda, aynı zamanda babalık yani, erkek hukukunun egemen yönettiği durumdur. Kadının büyük tarihsel yenilgisi de böyle somutlaşmıştır.

İnsanlık kapitalist toplum düzenine vardığında kadınlar için durum daha da çetrefilleşti. Kadın "sorunu" gerçeğini onun çarkları açığa çıkardı, derken Clara Zetkin tam da bu çetrefil duruma işaret etmekteydi. Çünkü kadın emeği makinelerin çarklarını çevirmeye çekilmişti ama evde o olmadan yürümüyordu. Kadın ev ve yöresinin dışına çekilmişken, evdeki işleri ve çocuklara kim bakacaktı? Yani kapitalist gelişmenin içinde ev işi-dışarı işi karşılığı kadının yaşamına girmiştir. Bu kadının bölünmüşlük krizi, erkek egemenliğinin de bir kriziydi. Burada erkek egemen düzenin geleneksel yapısıyla kapitalist düzen birinci işbirliğini yaptı. Ev onun asli iş alanı olmaya devam edecekti! Sonuçta kadın hem evde hem de patronların fabrikalarında işçi olmak zorundaydı. Ama bu kez yedek işgücü olacaktır. İşçi sınıfının mücadelesi, bu işbirliğini bir ölçüde gerilettili ve kocalara "aile ücreti" adıyla ek bir para ödenmeye başladı. Bu kez kadın da ilk fırsatta yine eve döndürülebilirdi. Ekonomik kriz, kadının doğum, çocuk bakımı gibi durumlarda kadın işten evde dönüyordu zaten. 19. yüzyıl boyunca sınıf mücadeleleri, kadın mücadelesi, sosyalizm ve savaşlarda kadının ikiye bölünmüşlüğü, bir tahterevalli misali, durmadan sallandı. Emek piyasasında iken, kreş ve benzeri haklar kazandı, az çok yükünü azalttı. Daha iyi gelir düzeyli hale geldiğinde ya da evlilikle böyle bir düzey kazandığında ev işlerinde başka kadınları çalıştırarak ev bakım yükünü azalttı. Yine piyasada iş ve kariyer yapmaya şanslı yakalayan kadınlar görece kendilerine ait mal ve hizmetler ve hatta mülklere sahip olabiliyorlardı. Ama milyarlarca ev kadını statülü kadın, bütün ev ve çocuk yükünü sırtında taşıdı, ne sosyal güvencesi oldu, ne kendi adına parası. Doğurduğu çocuk gibi kendisini de erkeğin "malı" sayan düzenin çarkları arasında ezildi durdu.

Salgınla birlikte "Evde kal" çağrısı, dışarıda çalışan kadınları, erkekleri, gençleri ve çocukları ve giderek her birinin işini, okulunu, eğlencesini de evlere çekince, kadının durumu bir daha çetrefilleşti. Mesele ya da iş sahibi kadınlar, kreş, yuva ve temizlikçi gibi yardımcı araçlarını kaybettikleri gibi, milyarlarca "ev kadınının" kaderini paylaşmaya başladılar. Ve zaten bin yıllardır milyarlarca kadının eliyle süren kadınlık işleri birkaç katına çıkarak tüm kadınları tam birer ev işçisi yaptı. Tüm kadınlar artık evde işçi olduğu halde, yaptıkları görünmez hayalet misali iş sayılmıyor, bir karşılık bulmuyor. Salgın, bir röntgen cihazı

gibi bütün gerçekliğin resmini çekti. Böylece evdeki emeğin karşılıksız ve angarya emek türü olarak kaldığı çok geniş kesimlerce daha çok anlaşılır kıldı. Kadınların itiraz ve isyan sesleri, ev içinde emek sömürüsü artık herkesin malumu oldu. Kadın hareketi saflarında uykuya yatırılmış ev içi emek araştırmaları, nedenleri ve karşılıksız kalması sorunu yeniden tartışma gündeminin başlarına çekildi.

Öyle ki, kapitalist ekonomi sisteminin en tepe örgütleri de benzer çalışmalarla soruna işaret etme ve acil çözümlere işaret etme gereği duydular. Kimler bunlar, IMF, Dünya Bankası, OECD, salgınun yarattığı eşitsizlik, "ekonomik ve toplumsal kalkışmalara sebep olacak kadar arttı" demekte. Şimdi onlar da evdeki bakım emeği için kadınlara bir ücret ödemesinden söz edebiliyorlar. Kadının evdeki emeğinin bunca sömürsüz onları da telaşa düşürdü. İşyanlar silsilesi şimdi en çok kadınlardan çıkıyordu çünkü. Evdeki şiddet, tecavüz ve kadın yoksulluğu tanımlarıyla dünya kadın hareketi ayakta durdu çünkü.

Salgından önceki zamanda, 1980'li yıllarda sanırım, Çin'de bir yüksek lisans öğrencisinin yaptığı araştırmaya göre, kadınların evde harcadığı emeğinin ücretlendirilmesi durumunda, karşılığı yıllık 134 bin dolardır. Oysa bu para kadına ödenmez! Yukarıda anlattık, erkek egemenliği, kapitalist sistem bu birikim kaynağının gizli kalmasını sağlar. Kadın yoksulluğu denilen olgu, o da burada gizli! Kadın hiç işsiz olmadı, evinde günde en az 16 saat çalıştı. Aşçıdan temizlikçiğe, öğretmenlikten terziliğe, hemşirelikten psikoloğula kadar her mesleğin işini yaptı. Evet, hep çalıştı ama çalışmasının karşılığı ona hiç ödenmediği için kendine ait ne parası ne mülkü oldu. Kendine ait bir sigorta kalemi de olmadı. Ayrıca yakın zamanda Türkiye'de yapılan hane içi gelir araştırmaları, işsizlik ve kadın işsizliğinin nedenleri araştırmaları, kadınların evdeki işlerinin boyutunu çarpıcı bir şekilde açığa çıkarıyor.

Yine eski bir araştırmaya ama konumuz açısından oldukça önemli. Türkiye'de 2003 yılı tespitlerine göre, 10 milyonu aşkın "ev kadını" statüsünde kadın var. Bugün bunun 15

milyon olduğu tahmin edilebilir ve önemli bir bölümünün her türlü güvenceden yoksun, tamamen koca eline bakan bir hayat yaşadığı da sır değil. Kadınlar Türkiye'de erkeklerin hanesine kayıtlı varlıklar olarak hâlâ onlara muhtaçtır. Ev içi şiddet ve kadın cinayetlerinin ekonomik toplumsal temeli tam burasıdır. Şiddet, kadın erkeğin eşiti değil malı, hizmetlisi, kendi emeğinin sahibi olamamakla, böylece çaresiz bırakılmaya olabilecektedir.

Kadınların dediklerine bir kulak verelim burada:

"Bugüne kadar binlerce çocuğu büyüttük, besledik, kimse 'yeter' demedi. 'Üç çocuk daha' dediler. Binlerce kişilik çorba pişirdik. Kimse bize aşçı demedi, bu bizim vazifemiz olarak görüldü. Binlerce söküktük, kimse terzi demedi, aksine 'çalışmaya devam' dediler. Binlerce bütçe denkleştirdik, kimse bize ekonomistsiniz de demedi, 'suyu biriktirin, ekmeği evde yapın' dedi. On binlerce mert dinledi, kim 'psikolog' demedi, daha fazla anlayış istediler. Biz de onların bu söylediklerine karşı günlerimizi, aylarımızı, yıllarımızı, emeğimizin karşılığını, hayatımızı istiyoruz."

Ve Rosa Luxemburg'dan bir alıntı:

"Kapitalizm ve ücret sistemi egemen olduğu süreçte, yalnızca, artık değer üreten, kapitalist kâr sağlayan çalışma türü, üretken sayılacaktır. Bu açıdan bakıldığında, bacaklarını oynatarak patronunun ceplerini parayla dolduran bir müzikhöl dansözü üretken bir işçi sayılırken, dört duvar içinde kalan proletaryanın kadınlarının tüm çabası, üretken olmayan iş sayılacaktır. Bu, gaddarca ve akıl dışı bir şey, ama bu durum, bugünkü kapitalist ekonominin gaddarlığını ve akıl dışılığını tam olarak göstermektedir ve bu acımasız gerçeği açık ve kesin olarak görmek, proleter kadının ilk görevidir."

Bu görevi geçen bir yüzyılda, proletarya ya da kadın hareketi, teşebbüs etse de yapamadılar ama COVID-19, kapitalizmin gaddarlığını artık gizlenemezliğini kanıtladı.

Salgın, sağlığın paralı ve yetersizliği koşullarında 2020'den beri insanları öldürürken, kadın emeği talanına yardım ve yataklık etti. CO-

VID-19 böylelikle, kapitalizmin kadının evdeki emeğini deşersiz kılmaya gaddarlığını gizlenir olmaktan da kurtardı, diyebiliriz. 2020'de yapılan bütün istatistik çalışmaları, anketler, kadınların yükselen çığılığı, sermaye sistemi ile erkek egemenliğini suçüstü yakalamıştır. Kadınların yaşadığı vahşet, salgın şartlarında yakalanmıştır yani. Anne eli işleri, anne emeklerinin güzelliği, gönüllülük, duygusal emek gibi güzellemelerinin sahteliği açığa çıkmıştır. Ev için duygusal emek alanımız, sermayenin giremediği kutusumuz gibi fikirlerin de kurulu ev-kadın sömürü çarkını gizlemekten başka bir şey yapamadığı yeterince anlaşmıştır. Artık evdeki emek ücretlenir mi, böyle olursa kadınların üstüne kalır mı gibi takıntıları geri dönüşsüz olarak gündemden düşürmüştür. Tartışılacak değil, onun için eyleme geçilecek zamanı herkese işaret etmiştir.

Kadının evdeki emeği, köleci toplumdaki kalma angarya emektir ve öyle kaldıkça da durumda temel bir değişiklik olmayacaktır. İnsan yaşamını labora eden kapitalist düzenle onun beyni devlet ve iktidarlarla mücadele, erkek egemenliğiyle mücadelenin kesime noktasında ev ve evdeki emek soygunu vardır. Kadın yoksulluğu denen şey, tam da bu soygunun eseri olmaktadır. COVID-19 saldırısı bunu ayan beyan herkese göstermiştir.

Önümüzde 8 Mart var. Dünya kadın hareketi, "Kadın yoksulluğuna, savaşlara ve kadına karşı şiddete isyandayız" diyerek mücadele bayrağını kaldırdı. 8 Mart'ta dünya kadın grevini hazırlıyor. Grevin gerekçesi olan kadın yoksulluğu, kadının erkeğe, piyasada yedek işgücü sayılarak eşitsiz kılınmasıyla ilgilidir. Dahası, kadın aileye bağımlı kılınmasıyla, emeğinin karşılığının ödenmemesiyle, milyarlarcasının karın tokluğuna ev hizmetlisi sayılmasıyla ortaya çıkan bir durumdur. Kadın yoksulluğunu yenmek, piyasada eşit ücretli sayılmak için önce evdeki emeğin değerlendirilmesi, karşılığına kadına ödenmesini sağlamakla başlayabilir. 2021 yılı 8 Mart programları, kadın emeğinin her halini ama evdeki emeğin hakları için mücadeleyi başa almalıdır.

Uzaktan çalışma modeli kadınların yükünü artırdı

Koronavirüs pandemisiyle birlikte geçilen "uzaktan çalışma" modeli kadınların ev içi yükünü artırdı. Bu model, "ev ve iş yaşamı" arasındaki dengenin nasıl kurulacağı tartışmalarını da beraberinde getirdi.

1992'de kadın ve kız çocuklarının haklarını korunmasını savunmak için kurulan demokratik kitle örgütlerinden "Equality Now"un yöneticisi Kirkland, işyerlerinde ve evde var olan eşitsizliklerin pandemiyel birlikte katlanarak arttığı görüşünde.

Kirkland, "Araştırmalar, pandemi sırasında kadınların erkeklerle kıyasla, ücretsiz çocuk bakımı ve ev işleri açısından daha fazla sorumluluk yüklenme olasılığının yüksek olduğunu ortaya koy-

muştur" dedi ve ekledi: "Pek çok yerde, koronavirüsün yayılmasını sınırlamaya yönelik önlemler, okulların geçici olarak kapanması ve uzaktan eğitime geçildiği anlamına geliyor. Özellikle annelerin çocuk bakımı konusunda aslan payını alma ve çocukların evde eğitimini yönetme beklentileri, birçok kadını çalışma saatlerini azaltmaya, işten çıkmaya veya işgücünden tamamen ayrılmaya zorladı." Kirkland, evden çalışan ka-

dınların işten ayrılma olasılığının daha da yüksek olacağı anlamına geldiğini ifade etti.

Kirkland, COVID-19 ile çevrimiçi çalışma sürelerinde de büyük bir artış yaşandığını belirterek, sözlerini sürdürdü: "Hükümetler tarafından oluşturulacak mevzuatlarda, dijital alanda meydana gelen işyeri cinsel tacizi yeterince ele alması gerekiyor. Mevcut yasalar ve politikalar, faille- rin çevrimiçi ortamda cinsel tacizde bulunmak için tek-

nolojiyi ve interneti kullanım biçimlerine dair ayak uyduramıyor. Pek çok durumda, şahıslara direk işlenmiş suçlarla aynı ciddiyetle ele alınmalıdır. Hükümetlerin, işverenlerin ve teknoloji şirketlerinin uygun korumaları uygulandığı, mağdurların etkili başvuru yapabilmesini ve faillerin uygun şekilde cezalandırılmasını sağlayan yükümlülükler konusunda daha fazla netlik olması gerekiyor." (BirGün)

Bizim cadılarımız Geleneğin gözden geçirilmesi

Ergün Özgür Liy*

Aralık ayında İstanbul'a gelip, annemin yanına geçmeden önce bir arkadaşımın evinde kendimi beş gün karantinaya almıştım. Bu süreçte evimde kaldığım arkadaşımın 'Gelirken kitabımı da getirebilir misin' demesi üzerine Silvia Federici'nin 'Caliban ve Cadı: Kadınlar, Beden ve İlkel Birlik' adlı kitabıyla tanıştım. Federici, 1967 yılında ABD'ye felsefe okumaya gidip daha sonra Amerika ve Nijerya'da dersler vermiş. 1970'lerde, İtalyan feminist Leopoldina Fortunati ile başladıkları çalışmanın bir bölümünü 1984'te İtalyanca 'Büyük Caliban: Kapitalizmin İlk Aşamasında Asi Bedenin Tarihi' adlı kitapta yayımlamışlar. Araştırmanın devamı olan bu kitap İngilizce olarak 2004'te yayımlanmış ve 2011'de Türkçeye çevrilmiş. Yazar önsözünde kitabın 1970'lerde ABD'de ortaya çıkan iki feminist akımın kadınların toplumsal ve tarihi sömürü nedenlerini yeterince açıklamadığını düşüncelerini kademeli olarak bu çalışmaya başladıklarını ifade ediyor. Çalışmada kapitalizm geçiş sürecinde, ücretsiz olan ev işinin gelişimi, bu emeğe komuta etmek için ücretin kapitalist kullanımı ve kadınların toplumsal konumunun değersizleştirilmesiyle ilgili kuramsal altyapıyı oluşturduklarını söylüyor. Giriş hariç beş bölümden oluşan kitabın ilk bölümü 'Sarsmak Gerek Bütün Dünyayı' başlığını taşıyor ve ortaçağ Avrupa'sındaki toplumsal hareketleri anlatıyor. İkinci bölümde emek birikimi ve kadınların değersizleştirilmesi tartışılıyor. Bir diğer bölüm 'Büyük Caliban: Asi Bedene Karşı Mücadele' başlığını taşıyor ve 'devletin ve kilisenin bireyin kudretlerini emek gücüne dönüştürme' çalışmalarını irdeliyor. Kitabın geniş bir bölümü cadılarla ilgili ve başlığı 'Avrupa'da Büyük Cadı Avı'; son bölüm ise 'Kolonileştirme ve Hıristiyanlaştırma'ya ayrılmış (Federici, 2015: 5-6).

Kitap oldukça güçlü teorik ve tarih anlatımına sahip. Bu yazının yazılmasına konu olan 'Avrupa'da Büyük Cadı Avı' bölümünde, 16 ve 17. yüzyılda Avrupa ve Afrika'da, on binlerce kadının, vasa kız çocukları ile birlikte, nadir de olsa kendilerini savunan erkeklerle birlikte halkın ve ailelerinin gözünün önünde taşlanarak ve yakılarak katledilmelerini anlatıyor. O dönemde Avrupa ve Afrika'da fakir, yerli, genellikle yaşlı ve doğanın bereketli otlarıyla halka şifa dağıtan kadınların, komşularını, ev yakınlarını veya karınlarını doyurmak için destek istedikleri görece varlıklı kişiler tarafından, 'cadı' oldukları gerekçesiyle şikâyet edilmeleri sonucunda yakıldıkları anlatılıyor. Kitapta detaylı örnekler, bunu konu alan tablolar ve figürler de var. Günümüz Türkiye'sinde kendi yanında olmayanları 'X veya Y grubundan' diye şikâyet edip ondan kurtulan hatta 'nasıl olsa bana bir şey' olmaz

diyerek sokakta herkesin gözünün önünde, özellikle kadınları öldürüp elini kolunu sallayarak kaçan vahşilerin varlığını bilmek insanlık adına utanç verici...

Federici'nin kitabını okurken 'Biz niye cadılarımızı yazmıyoruz?' sorusunu kendime sorduğum bir sırada Alması isimli Çerkes kadın hareketinin deklarasyon yayımladığını öğrendim. Karantinada olduğum evde, sınırsız internetim olmadığı için tartışmaları kuzenim Gül Yılmaz'ın ilgili linkleri bana yollaması sayesinde takip edebildim. Hareketin özellikle toplum dışındaki erkekler, hatta kadınlar tarafından çok şiddetli eleştirilmesi ve bunun saldırı boyutuna ulaşması üzücü ve düşündürücü... Sanki bunların hiçbirini Çerkes toplumunda olmuyor ya da Çerkesler homojen bir grup ve bir fanus içinde yaşıyorlar. Gerçekler Türkiye'nin ekonomiyeye katılım, eğitim olanakları, fırsat eşitliği, kadının siyasi olarak güçlendirilmesi ve sağlık kriterleri ile değerlendirilen cinsiyet eşitliği endeksinde 153 ülke arasında 130'uncu ve kadına yönelik şiddette ise OECD ülkeleri arasında ilk sıradaya yer aldığı söyleniyor. Ne yazık ki sayıları giderek artan erkek şiddeti nedeniyle öldürülen kadınlar gazetelerde haber olmaya devam ediyor (Çağrı, 2020a, 2020b).

11 Şubat 2015'te eve dönerken bindiği minibüsün şoförü tarafından katledilen ve daha sonra katilin babası ve arkadaşının yardımıyla yakarak yok etmeye çalıştı Özgecan Aslan'la öldürülmeden sanırım bir ay önce Lefkoşa'da tanışmıştım. Yeğenimin hazırlık sınıfından arkadaşları ile bulduğumda Özgecan da onlarla birlikteydi. Kahvemde Avrupa ve Afrika'da fakir, yerli, genellikle yaşlı ve doğanın bereketli otlarıyla halka şifa dağıtan kadınların, komşularını, ev yakınlarını veya karınlarını doyurmak için destek istedikleri görece varlıklı kişiler tarafından, 'cadı' oldukları gerekçesiyle şikâyet edilmeleri sonucunda yakıldıkları anlatılıyor. Kitapta detaylı örnekler, bunu konu alan tablolar ve figürler de var. Günümüz Türkiye'sinde kendi yanında olmayanları 'X veya Y grubundan' diye şikâyet edip ondan kurtulan hatta 'nasıl olsa bana bir şey' olmaz

şii vardı o saatte minibüste?' diyenleri okumuş veya duymuştuk. Kadın örgütlerinin olayın peşini bırakmaması ve avukatı sayesinde, Özgecan'ın katili ve katilin babası cezası alınarak katilin arkadaşı 22 yıl ceza aldı (Sözcü, 2011; Süperhaber, 2021).

Benzer şekilde, geleneksel kültürümüz ve Xabze'miz Konya'da babası yaşındaki komşusu tarafından katledilen Şeyma öğretmen, kardeşi Tuğba ve yaralanan annelerini koruyamadı. Hepimiz giderek ayrıştıran, kutuplaştırılan, saldırganlaşan kişi ya da grupların ötekileştirildiği, şeytanlaştırıldığı, cadılaştırıldığı bu toplumda yaşıyoruz. Bu süreci en ağır yaşayanlar ise hayatlarıyla ödeyen kadınlarımız. Federici'nin belirttiği gibi 'yönetilmek istenenler sürekli bölünerek tahakküm altına alınmaya çalışılıyor' (2011:17). Siyasetlerin oy ve koltuk kaygısı toplumu, bireyleri, kültürleri ve cinsiyetleri karş karşıya getiriyor. Davayı takip eden avukat, sürece müdahil olan kadın örgütleri ve Çerkes STK'ları sayesinde, katilin takım elbise-kravat indirimi¹ almasına engel olunsa da, katile iki kez müebbet ve anneyi yaralamaktan 15 yıl hapis cezası verildi. Ağırlaştırılmış müebbet cezası verilmediği için, herhangi bir af durumunda çıkma olasılığı var. Davayı takip eden avukatın açıklamasında en fazla 36 yıl yatabileceği, bunun da çikabileceği bir afla çok daha az olabileceği ifade ediyor (Alması, 2021; Jineps, 2021; EutürkHaber, 2021; Cumhuriyet, 2019).

1960'lardan beri çoğunluğu kentlerde yaşayan Çerkesler² de doğal olarak içinde yaşadığı toplumun iyi, güzel ve aynı zamanda kötü yanlarını da alıyor. Aynı eğitim sisteminde geçiyor, yan yana masalarda oturuyor, yemekleri ortaklıyor, anaillerini okulda veya evde öğrenemedikleri için de kaybediyorlar. Bu nedenle korumak olacağını düşünüyor 157 yıl önce Kafkasya'dan getirilen Xabze'nin bugün kentlerde uygulanmasını beklemek ne kadar doğru? İşte Alması kadın hareketi de bunun için çağrı yapmış, biz şu sorunları belirledik, gelin kadınlar birlikte tartışalım, diyorlar. Çekirdek kadro, Xabze'yi bilen ve Xabze'nin öğrenildiği derneklerle ilişkili kadınlar. Alması grubunun deklarasyonunun her sözcüğüne katılıyorlar diyemem, dili sert de olabilir ama oldukça doğru tespitleri var. Neden onların seslerine kulak vermiyoruz? Ayrıca gelin birlikte tartışalım, birlikte sorunlarımızı konuşalım, çözüm üretelim diyorlar...

Ayrıca Xabze'yi yok etmeye çalışmadıklarını, ama Xabze kullanarak kadınlar üzerinde baskı oluşturulduğunu dile getiriyorlar. Xabze'nin çok güzel kuralları varken pek çoğunun günümüz şartlarına ve kent yaşamına uygun olmadığını biliyor ve yaşıntımızda da uygulamıyoruz. O zaman neden tartışmaya açmıyoruz? Tarihte halk meclislerinde (Xase'ler) toplumsal sorunların konuşulduğu ve kararlar alındığı, çağa uymayan geleneklerin değiştirildiği biliniyor. Örneğin Türkiye diasporasında 1965 yılında Uzunyayla'da, 2004'te Sakarya'da, 2007'de Maraş'ta, 2016 yılında da Ankara Çerkes Derneği gençleri öncülüğünde düzenlenen Xase'ler var. 1965'te Uzunyayla Yahyabey Köyü'ndeki Xase toplantısında, wuig (wuic) oyununun kaldırılması ve yabancıların düğünlere alınmaması kararları verilmişti³. Her iki karar yabancıların düğünlere katılmasına başlaması ve geleneksel içecek olan maksım'a'nın yerini alkolün alması ve devamında geleneklerle bağdaşmayan kadınlara verilen rahatsızlıklarla ilişkilendiriliyor (Yılmaz ve Yılmaz, 2019). Diğer taraftan İslamiyet'in etkisi ve içinde yaşadıkları daha kapalı toplum tarafından hor görülme kaygılarının da bu kararların alınmasında etkili olması muhtemel. Uzunyayla gibi kırsal kesimde yaşayan Çerkesler, kadın ve erkeklerin birlikte katıldıkları Cem törenleriyle ilgili olumsuz söylemlerin farkındalığıyla, kolu erkeğin koluna değerek yapılan wuig dansının, Çerkes olmayanlar tarafından hoş karşılanmayacağını da düşünlmesi olmalı.

Çağrı, Z. (2 Kasım 2020). Küresel Cinsiyet Eşitliği Endeksi 2020: Türkiye 130. Sırada. <https://kronos34.news/tr/kuresel-cinsiyet-esitligi-endeksi-2020-turkiye-130-sirada/> (Erişim: 14.02.2021).

Çağrı, Z. (29 Aralık 2020). Kadına şiddet en çok hangi ülkelerde: Türkiye OECD ülkeleri arasında zirvede. <https://kronos34.news/tr/kadina-siddet-en-cok-hangi-ulkelerde-turkiye-oecd-ulkeleri-arasinada-zirvede/> (Erişim: 14.2.2021).

EuTürkHaber (22 Ocak 2021). 27 Ocak'ta Konya'da öldürülen Şeyma öğretmen ve kardeşinin yakınlarının avukatı Atalay mahkemenin kararını değerlendirdi. <https://euturkhaber.com/index.php/2021/01/22/konya-da-oldurulen-seyma-ogretmen-ve-kardesinin-yakinlarinin-avukatı-atalay-mahkeme-sim:14.02.2021>.

Federici, S. (2011). *Caliban ve Cadı: Kadınlar, Beden ve İlkel Birlik (Caliban and the Witch/ Women, the body and primitive accumulation)*, (Çev: Ö. Karakaş). İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Cumhuriyet (9 Aralık 2019). Sanıkların takım elbise giymesi bile yeterli oluyor... Nedir bu 'İyi Hal İndirimi'. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sanıkların-takim-elbise-giymesi-bile-yeterli-oluyor-nedir-bu-iyi-hal-indirimi-1707215>. (Erişim: 12.02.2021).

Çağrı, Z. (2 Kasım 2020). Küresel Cinsiyet Eşitliği Endeksi 2020: Türkiye 130. Sırada. <https://kronos34.news/tr/kuresel-cinsiyet-esitligi-endeksi-2020-turkiye-130-sirada/> (Erişim: 14.2.2021).

Çağrı, Z. (29 Aralık 2020). Kadına şiddet en çok hangi ülkelerde: Türkiye OECD ülkeleri arasında zirvede. <https://kronos34.news/tr/kadina-siddet-en-cok-hangi-ulkelerde-turkiye-oecd-ulkeleri-arasinada-zirvede/> (Erişim: 14.2.2021).

EuTürkHaber (22 Ocak 2021). 27 Ocak'ta Konya'da öldürülen Şeyma öğretmen ve kardeşinin yakınlarının avukatı Atalay mahkemenin kararını değerlendirdi. <https://euturkhaber.com/index.php/2021/01/22/konya-da-oldurulen-seyma-ogretmen-ve-kardesinin-yakinlarinin-avukatı-atalay-mahkeme-sim:14.02.2021>.

Almanın ve Nokhtuksıfage

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken, horozlar berber iken ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, Almanın (A-Alkari) ile Nokhtuksıfage (N-delikanlı'nın adı) varmış.

Nokhtuksıfage fakirmiş, yiyeceğe de muhtaçmış, kendinden küçük iki kardeşi veya arkadaşı ile yiyecek bir şeyler ararken Almanın'ın evine gelmişler. Ev imrağın kenarındaymış. Akşam olmuş, neyse Almanın bunları evde misafir etmiş. 'Çocukları yerm' diye düşünmüş, ama uyumadan önce kimseyi yemiyormuş. O yüzden misafirlerini karnını doyurmuş, yataklarını da sermiş ve gitmiş, onlar da yatmışlar. Ama Nokhtuksıfage, Almanın'ın konuşmalarından şüphelenmiş ve uyumamış. 'Bu kadın bize bir şey yapacak herhalde' diye düşünmüş. Arkadaşlarına, 'Gece buraya gelen giden olur, öyle bir şey olursa ben 'öhhö' diyeceğim. Ben 'öhhö' deyince arkadaşının birine- sen 'phöö' diyeceksin, sen de 'thöö' diyeceksin' demiş. Biraz sonra Almanın kapıyı aralayınca, Nokhtuksıfage 'öhhö' demiş, öteki arkadaşı 'phöö', diğeri de 'thöö' demiş.

A: Siz niye uyumuyorsunuz, bir şey mi istiyorsunuz, diye sormuş.

N: Annem bize sütle tatlı yapardı, sütlaç yapardı, onu yer, ondan sonra uyurduk, diye cevap vermiş.

A: Onda ne var canım diyerek, istedikleri sütlü tatlıyı yapıp getirmiş, bunlar da yemişler.

A: Haydi yavrum Allah size hayırlı uykular versin demiş ve çıkmış. Biraz sonra tekrar gelmiş ve kapıyı aralamış.

N: 'Öhhö' demiş, öteki arkadaşı 'phöö', diğeri de 'thöö' demiş.

A: Yavrum siz niye uyumuyorsunuz, diye sormuş.

N: Birkaç güzel yemek ismi sıralamış- Annem bize yapar getirir, biz de onları yer ve uyurduk, demiş.

A: Onda ne var demiş ve söylediklerini getirmiş, yemişler. Sonra çıkarken, haydi size hayırlı geceler demiş, biraz sonra tekrar gelmiş,

N: 'Öhhö' demiş, öteki arkadaşı 'phöö', diğeri de 'thöö' demiş.

A: Yavrum siz niye uyumuyorsunuz diye sormuş.

N: Hiçbir eksikimiz yok ama annem kalbur elekle bize çeşmeden su getirirdi. Onu içince biz hemen uyurduk, demiş.

A: Hemen eleği alıp çeşmeye gitmiş ve ona su doldurmak için uğraşmış, ama ne kadar uğraşsa da su eleğe bir türlü dolmamış.

N: Bu arada onlar da toparlanmışlar, o gece oradan çıkıp kaçmışlar.

A: Elek elinde gelmiş, 'Bunlar bana oyun edecekler herhalde' diye düşünerek gitmiş bakmış ki yataklar boş, kimse yok. 'Vay edepsizler, bana oyun ettiler baksana' diyerek etrafı aramış taramış ama onları bulmak mümkün değil. Kaçmış, kurtulmuşlar...

Bu madde, Çerkeslerde kadının erkekle eşit haklara sahip olmadığına örnek olarak, ki bu uygulama sadece Çerkeslere özgü değil. 2014 yılında Kafdağ'ın yaptığı, daha sonra kitap olarak da yayımlanan konferansta⁴ Adigeyli araştırmacı Mira Unarikova eskiden Kafkasya'da her on yılda bir toplantılar yapılarak (Xase) artık kullanılmayan veya hayata uygun olmayan geleneklerin değiştirildiğini söylemişti. Dolayısıyla yapılması gereken tam da bu, yani çağa uymayan, kadın ve erkeği ayıran, kadınlar üzerinde baskı oluşturan geleneğin konuşulması ve değişmesi gerekiyor.

Alması kadın hareketinin katıldığı bazı programları izlerken⁵, 'Söylediklerimiz bizim toplumda yok' ya da 'Bizim oralarda yok, acaba sizin orada mı var, örneğin Hatay, Maraş veya Uzunyayla' diyenlerle, kentlerde yaşayan Çerkes kadınlara kulak vermelerini öneririm. Hele ev içi şiddetin arttığı COVID-19 döneminde 'ayıp olur'⁷ diye kadınlar kendilerine engel olmasalar epey örnek çıkması mümkün. Sonuç olarak, Çerkeslerin her topluluk gibi sorunları var, önemli olan bunları konuşmaya başlamak, buna başlandı-ğında çözümler üretilecektir.

Benim Almanın sözcüğü ile tanışmam 80'li yıllara

dayanıyor. Çok erken yaşta kaybettığım kuzenim Selim Özgür, küçükken ziyaret için annesinin köyü Viranşehir'e gidip köyümüz Demirboğa'ya döndükten sonra, 'Kabardeyce öğrendim mi, ne öğrendin?' diye sorduğunda 'Almanın jiasji, Şigebekoey jiasji'yi öğrendim demişti.⁸ Çok anlamlı olmayan bu cümle, etkilerinden Zamanı Nehri'nin geçtiği Viranşehir Köyü'nde Almanın hikâyelerinin anlatıldığını göstermişti.

Son olarak Uzunyayla'da anlatılan bir Alması(n) hikâyesini aktararak cadılar arşivine katkıda bulunmak istiyorum. Mijayev ve Pashtova (2018: 39-40) Almanın'ı 'büütün vücudu tüylü, çok uzun saçlı, memeleri sarkık, hatta kendilerine kötülük yapılmasını istemeyenlerin onun süttünü emerek yardım etmesini sağladıkları' şeklinde aktarıyor. Ayrıca daha olumlu, su perisine benzetilen anlatımlar da var. Yaptığımız görüşmelerde Almanın su kenarında yaşayan, saçları karışık ve çok uzun bir kadın olarak anlatıldı. Onu elde etmek isteyenlerin ise tarağı çalıp sakladıkları, bu şekilde ev işlerinde çalıştırıldıkları ifade edildi. Tarak bulduğunda ise gitmeden önce Almanın'ın mutlaka o eve bir kötülük yaptığı, örneğin ailenin çocuğunu öldürdüğü, belirtildi.⁹

1 Radikal feministlerin, cinsiyet ayrımcılığı ve patriyarkal yapıyı üretimin ve sınıfsal yapılanmadan çok tarihi kültürel yapılarla açıklama çalışmaları, sosyalistlerin ise kadınların tarihinin sömürü tarihinden ayrılmayacağı, o nedenle onlara işçi sınıfı içinde yer verilmesi gerektiği görüşleri' nedeniyle (Federici, 2015:15).

2 Avukat Atalay'ın açıklamasından, Ceza Kanunu'nun 62. Maddesi'nde 'işlediği suçu itiraf ediyorum, pişmanım' diyenlere indirim uygulanıyor. Hatta kanun takım elbise ve kravata indirim olarak biliniyor. Katil erkeğe kravata ve takım elbise giyerek ya da özür dileyerek bu indirimi alabiliyor (Alması, 2021). Örneğin Şule Çet davasındaki her iki sanık indirim alabilmişti. Kadın cinayetleri ve cinsel istismar davalarında bu indirimin uygulanması toplum vicdanında büyük yaralar açıyor. Bu madde bazen şiddet gördüğü için eşini öldüren kadınlar için de uygulanabilmekte (Alan, 2019; Türk, 2019).

3 Çerkesler diasporadaki geniş tanınımla kullanılmaktadır (Adige, Abaza, Ubih, Oset ve diğerleri).

4 Detaylar için bakınız: Yılmaz, G. ve Yılmaz, E. (2019:9-11)

5 Alankuş, ve Oktay Arı, E. (der.) (2014). Geçmişten Geleceğe Çerkesler: Kültür, Kimlik, Siyaset. Ankara: Kafdağ.

6 Marje podcast (30 Aralık), Medyascope (31 Aralık) ve

İKKD (8 Ocak).

7 Ayıp kavramı: Yemük veya haynape (Adigece); Pxaşerup (Abazaca).

8 Çevrildiğinde 'Almanın dedi doğan, Şigebekoey dedi diyor' anlamına geliyor (Hajbevkio Erdoğan ve Yasemin Yılmaz'a teşekkürler). Uzunyayla'da yer alan Demirboğa Abazaların, Viranşehir ve Şigebekoey (Kurbagalık) ise Kabardeylerin (Doğu Adige) yoğun yaşadığı köyler olarak bilinir.

9 Almanın'la ilgili özellikler için Tokmak Pakize Özgür ve Gogua Güldane Özgür'e, hikâye anlatımı için de Liy Zihni Özgür'e teşekkür ediyorum. Hikâye aktarımı sırasında 'Alkari' terimi kullanıldı, bittikten sonra 'Çerkesçe buna ne deniyordu, nasıl anlatılıyordu' diye sorduğuma ise 'Almanın' olduğu belirtildi. Vuud kavramının da kedi şekline bürünen cadı (kadın) olduğu aktarıldı.

Yararlanılan kaynaklar:

Alan, S. (4 Aralık 2019). Mahkeme heyeti, Şule Çet'in katiline 'iyi hal' indirimi yaptı. <https://www.gazeteduvar.com.tr/kadin/2019/12/04/sule-ct-davasinda-karar-gunu> (Erişim:14.02.2021).

Alması (25 Ocak 2021). Av. Ferit Atalay ile röportaj: Katledilen kadınlar isyanımızdır. <https://www.almasi.org/2021/01/25/av-ferit-atalay-ile-roportaj/> (Eri-

şim:14.02.2021).

Federici, S. (2011). *Caliban ve Cadı: Kadınlar, Beden ve İlkel Birlik (Caliban and the Witch/ Women, the body and primitive accumulation)*, (Çev: Ö. Karakaş). İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Cumhuriyet (9 Aralık 2019). Sanıkların takım elbise giymesi bile yeterli oluyor... Nedir bu 'İyi Hal İndirimi'. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sanıkların-takim-elbise-giymesi-bile-yeterli-oluyor-nedir-bu-iyi-hal-indirimi-1707215>. (Erişim: 12.02.2021).

Çağrı, Z. (2 Kasım 2020). Küresel Cinsiyet Eşitliği Endeksi 2020: Türkiye 130. Sırada. <https://kronos34.news/tr/kuresel-cinsiyet-esitligi-endeksi-2020-turkiye-130-sirada/> (Erişim: 14.2.2021).

Çağrı, Z. (29 Aralık 2020). Kadına şiddet en çok hangi ülkelerde: Türkiye OECD ülkeleri arasında zirvede. <https://kronos34.news/tr/kadina-siddet-en-cok-hangi-ulkelerde-turkiye-oecd-ulkeleri-arasinada-zirvede/> (Erişim: 14.2.2021).

EuTürkHaber (22 Ocak 2021). 27 Ocak'ta Konya'da öldürülen Şeyma öğretmen ve kardeşinin yakınlarının avukatı Atalay mahkemenin kararını değerlendirdi. <https://euturkhaber.com/index.php/2021/01/22/konya-da-oldurulen-seyma-ogretmen-ve-kardesinin-yakinlarinin-avukatı-atalay-mahkeme-sim:14.02.2021>.

Mijayev, M. ve Pashtova, M. (2018). 'Alması', Çerkes Mitolojisi Ansiklopedisi (Çev. E. Boz), Ankara: Metropol Yayınları.

Sözcü (29 Şubat 2017). Özgecan'ın katil zanlına 22 yıl 6 ay hapis. <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/ozgecanin-katil-zanlisina-22-yil-6-ay-hapis-2030710/> (Erişim: 11 Şubat 2021).

SüperHaber (11 Şubat 2021). Özgecan Aslan'ın acısı 6 yıldır dinmedi! İşte cinayetin perde arkasında yaşananlar. <https://www.youtube.com/watch?v=leQBoXEIuP4> (Erişim: 11 Şubat 2021).

Türk, Ü (15 Mayıs 2019). Şiddet gördüğü kocasını öldüren kadına haksız tahrik indirimi. <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/siddet-gordugu-kocasinin-olduren-kadina-haksiz-tahrik-indirimi-4793957/> (Erişim: 11 Şubat 2021).

Yılmaz, G. ve Yılmaz, E. (2019). Bir Çerkes Halk Dansı: Wuic. Türkiye Kültürleri Araştırma Grubu. Türkiye'de Kültürel Çoğulluğun Bağimsız Araştırmacıları ve Sivil Toplum Kuruluşları İçin Ağ Oluşturma ve Eğitimi Projesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Toplumsal cinsiyet ve Çerkeslik: Kayalar, Bıçkıdere, İstanbul, Abhazya, New York, dünya

Yasemin Oral*

"Bizi çevreleyen dünyada kendi yerimizi göreberek buluruz.
Bu dünyayı sözcüklerle anlatırız ama sözcükler dünyayla çevrelenmiş olmamızın hiçbir zaman değiştiremez."

John Berger, Görme Biçimleri

Sakarya, Kayalar Reşitbey Köyü'ndenim ve Abazayım. Ben 4 yaşındayken Bolu'ya taşınmışım ve üniversiteyi kazandığımdan bu yana da 25 yıldır İstanbul'da yaşıyorum. Sürgün sonrası, Gürcistan üzerinden, dedemin babası gelmiş Türkiye'ye. Büyük dedemin diğer kardeşleri ise Abhazya'da kalmış. Kendi geniş ailemin Türkiye'de yaşayan dördüncü kuşak üyesiyim yani. Babannemin erken çocukluğu ise, sürgün sonrası Yunanistan'da geçmiş, mübadele ile gelmişler Türkiye'ye. Çocukluğumda babannemin, Abazacanın yanında, Yunanca sayıları, Yunan marşını ve bazı minik şarkılarını söylediğini de hatırlıyorum bana.

Bolu'ya taşınmamız köyle olan ilişkimizi değiştirmemişti hiç, mümkün olan her fırsatla köye gidiyor ve kalıyorduk. Ailemde bizim kuşağa kadar herkes Abazaca konuşabiliyordu bizlerle Abazaca - Türkçemiz bozulmasın ve okul hayatımız olumsuz etkilenmesin diye olduğunu biliyorum artık. Benim bugün büyük ölçüde duyduğumu anlayabiliyor olmamın ve daha fazla öğrenme isteğimin ve çabamın ilk tohumlarının çocukluğumda köyde geçirdiğim zamanlarda atıldığına da biliyorum. Evde konuşulan Abazacaya epeyce maruz kalmışım. Nitekim, babamın üç erkek kardeş, belki biraz da bundan olsa gerek, özellikle babannem müthiş bir ilgi ve sevgi gösterir, çok şımartırdı beni. Onunla zaman geçirmeye, oynamaya, birlikte uyumaya bayılırdım. Özlem ve sevgiyle anıyorum babannemi.

Ortaokul-lise dönemlerimde ise annemin köyü Sakarya, Bıçkıdere'de kalmayı da çok sever hale geldim. Teyzelerim ve çokça kuzenimin, arkadaşımın olması, büyüdükçe daha cazip kılmaya başlamıştı Bıçkıdere'yi. Dedemi hayal meyal hatırlıyorum, ben çok küçükken kaybetmişiz; annem ise her zaman geleneksel ev içi rollerden ziyade, daha dışarıda, bağımsız, kendine güveni çok yüksek ve güçlü bir kadın figürü olageldi benim için. Aslında süren bir biçimde o geleneksel rollerin içinde görsen de babannemden çok farklı değildi. Abazaca konuşmayı evlendikten sonra çok kısa bir zaman içerisinde öğrenmiş, evde çok güçlü bir iktidar figürü olan büyükbabannemden dönemin feodal aile yapısı içerisinde bir taraftan kendisinden beklenen görev, rol ve sorumlulukları eksiksiz yerine getirmeye, diğer taraftan da kendisini koruma becerilerini edinmiş, son derece zarif ve bakımlı, cemiyet içerisinde sayılan, itibarlı bir kadındı babannem.

Sonraları yetişkinliğimde hem babannemden hem de çevremdeki diğer nandan'lardan dindeliklerim; o feodal aile yapılarının içinde, pek çok kadında ağır ruhsal yaralar açabilecek deneyimlerin içinde bugün bildiğimiz haliyle ne-redeyse hiçbir destek almadan nasıl geçebildikleri ve hatta işlevsel baş etme yolları geliştirebildikleri, kendilerini nasıl öyle yar edebildikleri büyük bir şaşkınlık yaratmıştı bende.

Üniversiteyle beraber ise her iki köyle olan ilişkim kendi kendine bir dengye buldu. Her iki köyümde de geniş aileler içerisinde yakınlarla, kendi akrabalarıyla sosyalleşip, farklı cemiyet formları içerisinde de toplumsal ritüeller, gelenek-görenekler ve değer yarıları içinde yetiştiğimi söyleyebilirim. Çerkes kimliğimle beraber, elbette babannem ve

annememin de çocukluğumdan başlayarak hayatımda iki önemli kadın figürü olarak bugünkü ben oluşumda, kadın kimliğimde çok önemli etkileri olduğu da eklemeliyim.

Abazalıktan bahsederken bir anda Çerkesliğe geçtiğim için, küçük bir parantez açmak isterim bu noktada: Her şeyden önce, Abaza olmamın Çerkes kimliğini dışladığını düşünmüyorum. Kendi da dahil olmak üzere insanların 'kim oldukları'na ve 'kim olmadıkları'na karar verme hak ve yetkisinin sadece kendilerinde olduğuna inanıyorum. Bu hak ve yetkinin kendisinde olduğunu zanneden zihniyeti de kendi had ve sınırlarını bilmeğe davet ediyorum. Dahası gerek Abazalar gerekse Adigeler arasında bazı kesimlerle sürdürülen ayrıştıracı, ötekileştirici ve hatta düşmanlaştırıcı kavga, benim kavgam değil. Ben kendimi bildim bileli kaynağını Abazalığımın ve soykırım ve sürgünün tarihsel gerçekliğinden alarak; Abhazya da dahil olmak üzere Kuzey Kafkasya anavatanlı halkların hem bağımsızlığına hem de birlik ve dayanışmasına inanmış, küresel politik pozisyonlar içerisinde belirli güçler ve oluşumlar tarafından buralarda elverişli bir biçimde kullanılan mikro-milliyetçi söylemleri ve anlatılara karşı çıkmış ve hem Kuzey Kafkasya'da bağımsızlığı ve birliği engelleyen eski ve yeni formlarıyla her türlü emperyalizmi hem de diasporaya sirayet eden gizil emperyalist ve hegemonik söylemleri dışlayan diasporik bir Kafkasyalılık, Çerkeslik kimliğiyle var oldum ve oluyorum. Bu kimliğimden hareketle bu kimliğim için çaba gösterirken de her türlü faşizan ve şöven söylemlere ve pratiklere itiraz etmeyi ve bu bilinçle benzer mücadele veren halklarla dayanışmayı da kendim için bir ödev sayıyorum. Bir evlat, bir kardeş, bir arkadaş, bir kadın, bir eğitimci, bir akademisyen, bir sivil toplum üyesi, bir vatandaş, bir insan olarak da aynı anlayışı ve ilkeleri benimsiyorum.

Parantezi kapatıp, devam edersem; köy ve ailem içindeki deneyimlerimden ibaret değil elbette yaşamım ve bugün ben olmama kaynaklık edenler. Bunların yanı sıra, farkında olduğum haliyle kendi yolculuğumda önemli saydığım pek çok önemli köşe taşı deneyim yaşantıladım: anne ve babamın ben ve kardeşlerim çok küçükken şehre taşınmasının devamındaki olumlu ve olumsuz tüm boyutlarıyla çekerde aile, okul ve toplumsallaşma deneyimlerim, zaman zaman yaşadığımızda hissettiğimiz ekonomik zorluklara rağmen okul yıllarım boyunca müzikten spora kadar merak ettiğim neredeyse her şeyi deneyimleme fırsatlarım ve özgürlüğüm, İngilizceye, dünya edebiyatına ve kitap-ansiklopedilere olan merakımın ailem tarafından da desteklenmesi, o dönemde köyün temsil ettiği bolluk ve zenginlik ile babamın kentte yaşadığı işçilik ve devamındaki sendikacılık yaşantılarının toplamından bana sirayet eden sınıfsal farkındalık, kritik bazı karşılaşmalarla lise yıllarımdayken okumaya başladığım felsefe ve politika kitapları, ve sonrasında İstanbul Üniversitesi'ni kazanmamla beraber, o zamana kadarki hayatımdan pek de aşına olmadığım pek çok yenilik, değişiklik ve karşılaşmanın hayatıma dahil olması, Beyazıt'ın kültürel, entelektüel ve siyasi tedrisatından geçerek önce yüksek lisansla başlayıp ardından da üniversitede asistanlığa kabul edilerek genişleyen ve çeşitlenen dünyamın, ilk uçak yolculuğumu 24 yaşındayken aynı zamanda ilk yurtdışı deneyimim olan New York'a yaparak bu seyahatimin aynı zamanda uzun-sürelili bir kalış olmasıyla yepyeni boyutlar kazanması, kariyer seçimlerim ve deneyimlerim, araştırmalarım ve öğretmenliğim, Abhazya'ya seyahatlerim, başta Kafkasya Forumu ve Kaffed Değişim Hareketi olmak üzere çeşit-

li informal ve formal Çerkes STK'larındaki çalışmalarım...

Bu listeyi epeyce uzatabilirdim aslında. Kaldı ki kişisel ilişkilerim, kişilik özelliklerim, gündelik hayatım ya da psikolojik dinamikler gibi pek çok şeyi de dışarıda bırakarak oldukça süzülmuş bir liste sundum. Ne var ki yukarıda paylaştığım otobiyografik bilgileri, kendi tarihçemi anlatmak için de aktarmadım. Zira buradaki nesnelleştirilmiş deneyimlerime için çokça öznel fark ediş, sezmiş, anlayış, kavrayış, ilişkilendirme, çıkarım, içselleştirme ve elbette fark edemeyiş, anlayamayış, çözemeyiş, zorlanış, sıkışıklık ve çatışma da var, hiç değinmedim. Çocuk olmak, büyümek, toplumsallaşmak, bireyleşmek, kendimiz ile toplum arasındaki ilişkiyi görmek, toplumsal ilişkileri ve rolleri öğrenmek, aileden başlayarak tüm toplumsal kurulumların üzerimizdeki etkilerini görebilmek, 'ben/biz(ler)' ile 'öteki'ler arasındaki ilişkiyi fark etmek, kendi içimizde dönemebilmek, kendimizi ve toplumsallığımızı (yeniden) inşa edebilmek gibi pek çok da tema bezeli yazdıklarım.

Neden bunları anlattığıma gelecekle olursak: Çerkes kadınları ve Türkiye'deki diğer kadınların yaşadığı sorunların ne ölçüde benzeyip ne ölçüde farklılaştığı ve Çerkes erkeklerinin toplumsal eşitsizlik sorununun farkında olup olmadıkları soruları var bu yazımın ardında. Bu sorular üzerine düşünmek ise ister istemez toplumsal cinsiyet bağlamında Çerkesliği ve 'diğerleri'nin kısıtlama perspektifini harekete geçiriyor. Oysa Çerkeslik etnik-kültürel bir toplumsal kategori olarak pek çok farklılık ve çeşitlilik ile kesiliyor ve 'diğerleri' de çok geniş bir gruba kapsarken bu etnik-kültürel kaynaklardan izole olmuş gibi ve farklılık barındırmıyormuş gibi bir görünüm kazanıyor.

Beğenelim ya da beğenmeyelim, küreselleşme ve yeni teknolojiler yoluyla adeta dünyanın avcumuzun içine geldiği günümüz dünyasında kültürel gerçeklikleri düşünmek ve konuşmak hiç de kolay değil. Çok değerli hocam Prof. Dr. Adrian Holliday'den kısaca adlandıyarak ifade etmeye çalışacağım: Milliyet, etnisite, dil, din gibi geniş ve mikro unsurları kapsayan kültürel kaynaklar menselenin sadece bir boyutu. Bu kültürel kaynaklar kendi başlarına ve izole bir biçimde var olmuyorlar. Her şeyden önce içinde var oldukları geniş toplumsal bağlamın (ülke, bölge gibi) ideolojik, siyasi ve ekonomik dinamikleri ile o bağlamın içerisinde işleyen iktidar ilişkileri ve beraberinde küresel politik ilişkiler ve iktidar ağları ile de sürekli etkileşim halinde işliyorlar. Kültürel gerçekliğimiz bu iki boyutuna üst-başlıkta belirli toplumsal ve politik yapılar adımla verebiliriz. Bu yapıların diğer ucunda ise belirli kültürel ürünler üst-başlıkta altında, yine birbiri ile etkileşim içinde, insan yapımı sanat, edebiyat ve toplumsal pratikler gibi kültürel eserler ile kültüre dair söylemler ve kültürel edimler kapsayan kültürel ifadeler yer alır. Belirli toplumsal ve politik yapılar ile belirli kültürel ürünlerin arasında, merkezde ise arkadaşlıktan hobi gruplarına, komşuluktan sivil toplum örgütlerine kadar geniş bir ölçekte çeşitli grup ve cemaatlerle gündelik hayatlarımızda süren bir biçimde devam eden küçük-kültür oluşumları yer alır ve buna da evrensel kültürel süreçler diyebiliriz. Evrensel kültürel süreçler ile belirli toplumsal ve politik yapıların keşim noktasında ise bireylerin yaşamları boyunca ataları, aileleri, akrabaları, meslektaşları gibi kaynaklardan beslenenek izledikleri ve geliştirdikleri kişisel gezinmeler/yörüngeler yer alır.

Hal böyle olunca, yukarıda paylaştığım otobiyografik bilgiler kültürel gerçekliğim tam da bu karmaşık ve dinamik işleyişini bir nebze de olsa ete

kemiğe büründürüyor diye düşünüyorum. O halde sorulmalı: Peki, bugün kim Çerkesliğinin kaynağının, diğer tüm yaşantıları ve deneyimlerinden arınımış olduğunu iddia edebilir? Giderek çeşitlenen, her türlü sosyokültürel sınırları muğlaklaştığı, heterojenleşen bir dünyada, salt Çerkes ya da Çerkes kadını/erkeği olarak var olmanın mümkün mü? Peki, hepimizin bildiği o geleneksel 'koruma dürtüsü' anlayışından doğan eski yol ve yöntemlerle kültürel değerleri ve pratikleri sürdürme/yaşamaya şansımız var mı bugün? Hayır.

Ve bu güncel durum bir dönemi açıklamak için kullanığımız 'asimilasyon' kavramıyla da açıklanamaz artık. O evreden geçtik. Bugün yaşadığımız, baskın sosyokültürel yapı içerisinde farklı kültürel birikimler ve yapıların eriyip yok olması değil sadece; günümüz dünyasını karakterize eden temel özelliklerden biri. Bunu inkâr etmenin hiç kimseye hiçbir faydası yok ve olmayacak da. Tüm bunları 'yokmuş gibi' yaparak körü körüne gitmenin de faydadın çok zarar getirdiği aşikâr. Peki, bu ısrar niye?

Bugün önceki kuşaklardan çok farklı bir dünyada büyüyüp yetişen, bu dünyanın işleyişini gayet farkında olup tanyan, yeni dünya koşulları içerisinde çoklu kimliklerinin içerisinde Çerkesliği önemseyip önceleterek gerçekçi biçimlerde var etmeye çalışan yeni kuşaklar bilmemek, farkında olmamak, tanımamak, inanmamakla suçlanıyor önceki kuşaklar tarafından Çerkes toplumunda sıklıkla. İyi de madem öyle, yeni kuşakların aileleri sizler değil midiniz?

Henüz cumhuriyet kurulmamışken, bambaşka sosyal, politik ve ekonomik koşullarda ortaya çıkmış 'Çerkes Rönesansı'nı, 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar Türkiye, anavatan ve dünyadaki politik iklimi, 1960'larda başlayan kentleşmeyle beraber ortaya çıkan dernekleşme süreçlerinin kazanımlarını biliyor, görüyoruz. Peki özellikle son yirmi yıldır Çerkes diasporasına asil imvencyi katan ana itici unsurlardan birinin, yerleşik formal Çerkes sivil toplum örgütlerinin dışına itilmiş, marjinalleştirilmiş, kıyasıya eleştirilen ve bunlara rağmen hâlâ Çerkesliğine sahip çıkarak mücadele eden yeni kuşaklar olduğunu herkes biliyor ve farkında mı?

Çok anlaşılabilir bir biçimde savaş, soykırım ve sürgün sonrasında yeni geldiği top raklarda 'sosyokültürel olarak hayatta kalma' endişesiyle içine kapanma, yüksek kültürel muhafazaçılık, 'öteki'nin karşısında kendini saklama, dışarıyla ilişki ile temkinli ve uyumlu ilişkiler geliştirme gibi özellikler geliştirmiş Çerkes toplumu bugün anadilini dahi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyaysa ve kültürel devamlılık açısından ciddi kayıplar vermişse, acaba artık bilgisi yetmeyen ve buna rağmen ciddi bir direnç hâlâ aktif işlevselliği kalmamış o eski dogmaları savunan, hâkim anlayışın dışına çıkan her yeni fikri ve anlayışı gayrimişerri ilan eden zihniyetin özeleştirilmesi gerekiyor olabilir mi?

Amaç gerçekten kültürel olarak yaşatılmak, yeni kuşakları sürekli suçlamak/ötekileştirmek/ düşmanlaştırmak marifetiyle mi yapılacak bu? Kimse ölümsüzlük iksiri içemediğine göre, kültürel devamlılığını sağlayacak olan temel özneler yeni kuşaklar değil mi? Kadın hakları ve sorunları konusunun tam da böyle bir çerçevede ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Çerkes kadınları ve Türkiye'deki diğer kadınların bugün yaşadığı sorunlar büyük ölçüde benzeşiyor ve bu da asla tek başına asimilasyondan kaynaklanmıyor. İçinde yaşadığımız dünyanın koşulları ve gerçeklikleri böyle. Dünya 'biz'den ibaret değil, biz de dünyanın 'dışında' değil.

Dolayısıyla, kendileriyle

Kolaj: Zaina El-Said

aynı kişisel deneyimlere, gezinmelere, aynı kültürel kaynaklara, aynı kültürel eserlere ve ifadelerle sahip olup olmadığımızı bilmediğim 'diğer kadınlar'ın yaşadığı sorunlara kıyasla, sonu faşizmle mühtürlü kültürcü ve kibirli bir tutumla, Çerkes kadınlarının 'daha şanslı' olduğunu ya da Çerkes erkeklerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yine kıyasla 'daha farkında' olduğunu söylemeyeceğim! Ne farklı kültürel yapı ve değerler ne de erkeklik/kadınlık aşğılanacak ya da yüceltilecek mefhumlar değildir çünkü! Kendi kişisel ve kültürel-toplumsal itibarını korumak için, 'diğer'lerini karalamayacağım da! Kendi kişisel kaynaklarımız, yapılarımız, eserlerimiz ve ifadelerimiz, sanki birer 'müze parçası' gibi sabitlik, sterillik ve insan elinden bağımsızmış gibi bir kutsallık atfedip, kadın sorunlarının kaynaklarının sadece ve sadece 'dışında' ya da 'münferit' olduğunu da söylemeyeceğim! Çünkü öyle düşünmüyorum!

Bunlar yerine, 24-25 yaşlarımda iken bir gün köye gittiğimde, dedemle aramızda geçen kısa bir anıyı paylaşmak istiyorum son olarak: Eve vardığımda akşam geç bir saati, hem yalnız başıma çokça seyahat ettiğim için hem de her gelişimde dedem algıladığı haliyle uygun saatler dışında eve vardığım için dedem beni 'turist geldi' diye karşıladı gülerlek. Bunu takiben de ben henüz doktora öğrencisi olmama rağmen, "Profesör kızım hoş geldin" diyerek gururla elini öptürdü. O gün, bunların yanında, kendi odasına gidip muhtarlık döneminden kalan silahı getirdi bana. 'Bu silahı sen al ve yanında taşı kızım' dedi. "Neden dede" diye sorduğumda ise "kızım gece gündüz demeden hep dışarıdasın" dedi. "Büyüğeşirde hayat zor. Aslında karın tokluğuna çalışıyorsun orada, burada kal-san bana bakarım ama git, bunu da al" diye de ekledi. Ben tabii ki nedenlerini açıklarak o silahı almadım, dedem de bana hak verdi. Velhasıl, bu anıya 'şimdi'den baktığımda; büyükbabannemden başlayarak, babannem, annem ve bana kadar olan süreçte kadınlık ve erkeklik mefhumunun, bunlara atanan rollerin, beklentilerin nasıl karmaşık ve çatışmalı bir dönüşüm sürecinden geçtiğini çok net bir biçimde görüyorum. Hem kendi kızı olmadığını için 'kız babalığı'nı deneyimlememiş hem de o feodal aile düzeninde yetişmiş ve pek çok anlamda çok muhafazakar olan dedemin; bir yandan bende gördüklerini sevinç ve gururla karşılayarak açık ve içten bir biçimde desteklemesi, bir yandan da onları 'kadınlık'la özdeşleştiremeyecek eril gücü simgeleyen silahını bana vermek istemesi sanırım pek kolay olmamıştır. Bu anı dönemin kendi koşulları

çinde değerlendirip, dedemin aileminin Türkiye'de doğan ilk kuşağının mensubu olduğuna da hatırlatarak; bugün Çerkeslerde 'kadın sorunu/meselesi' yoktur diyenlere "Emin misiniz?" diye sormak isterim.

Sonuç olarak, Çerkes kadınları ve Türkiye'deki diğer kadınların yaşadığı sorunların ne ölçüde benzeyip ne ölçüde farklılaştığını ya da Çerkes erkeklerinin toplumsal eşitsizlik sorununun farkında olup olmadıklarını gerçekten hakıyla konuşabilmek için toplumsal olarak yüzleşmemiz ve soyunmamız gereken o kadar çok unsur var ki. Ve diaspora Çerkeslerinin bu anlamda karnesi de pek parlak değil. Bazılarını yukarıda okudunuz zaten. Dahası, savaş, soykırım ve sürgün gibi yüzleşilmemiş çok ağır toplumsal travmalar, tüm bu travmaların, haksızlıkların ve kayıpların tutulmuş yası ve acısı, bu yas ve acılara için ifade edilmemiş devasa bir agresyon ve tüm bunların kuşaktan kuşağa aktarımı var mesela. Peki Çerkes diasporasında eski/yeni, Abaza/Adige, kadın/erkek, genç/yaşlı ve sair bildiğimiz tüm ilişkilerin müthiş çatışmacı dinamikleri tam da bu yüzleşmediğimiz toplumsal travmalar ve haksızlıkların tutulmuş yasının bağ-rındaki agresyonu son derece yalıcı biçimlerde kendi içimize yasıtırmamız ve aktırmamızdan kaynaklanıyor olabilir mi?

Ben yaşadığımız ve var ettiğimiz dünyanın şimdi olduğu gibi olmak zorunda olmadığını farkında olan, kendisine, kendilik yolculuğuna ve içinde yaşadığımız toplumsal bağ-lamlara olabildiğince samimiyetle bakma cesaretini göstererek yine olabildiğince kendi olmaya çabalayan ve dünyaya daha yaşanabilir ve insanca bir toplum tahayyülü ile ilişkilenen bir insanım sadece. Burada da iyisiyle kötüsüyle, doğrusuyla yanlışıyla kişisel geçmişime dönerek, içine doğduğum ve zamanla genişleyen toplumsal bağlam ve şu an olduğum halime sahip çıktığım tüm kimliklerimin içerisinde ve bilgi-deneyim-gözlem birikimim içinden süzdüğüm görüşlerimi ifade ettim.

Kendileri çok karmaşık olan olgu ve sorunların, cevapları hiçbir zaman kolay ve basit olmaz. Ve bazen daha fazla soru sormak ve hatta özellikle rahatsız edici sorular sormak, cevap vermekten daha anlamlı ve faydalıdır. Çerkes toplumunda kadınlık mefhumunu ve elbette benzer tüm karmaşık sorunları tüm açıklığıyla konuşabileceğimiz toplumsal, ruhsal ve demokratik olgunluğa ulaşabilmek dileğiyle; adil, özgür ve eşit bir dünya için mücadeleye eden tüm kadınlara ve insanlığa selam olsun! Dayanışmayla...

*Akademisyen

Kadının insan hakları ve kadınların mücadelesi

Cevriye Aydın*

Tarih düz bir çizgi üzerinde ilerlemediği gibi zamanın bir yerinde elde edilen kazanımlar, üzerine yenilerini de eklenerek, eskiyenleri geliştirerek sürgit devam edemiyor. Bu bakımdan çağımızın, tarihin bütün sömürü biçimlerini ve aynı zamanda bütün ileri kazanımları içinde barındıran ilginç bir kesitinde yaşadığımızı söyleyebiliriz.

Bir yandan, yasal olmasa da çocuk ve kadınların kapalı kapılar ardında gerçekleşen satışının, köleleştirilmesinin olağanlaştığı bir dünyada yaşıyoruz. Öte yandan, dünyanın pek çok ülkesinden milyonlarca kadının aynı amaç ve hedef için birlikte sokaklarda, alanlarda dans ettiğine tanık oluyoruz.

Yaman çelişkiler çağındayız

İŞİD tarafından Irak'ta Ezidî kadınların zincirlenmiş olarak satışa çıkarıldığı 2014 yılında yayımlanan o fotoğraf herkesin hafızasında. Suriye'de, aynı şekilde el altından kadınların alınıp satıldığı, Türkiye'de de benzer örtük organizasyonların olduğu, medyadaki haber konuları arasında. Güney Asya'da çocuk ve kadın işçiliğinin kölelik düzeyinde olduğu, seks kölesi veya ev hizmetlerinde ücretsiz işçi olarak çalıştırılmak üzere kadın ve çocukların dünyanın pek çok yerinde köleleştirildiği de biliniyor.

Yaşadığımız dönem, on yıllar belki daha fazla süre, sınırlı bir alanın dışına çıkmaması pek çok gerçeğin kitlesel iletişiminin, internetin hızıyla yayılmasına yol açıyor. Şaşırtıcı gibi görünse de örneğin, Kanada, refah ülkesi, insan haklarına değer verilen bir ülke olarak anılır; her bir yaşının bakımı için 6 kişinin istihdam edildiği bir ülkedir. Burada, son 30 yılda kadına yönelik şiddetin yerli kadınlar üzerinde 6 kat daha fazla gerçekleştiği, 4 bin kadının kayıp olduğu da kayda geçiyor.

Bununla birlikte, dünyanın pek çok yerinde kadınların hakları için en kitlesel eylemleri gerçekleştirdiklerine de aynı tarih dilimi içinde tanık olduk. Aynı anda dünyanın pek çok ülkesinde (8 Martlarda, 25 Kasımlarda) milyonlarca kadın dans ederek, alanlara çıkıp haykırarak kadına yönelik şiddeti, ayrımcılığı ve kadın cinayetlerini protesto etti, ediyor...

Bir yanda dünyanın her tarafında kadına yönelik şiddetin ve cinayetlerin artması, öte yanda Sudan gibi on yıllardır zalim bir diktatörlük rejimi altında ezildiği bir ülkede, diktatörü ait olduğu yere gönderen toplantıların öfkenin fitilini kadınların ateşlediği de aynı dünyanın gerçeği.

Dünya dünya olalı, herhalde, bu kadar uyanıklarda durumların öznesi olan bir kadın cinsi tablosuna tanıklık etmemiştir.

Türkiye'de kadınların insan hakları

Türkiye de benzer çelişkilerin had safhada yaşandığı bir ülke.

Eğer yasaların metnine bakarak yorum yapacak olursak, Türkiye, uluslararası sözleşmelerin güvence altına aldığı insan ve kadın hakları bakımından belki de kendi tarihinin en ileri hak ve özgürlük listesine sahip durumdadır.

Yasalarımıza göre, evlilik sözleşmesi kadın ve erkek için "özgür" iradesiyle gerçekleştirilir; kadın istediği kişiyle ev-

lenme hakkına sahiptir. Miras hakkı erkekler her mirasçılık düzeyinde eşittir.

Kadınların evlilik içinde cinsel birleşmeyi reddetme hakkı vardır ve kadının iradesine rağmen eşi bunu gerçekleştirilmeye çalışırsa bu bir suçtur ve evlilik içi tecavüz olarak adlandırılır. Yasalar bu duruma yaptırım getirmiştir. Kadının, şiddete maruz kalmama hakkı vardır; maruz kaldığında, iç hukuktaki düzenlemeler yanında İstanbul Sözleşmesi gibi kapsamlı bir şekilde düzenlenmiş, hükümleri şiddete karşı mücadele yükümlüsü kulan bir yasal çerçeveye sahiptir.

Kadının kendi malına sahip olma hakkı, evini-arabasını kendi adına kaydetme hakkı, kumayı reddetme hakkı ve resmi nikâhta iki eşit taraftan biri olma hakkı, ev tutarak ayrı yaşama hakkı, boşanmak için mahkemeye başvurma hakkı, çocuklarının velayetini alma hakkı, nafaka alma hakkı, kendi malını beraberinde götürme hakkı gibi, yasal zeminde gayet donanımlı görünmektedir.

Kocasından izin almadan istediği zaman istediği işte çalışma hakkı, eşit ücret hakkı, eşit eğitim hakkı, kendi istediği partiye oy verme hakkı, siyasi partiye katılma, her düzeyde seçme ve seçilme hakkı, ev kadını veya tarımda aile işçisi olarak çalışsa bile sigortalı olma hakkı, dini yaşama katılmaya ya da katılmama gibi hakları da uluslararası sözleşmeler, anayasa ve ulusal yasalarla güvence altına alınmıştır.

Kendi cinselliğini yaşama; evinde, işinde, sokakta, her türlü kapalı ve açık alanda tecavüz, taciz ve enestese maruz kalmadan yaşama; doğum kontrolünü kullanma veya kullanmama, kürtaj olma ya da olmama hakkı; sağlıklı yaşama hakkı; kadının bedeni üzerinde veya bedeni ile ilgili yalnızca kendisinin karar verebilmesi hakkını da bunlara dahil edebiliriz.

Hatta bu listeyi daha da uzatabiliriz.

Ama yasalarda yazılı olan hakların gerçekte aynı somutluk ve netlik içinde gerçekleştiğini söyleyebilir miyiz?

Hatta pek çoğunun "gerçekleştiğini" iddia edebilir miyiz?

Maalesef, bu soruya bir sokukta "evet" diyemeyiz.

Yasada yer alan haklar, kadınların yaşadıkları gerçek durumu göstermiyor

Bütün bu haklar, toplumsal yaşamın eşitsiz sınıf ilişkileri, cinsler arasındaki çok eski ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin her üretim sisteminde korunarak sürdürülmesi, dinsel-kültürel yapının toplumun derinliklerine kadar belirleyici, kural koyucu, davranış kalıbı üreten niteliği, bu hakların yasadaki gibi gerçekleşmesine engel teşkil eden pek çok nedenden bazılarınıdır.

Ülkemiz, pek çok dili, kültürü, etnik yönden farklı nüfusları barındıran bir ülke olması itibarıyla, kendine ait dili, kültürü, siyasal tercih hakkını yaşayamamanın, kullanamamanın, geliştirememenin getirdiği siyasi-sosyal-kültürel sorunları karşısında yukarıda söz edilmiş hakların pek çoğunun kullanma alanı bile bulunmamaktadır.

Nüfusun büyük bir çoğunluğu için tek kaygı, çocuklarının ve kendisinin karnını doyurup başını sokacak bir çatı altında yaşamada kalabilme olunca "kendi malına sahip olma, boşandımda evlilik içinde edinilmiş mallardan eşit pay alma" haklarının

gerçek yaşam ilişkileri içinde pratik, somut bir karşılığının olmadığı gayet açıktır.

Mal yoksa, sahip olma hakkı ya da yarısını talep etme hakkını kullanmanın da zeminini yok doğal olarak... Aynı şey miras hakkı için, aynı şey nafaka hakkı için geçerli... Paylaşacak miras, tahsil edilebilecek nafaka yoksa, eş işsiz, malı mülkü olmayan bir kişi ise nafaka hakkının da yaşamda pratik bir karşılığı olmuyor.

Dolayısıyla, yasal zemindeki hakların gerçekleşebilmesi için, öncelikle ülkede insanca yaşamaya elverişli aşgari bir geçim ve yaşam temelinin kurulması önem taşıyor.

Ancak, elbette bu eşitsizliklerin devamı, hakların yasal kazanımlar haline gelmesinin anlamsız ve önemsiz olduğunu göstermiyor.

Aksine, bu yasal ve uluslararası donanımlı kadınların haklarını tarihin en geri ilişkiler düzenine hapseden isteyen siyasal iktidara karşı kadınların evde, işte, sokakta, kamusal alanlarda, sosyal ilişkilerde karşılaştığı her türlü ayrımcılık, eşitsizlik, şiddet ve baskıya karşı çok önemli haklı, meşru ve yaşamsal dayanaklar oluşturuyor.

Bu yasal kazanımlara başlıkları itibarıyla baktığımızda, arkasında kadınların uzun yıllar boyunca verdikleri dışı mücadelelerin, hayatın her alanındaki haksızlıklara karşı tepki ve direnişlerinin ürünü olduğunu görüyoruz.

Son 20 yılın yasal kazanımları ve siyasal iktidarın bu kazanımları ortadan kaldırma girişimleri

2002'deki Medeni Kanun değişikliğinden başlayarak, son 20 yılda kadınların gerek sokakta gerekse kamusal hayatın her alanında verdikleri mücadelenin ürünü olan pek çok yasal kazanım kaydedildi. 2000 yılından beri, uğradıkları ayrımcılık sebebiyle kadınlar CEDAW'a bireysel ya da grupsal başvuru yapabiliyor. 2014'te İstanbul Sözleşmesi'ne ilk imzayı Türkiye attı ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Aile İçi Şiddet ile Mücadele Kanunu'nu bu sözleşmenin temel ilkelerine göre düzenleyerek yürürlüğe koydu.

2002'de yürürlüğe giren Medeni Kanun, önceki kanundan farklı olarak kadının eşitliğini temel alan bir yaklaşımı benimsedi. Ailenin reisi artık erkek değildi. Evlilik içinde edinilmiş mallar kimin adına kayıtlı olursa olsun boşanma

halinde diğer tarafın, malların yarısı üzerinde katılma alacağı hakkı yasadaki yer aldı.

Bu hak özellikle kadınları ilgilendiriyor, çünkü mülkiyetin ezici çoğunlukla erkek üzerine kayıtlandırıldığı bir ekonomik-sosyal-kültürel zemin, diğer eşitsizlikleri de arkasına alarak kadını mülksüzleştiriyor.

Miras hakkı öncesinde de eşit olmakla birlikte, sağ kalan eşin diğer yakınlarla oranla miras hakkında lehe düzenleme yapıldı.

Kadının evlendiğinde eşinin soyadı ile birlikte kendi kızlık soyadını da kullanması yasallaştı. Asıl eşit ve doğru olan, kadının ve erkeğin ister ayrı ister aynı, kendi istedikleri soyadını seçebileceği bir düzenleme yapılmasıydı.

Daha öncesinde de zaten iptal edilmiş olan zinanın suç olduğuna dair maddeye, 2005'te kabul edilen keza Türk Ceza Kanunu'nda da yer verilerek, sadece kadınların cezalandırıldığı bu suç tamamen ortadan kaldırılmış oldu. Zina sadece yasal boşanma nedenlerinden bir olarak kaldı.

Evet, bu olumlu değişiklikler de son 20 yılda gerçekleşti. Ama aynı 20 yıla tüm bu kazanımları ortadan kaldırmayı amaçlayan ne çok geriye gidiş ataklarının sığdırıldığını da birlikte yaşayıp gözlemledik.

İnamların nikâh kıyabilmeklerine dair yapılmak istenen değişiklik, kadınların çok kitlesel ve uzun süreli eylemleri üzerine uzun bir süre ertelenmesine rağmen 2017 yılı sonunda bu yetkinin "müftülerce de kullanılabilmesi"ni öngören bir yönetmelik değişikliği ile gerçekleştirildi.

İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Aile İçi Şiddet ile Mücadele Kanunu'nun kaldırılmasına yönelik olarak siyasal iktidar cephesinden sık sık gündeme getirilen tartışmalar 2020 yılında oldukça organize bir aleyhte propaganda kampanyası eşliğinde dozu yükseltilecek tekrar ve uzun süreli bir gündem konusu oldu. Ve yine kadınların şiddetli ve yaygın protestoları üzerine -belki başka koşulları aleyhe düzenledikten sonra ele alınmak üzere- rafa kaldırıldı.

Oysa İstanbul Sözleşmesi'nin bütün hükümleriyle uygulanmasını çok acil ihtiyaç haline getiren kadına yönelik bir şiddet tablosu söz konusudur. On yıldır Suriye iç savaşında ölenlerin sayısı değişik kaynaklara 20 bin ile 31 bin arasında telaffuz edildiğini akılda tutarak söylesek, Türkiye'de son 20 yılda gerçekleşen kadın cinayetlerinin sayısı da 16 bini geçmiş durumda... Kadınlara yönelik bir "iç savaş"tan söz etmenin hiç de abartı olmadığı açık...

Ne yazık ki, bu "kadın kırımı" olarak ifade edilen cinayetlerin ezici çoğunluğu, sistemin sömürü çarkı tarafından birbirlerinin düşmanı haline getirilmiş, eş, eski eş, sevgili, eski sevgili, abi, kardeş, hatta oğul, baba, amca gibi en yakınları tarafından gerçekleştiriliyor.

Diğer, fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik/duygusal, sözel şiddetle travmaların şekillendiği kadınlık durumlarına, bu vahim seri cinayetler tablosu içinde ayrıntı vermenin, değinmenin bile anlamsız kaldığı bir toplumsal ortamdır bahsediyoruz.

Yine son yıllarda kadınların yoksulluk nafakası hakkı tartışma gündemine çekildi ve erkeğin bir kez evlendi diye yıllarca nafaka ödemesinin haksızlığına dair vurgularla yoksulluk nafakası hakkı sınırlandırılmaya çalışıldı. Ancak bu değişiklik isteği de yaygın tepkiler üzerine 'ertelendi'...

Oysa, örneğin kadın yeneden evlendiğinde veya bir işe girip çalışmaya başladığı takdirde, çocuklar ise 18 yaşını doldurduğunda, eğer öğrenimi devam ederse 25 yaşına gelinceye kadar sürüyor nafaka... İlanihaye süren bir nafaka söz konusu değil. Ekonomik koşulları değişen tarafın her zaman kaldırılması veya artırılması yönünde dava açma hakkı var.

Mahkemelerin "iki tarafın ekonomik ve sosyal durumu"-nu gözetenek karar altına aldığı, çoğu zaman erkeğin kayıtlı bir işte çalışmadığı veya nafaka ödememek için SGK kaydından çıktığı durumların azımsanmayacak kadar çok olduğu bir yargılamada zorlukla mücadele ediyor kadınlar. Buna rağmen bağlanabilen nafaka da ekonomik refah içindeki kesimler dışında, hiçbir zaman bir kadının ne bağımsız yaşamasına yeter miktarda ne de çocuklarının bakım-egitim masraflarını karşılar yeterlikte olmuyor.

Dolayısıyla tamamen gerçek dışı safsatalar üzerine kurgulanmış bir nafaka tartışması, iktidar cephesinden her fırsatta ısıtılıp gündeme getiriliyor.

Yine kadınların çok yönlü sömürü ve şiddete maruz kaldıkları alan çalışma hayatı. Gerek ev hizmetlerinde, gerek ev içi parça başı çalışma usulünde, nüfustaki oranı %18'lere kadar düşmüş olsa da kırsal kesimde yaşayan nü-

fus içinde ücretsiz aile işçisi, yevmiyeli veya mevsimlik tarım işçisi veya atölyede, fabrikada, kamu hizmetlerinde, büyük işletmelerde memur/beyaz yakalı olarak çalıştıkları işlerdeki durumları da hiç açıcı değil. Ayrımcılıktan mo-

bing'e, cinsel saldırı ve tacize, uzun süreli iş günlerinden çalışma koşullarındaki sağlığa uygun olmayan ortamlara, tuvalete gitmenin dahi çalışma saatinden kesildiği, ağır sömürü koşullarında çalışan kadınlar pandemi sürecinde daha da kötü yaşamaya mahkûm edilmekte.

Pandemi bahane edilerek haksız ve ayrımcı bir tutumla ilk işten atılanlar ve en çok işsiz kalanlar kadınlar oluyor. Pandemi sürecinde istatistiklere yansıyan "çalışan kadın" oranında %28.50'den %25'lere kadar belirgin bir düşüş gerçekleşti.

Ancak bu kötü çalışma koşullarına ve hak kayıplarına, işten atılmalara karşı Türkiye'de yapılan eylem, grev ve direnişlerin en önündekiler ve mücadelenin adeta lokomotifleri olanlar da yine kadın işçi ve emekçiler oldu, olmakta...

Umutluyuz, değiştireceğiz

Yine bir 8 Mart Kadınlar Günü öncesindeki bu ülke tablosunda, bir yandan dünyanın kötü gidişine paralel olarak ve yerel argümanlarla bezenmiş saldırıların iyice yoğunlaştığına, çeşitlendiğine tanık oluyoruz.

Diğer yandan ise umutlu bir tutum, mücadeleci ve direngen bir tepki, saldırılara karşı ses yükselten -medyada "görünür" olmasa da- her alanda diri bir kadın mücadelesinin ve birikimlerinin arttığına görüyoruz. Koşullar kaçınılmaz bir şekilde mücadeleye katılan kadınların sayısını artırıyor. Toplumun daha önce alanlara çıkmamış kesimlerinden kadınlar, bu kötü koşulları değiştirmek üzere mümkün olan en küçük alanlardan başlayarak susmuyor, tepki veriyor ve haklarına sahip çıkıyor.

Tıpkı yakın geçmişte Sudan'da olduğu gibi, karanlığın en koyu olduğu bu dönemde Türkiye'de de köklü değişimin kaçınılmaz bir şekilde kadınlarla olacağına, onların sadece tepki veren, ses çıkaran değil, aynı zamanda yeni, eşit, özgür bir hayatı kendi elleriyle kuracak olan olmalarına inanmamak, umutlanmamak için bir sebep yok.

*Avukat

Düzce Adige Kültür Derneği Tizeğus Atölyesi

Henüz birkaç ay önce kurulan ve pandemi sürecine rağmen çalışmalarını devam ettiren "Tizeğus Atölye" el sanatları grubunu ziyaret ettik.

Düzce Adige Kültür Derneği çatısı altında kurulan ve çalışmalarını bu isim altında sürdüren toplulukla, Arapçiftliği Köyü'ndeki merkez dernek binasında Mine Yalçın çekimleri ve Murat Çimen asistanlığında keyifli bir söyleşi gerçekleştirdik.

Elif Tokgöz

-Tizeğus Atölye ne zaman ve hangi amaçla kurulmuş bir çalışma grubu?

-**Tülin Met (T.M.):** Biz birkaç ay önce bir araya gelmiş bir grubuz. Derneğimizin faaliyetleri kapsamında bir araya geldik. Pandemiden dolayı maalesef çalışmalarımıza ara verildi. Akabinde hepimiz evlerimize döndük. Sonra bağımızı kopartmadık beş arkadaş, Sezen Hocamızla birlikte. Evlerimizden çalışmalarımıza devam ettik. Baktık ki güzel şeyler üretiyoruz ve etrafımızdan da çok olumlu, çok güzel tepkiler alıyoruz.

Böyle olunca da biz bunu farklı bir boyuta taşıyalım diye düşündük ve beş girişimci kadın olarak hobimizi kazanca dönüştürmeye karar vererek bir yola baş koyduk hep birlikte. Derneğimiz de bize bu konuda çok destek verdi, sağ olsunlar. Çalışmalarımızı burada yapmamız için bir araya gelmemize aslında vesile oldular.

-**Meral Yıldız:** Adige Kültür Derneği Yönetim Kurulu olarak, bayanların çalışmalarına yön vermek adına organizasyonlar düzenlemeye başladık. Bunların başında da ahşap boyama kursu geliyordu. Öncelikle yönetim onayını aldıktan sonra dernek kadınları olarak bütün bayanlara ulaşmaya başladık. Yeterli bir düzeyde kursiyere ulaştıktan sonra kurs hocamız olarak Sezen Hocamızı düşündük. Kendisine teklifte bulunduğumuz ve kendisi de bu teklifi kabul etti ve kursumuz bundan 5-6 ay öncesinde başladı. Pandemi dolayısıyla şu anda ara verdik ama hâlâ çalışmalara uzaktan eğitim olarak devam ediyoruz.

"Tizeğus birlikteliği simgeliyor"

-**Tizeğus ismini seçmenizin özel bir nedeni var mı?**

-**T.M.:** Tizeğus birlikteliği

simgeliyor, biz de birliktelikle bir araya gelmiş olduk. Bu yüzden dedik ki atölyemizin adı Tizeğus Atölye olsun. Aynı zamanda derneğimizin de sloganı bu zaten. Öyle olunca da dedik ki: "Bu bizi tamamladı." Bu şekilde Tizeğus ismiyle bir Instagram hesabı da açtık ve çalışmalarımıza evden devam etmeye başladık.

-**Kursa ilgi nasıl? Kaç kursiyer ile başladınız ve şu an devam eden kursiyer sayısı ne durumda?**

-**Sezen Özsoy (S.Ö.):** Derneğimiz kadın kolları tarafından teklif geldikten sonra günümüzü ve saatimizi belirledik. Dernek binamızın ikinci katında kursumuza başladık.

Yaklaşık 30 kişi ile ilk kursumuzu açtık. Gayet de güzel gittik aslında, başarılı çalışmalarımız olacaktı ama araya pandemi girdi. Bu nedenle kısa bir süre kapatmak zorunda kaldık. İkinci dönem de açmak istedik ama yine pandemiden dolayı katılım çok az oldu. Ama biz sabit beş kişiyi hiç bozmadık. Kursa devam

etmesek de evlerde birbirimize bağlantılı olarak, uzaktan eğitim desek doğru olur, öyle devam ettik. Herkes kendi evinde küçük atölye kurdu. Takıldıkları bir şey olduğunda bana soruyorlar arkadaşlar, ben de onlara yardımcı olmaya çalışıyorum. Biz bir ekibiz, öyle söyleyeyim. "Atmıyoruz, yeniliyoruz"

-**Sadece ahşap üzerine mi çalışmalar yapılıyor atölyede?**

-**S.Ö.:** İlk önce ahşap boyama ile başladık, kursumuz da zaten ahşap boyamayı. Bunun içinde ahşap boyama, polyester boyama, tombak boyama, hatta eskiyi dönüştürme bile var.

"Atmıyoruz, yeniliyoruz" sloganıyla devam ediyoruz. Hediyeelik eşyalar yapıyoruz arkadaşlar, magnetlerimiz var. Hatta kendi hammaddemizi üretme aşamasındayız, onu yapan arkadaşımız var. Ürünlerin içinde Kafkas motiflerini daha çok ağırlık veriyoruz. Tombaklarımızda, tablolarımızda Kafkas motifleri kullanıyoruz, sülale armalarını kullanıyoruz. Bu tarz çalışmalarımız var.

-**Bu çalışmalar günlük hayatınızı nasıl etkiledi? İş ve sosyal yaşantınıza etkileri oldu mu?**

-**Şenay Sezgin:** Dernek çatısı altında başladığımız bu etkinlikler bizi oldukça mutlu etti. Çocuklarımız ekip çalışmalarını için sık sık zaten derneğe geliyordu. Bu vesileyle açılan kurs sayesinde de kadınlarımıza yönelik bir aktivite oluşmuş oldu. Hem vaktimizi birlikte geçiriyoruz hem vaktimizi değerlendiriyoruz. Herkes emeğini ortaya koyuyor, çok keyifli çalışmalar yapılıyor. Hem de birliktelik beraberlik anlamında da gayet eğlenceli vakit geçiriliyor.

Aktivitelerimize de ilk olarak aslında derneğimizin kapısını boyayarak başladık. Sülale armamızın yer aldığı dernek kapısına sahibiz. Onu da sergilemekten gurur duyuyoruz. Sonrasında da zaten çalışmalarımız Sezen Hocamızın desteğiyle artarak, farklılaştırılarak devam etti. Biz beş kişi çekirdek bir kadroyuz ama aslında evlerden çalışmalarını devam ettiren, derneğimizin ahşap boyama kursunun bir WhatsApp grubu var. Biz çekirdek kadro olarak ayrıca bir grup kurduk ama oradaki arkadaşlar da her biri

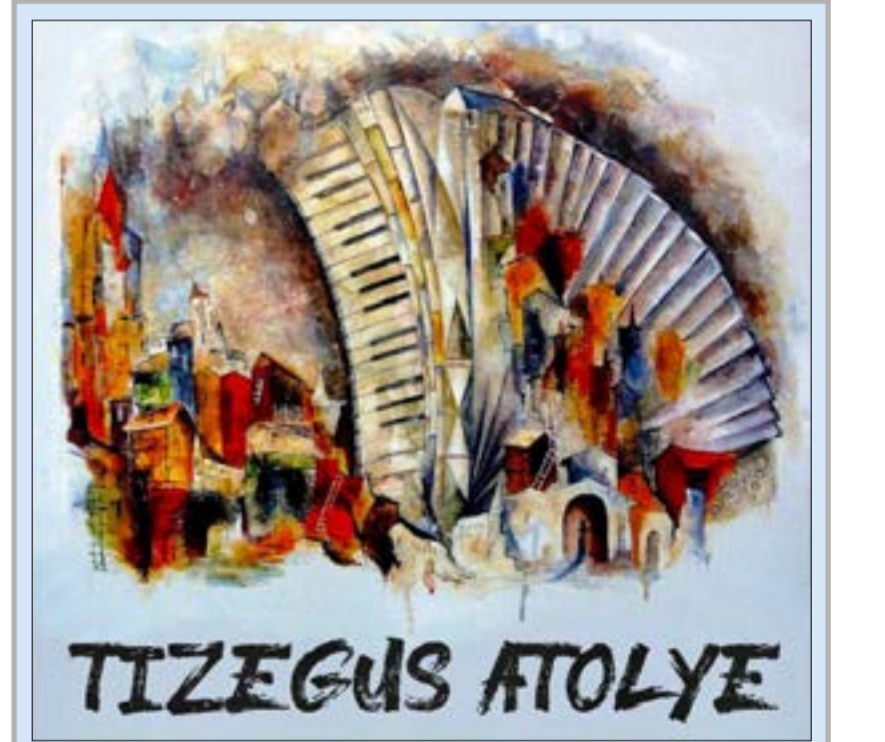
evlerinde çalışmalarına devam ediyorlar. Özellikle bu pandemi döneminde hepimize terapi gibi geldi bu süreç. Hem de vaktimizi en iyi şekilde değerlendirdik, el emeğimizi ortaya sunduk. Keyifli vakitler geçiriyoruz.

-**Banu Jan:** Artık bu bizim için bir hobi oldu. Boş zamanlarımızı burada geçiriyorduk ama artık evde emeye emeye başladık. Bizim için bir terapi oldu açıkçası. Ben ev hanımıyım şahsen, ev işlerinden artakalan zamanı artık bu çalışmalarımıza ayırıyoruz ve bundan da oldukça keyif alıyoruz. Hatta evde çocuklarımızla birlikte de çalışmalar yapıyoruz. Onlar da dahil oluyoruz ve son derece keyif alıyoruz bu durumdan.

-**Yapılan çalışmaların sergilediğiniz bir platform var mı?**

-**S.Ö.:** Şu anda Instagram üzerinden çalışıyoruz. "tizegus_atolye" ismiyle bir Instagram sayfamız var. Yapmış olduğumuz çalışmalarını buradan satışa ve beğeniyeye sunuyoruz. Pandemi dönemi dolayısıyla aslında şu an sadece böyle ilerleyebiliyoruz ama aslında istiyoruz ki derneğimizin çatısı altında festivallere katılabilelim, sergiler açalım, kendi adımıza bir atölye açalım.

Planlarımız çok ama şu anda bizi pandemi engellediği için evimizde oluşturduğumuz atölyelerde çalışarak Instagram hesabımızdan paylaşıyoruz. Takipçilerimizi de buradan bekliyoruz.

Atölye çalışmalarının yürütücü kadrosu

Hapıy Sezen Özsoy, Düzce, Ahşap Boyama Hocası
Tletseruk Tülin Met, Düzce, Beden Eğitimi Öğretmeni
Hapıy Meral Yıldız, Düzce, Mühendis
Kankosh Banu Jan, Uzunayla, Ev Kadını
Kuaş Şenay Sezgin, Samsun, Bankacı

İletişim bilgisi: Instagram: tizegus_atolye

-**Pandemi sonrası için planladığınız aktiviteler var mı?**

-**T.M.:** Aslında pek çok şey planlıyoruz. Ben de beden eğitimi öğretmeniyim ve öğretmenliğin verdiği de bir şey bu, özellikle eğitim çalışmalarını yapmayı çok istiyoruz. Mesele anne-çocuk atölye çalışmaları

ve onlara çeşitli aktiviteler düzenlemek gibi planlarımız var. Hem yaptığımız işin eğitim boyutuna da böylece dahil olmak istiyoruz. İnşallah güzel çalışmalar yapacağız, inşallah güzel günlerde görüşürüz hep birlikte.

-**Bu keyifli sohbet için hepinize çok teşekkür ederiz.**

Saç

Şafak Baba Pala

“Anamın sesi kulağımda: Yaşlandığımda torunum olsun isterim. Saçlarını tarayıp şarkılar öğreteyim diye. Yaşlandığımda özgürlüğü anlatacağım bir çocuk olsun yanımda. Mutlu olmak isterdim anam yaşlandığında.”¹

Sevgili Sennur Sezer'in bu tümcelerini² her okuduğumda tam olarak tanımlayamadığım duygular yaşıyorum. Sanki sözcük sözcük içime işliyor bütün tümceler ve tam olarak nedenini bilmesem de burnumun direği sızlıyor. İşte böyle, ne mutlu ki Türkçe imdadına yetişiyor da; derdimi, duygumu anlatmamı sağlıyor, deyimler, mecazlar. Yine de anlamak, anlatmak, söze dökmek o kadar da kolay değil. Sennur Sezer'in bu tümceleri yalnızca iki mecazla açıklanabilecek netlikte değil benim için. Benim için, bu sözler aslında yüzyıllardır süregelen kadın hareketi içinde taşıyor. Amma da yaptın diyebilirsiniz okurken ama duygum bu.

Ben bu tümcelerde hem kendi kişisel tarihimi görüyorum hem de kadınların ortak tarihini.

Büyük Çerkes Sürgünü ile bu topraklara göçmüş Abhaz bir aileden gelen bir kadın olarak; göçmenliğin ve iktidar baskısının en çok kadınları, çocukları ve dilleri vurduğunu biliyorum. Ve anadilime bu duyguları anlatamamanın sıkıntısını da yaşıyorum bu tümceleri her okuduğumda.

Bu ülke topraklarında dil-siz, yurtsuz kalan büyük halaların, teyzelerimin genetik kodunu taşıyorum ve bu duygu tarifsiz bir duygu işte.

Ya da annem geliyor aklıma, kırk günlük çocuğu öldüğünde ağlaması ayıp olan, hoş, bu, toplumumuzda yalnızca kadınlar özgü de değil. Evladını toprağa veren ve bir damla gözyaşı dökemeyen ne çok baba da gördüm kendi toplumumda. Bu tümcelerdeki tarifsiz duygular da bunlar da var.

Kimsenin kendisinden böyle bir beklentisi olmadığı halde, yaşadığı köye yakın başka bir köydeki bahçesine ektiği

fasulyeleri ve daha birçok sebze-yi, her öğle ve akşam saatlerinde iki kez sulamaya giden anneannem geliyor aklıma. Saçları sepet örgüsü örülmüş torunlarının avuçlarını sıkı sıkı kavrayışı ve o toprak yolda birlikte yürüyüşümüz. Aynı avuçlarla yoğura yoğura, beraber toprağı şekillendirmemiz. Küçük kaplar üretmemiz çamurdan. Yüzündeki gülümseme ve onun da sepet örgülü kır saçları burnumun direğini sızlatıyor işte. Tanıştığım ilk ekofeministmiş meğse anneannem.

Bu saç tarama, saç örgüsü, sepet örgüsü nasıl da güçlü bir bağdır bizde aslında. Sıkı sıkı sepet örgüler ören teyzem, annem... Ve hayatımızı sıkı sıkıya örmemiz biz kadınların.

Ve bir güç duyumsuyorum. Bu gücün içinde geçmişimden gelen bütün o kadınlardan aldığım güç var elbette. Ama ne kadar anlatsak eksik kalan, bilmediğimiz o kadar çok duyulanım var ki. Hani Sevgi Soysal, 'Tanta Rosa'da der ya, "Bütün kadınca bilme-yişlerin tek adı" diye. Bütün bu tarifleyemediklerimiz aslında bilmediklerimizi de kapsar içinde.

Geçmişte hep erkekler tarafından belirlenen sınırlar içinde yürümeye, yol almaya çalışan kadınlar. Hep erkekler ya da gücü elinde tutan erk tarafından yazılmış kanunlar, erk tarafından yazılmış tarih, erk tarafından sert çizgilerle çizilmiş eğitimin sınırları. Ve hayatın neredeyse gelmiş geçmiş bütününü kaplayan kocaman, büyük, güçlü erkek kahramanlar! Peki biz kadınlar nereden güç alacağız? O erke mi dayayacağız sırtımızı yoksa genetik kodumuzla varlıklarını sıkı sıkıya sarmaladığımız babaannelerimize, halalarımıza ya da kan bağı olmayan ama ortak yol aldığımız bütün kız kardeşlerimize mi?

Biz bazı(!) kadınların sevdiği bir söz vardır, kişisel olan politiktir, diye. İşte elbette, bu yüzden, kendi kişisel tarihimize, kendi geçmişimizdeki hayatlara, hikâyelere dayayacağız sırtımızı ama bir yandan da kadın hareketinin tarihinden de ayrı bir güç alacağız,

alıyoruz da. Lise yıllarımızı bir düşünsenize. Sizce de, beyinlerin en açık, en parlak olduğu o dönemlerde, resmi tarihten başka bir tarih öğrenmemiz gerekmiyor muydu? Türkiye'de, Nezihe Muhittin diye bir kadının var olduğunu da öğrenmeliydik o zamanlar. O Nezihe Muhittin ki, Kadınlar Halk Fırkası adlı partinin kuruluşuna önderlik etmiştir. Parti yetkilileri, henüz Cumhuriyet Halk Fırkası bile kurulmadan çalışmalarını tamamlayıp kuruluş dilekçelerini resmi makamlara sunmuşlar ancak dilekçelerine sekiz ay sonra "1909 tarihli seçim kanununa göre kadınların siyasi temsilinin mümkün olmadığı" gerekçesiyle, valilik tarafından ret cevabı almışlardır. İşte böyle tarihi olayları da öğrenmeliydik o dönemler. Yine; 1. Dalga, 2. Dalga, 3. Dalga Feminist Hareket ortaöğretimde öğrenilmiş olsaydı, bu topraklarda, toplumsal cinsiyet eşitliği adına, çok daha hızlı bir değişim yaşanabilirdi, diye düşünüyorum.

Feminist hareketin son döneminde nasıl hızlı yol aldığını görüyoruz hepimiz. Dünyanın her köşesinde kadınlar dimdik yürüyorlar, isteklerini açık ve net ifade ediyorlar ve erkekler de öğreniyorlar feminizmin neleri kapsadığını. Yani, bütün bir insanlık pinkiye, güzele doğru yol alıyor bu hareketin dalgasının içinde.

Yazmaya başlarken daha çok bilgiye dayalı, belki de didaktik bir yazı yazmalıydım diye düşünüyordum ama işte böyle kişiselleştirdi bu yazı. Ben de dünyanın her köşesinde hemcinsleri tarafından saçları taranan, örülen, sıkı sıkıya toplanan o kadınlardan biriyim. O saç bağıyla bağlanmışım anneme, halalarım, komşu teyzelerime. İlk defa saçımdan zapturapt altına alınmışım belki de. Belki de böylece, o saç bağından daha kuvvetli bir bağ kurulmuş hemcinslerimle, yani bütün kadınlarla aramızda.

Hani insanlar çocukluğunu tam anımsayamazlar ve belki de bu yüzden de sersem gezerler ya yaşamları boyunca. Neydik, neyiz, ne olacağız, karmaşık bir gerçekliktir

Kolaj: Zaina El-Said

bildiğiniz gibi. Tam bu tümceleri yazarken aklıma geldi. Küçükçük bir kızken, ilk kez ailemden uzakta bir yakınımı yanımda kalmışım. Söyleyememişim evin annesine o güne kadar saçlarımı hiç taramadığımı. Saçlarımın hep annem tarafından tarandığını söyleyememişim, utanmışım. Ve yaşamımda ilk kez tam tarayamasam da, bir şekilde toparlanmışım saçlarımı. Yazdıkça insanın aklına neler geliyor böyle.

İşte o yüzden özellikle, çok değerli, kadınların dudaklarından dökülenler, yaşadıkları, işte o yüzden çok değerli bu yaşananların kayıt altına

alınması, sözlü tarih çalışmaları, sosyolojik araştırmalar. Ben de kestim kara saçlarımı bir şeycik olmadı, deyip yokuş aşağıya bırakıvermeliyiz kendimizi.

Virginia Woolf'un dediği gibi "Korkmadan cesurca yokuş aşağı bırakıvermek kendimizi, ruhumuzun marazlarına dokunmak, hiçbir şeyi saklamamak, öyleymiş gibi davranmamak."³

Hiçbir şey yapamıyorsak sıkı sıkıya örülmüş saçlarımızı açıp dalga dalga savurmalıyız belki de. Ya da biz de bir kız çocuğunun saçlarını tarayıp, yalnızca, özgürlüğü anlatmalıyız ona. Ya da ne bileyim kesmeliyiz saçımızı

kökünden. Ve sevgili Gülten Akın'a selam göndermeliyiz. Ben de kestim kara saçlarımı bir şeycik olmadı, deyip yokuş aşağıya bırakıvermeliyiz kendimizi.

1. Sennur Sezer, *Nedret Sekban'ın Göçebe Masalları*, *Evrensel Kültür*, Mayıs 2014, Sayı 269, Sayfa 34.

2. *Sevgili Sennur Sezer*'le yıllar önce bir söyleşide birlikteydik. Kendisine, *Evrensel Kültür* dergisinde bazı ressamların resimleri ya da fotoğraf sanatçıların fotoğraflarıyla ilgili yazdığı yazıları tanımlayamadığımı, söylemişim. O metinler şiir mi, dediğimde bana, sen ne diyorsan odur, yanıtını vermişti.

3. Deniz Gündoğan İbrişim, *Yeniden Hatırlanan Wolf Montaigne Dayanışması* (Virginia Woolf'un Bir Okur Olarak kitabı özelinde), *Notos*, Nisan-Mayıs 2017, Sayı 63.

'Düş Fısıltıları'

Birgül Asena Güven

-Hoş geldiniz sevgili İlkey Gökova.

Sizi Adiyüf Çerkes El Sanatları grubunun çalışmalarından tanırken bambaşka bir yönünüzle çıktınız karşımıza. Öncelikle 'okurunuz bol olsun' diyorum. Edebiyatın 'şiir' gibi çok özel bir alanını seçtiniz.

'Düş Fısıltıları' Aralık 2020'de ulaştı okurların kulağına. Bir solukta okudum. Dingin bir gülümseyiş kaldı bende satırlarınızın ardından. Öncelikle kutluyorum.

Bize biraz kendinizden bahsedermisiniz?

-Merhaba. Gülümsemenin ve gülümsetmenin, belki de bir insanın yapabileceği en güzel şey olduğunu düşünürüm. Bedelsiz olmasına rağmen içimizi sıcak yapan, mutluluk veren, üstelik buluşan bir şey.

Minik bir katkım olduysa ne mutlu bana... Teşekkür ederim.

İnsan kendisiyle ilgili bir şey yazması ne zor mu. Ne diyebilirim ki... Okul ve iş hayatı geride kalmış, emekli, hayatın kısa oluşunun farkında

lığıyla, ağlarken bile gülmeye çalışan, okumayı, yazmayı, sanatı, üretmeyi seven, insan olmaya çalışan biriyim.

Ubıhların Jude süalesindenim. Evliyim, iki çocuğum var.

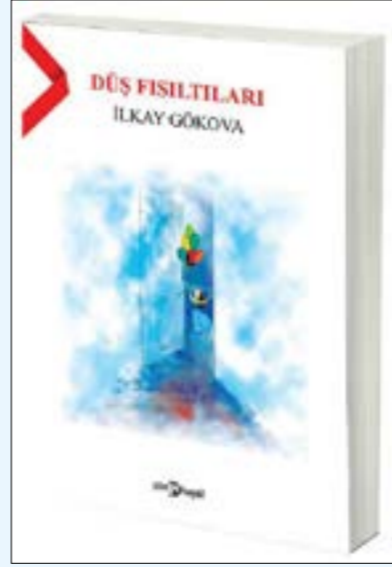
-Yazı serüveniniz nasıl başladı, ne zamandır yazıyorsunuz?

-Sanırım ortaokul yıllarımda başladım ufak ufak... Yazmayı seviyorum. Üzüldüğümde, sevdiğimde, gözlemediğim, kısaca her halde yazdım bugüne dek. Kaybolanlar da oldu ama gelişigüzel kâğıtlara değil de defterlere yazdığım için çoğu duruyor ve bugün baktığımda gülümsetiyor beni. Kimseyi üzmemek istemediğim için olsa gerek, hikâyeleştirerek yazmışım hep.

Sanırım öykücü bir yanım var ve düzyazıyı da daha kolay yazıyorum.

Yazmanın bir de iyileştirici gücü var. Kızım küçükken bir yeri acıdığına, "Öp de geçsin anne" diyerek gelirdi. Öperdim, "Geçti" der, güle-güler giderdi. Ben de fark ettim ki yazınca kendimi daha iyi hissediyorum.

Şiir biraz daha emek isti-

yor. Bazen resim çizer gibi ya da hikâye anlatır gibi kolayca yazsam da gidip gelip sözcüklerin yerini değiştiriyor, çıkarıyor, tekrar ekliyorum. Bittiğinde, ilk halinden çok farklı olabiliyor.

Şiir yapılabilen bir şey. İlla kişinin ruh halini, hissettiklerini yazıyor olması gerekmiyor. Tasarlayarak da yazabiliyorsunuz ama illaki emek vermeniz gerekiyor.

-Şiir yazmaya devam edeceğinizi umuyoruz. Başka türlerde de yazıyorsunuz diye anlıyoruz.

-Evet yazıyorum. Bu ki-

taba almadığımız, önceden yazdığım, epeyce şiirim var. Bazılarının üstünden geçmek gerekebilir belki...

Öykü, deneme olabilir diye düşünüyorum.

-Bundan sonraki planlarınız nedir, ikinci kitap ne zaman?

-Aslında birkaç kitap olabilecek kadar şiir biriktirmişim ama doğruyu söylemek gerekirse kitap haline getirmeyi hiç düşünmemişim. Bu işlerin zor olduğunu düşü-

nüyordum. Birçok arkadaşım "Niye bir kitapta toplamıyorsun" dediğinde 'ne gerek var ki' diyordum içimden. Sonra bir gün aynı sözleri, şiirlerine bayıldığım, kitaplarının hepsini okuduğum bir şairden duyunca niyetlendim. Şiirlerimin çok iyi olduğunu söylemesi falan değil de "Çocuklarına bir hatıra, bir iz bırakırsın" demesi hoşuma gitti sanırım. Bir dosya hazırladım, birlikte üstünden geçtik ve yayineviyle görüşüp yolladım. Şans mı, başka bir şey

mi bilmiyorum, her şey öyle hızlı gelişti ki inanmadım ve doğum gününe yetişir mi acaba diye düşünürken, çok daha önce basıldı. Yılı hoş bir sürprizle tamamlamak mutlu etti beni.

Şimdi ikinci kitap için 'neden olmasın' diyebiliyorum. Üretmek ve paylaşmak ke-yifli.

-Çok teşekkür ediyoruz ve lütfen devam edin diyoruz.

-Ben teşekkür ederim, sevgimle.

Feminizm ve Kafkasya

Rosa Luxemburg Vakfı'nın Aralık 2020'de düzenlediği çevrimiçi etkinlikte "Kuzey Kafkasya'da Feminizm" başlıklı bir sohbet gerçekleştirildi. Toplumsal cinsiyet araştırmacısı Saida Sirazhudinova ve kadın haklarıyla ilgili yayın ve araştırmalar yapan 'Daptar' adlı internet gazetesinin genel yayın yönetmeni Svetlana Anokhina'nın konuşmacı olarak yer aldığı etkinlikte 'feminizm' kelimesi erkeklerin tepkisini çekti. Sohbet katılan kadınlar kendi deneyimlerini paylaştı.

2020 yılında Kuzey Kafkasya'da kadın haklarıyla ilgili bir araştırma gerçekleştiren Sirazhudinova, görüştüğü kadınların çoğunluğunun 'feminist' damgası yememek için isimlerini gizli tutmak istediğini belirterek şu ifadeleri kullandı: "Bir insanın kendisini feminist olarak tanımlaması dinini reddetmekle eşdeğer görülüyor. Tüm bunlara rağmen feminizm bu bölgeye nasıl girdi? Çünkü küreselleşme süreçleri giderek yoğunluk kazanıyor. Toplumun kapanık yapısına

rağmen medya yoluyla bilgi akışı sağlanıyor, insanlar artık kapalı bir dünyada yaşamıyor."

Araştırmalar, feminist düşüncenin daha çok kentlerde oluştuğunu ve yaş çeşitliliğine bakıldığında her yaşta kadının kadın hakları için mücadele ettiğini gösteriyor.

Svetlana Anokhina ise Rusya Federasyonu'nun devlet politikası olarak feminizmin öcü gibi gösterildiğini, gelenekçiler ve radikal dinciler tarafından feministlerin 'dünyayı mahvedecek şeytanlar ordusu' olarak nitelendirildiğini belirtti.

İslami feminizmin de böl-

gede yayıldığını belirten konuşmacılar özellikle Çeçenya'da aktivistlerin tehlikeye içinde olduğunu belirtti. Yazı ve paylaşımlarında kadın haklarından bahsedenele baskı yapıldığı anlatıldı. (www.daptar.ru)

Çeviri: Serap Canbek

Kuzey Kafkasya'da kadının yeri

Heinrich Böll Vakfı*, Kuzey Kafkasya'nın dört cumhuriyetinde (Çeçenya, Kabardey-Balkar, İnguşetya ve Dağıstan) toplumsal cinsiyet konusunda 1.500'den fazla kişiyle röportaj yaparak büyük ölçekli bir çalışma yürüttü. 2016'da gerçekleştirilen çalışmanın yöneticisi sosyolog Irina Kosterina, araştırmaların bulgularını anlattı.

"Kafkasyalı bir erkeğe 'Kadının toplumdaki konumu nedir?' diye sorarsanız, 'Kuzey Kafkasya'da kadının yeri çok yüksektir. Kutsaldır, annedir. Kimse ona parmağıyla bile dokunamaz...' gibi kültürlerinde formüle edilmiş hoş kuralları barındıran sözlerle cevap verirler ama bunlar abartıdır. Çünkü bu sözler gerçek hayatta yerini bulamıyor.

Kültür, bir kadına yabancılarla yalnız kalmamasını emretmektedir ama kadın bir işyerinde çalışmaktadır. Ya da kurallara göre bir kadın yanında erkek olmadan akşamları bir yere gitmemelidir ama ya alışveriş yapacaktır ya da anaokulundan çocukları alacaktır."

"Bulgularımıza göre en muhafazakâr ülke Çeçenya. Kabardey-Balkar'daki kadınlar daha seküler. Aile içi şiddet kurbanlarının sayısı Çeçenya'da çok fazla. Diğer bölgelerde bu sayı daha düşük. Bu konudaki sorulara İnguşetya'daki kadınlar istekli cevap verirken Kabardey-Balkar'daki kadınlar konuşmaktan çekiniyorlar." (www.the-village.ru)

*Sivil toplum gelişimi, insan hakları ve kültürlerarası diyalog alanındaki projeleri destekleyen bir Alman sivil toplum kuruluşudur. Vakfı, 1990'dan beri Rusya'da faaliyet gösteriyor.

Çeviri: Serap Canbek

Abhazyada kadın hakları ne durumda?

Natali Sıdır

Abhazyada Parlamento'sunun tek kadın milletvekili Natali Sıdır'ın ofisi, erkek meslektaşlarının ofislerinden çok farklı değil ancak masasının üzerinde küll tablası yerine tatlılarla dolu bir vazodur ve pencerelerde kenarında çiçekler var.

"Milletvekilinin cinsiyeti olmaz" dese de duygusal konuşmalarının ve sert söylemlerinin, meslektaşları tarafından bir cinsiyet filtresi üzerinden algılandığını belirtiyor.

"Kapa çeneni kadın" gibi ifadeler duymadığını belirten Sıdır, "Ancak bazen şöyle söyledikleri oluyor: 'Natalie,

erkek olsaydın, seninle daha farklı konuşurduk.' Parlametodaki haykırışlarımı hoş gördüklerini gösteriyor bu. Sesini duyurmak istiyorsan, bazen sesini yükseltmen gerekir" diyor.

Abhaz kadınların siyaset konusunda gayretli olmamalarından yakından Sıdır, parlamentoda daha çok kadının yer alması gerektiğini söylüyor. Abhazyada cumhurbaşkanlığı mücadelesinde rekabete girebilecek birçok kadın olduğunu ancak yıllardır böyle bir olasılık için fırsat doğmadığını söyleyen Sıdır, "Zeki ve eğitilmiş kadınlardan oluşan bir nesil büyüdü. Bakanlıklarda danışman sıfatıyla çalışan bu kadınlar ileride cumhurbaşkanı da olabilir. Umarım yakında bu gerçekleşir" diyor.

Sıdır, kadınların siyasete bakışının ve yaklaşımının daha yapıcı olacağından şüphelenmiyor ve "Mesela yabancılara gayrimenkul satışı gibi bir sorun var. Kadınlar bu meseleyi çok önemiyor. Kadınlar sahip oldukları top-

rakları çocukları için ellerinde tutmaya önem verir. Ailesinin geleceğini düşünür. Hükümette bu konuda yetkili kadın sayısı yeterli değil" diyor.

Cinsiyete duyarlı yasalara dair 'aile içi şiddet'le ilgili bir madde parlamentoda hâlâ yok. Sivil toplum temsilcileri bu konuda görüşme başlatma talebiyle birçok kez parlamentoya başvurmuştu. Ancak milletvekilleri arasındaki tek kadının bu konuda erkek meslektaşlarıyla dayanışma içinde olduğu ortaya çıkmıştı. Üç yıl önce Sıdır böyle bir yasanın kabul edilmesine sert bir şekilde karşı çıkmıştı. Sıdır'a göre aile ilişkileri aile içinde kalmalıydı. Ama şimdi pişman ve olaya farklı bakıyor: "Çok şey değişti. Birçok kadın cinayeti yaşandı. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve erkekler yasa tarafından korunmalıdır" diyor.

"Cinsiyete duyarlı kadınlar gerekli"

1999'da kurulan Abhazy

Kadınları Derneği'nin başkanı Natella Akaba, siyaset mecrasında sadece kadınlara değil, cinsiyete duyarlı kadınlara da ihtiyaç olduğunu söylüyor.

Akaba'ya göre, milletvekilleri önemli görmediği ve durumu etkileyeceğine inandırmadıkları için aile içi şiddet kabul edilmeyecek.

Akaba, ülkedeki pek çok kadının aile içi şiddet yaşadığını Abhazyada Kadınları Derneği'nin deneyimlerinden dolayı biliyor. Kıskaçlıktan ya da erkeklerin aileyi küçük düşüren kadınlara karşı misilleme diye tarif ettiği nedenlerden kaynaklanan cinayetler, eş ve çocuk dayakları tüm dünyada uzun zamandır 'aile içi şiddet' olarak adlandırılırken Abhazyada bunların hiçbir yasal vasfı yok. Abhazyada Kadınları Derneği'nin çalışmaları sayesinde sırsı yavaş yavaş açığa çıkıyor.

Akaba, siyasette kadın görüşünün eksikliğindeki temel nedeni, kadın dayanışmasının olmamasına ve siyasi kültür

seviyesindeki düşüklüğe bağlıyor. Sonuç olarak Abhazyada Parlamento'suna birçok kadın aday oluyor ama pratikte kimse seçilmiyor.

Akaba, "Akrabalık ilkesine veya bir pozisyon ya da statü vaat etmeleri durumuna göre oy veriyoruz. Siyasi kültür ve politik okuryazarlık yok" diyor.

Kötülüğün kökeninin Abhazyada'nın tecrit edilmesine dayandığını ve çözümün de bunun üstesinden gelmekte yattığını belirtiyor Akaba... Dünyayla resmen iletişim kurma fırsatı yokken reformlar gerçekleştirmek, gençleri eğitmek ve gelişmek zordur.

Akaba, "Etkin bir şekilde çalışabilmemiz için uluslararası kuruluşların yoğun desteğine ihtiyacımız var. Abhazyada'nın tecridi ve kısmen tanınan statüsü, uluslararası standartları göz önünde tutmamıza katkı sağlamıyor" diyor.

Kadınların rolünün güçlendirilmesi gerektiğini söyleyen Birleşmiş Milletler (BM) 1325 sayılı Güvenlik Konseyi Ka-

Natella Akaba

katkı sunmuyor" diyor.

Kadın politikacılar, iş insanları, blog yazarları, feministler dahil olmak üzere Abhazyada kendini gerçekleştirme özgürlüğü için mücadele yoluna giren kadınlar, erkeklerin engellerinden söz etmiyor. Üstesinden geldikleri şey cinsiyete özgü değil. Düşman içeride: Kadınların kendi dünyalarında korudukları klişelerde. Ancak bugün bu koruma, gelişmelerine izin vermeyen bir kabağa dönüştü ve bundan nasıl kurtulacaklarını yeni yeni öğreniyorlar. (www.jam-news.net)

Çeviri: Serap Canbek

Anavatanda kadın kongre ve konferansları

Kadın kongre ve konferansları, kızları ve kadınları kamusal alana dahil etmenin yeni yöntemlerinden biriydi. Sovyet ideoloğların planına göre, "özümlenmiş dağlı kadın", ev alanının dışına çıkmalı ve sosyal gerçekliğini kendi duvarlarının dışında başlatmalıydı: Diğer kültür ve ulusların farklı yaş ve sınıflarındaki kadın, erkek ve yaşlılarla eşit olmak için.

İlk konferans ve kongreler, yeni kadın davranış tarzı ve görünümünün, ayrıca yeni iletişim yollarının deneyimlendiği platformlar haline geldi. 1920 sonbaharında Kuzey Osetya kadınları konferansı düzenlendi. 1922'de ise Karaçay kadınların ilk bölge konferansı gerçekleştirildi.

Dağ Cumhuriyeti'nde Çalışan Kadınların Birinci Kongresi (1921) ve Dağlı Kadınların Birinci Bölgesel Kongresi (1922), Kuzey Kafkasya'daki etniklerarası kadın konferans çalışmalarını başlatmış oldu.

Bu tür toplantıların organize kolay olmamıştı. Dağlı kadınların ilk kongresine katılan kadın delegelerin çoğuna er-

kekler eşlik etmişti, kongre çalışmalarına Adige, Abaza ve Nogaylardan tek başına katılan olmamıştı.

1922'de düzenlenen Dağlı Kadınlar Kongresi katılımcılarından Elena Sukhov'un anımsadıklarından: "Delegeler çok çekingendi. Daha önceleri okul olan binanın sınıfları yatak odaları şeklinde düzenlenmişti.

Bizler, Komsomol (Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin gençlik yapılanması) kızları olarak misafirlerle ilgileniyor, yatak ve yemek odalarında nöbet tutuyorduk. Kadınları gezdiriyor, sinemaya götürüyorduk. Delegeler ilk başlarda kürsüde hiç konuşmadı ama yaşlı kadınlardan biri olan Kalmıkov bir konuşma yapınca herkes cesaretlendi. Erkekler telaşlandı ve kadınları aramak için sokaklarda koşuşturdu ama kadınlar, 'fedai'lerine hiç aldırış etmeden onurlu yürüyüşlerine devam etti."

Dağlı kadınlar, Kabardey-Balkar'daki ilk bölgesel köylü konferansına kavalysesiz gitmedi. Kadınlar, bölge

Kabardey-Balkar

konferansına özel notlu davetiyelerle davet edilmişti: "Nalçik'teki konferansa katılacak delegelere güncel ve dini geleneklere uygun özel bir oda, masa vb. tahsis edilecektir."

Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi'nin Kasayevsky Köyü'nde (Elburgan'a bağlı) Haziran 1926'da düzenlenen

ilk bölge konferansına Adige, Abaza ve Nogaylardan 46, diğer köylerden ise 100 kadın delege katıldı. Kadınların kongreye yalnız gitmesine izin vermeyen eşler, kadınlara refakat etmişti.

Gelinin daha yaşlı erkek kayınların huzurunda olmasını veya konuşmasını yasaklayan kaçınma geleneklerinin

olduğu köylerde ortak toplantılar düzenlemek yeni hükümet için çok zordu. Kadınların toplantılara gitmesine akrabaların izin vermediği ya da kocaların, babaların, erkek kardeşlerin ve hatta oğulların kadınları eve geri çağırdığı birçok vaka gerçekleşti.

Yetkililer, Kafkasya'daki kadınlar için esnek çalışma

yolları arıyordu, kadınlara özel kırsal toplantıların düzenlenmesi olumlu sonuçlar getirdi. Gelenekler gereği akşam vakti evden çıkamayan dağlı kadınlar için pek çok yerde ağırlıklı olarak gündüz toplantıları yapılmaya başlandı. Evli kadınlardan daha fazla özgürlüğe sahip genç kızlar delege olarak seçildi. Çeçen-İnguş Özerk Bölgesi'nde ise çoğunlukla dul ve boşanmış kadınlar seçildi.

Kadın ve erkek ortak toplantılarının düzenlenmesi için bir başka çalışma yürütüldü. 1928'de Kuzey Kafkasya Bölge Yürütme Komitesi, "Dağlı Kadın ve Dağlıların Haklarının Eşitlenmesi Üzerine" başlığıyla kadınlara kocalarının yaşlı akrabalarının huzurunda konuşmasını, erkeklerle aynı masaya oturmalarını yasaklayan geleneklere karşı mücadele çağrılarında bulundu.

("Kafkas Dügümü" adlı haber sitesinin "Yüzyıllar Boyunca Kuzey Kafkasya" başlıklı köşesinde yazan akademisyen Naima Neflyazeva'nın makalesinden)

Çeviri: Serap Canbek

Abhazya'da kadın sorunlarına genel bakış

Behice Bağ Özveri

Günümüzde yaşam şartlarımızı zorlaştıran çok sayıda ihmal edilmiş veya çözülememiş problemlerimiz varken kadın-erkek eşitsizliğini konuşuyor olmamız, insanlığın gelmiş olduğu noktada bu sorunu hâlâ aşamamış olmamızdan kaynaklanıyor. Bu, en gelişmiş toplumlar da dahil olmak üzere dünyanın tamamında geçerli bir sorun olsa da, siyasal statüsü nedeniyle bu alandaki uluslararası mücadeleye yeterince katılmayan ve ortak tarihi geçmişini paylaştığı güçlü partnerinin egemen uygulamalarından doğal olarak etkilenen Abhazya Cumhuriyeti'nde, çözümlerin daha yavaş ilerlediği kabul edilmelidir.

Abhazya'da yaşadığımız yıllar boyunca, kadının geçmişten günümüze bu ülkeyi ayakta tutan ana unsurlardan olduğu görüşüm her gün daha da güçlendi. Öyle ki, kadını Abhazya'dan çekip çıkarırsanız, neredeyse tüm yaşamsal alanlar çalışmaz hale gelir. Halkın günlük yaşamında, üretimde, hizmet sektöründe, sağlık, eğitim ve kültürel alanlar başta olmak üzere tüm toplumsal mecralarda kadın çoğunluğunun emeği söz konusudur. Abhazya'nın, izole edildiği Batı dünyasında kendisini temsil edebildiği tek alan olan sivil toplum çalışmalarının başarılı kahramanları da yine kadınlardır. Buna rağmen kadının karar mekanizmalarında ve siyasette çok az yer alması ise üzerinde durulması, nedenleri ve olası çözümleriyle irdelenmesi gereken bir sorun olarak karşımızdadır. Bu önemlidir, çünkü yakın tarihten bu yana tüm olumsuz unsurları, toplumun ve ailenin varlığını devam ettirmesi yönünde evirmeyi başaran kadın, ülkenin üreten ve kendi ayakları üzerinde durabilen güçlü bir hukuk devleti haline gelmesinde yine en önemli rolü üstlenecektir.

Durumu daha iyi anlamak için, bu savı destekleyen geçmişten günümüze uzanan olaylara ve güncel uzman görüşlerine başvurmakta fayda görüyorum:

Abhazya insanını, birkaç nesil öncesinden başlayarak sürekli savaş ortamında ve var olma mücadelesi içinde görüyoruz. İkinci Dünya Savaşı'nda, bu küçük ülke nüfuseden 55 bin erkek cepheye

gitti, bunun yaklaşık 35 bini çeşitli travmalarla geri dönmüştür. Bu nesil henüz hayatırken ülke bu kez bağımsızlık mücadelesine mecbur olmuş, 1993 yılında bu savaştan da zaferle çıkmayı bilmiştir. Hiç unutmuyorum; her iki trajediyi de yaşamış yaşlı bir Abhaz kadınına, savaş sonrası sorduğumda şöyle demişti: "Biz kadınların savaşı, asıl, erkekler cepheden geldikten sonra başladı..." Çünkü 93 savaştan sonra Abhazya'ya yaklaşık 15 yıl süren acımasız bir ambargo uygulanmaya başlamış ve bunun yükünü yine kadın göğüslemek zorunda kalmıştı. Rusya'nın ve diğer bazı ülkelerin, Abhazya'nın bağımsızlığını tanıdığı 2008 yılına kadar yavaş yavaş gevşetilerle sürdürülen bu ambargo döneminde, 16-60 yaş arasındaki erkeklerin sınırı ötesine geçmeleri de yasaklandığı için, ürünün paraya dönüştürmenin tek yolu olan sınır piyasasında yine kadın çalışmış, erkek ülke içinde kalmak zorunda bırakılmıştı. Savaş sonrası yaşanan bu uzun tecrit döneminin sosyolojik ve psikolojik sonuçları, henüz toplum tarafından tam olarak analiz edilmedi.

Savaş sırasında olduğu kadar, daha yakıcı sonuçları olan sonraki dönemde de cephe gerisinde kalanları, üretim yerlerini, varlıklarını ve değerleri ayakta tutmak durumunda kalan kadın, anlaşılmasa nedenlerle günümüzde de, eşi dahil ailedeki herkesten ve yaşamın her alanından kendisini sorumlu hissetmeye devam etmektedir. Anlaşılmasa diyorum, çünkü bu konuda çeşitli araştırmalar ve uzman görüşleri olsa da, eldeki verilerin yetersizliği nedeniyle bunlar, sürekli teyide ve birbirini destekleyen aralıksız çalışmaların sonuçlarına muhtaçtır. Diğer yandan, geçmişten günümüze taşınan, toplumun kişiliğine damga vurmuş izler olmadan, kadın açısından bu derece olumsuz ve adaletsiz bir dönüşüm olması da mümkün değildir.

SSCB döneminde pek çok Abhazyalı seçkin kadının, yeterli olmasa da, iktidar kurumlarında yüksek mevkilerde yer aldıkları biliniyor. O zamanlar Abhazyalı insanın yaşam kalitesi, dahil olduğu büyük coğrafyanın gözde tatil ve sağlık turizmi bölgesi olması, narenciye deposu verimli toprakları ve yaygın "kayıt dışı" ekonomik varlığının etkisiyle, üyesi olduğu

Sovyetler Birliği'nin diğer bölgelerine göre daha üst seviyedeydi. Ancak cinsiyet eşitliği anlamında diğer bölgelerden farklı uygulamalar yoktu diyebiliriz. Sovyetler Birliği'nin tamamında uygulandığı gibi, Abhazya Yüksek Sovyeti'nde de perde arkasında bazı kotalar vardı ve parlamentonun yaklaşık %30-40'ı kadın milletvekillerinden oluşuyordu.

Buna karşın, uygulanan etnik kota nedeniyle tam tersine, kadın özellikle siyasal yaşamda daha arka planda yer almak durumundaydı. Örnek vermek gerekirse, Sohum şehir konseyinin başında Gürcü kökenli bir erkek yönetici oluyor, Abhaz bir kadın ise ancak üçüncü kişi olabiliyordu. SSCB genel sisteminde bir kadının birinci kişi olması söz konusu değildi, ama Eğitim veya Kültür Bakanı olabiliyorlar, parlamentoda yer alabiliyorlar, bilimsel alanlarda ilerleyebiliyorlardı. Bazı toplum uzmanlarının görüşlerine göre, kadının konumu günümüzde hâlâ o seviyede değil. Örneğin; 1991-96 yıllarında Abhazya Parlamentosu'ndaki 65 milletvekilinden 4'ü yani %11'i kadınlardan oluşuyordu. Bugün ise 2020 itibarıyla Abhazya Hükümeti'nde iki kadın bakan (Kültür ve Ekonomi bakanları) ve sadece bir kadın milletvekili görev yapıyor.

Genel toplum yapısına olumsuz etkilerle ilgili oldukça yaygın bir görüşe göre, komünist ideolojinin çöküşü, SSCB sisteminin yıkılışı, bir siyasi ve ekonomik sistemden diğerine geçiş, Gürcistan ile bağımsızlık savaşı... vb. tüm

bu olaylar, yaklaşık üç ya da dört yıl içinde hızla gerçekleşti. Bir toplum için yaşamsal önemi olan tüm bu olgular üst üste geldi ve Abhazya'daki yaşamın temellerini, tam anlamıyla salladılar. Toplumsal cinsiyet rollerinde önemli ölçüde eksen kayması oldu, tüm geleneksel aile yapısı radikal bir şekilde değişti ve bunun hem kadınlara hem de erkeklerle önemli bir darbe vurduğu, çeşitli nedenlerle dengelerin hâlâ rayına oturamadığı da açıkça gözleniyor. Bu travma dönemlerinde erkeklerin ölümü ya da sakatlığı nedeniyle ailenin ekonomik yükünü üstlenmek zorunda kalan kadın, zaman içinde sosyopolitik yaşamdan yavaş yavaş geriye itildi. Bunun yerine savaşın sonuçlarından biri olarak, ganimete ve mali kaynaklara erişebilen erkekler siyasi arenada ön plana çıktılar, bunun sonucu olarak, Abhazya'nın günlük çalışma hayatında aktif rol oynayan ve sivil toplum kuruluşlarında, yardım projelerinde, insan hakları çalışmalarında ve kâr amacı gütmeyen tüm yapılanlarda lider durumda, üretimde, hizmet sektöründe ve sağlık alanında ön planda olan kadın, maalesef siyaset sahnesinde ve karar mekanizmalarında yeterince yer almamaktadır.

Durumun farkında olan aktivistler 90'lı yılların sonunda, kadınlardan oluşan bir girişim grubu ile başlattıkları örgütlenme çalışmalarını 1999 yılında Abhazya Kadınlar Derneği'ni kurarak resmileştirdiler. Uluslararası bağlantıları da zorlayarak, kadınların siyasi ve kamusal yaşama aktif katılmaları için yapılacak yasal düzenlemeler konusunda çalışmalar yapan, diğer yandan Abhazyalı kadını cinsiyet eşitliği yönünde bilinçlendirme eğitimleri veren bu ve benzeri örgütler, sahada yaptıkları anket çalışmalarıyla veri toplamaya, gerçekçi bir toplum analizi için zemin oluşturmaya başladılar. Bu çalışmalar sonucu 2008 yılında kabul edilen, cinsiyet eşitliği tanımının yer aldığı "Erkekler ve Kadınlar için Fırsatların Sağlanması" konulu bir yasa kabul edildi (yasanın 15. maddesi, erkekler ve kadınlar için eşit haklar ve fırsatlar sağlamak için kamu denetimi öngörüyor). Ancak yaşa, uygulamada işletilmiyor. İşlemesi için diğer bazı kanunlarda da değişiklik yapılması gerektiği söyleniyor ve Abhazya Kadınlar Derneği bunun üzerinde çalışıyor.

Bu çalışmaların ön sonuçlarına baktığımızda;

-Kadın haklarının korunması, kadınların iktidara getirilmesi, kadın liderliğinin gelişimi bugün Abhazya için öncelikli bir sorun olarak görülmemektedir.

-Kadının siyasette yer almasının nedenleri hakkındaki farklı yorumlara göre, erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğine henüz hazır değil; veya siyasi olarak kısmen tecrit

edilmiş durumundan dolayı hâlâ askeri tehdit hissi yaşayan halk psikolojisi savaşı ve asker misyonu olan erkeği, potansiyel lider olarak görüyor olabilir.

-Diğer yandan, sorumluluk yükü altındaki kadınların kendilerinin de siyasete katılma arzusunda yeterince istekli olmadıkları, potansiyel ve enerji olarak tüm siyasal görevlerde başarılı olabilecek olmalarına karşın, seçim öncesi yapılan gergin kampanya mücadelelerinde yer almakta çekimser davrandıkları görülüyor.

Yapılan anketlerdeki dikkat çekici bir veriyi söylemeden geçemeyeceğim. Var olan cinsiyet eşitsizliğinin nedenleri hakkındaki anketlerde kadınlar çoğunlukla şunlara dikkat çekiyorlar: Toplumun hazırlıksız olması ve geri kalmışlığı, ataerkillik, gelenekler, önyargılar, maddi zorluklar, aile işleriyle meşgul olmak, siyasi arenada gereken sertlik gösterisinin kadın karakterinde eksik olması... Erkekler ise bu nedenleri, toplumun erkeklerle yönelik ve kadının aile meselelerindeki iş yükü olarak belirtiyorlar.

"Kadınlar hükümete daha fazla dahil olsalardı, toplumun fayda sağlayacağını düşünüyör musunuz?" sorusuna ise kadınların %83'ü ve erkeklerin %74'ü (tüm katılımcıların %81'i) olumlu yanıt verirken, bazıları da bunun özellikle gerekli olduğunu belirtiyor.

2016 yılında başkent Sohum'da yapılan ilk kadın sempozyumu, bu veri sonuçlarının değerlendirilmesi açısından önemlidir. Sempozyuma bilgi sunan STK liderleri konumundaki kadın aktivistler, toplumda "cinsiyet" ve "cinsiyet eşitliği" kavramları konusunda bilinçlendirme eğitimleri veren bu ve benzeri örgütler, sahada yaptıkları anket çalışmalarıyla veri toplamaya, gerçekçi bir toplum analizi için zemin oluşturmaya başladılar. Bu çalışmalar sonucu 2008 yılında kabul edilen, cinsiyet eşitliği tanımının yer aldığı "Erkekler ve Kadınlar için Fırsatların Sağlanması" konulu bir yasa kabul edildi (yasanın 15. maddesi, erkekler ve kadınlar için eşit haklar ve fırsatlar sağlamak için kamu denetimi öngörüyor). Ancak yaşa, uygulamada işletilmiyor. İşlemesi için diğer bazı kanunlarda da değişiklik yapılması gerektiği söyleniyor ve Abhazya Kadınlar Derneği bunun üzerinde çalışıyor.

Bu çalışmaların ön sonuçlarına baktığımızda;

-Kadın haklarının korunması, kadınların iktidara getirilmesi, kadın liderliğinin gelişimi bugün Abhazya için öncelikli bir sorun olarak görülmemektedir.

-Kadının siyasette yer almasının nedenleri hakkındaki farklı yorumlara göre, erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğine henüz hazır değil; veya siyasi olarak kısmen tecrit

ne ana hatlarıyla ve özellikle Abhazyalı kadının en eksik olduğu alan siyaset arenası çerçevesinde bakmaya çalıştım. Kafkas ortak kültüründeki mitolojik öğelerde de yer alan etkin kadın rolünün toplumda tekrar hak ettiği şekilde hayata geçirilmesi için yapılması gereken çok şeyler olduğu bir gerçektir. Abhazya'nın, kadın haklarının korunması, savunulması ve topluma kazandıracağı faydaların anlaşılması konusunda, bazı Güney Kafkasya ülkelerinin de gerisinde kalmasının nedenlerinden biri, bu alanda içinde yer aldığı uluslararası çalışmaların azlığıdır. Konuyla ilgili en önemli uluslararası sözleşmeler bile katılmayan Abhaz yetkililer bu şekilde, Abhazya'nın uluslararası arenada tanınmamasının temellerinden birine de hizmet etmiş olmaktadır. Ancak Abhazya'daki kadınların konumunu görmezden gelmenin sonuçları, sadece Abhazya için değil, tüm Kafkasya'nın geleceği için son derece olumsuz olabilir. Tüm Kafkasya'daki barış girişimleri ve müzakereleri, politik modernizasyon, ekonomik refah gibi temel konular ancak kadınlar bu süreçlere dahil olursa başarılı olabilir. Bunun için kadınların toplum içinde daha ön planda olmalarını sağlayacak ve kamusal hayata katılmalarını kolaylaştıracak programlara ihtiyaç vardır. Alanda aktif olan kadın örgütleriyle, gruplarla ve bireysel olarak kadınlarla çalışmalar yapılmalıdır. Bunu yaparken özellikle başkentte yoğunlaşan genç kadın nüfusunun ötesine geçebilmek, yerel örgütlenmeler yoluyla, ihmal edilmiş taşra şehirleri ve kırsal bölge kadınlarının sürece dahil edilmesini, sosyal hayata katılmalarını sağlamak önemlidir. Diğer kardeş coğrafyalardaki kadın örgütleriyle işbirliği projeleri, dünyadaki benzer örnekleri incelemek, farkındalık ve lobi faaliyetleri yapmak, sonrasında ortak bir örgüt kurmak doğru bir adım olabilir.

Bütün bunların yanı sıra kadınlar, toplumsal etkinlik elde etmek istiyorlarsa, sadece cinsiyet eşitliği konusunda değil, genel toplum sorunları konusunda da duyarlı olmalı, örneğin yolsuzlukla ve uyuşturucuyla mücadele, insan haklarının koruma, hukukun üstünlüğüne sağlama, bölgede barışın devamı gibi konularda görüş beyan etmelidirler. Bu konularla ilgili kadınsal yaklaşım modelleri geliştirerek politikacılara yardım ve katılmalarını sunabilirler.

Kaynaklar:
"Стратегия вовлечения женщин в политическую жизнь Абхазии" (Abhazya siyasi yaşamına kadın katılımı) Abhazya Kadın Forumu raporu - 2016
"За женщин не голосуют" (Kadın oyu vermez) Арифа Каба
Обзор Положения Женщин В Абхазии (Abhazya'daki Kadınların Durumuna Genel Bakış) Нателла Акаба, Сухум 2003
Данные приводятся по сборнику «Абхазия в цифрах»

Bizim coğrafyada kadın olmak...

Kıp Gupse Altınışık
Nalçık

Sınır komşusu olsak da, her bir cumhuriyetin arasında 2 saat gibi kısa mesafeler olsa da, Adige kadınlar ile Osetyalı, Dağıstanlı, Çeçenyalı, Abhazyalı kadınlar genel olarak birbirinden oldukça farklı özellikler taşıyorlar. Milliyetler; tarihsel, geleneksel, sosyokültürel, ekonomik birçok nedenden dolayı birbirinden farklı olduğu için kadın olgusu da bu farklılığı taşıyor haliyle. Yani "Kafkasyalı kadınlar" şeklinde bir genelleme yaparak anavatan coğrafyasındaki kadınların tümünü kapsayan değerlendirmeler yapamayız.

Benim yaşadığım Kabardey bölgesindeki Adige kadınlar için kadın olmak; çocukken aile içinde ve eğitimde, erkeklerle eşit şartlarda başladığı yaşamına, yetişkin olduğunda, erkeklerle toplumsal alan paylaşımında eşitsizliği kabullenmek demektir. Yoğun bir tempoyla çalışırken çocuk çocuğa karışıp, hayatındaki erkekleri çekip çevirdiğini zannederek, düşünmeye ve sorgulamaya zamanı olmadan, özveri yumağı halinde yaşamak demektir.

Kadın olmak zor bizim buralarda. Alternatif yaşam tarzlarını, başka seçenekler olduğunu bilmedikleri için zor olduğunu düşünmüyorlar kendi yaşamlarının. 18-22 yaş aralığında yapılan evlilikler ile hemen çocuk sahibi olarak, daha eğitimini tamamlamadan aile sorumluluğunu alarak, bir yandan da çalışmaya başlayarak giriyorlar mevcut çarkın içine. Köylerde ve bir arada yaşayan geniş ailelerde önce gelin olmakla, sonra da bütün yükü sırtlamakla baş-

lıyor mücadele. Şikâyetçi değil kadınlar. Aile birliğine saygı duyan bir eşleri varsa gerisi çok önemli değil onlar için.

Burada kadın ve erkek nüfusu sayıca birbirine çok yakın. Ancak kadınların çalışmamasını yasakladığı birkaç sektör hariç (doğurganlığı etkileyecek bazı işkollar) diğer tüm sektörlerde kadınları erkeklerden çok daha fazla görebilirsiniz. Erkeklere özgü işler olarak bilinen pek çok sektör de buna dahildir. Ekonomik özgürlükleri olması anlamında bu durum sevindiricidir. Ücretli bir işi olmayanlar ise ya ticaret yaparak, ya evinde, bahçesinde bir şey üretip (yiyecek, küçükbaş hayvan vs.) gelir elde etmenin bir yolunu buluyorlar. Kadınlar için yapılamayacak bir iş yoktur. Bu konudaki esneme yeteneklerine ve özverilerine hayranım. Çalışmanın, bir meslek sahibi olmanın gerekliliğini bilerek taşıyorlar. Ayakları üzerinde durma yetileri her zaman var. Çalışkan ve özverili olmaları yaratılış mıdır yoksa kendi ailelerindeki kadınları örnek almaları mıdır bilemiyorum. Belki de her ikisidir.

Bu özveri ve çalışkanlığın robotumsu görüntüsü beni rahatsız ediyor. Kendileri alan seçme, belirleme yerine, kendilerine erkekler tarafından ayrılan alanlarla yetiniyorlar ve bunu değiştirmeye çalışmıyorlar. Bu, özellikle de bürokrasinin, yönetsel kadroların dışına itilmeleri anlamına geliyor. Oysaki kadınların yaradılışları itibarıyla sahip oldukları empati, sağduyu gibi diğer tüm olumlu özellikler, her işi en az erkekler kadar iyi yapabileceklerini dünyada örnekleriyle kanıtlamaktadır.

Çerkes olmalarının bu ötelemeye katkısı var mıdır, evet vardır. En geri kalmış toplumlarla kıyaslandığında bizde kadının yeri çok özeldir denebilir. Bugüne baktığımızda ise hep ayrıcalıklı olagelmüş erkeklerin, bu durumu hâlâ kendi lehlerine kullanmalarına göz yumarı ciddi ve güçlü bir kadın nüfusumuz var.

Bazı şeyler pat diye değişmiyor. Yaşam-zaman akıyor, insanlar ciddi bir koşuşturmaya içindeler. Yani yaşamak için çalışmak zorundalar. Düzen iyi ayarlanmış; düşünme, çalış!

Üret! Yaşamak istiyorsan buna zorunlusun! Çocukların var, onların geleceğine odaklan! Çalış! Daha rahat yaşamalıyım diye çırpınan kadın; peki neden sadece erkekler yönetiyor, ben de olmalıyım demiyor? Örneğin Kabardey Parlamentosu'nda şu anda %80 erkek, %20 kadın milletvekili vardır. Bu oran diğer yönetim kadrolarında kadınların aleyhine olarak daha da düşüktür.

Yazar-şair bir kadın arkadaşım anlatmıştı, Yazarlar Birliği Başkanlığı'na aday olmak istemiyordu. Bu konunun Çerkeslikle doğrudan ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Çünkü nüfusun az olduğu yerlerde telkin ve ikili ilişkilerle pek çok şeyi kendi lehine çevirebiliyor erkekler.

Nedenleri araştırıldığında tabii ki bulunabilir. En başta çok uzun yıllar süren savaşlar azalan erkek nüfusunun korunması ve onurlandırılması, aynı nedenle kadınların tüm ekonomik ve sosyal yaşamı sırtlanmış olması ile başka

alanlara yönelmemesi, tamamen değişen siyasi sistemlerde, altüst olan ekonomik düzenlerde yaşamsal kaygılar vs. pek çok neden sayılabilir. Bir de Çerkes geleneği diye uygulanan, dayanağını kimse sorgulamadığı "erkekse öncelik ondadır" saplantısı var. Toplumsal davranışlara bu cinsiyet ayrımcılığı iyice yerleştirildi. Erkek sadece erkek olduğu için kadınlar tarafından saygı hak eder. Halen uygulanmakta olan geleneklerimizin seremonilerinde bunu açıkça görebiliyoruz. Yaşamı paylaşsınız, belki yükün çoğunu da kadın sırtlar ancak yan yana/eşit olamazsınız.

Seremonilerdeki sofra düzeni bunun en belirgin örneğidir. Yaşça büyük olsa da erkek varken kadın öne geçmez, sofraya erkek yönetir. Bu önemsiz gibi görünen örnek, toplumun aynasidir aslında. Kadınlar bunu sorun olarak görmüyorlar. Dolayısıyla değişime yönünde de bir çabaları olmuyor.

Benim gözlemlerim ile fark

ettiğim adaletsizliklerin, burada doğup büyümüş olan kadınlara öyle görünmemesinin nedeni, yukarıda anlattığım yoğun meşguliyetleridir. Düşünmeye, sorgulamaya zamanın olmamasıdır. İyi veya kötü yönetiliyor olmak şimdilik dertleri değil. Oysaki uğraşlarının sonuçlarının iyi ya da kötü sonuç vermesi buna bağlı. En başta da yetiştirmeye çalıştıkları çocuklarının geleceğiyle refah düzeyinin belirleyici faktörleri gibi tüm temel öğeler, yönetim mekanizmasının iyi ya da kötü olmasıyla doğrudan ilgilidir.

Kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitsizliği yaratan ve kadının toplumdaki yerini belirleyen en belirgin etmen, bazı milliyetlerde din olgusudur. Dünyadaki diğer örnekleri gibi, kadının yok sayıldığı toplumlar kadar olmasa bile, Çeçenya, İnguşetya ve Dağıstan'da da toplumsal yaşamda dinin kadını öteleyen gerçekliği çok net olarak görül-
mektedir. Bu halkların kök-

lü kültürlerinin, bu konuda kattığı değerlerin bile önüne geçmiştir bu durum. Sovyetler Birliği zamanında kadına dayatılmayan pek çok şey artık toplum baskısı ile dayatılabilmektedir. Örneğin kafasını-saçını örtme zorunluluğu... Gururla danslarını izlediğiniz ünlü dans topluluklarındaki kadınlar ve kadın şarkıcılar artık türbanlıdır. Kadınların isteyerek, kendi iradesiyle cinsiyet ayrımcılığını fark etmemek mümkün değildir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalık yaratmak adına, hem erkekleri hem de kadınları kapsayan ve sadece benim yaşadığım yerde değil Kafkasya'da her bölgede geniş kapsamlı bir anket çalışması yapılmasını isterdim. Belki o da olur ve sizlerle paylaşırız.

COVID-19 döneminde toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Eşit Adımlar Platformu'nun ulusal ve uluslararası araştırmalardan yola çıkarak ortaya koyduğu çalışma; Türkiye'de doktorların yüzde 50'sini, hemşirelerin yüzde 70'ini, ebelerin tamamını, dünyada ise sağlık sektörünün yüzde 70'ini oluşturan kadınların, bu dönemde en çok zorlukla karşı karşıya kalan kesim olduğunu ortaya koydu. Araştırmaların tüm bulguları, zorlukların en başında salgın öncesinde de var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yer aldığını gösteriyor.

Ağır psikolojik etki

Çalışmada, Essex Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü tarafından

yapılan araştırma sonuçlarının, bu dönemin kadınlar üzerindeki ağır psikolojik etkisini çok net bir şekilde ortaya koyduğunu işaret ediliyor. Yapılan analizde; bu süreçte, psikolojik sorun yaşayan erkeklerin oranı pandemiden önce yüzde 7 iken yüzde 18'e, aynı sorunları yaşayan kadınların oranının ise yüzde 11'den yüzde 27'ye çıktığı bilgisi yer veriliyor.

BM'den önlem uyarısı

Pandemi başlangıcında henüz pandemiyi kadın üzerindeki etkileri çok belirgin değilken, BM Kadın Birimi-koronavirüs salgınına karşı yürütülen çalışmalarla ilgili olarak 10 soruluk bir liste yayınladı ve karar vericileri

bu sorular üzerinde düşünmeye davet etti. Bu sorularla kadınların; toplumsal cinsiyet problemi yaşadığı, çocuk ve yaşlı bakımında daha etkin rol oynadığı ve pandemiyi en çok etkilediği sektörlerde çalışma gibi konularda her açıdan dezavantajlı oldukları ortaya çıktı. BM Kadın Birimi, karar vericilerin pandemi başından itibaren kadınların haklarını koruma konusunda önlem alması gerektiğinin altını çizdi.

BM Genel Sekreteri António Guterres pandemi süresince kadına odaklanan birçok mektup yayınladı. Temel olarak toplumların güçlü durabilmesinde kadının güçlendirilmesinin ön koşul olduğuna değindi ve karar vericileri toplumsal cinsiyet eşitliği ko-

nusunda uyardı.

Kadın liderler göreve davet edildi

Mayıs ayında BM Kadın Birimi Türkiye Ofisi, koronavirüs kadınlar üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerini aktaran rehber niteliğinde bir çalışma yayınladı. Çalışmada, kadın ve erkekleri farklı şekilde etkileyen koronavirüs gibi salgın hastalıkların, toplumda kadın ve kız çocuklarına yönelik mevcut eşitsizlikleri artırırken, engeller ve yoksullar gibi kırılgan gruplara yönelik dolaylı veya doğrudan ayrımcılıkları daha görünür hale getirdiğine dikkat çekildi.

Kadın her alanda dezavantajlı

Türkiye'de doktorların yüzde 50'sini, hemşirelerin yüzde 70'ini, ebelerin tamamını, dünyada ise sağlık ve sosyal hizmet sektörlerinde çalışanların yüzde 70'ini kadınlar oluşturuyor. Çeşitli araştırmaların bulgularına göre, kadınların ev ve bakım işlerini erkeklerle oranla 3 kat daha fazla üstlenmiş durumda olduğu, bu rakamın Türkiye'de 5 kata kadar ulaştığı görülüyor.

Kadın çalışanlar yoğun etkilendi

Hedefler İçin İş Dünyası Platformu'nun yayınladığı araştırma, koronavirüs krizinin kadın çalışanları daha çok etkilediğini, işletmelerin yarısından fazlasının ikinci salgına hazır olmadığını ortaya koydu. Sonuçlar, krizin;

çocuk ve hasta bakımı, hijyen ve gıda güvenliği gibi aile ile ev içine ilişkin sorumlulukları artırması nedeniyle özellikle kadın çalışanlar üzerinde daha yoğun bir etki oluşturduğunu gösterdi. Koronavirüs krizinden dolayı çalışanlarının iş-yaşam dengesinde zorlandığını gözlemleyen firmaların yüzde 34'ü kadınların daha olumsuz etkilendiğini ifade etti.

Pandemide kadın rakamları

Koronavirüs sürecinde sağlık alanındaki iş gücünün yüzde 70'i, doktorların yüzde 50'si, dünya çapında uzun süreli bakım iş gücünün yüzde 95'i ve market çalışanlarının üçte ikisini kadınlar oluşturuyor. (Birleşmiş Milletler)

Ev işleri ve bakım hizmetleri, kadınların yüzde 44.4'ü için haftada 30 saatten az çalışma sebebiyle, erkeklerde bu oran yüzde 0.83. (İstanbul Enstitüsü, COVID-19 Salgınının Kadınların Çalışma ve Hane Yaşamı Üzerine Etkileri)

Koronavirüs krizinden dolayı çalışanlarının iş-yaşam dengesinde zorlandığını gözlemleyen firmaların yüzde 34'ü kadınların bu durumdan daha olumsuz etkilendiğini belirtti. (UNDP, COVID-19 Krizinin İşletmeler Üzerindeki Etkilerinin İkinci Anket Sonuç Raporu)

Hem ücretli bir işte çalışan hem de çalışmayan ortalama bir anne, her gün çocuk bakımı ve eğitimi için 6 saat harcıyor. Buna karşılık evde bulunan -çalışan ya da çalışmayan- ortalama bir babanın aynı işlere ayırdığı zaman 4 saatin biraz üzerinde (UNDP,

COVID-19 Krizinin İşletmeler Üzerindeki Etkilerinin İkinci Anket Sonuç Raporu)

Koronavirüs döneminde 8.5 milyon göçmen kadın ev işçisi gelir ve iş kaybına uğradı. (BM Kadın Birimi)

Sokağa çıkma sınırlamalarının ilan edilmesinden itibaren kadınların yüzde 57'sinin endişeli ve depresif olduğu, bu oranın erkeklerde yüzde 40 olduğu ortaya çıktı. (King's College, The Coronavirus Crisis: Who Has Been and Who Will Be Most Affected?)

Yapılan bir araştırmaya göre en az bir ruh ve akıl sağlığı sorunu yaşayan erkeklerin oranı pandemiden önce yüzde 7 iken yüzde 18'e, aynı sorunları yaşayan kadınların oranı ise yüzde 11'den yüzde 27'ye çıktı. (Essex Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü, Lisa Spantig ve Ben Etheridge'in araştırması)

Kadın sağlık çalışanlarının koruyucu giysilerini giymek için harcadıkları süre ortalama 45 dakika. Çünkü tüm koruyucu giysiler erkek standartlarıyla üretilmiş durumda. Bu durum, kadınların tuvalet ihtiyaçlarını bile ertelemesine sebep oluyor. (BBC Türkçe)

Pandemi döneminde kadın akademisyenlerin makale üretimi yüzde 50 azalırken, erkek akademisyenlerin makale başvuru oranlarında yüzde 50 artış görüldü. (Monash Üniversitesi, Andy Casey'nin The Lily platformu için yaptığı çalıştırma)

Kadınların işlerine ve ev işlerine ayırdıkları toplam zaman, haftalık 80 saate kadar çıkabiliyor. (Türkiye'de Kadın ve Erkeklerin Zaman Kullanımı, UNDP)

Pandemide kadın

Dr. Selma Özgür

COVID-19 pandemisinde kadın olmak konusu üzerine deneme yazmaya çalışacağım...

Bir evin, o evdeki süregelen yaşantının getirdiği sorumlulukların çoğunu üstlenmek nedense kadına ait diye düşünülür. Kadın bir 'Kişi'; 'İnsan'; 'Birey' olduğunun unuttuğumuz kadar üstlenir hayatın yükünü. Çoğu evde temizlik, bakım, beslenme, geçim derdi sirtındadır.

Pandemiyle birlikte yaklaşık son iki yıldır kadının evdeki yükü neredeyse iki kat artmış durumda. Var olan tüm görevlerin yanında okula gitmeyen çocukların eğitimi, varsa hastaların bakımı gibi ek vazifeler de cabası...

Süreç uzadıkça artmış bu kadar yükün altında ezilen kadın, bazı kesimlerde maddi yoklukla, şiddetle, hatta kendi sağlık sorunlarını ertelediği için hastalıkların uzamış çözümsüzlükleriyle baş başa kalmıştır. Çözüm için geç başvuru nedeniyle tedavi süreci mümkün olamamıştır. Örneğin, gerek pandemi gerekse evin sorumlulukları nedeniyle geç tanı alan kanser hastası

kadınlar gibi...

Bireysel olarak kendimden örneklemek istiyorum. Pandemiin erken dönemlerinde eve gelen yardımcıım eşinin işyerinden COVID bulaşması nedeniyle aile boyu karantinaya alındılar. Yardımcım doğal olarak süreci karantinada geçirirken ben izin söz konusu olmadığı için hastanede görevime devam ettim. Evde ise genel işleyiş, yemek, temizlik, okul olmadığı için tüm gün evde olan çocukların ihtiyaçları elbette benim sorumluluğumda devam etti. Hastanede artan pandemi yükü, izinlerin süresiz kapalı oluşu ile tempom ve yüküm artmış biçimde devam etti. Maalesef yardımcıımın çocuğu COVID sonrası gelişen beyin sekeli nedeniyle evde bakıma muhtaç hale geldi, tamamen desteksiz kaldım. Sağlık çalışanı olduğum için uzun süre evime yardıma gelecek kimseyi bulamadım. Durum belirsiz, hâlâ izinsiz çalışıyorum ve evde de durum aynı. Pek çok sağlık çalışanı tanıdığım da bu dönemde çocuğuna bakıcı bulamadı, evdeki mevcut yardımcıları hastalık bulaşır korkusuyla işi bıraktı. Sağlık emekçileri çocuklarını ya yalnız veya birbirlerine emanet

ederek işe devam ediyor. Ne üzücü ki izin yok, istifa yok, hasta olursan bile 7. günde işe dönmek koşuluyla sağlık raporu geçerli.

En kötüsü, destek için aile büyüklerinizi de almak istemiyorsunuz, bilmeden virüsü taşıyarak onların da sağlığına zarar verebilirim endişesi çok yüksek.

Pandeminin uzamasıyla evinden çıkıp günubirlik de olsa çalışan, az da olsa ekonomik özgürlüğü olan kadın nüfus eve çekildi. Mali ola-

rak bağımlı oldu. Ne yazık ki hastalık korkusuyla ekonomik bağımlılığa, amaçsızlığa takılıp kalan pek çok kadın umutsuzluğa yenik... Tüm bu sürecin yükünü çeken özelliklerle kadın sağlık çalışanları ise tükeniyor.

Ne kadar uzayacağı belli olmayan, mutant sayısının 20'ye ulaştığı bilinen COVID-19 pandemisinin bir an önce sonlanması temennisıyla... Hem fiziki hem de manevi olarak tam tükenmeden sağ salim atlatılmak umuduyla...

COVID-19 Kafkasya (25.02.2021)

Abhazya
Vaka sayısı: 12.745
Vefat: 196

Adıgey
Vaka sayısı: 13.754
Vefat: 146

Çeçenya
Vaka sayısı: 11.265
Vefat: 111

Güney Osetya
Vaka sayısı: 2.587
Vefat: 60

İnguşetya
Vaka sayısı: 14.687
Vefat: 173

Kabardey-Balkar
Vaka sayısı: 20.776
Vefat: 363

Karaçay-Çerkes
Vaka sayısı: 18.759
Vefat: 61

Kuzey Osetya
Vaka sayısı: 15.648
Vefat: 149

XX kromozomuna özgü

Merhaba...

"8 Mart Dünya Kadınlar Günü"ne istinaden XX kromozomunun ele geçirdiği bu sayıda, daha kadınsal konulardan bahsetmek istedim.

Menopoz... Bazılarımızın her şeyin sonu, yaşlılığın başlangıcı gibi gördüğü, kadın yaşamındaki doğal süreçlerden biri, hatta olgunluk dönemine geçiş için önemli kilometre taşı.

Son âdet kanaması anlamına gelen menopoz, kadın hayatında üreme çağıının bittiğine işaret etmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), menopozu yumurtalıklardaki aktivite kaybı sonucunda âdet kanama döngüsünün kalıcı olarak kesilmesi şeklinde tanımlamakta ve 18 Ekim "Dünya Menopoz Günü" kabul edilmektedir.

Menopozu anlamak için önce âdet kanaması sürecini bilmeliyiz. Kadınların üremek için gerekli yumurtaları, yumurtalıklarda (over'ler) bulunur. Başta östrojen olmak üzere belli hormonların etkisiyle her ay bir yumurta olgunlaşarak, yumurtalıkları rahime bağlayan tüpler vasıtasıyla rahme atılır. Bu sırada rahim iç duvarı hormonların etkisiyle kalınlaşarak gebeliğe hazırlanır. Yumurta döllenirse rahme tutunur ve gebelik başlar. Yumurta döllenmezse, rahim duvarındaki kalınlaşan tabakayla birlikte rahimden atılır ve âdet kanaması (menstrüasyon) başlar. Bu durum "menstrüel döngü" olarak tanımlanır ve ortalama 28 günlük periyotlar halinde tekrar eder. **Kanamamanın başladığı gün, yeni döngünün ilk günü kabul edilir. Bu günü not etmeniz önemlidir.** Kendi menstrüel döngünüzü takip edebilir, jinekoloğunuzun size soracağı sorulara daha net yanıt verebilirsiniz.

Zamanla yumurtalıkların yumurta kapasitesi, dolayısıyla (başta östrojen olmak üzere) kadınlık hormonlarının üretimi azalır, menstrüel döngüde düzensizlikler gelişir, âdet kanaması kesilir. Menopoz yaşı dünya genelinde 50-52, Türkiye'de 47-49 civarındadır. İlk âdet yaşı gibi son âdet yaşı da kişiye özgüdür.

Şimdiye kadar tanımladığımız gibi 45-55 yaş aralığında görülen son âdet **doğal menopoz**dur.

Bunun dışında otoimmün hastalıklar, radyoterapi-kemoterapi, kürtaaj-düşükler, aşırı şişmanlık-zayıflık, hipotiroidizm, aşırı stres, vejetaryen diyet gibi nedenlere bağlı olarak erken menopoz gelişebilir. Cerrahi menopoz ise yumurtalıkların ameliyatla alınmasına bağlı olur. 51 yaş sonrası âdet görme geç menopoz olarak tanımlanır. Genetik nedenlere, tiroit hastalıklarına, obezite veya yüksek östrojen seviyesine bağlı görülebilir.

DSÖ'ye göre menopoz üç farklı döneme sahiptir:

Perimenopoz (menopoz öncesi dönem): Yumurtalıkların yumurta rezervindeki azalma, salınan östrojen hormon seviyesinde dalgalanmalara neden olur. Buna bağlı olarak âdet dönemlerinde atlamalar-düzensizleşme, kişide sıcak basmaları, halsizlik, vajinal kuruluk, uyku sorunları gibi belirtiler gelişir.

Menopoz: Son âdet kanamasının olduğu dönem.

Postmenopoz: Menopoz sonrası dönem. **Bir kadının menopoz girdi kabul edilmesi için 12 ay boyunca hiç âdet kanaması görmemesi gerekir.**

Menopoz yaşına etkili faktörler

Genetik: Sıklıkla ailedeki kadınların (anne-teyze-kız kardeş) aynı yaşlarda menopoz girdiği gözlenmektedir.

Hormon düzeyi değişikliğine bağlı durumlar: Düzensiz âdet görenlerin daha erken menopoz girdiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra kişinin geçirmiş olduğu gebelik, emzirme süresi, ilk âdet yaşı, doğum kontrol hapı kullanımı da menopoz yaşında etkilidir.

Genel sağlık durumu: Kanser veya kronik hastalık tedavisi görmek, genetik sorunlar, enfeksiyon.

Psikolojik faktörler: Aşırı stres, savaş-göç gibi toplumsal olaylar.

Sigara: Yoğun sigara içenler, içmeyenlere kıyasla 1-2 yıl daha erken menopoz girmektedir.

Fiziki-çevresel şartlar: Soğuk iklimlerde yaşayan, kırsal-geleneksel toplumlarda ve ağır şartlarda çalışan kadınlarda menopoz daha erken görülmektedir.

Menopoz belirtileri

Menopoz yaşı gibi belirtiler de her kadında farklıdır. Bazıları bu dönemi hiç şikâyetle geçiren bazıları da ciddi rahatsızlıklar görülebilmektedir. Temel neden yumurtalıklardan salınan östrojenin azalması ve vücudun buna adapte olmaya çalışmasıdır.

Menopozda erken dönemde anormal kanama - atlamalar şeklinde âdet düzensizlikleri, vajinal kuruluk, sıcak basmaları (boyun ve göğüs kısmından başlayıp yüzün yukarısına yayılır) - terlemeler, çarpıntı, baş ağrısı, kas-eklem ağrıları, halsizlik, uyku düzeninde bozulma, unutkanlık, sinirlilik, konsantrasyon kaybı, depresyona eğilim gibi duyu durum değişiklikleri, cilt-göz-ağız kuruluğu, saçlarda incelme-dökülme gibi belirtiler görülebilir.

Uzun dönemde ise östrojenin azalması sonucunda kadın genital organlar - idrar yolları küçülür ve cinsel sorunlar, vajinal - idrar yolu enfeksiyonları, idrar kontrolünde sorunlar (ani sıkışma hissi, sık idrara çıkma, idrar kaçırma) gelişir. Kolajen miktarının azalmasına bağlı cildin esnekliği azalır, ciltte incelme, sarkmalar, yara iyileşmesinde gecikme görülebilir.

Yumurtalıkların düzensiz çalışmasına bağlı olarak istah artışı gelişebilir. Bunların bir kısmı takip edilir ve zamanla kaybolur. Perimenopoz döneminde rahimde miyomlar büyüyebilir, ultrasonla takip edilmelidir. Östrojenin azalmasıyla zaman içinde iyi huylu miyomlar küçülür. Menopoz sonrası devam eden yumurtalık kistleri ve boyutu artan miyomların daha ayrıntılı değerlendirilmesi gerekir.

Genel olarak 35 yaşından itibaren başlayan kemik mineral yoğunluğundaki azalma, menopozla birlikte hızlanır ve kemik erimesi (osteoporoz) gelişir. Bu da kemik kırıklarına eğilim oluşturur.

Bu dönemde iştah artışı-metabolizmada yavaşlama sonucu kilo almaya eğilim, kabızlık-basur, reflü, safrakesesi taşları gelişebilir. Ağız kuruluğu, ağzıda kötü tat, diş ve diyeti sorunlarına neden olabilir.

Östrojenin kalp-damar hastalıklarından koruyucu etkisi bulunmaktadır. Menopoz sonrası dönemde azalan östrojen nedeniyle kadınlarda kalp-damar hastalıkları ve inme riski artar. Damar sertleşmesi, yüksek tansiyon gelişebilir. Menopozla azalan metabolizma hızı, kolesterol artışı da riski artırır.

Menopoz tanısı

Erken tanı son derece önemlidir. Çünkü menopozdaki kayıpların çoğu ilk 1 yıl içinde gelişir. Âdet düzensizliği ve sıcak basmaları olan bir kadından âdetinin 3. günü alınan kanda kadınlık hormonlarının ölçümü yapılır. FSH düzeyi 25-40 pg/ml aralığındaysa perimenopoz tanısı konur. Bu dönemde nadiren de olsa kadınların gebe kalabileceği bilinmektedir. FSH 40 pg/ml üzerindeyse menopoz tanısı konur. Ancak öncelikle gebelik ve düzensiz kanamaya yol açan hastalıkların araştırılması gerekir.

Menopoz döneminde önemli bir diğer konu rutin kontrollerinizi aksatmamanızdır. Düzenli Mamografi-meme ultrasonu, jinekolojik muayene ve PAP smear (rahim ağzı kanserinin erken tanısında önemlidir), tam kan sayımı, tiroit ve karaciğer fonksiyonlarının değerlendirilmesi, kemik yoğunluk ölçümü, kalp ve diş muayenelerinin yapılması son derece önemlidir.

Menopoz döneminde tedavi

Menopoz kadın yaşamındaki doğal bir dönem olduğundan tedavi edilmez. Öncelikle **bunun bir süreç olduğunu ve östrojen başta olmak üzere hormonal seviyenizdeki dalgalanmaların düzene girmesiyle şikâyetlerinizin geçeceğini bilmenizdir.** Bu dönemde sosyal aktivitelerinizi artırmanız, yeni hobiler edinmeniz beden ve ruhen sağlıklı olmanızı destekler.

Kişinin şikâyetleri hayat kalitesini bozuyorsa belirtileri basılabilmeye yönelik önlemler ve tedaviler uygulanabilir.

Metabolizma hızındaki azalmaya bağlı kilo almaya eğilimin arttığı bu dönemde özellikle dengeli ve sağlıklı beslenme, spor yapmak önemlidir. Günlük kalori alımınızı 400-600 kalori azaltıp (özellikle doymuş yağ ve şeker oranını, tuzu azaltıp) aldığınız lif miktarını ve günlük adım sayınızı artırdığınızda, yoga ve nefes egzersizleri uyguladığınızda kilo alımını önler, ruh sağlığınızı dengeler, kemik ve kalp-damar sağlığınızı korumuş olursunuz.

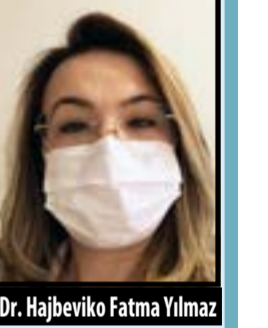
Çay, kahve gibi kafeinli, kola gibi asitli içecekler ve çikolata, atış basmalarını artırabilir, uyku sorunlarına neden olabilir. Bu dönemde papatyaya gibi sakinleştirici çayları tüketmek daha faydalıdır.

Uyku sorunları için doktorunuza danışarak sakinleştirici bitki çayları, Mg tabletleri veya melatonin kullanabilirsiniz.

Vücudunuzdaki değişiklikler ve hormonal dalgalanmalar, psikolojinize de etki edebilir ve duygusal stres oluşturabilir. Bu dönemde kalıplaşmış yaşlanma söylemlerine kulak asmayın, hayattan keyif almama ve depresyona eğilim varsa bir psikiyatr veya psikologdan destek alın.

Kemik erimesini önlemek üzere kalsiyumdan zengin ıspanak, lahanaya, brokoli, roka gibi yeşil yap-

WUZİNŞEW

Dr. Hajbevikova Fatma Yılmaz

raklı sebze, balkabağı, kuru fasulye ve magnezyumdan zengin yeşil yapraklı sebze, kuruyemiş - sağlıklı tohumlar (kaju, kabak- ay çekirdeği), bitter çikolata gibi besinlerin tüketimini artırabilirsiniz. Bunlara ek olarak doktorunuzun önerdiği kalsiyum, magnezyum ve D vitamini takviyeleri alabilirsiniz.

Sık tuvalet ihtiyacı, idrar kaçırma gibi şikâyetler, kişinin sosyal ve iş hayatını sekteye uğratan son derece önemli bir sorundur. Sık ve zor doğum yapanlarda, aşırı kilolularda daha sık görülmektedir. Bilinmesi gereken önemli nokta **idrara tutamama yaşlanma ve menopozun doğal bir sonucu değildir.**

Bu tarz şikâyetleriniz varsa lütfen bir jinekoloğa başvurun. İdrar tutamama ilaç, fizik tedavi ve cerrahi müdahaleyle (günümüzde 20 dk. süren kolay ameliyatlara) düzeltilebilir.

Yukarıda belirtilen destek tedavileri şikâyetlerinizi azaltmıyorsa ve menopoz başta olmak üzere yaşam kalitenizde bozulma seziyorsanız bir jinekoloğa danışarak hormon tedavisi alabilirsiniz. Genellikle ağızdan alınan tablet, cilde sürülen krem veya yapıştırılan yamalar, vajinal kremler şeklinde vücutta azalmış olan hormonun takviyesi yapılmaktadır.

Her tedavi gibi hormon tedavisi de kişiye özel olmalıdır. Kadının kişilik özellikleri, şimdiki şikâyetlerinin şiddeti ve yaşam kalitesine etkisi, yaşam tarzı, geçirdiği hastalıklar gibi birçok değişkene bağlı olarak, gerekli tetkikler yapıldıktan sonra hormon tedavisi düzenlenir. **Lütfen yakınınız veya komşunuzun kullandığı hormonu doktora danışmadan kullanmayın.** Hormon tedavisi, ateş basmaları, vajinal kuruluk gibi şikâyetleri, kemik kaybı-kırık riskini, kolon kanseri riskini azaltmaktadır. Ancak sadece östrojen içeren tedaviler rahim duvarını kalınlaştırarak rahim kanseri, meme-idrar torbası kanseri, kalp krizi ve inme riskini artırmaktadır.

Menopoz dönemini rahat geçirmek için öneriler

*Bunun hayatınızın doğal ve geçici bir dönemi olduğunu unutmayın, panik yapmak yerine keyfini çıkarın.

*Yaşam tarzınızda ufak değişiklikler yapın (hobi edinin).

*Diyetinize dikkat edin, rutininizden 400-500 kalori daha az tüketin, alkol ve kafeini azaltın.

*Sigarayla vedalaşın.

*Spor, meditasyon, günlük yürüyüş yapın, dans edin.

*Menopoz şikâyetleriniz başladığında bir hekime danışmanız, bu süreci daha bilinçli ve sağlıklı geçirmenize yardımcı olur. Unutmayın, menopoz sürecindeki kayıpların çoğu ilk bir yılda gelişmekte.

*Rutin kontrollerinizi aksatmayın.

Kadınların daha özgür ve özgüvenli olduğu bir dünyada, keyifli ve sağlıklı bir menopoz dönemi geçirmeniz dileğiyle.

Kaynaklar:

<https://www.tjod.org/tjodden-aciklama-dunya-menopoz-gunu/>
http://cms.galenos.com.tr/uploads/Article_12698/JTG-GA-7-8.pdf
<https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/menopause/symptoms-causes/syc-20353397>

'Sürgün edilenlerin hayatlarını köklerinden koparılmış asırlık ağaçlara benzettim'

Nur Arioğul

Yazar ve ressam Seteney Özbek'in yeni kitabı "Kafdağı'nın Ateşi Büyük Sürgün" kısa bir süre önce KAFDAV Yayıncılık'tan çıktı. Bu kitaptan önce, 2002'de Gendaş Kültür Yayıncılık'tan "Gece'nin Mavisi" adlı ve 2005'te Cadde Yayınları'ndan çıkan "Hiç Kimse Bir Başkası Olamaz" adlı iki öykü kitabı bulunuyor. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne ve Görüntü Sanatları bölümü mezunu olan Özbek, Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği ve Uluslararası PEN Yazarlar Derneği üyesi. Edebiyat dergilerinde, antolojilerde eleştiri yazıları ve öyküleri yayımlanıyor.

Yüzyıllarca Ruslarla süren savaşların sonunda 1864 yılında alınan kararla Çerkesler Kafkasya'dan dillerini ve kültürlerini bilmedikleri Osmanlı topraklarına sürgün edildiler. "Kafdağı'nın Ateşi", birçok Çerkes aile gibi felaketleri yaşayan Aslanuk Bey, eşi Zıziv, çocukları Yenal, Dinemis ve Şipse, evin büyüğü Mezguşe'nin acılı yaşamını mercek altına alıyor. Bir halkın yüzyıllar süren, sonu gelmek bilmeyen korkunç savaşlarla, kıtlık ve salgınlarla acımasızca yok edilmesini ve başka bir ülkeye sürgününü anlatıyor. Kitabı bir solukta okuduğumda, içimde bir prizma gibi değişik yönlere ışık tutan o bağı yoğun bir şekilde hissettim. Çerkes/Ubih köklerimin ortak paydasında tanıdık buluşmaları ve hüznü yaşadım. Bir yandan kitabı okurken, bir yandan da bilgisayarımın fonunda Loreena McKennitt'in "Night Ride Across the Caucasus" parçası çalıyor. Ve ben adeta bir atın üstünde, sıralara ve şimdi kayıp olan dilin sözcüklerine doğru yol alıyorum.

*Görüntüler var ve hatıralar
Gürleyen nal seslerinden yan-
kılar*

*Ateşler ve gülüşmeler
Binlerce güvercinden sesler
Sür atını tüm gece boyunca
sür
Sür atını tüm gece boyunca
sür*

diyerek devam ediyordu müziğin içindeki vokal... Bazen de Adige Qafe çalışırdı sessiz ağaçların silüetlerinde... Kökler toprağa gömüldükçe güçlenir, sırtını anılara yaslar, tarihten beslenir. Sürgün olmak duygusu, bir yerden diğerine göç etmek duygusu gibi değildir. Daha da zordur. Sürgün olmak sizi parçalar, böler, özünü ve kimliğinizi yok eder. "Ben kimim?" sorusunun peşine takılmıştı Seteney Özbek.

"Yürekte olmayan dile gelmez." Bir Adige atasözü ile röportaja başlamak istiyorum. Yürekte olanın dile geliş serüvenine başlamadan, aile köklerinden kısaca bahsedebilir misin? Eskilerin deyimleriyle kimlerdensiniz?

Baba ve anne tarafından Adigeyim. Babam Ubih, annem Kabardey. Çocukluğumda, babam ve annem bana aile geçmişimizden, hatıralardan, dedelerimizden, Kafkasya'dan söz ederlerdi. Rahime Perestu Kadın Efendi ve Düzd-i Dil Ayşe Sultan yakın akrabalarımızdır. Dedemin dedesi Hasan Bey Gönen, Sızıköy /bugünkü adıyla Armutlu'ya yerleşmiş. Osmanlı

İmparatorluğu'nun Kafkasya'ya yolladığı ya da görevlendirdiği imamlardan birinin dedem kızıyla evlenmesine izin vermiş. Bu yüzden ailemiz "İmamların Sülalesi" diye anılır. İmamlar direnişi örgütleyen ve yöneten siyasi önderlerdir. 19. yüzyılda Kafkas halklarının Ruslara karşı direnişinde imamlık siyasal bir roldür. Bir rivayete göre 33 imam görevlendirilmiştir.

Ubihların Deçen sülalesinden olan büyük dedem Hasan Bey'in oğlu; dedemin babası İslam Bey savaşarak ölmüş. Dedem Albay Zekeriya Mehmet Firdevsi Bey ve babaannem Behice Hanım her ikisi de oldukça geniş bir aileden geliyorlar. Babaannemin babası Baruk Bey de Ubih ve Manyas'a yerleşmiş. Kurtuluş Savaşı'nda cephede olan dedem savaş sonrası Anadolu'nun dört bir yanında görevdeymiş. Daha sonra İstanbul'da yaşamaya başlamışlar. Babam Orhan Özbek hukuk fakültesinde okumuş bir bankacıydı, onu çok erken kaybettik. Halalarım Suzan Savaş ve Özcan Mufti de Çerkeslerle evlendiler. Eniştem Zuheyr Mufti, Ürdün Dışişleri Bakanlığı yapmış ve dünyanın önemli ülkelerinde büyükelçilik görevlerinde bulunmuştur.

Evimizden misafir hiç eksik olmazdı. Bu yüzden evde mutlaka Çerkesçe konuşan birileri olurdu. Ben de Kabardeyce bilsem de, mükemmeliyetçi tavrım yüzünden konuşurken yanlış bir şey söylemeye adınla mümkün olduğu kadar konuşmamaya çalışıyorum.

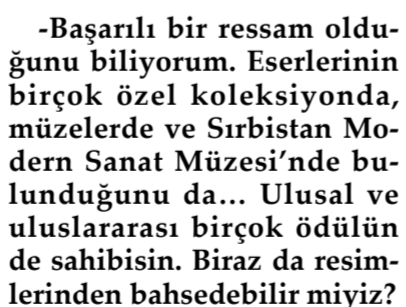
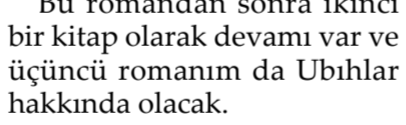
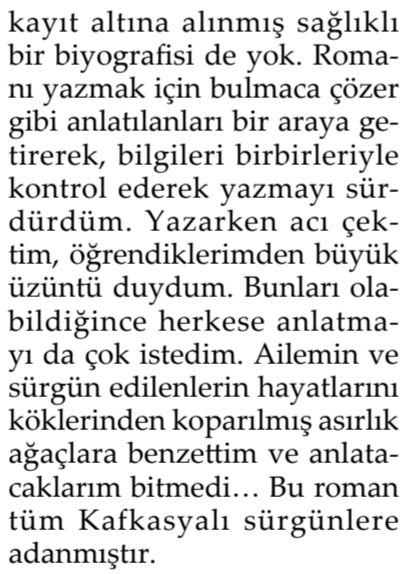
-Kafkaslar'dan başlayan, soykırımın ve sürgünün zulmü ve hayatta kalma mücadelesinin acı hikâyesini derinlerinde hissedenden biri olarak Çerkes kimliğinin sendeki tanımı nedir?

-Benim için Çerkes olmak; saygı, sadakat, cesaret, özgüven gibi niteliklere sahip olmak ve kim olduğuna asla unutmamak demektir.

-Kitabı yazmaya nasıl karar verdin? Yaşanmışlıklarını şimdiye taşımak nasıl bir süreçti? Kitabın devamı olacak mı?

-Bu hikâye, babaannem Behice Hanım'ın hatıralar niteliğinde yazmaya başladığı kendi ailesinin hikâyesidir. Pelür kâğıtlara yazılmış hikâyenin olduğu dosyayı bulduğumda, 11 ya da 12 yaşlarındaydım ve beni çok etkilemişti. Babaannemin pembe dosyanın üzerine kuru boya ile çizdiği bir bahçe resmi vardı. Romanım bu hikâyenin aydınlatıldığı yolda o zaman başladı diyebilirim. Annemin çocukken anlattığı masallar hayallerimi süslemişti. Yıllarca zaman bulup bir türlü yazmaya başlamamıştım.

Romanı yazma sürecinde babaannem yaşamıyordu. Ben doğmadan önce onu kaybetmişiz. Bir sürü kaynaktan faydalandım, kitap okudum. Babamın, dedemin sağken, diğer aile büyüklerinin bana anlattıkları aile öyküleri hakkında birçok araştırma yaptım, ailemin Kafkasya'daki izlerini bulmaya çalıştım. Ne yazık ki halalarım dışında halen yaşayan, bu konuda bilgileri olan pek çok kimse de hayatta değil artık. Hayatta olanları da, bildiklerini hatırladıkları kadıyla bana anlatmaya çalıştılar. Birçok insanın

nurariogul@gmail.com

'Dağlı Kadınlar'

Kabardey-Balkarlı yönetmen Maryam Makhieva'nın yönettiği ve Kuzey Kafkasya kadınlarına ithaf ettiği 'Dağlı Kadınlar' adlı film 26-30 Mart 2021 tarihleri arasında Palm Springs'te gerçekleştirilecek olan Amerika Belgesel ve Anime Film Festivali'nde (AmDocs) gösterilecek.

Gorky Film Stüdyosu yapımı olan belgesel, Kerç'te düzenlenen "Dünyayı Bilien Adam" festivalinde en iyi belgesel seçilmiştir.

Belgeselde, Kuzey Kafkasya'daki birkaç başarılı kadının hayatı üzerinden feminizmin sorunlarına, kadın haklarına, geleneklerin ve dinin çatışmasına odaklanılıyor.

Belgesel daha önce Türkiye ve İtalya'daki festivallerde gösterilmiştir.

Къуаргъ Фыццэ!

Cuşha Nesij

Boşluk duygusu ve toplumsal cinsiyet üzerine iki kitap önerisi

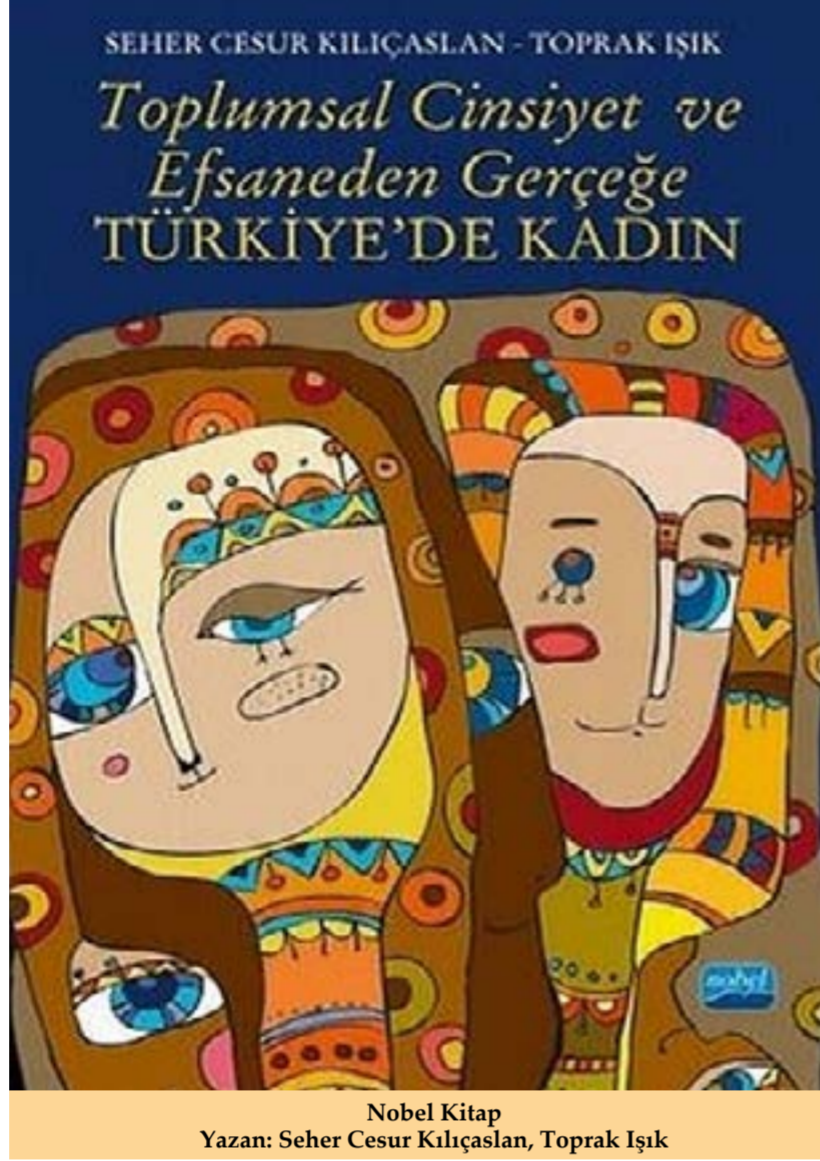
Betül Kanbolat
(Chetyz)

Nesin Yayınları'nın 2017 yılında Türkçeye kazandırdığı harika bir kitaptır **BOŞLUK**. Anna Llenas'ın yazıp resimlediği –resimlediği ifadesi yetersiz kalabilir çünkü kitabın içinde karton kolajlarla yaratılmış bir dünya var; kitapta kartondan gövdesi, karakalem çizgilerden oluşan saçlarıyla Julia adında minik bir kızla tanışıyoruz. Julia huzurlu bir şekilde hayatını sürdürürken bir gün kocaman bir boşlukla kalakalıyor. Julia'nın hissettiği boşluk öyle büyük ki soğuk rüzgârların, ürpertici yaratıkların içinden geçebileceği kadar geniş. Hatta dışarıdaki olur olmaz her şeyi içine çekebilecek kadar da korumasız. Julia boşluğu kapatmak için pek çok şey deniyor. Örneğin abur cubur yiyor. Abur cuburun kapatabildiği bir boşluk var mıdır? Galiba yok! Boşluğu dolduramasa bile bazı yatıştırıcı tıkaçlar keşfediyor küçük kız. Bunlardan birini de paylaşmadan geçmeyeyim. Aşk... Julia'ya kendisine uygun tıkaç ararken eşlik ediyoruz. Gün geliyor Julia yoruluyor. Yorgunluğu gözyaşı olup akarken yere yığılıyor. O sırada bir ses duyuyor. Ses kimin sesi? Ve önerdiği şey ne? Öykünün devamında Julia'daki değişimi ve boşluğundan dışarı doğru akan sihir görüyoruz. Yazar bir insanlık durumunu türlü imgelerle okurun seziyelerine taşımış. Boşluk küçük bir kıza ait olunca bende ayrı bir duygusalıktı yarattığını itiraf etmeliyim. Kitabı okurken boşluğuyla barınmaya, başkalarının boşluklarını fark etmeye, boşluğun kazandırdıklarına kolektif bir dayanışmaya dönüştürmeye çabalayanların bir biçimde ödüllendirildiğine inanmak istiyorum. Julia'nın boşluğu kapandı mı kapanmadı mı? Sorunun cevabı mı yoksa bir çocuk kitabının bizlere ne zaman istersek sürprizlerle dolu bir dünyaya geri dönebileceğimiz umudunu hatırlatması mı daha önemli? Kararı okuyacak olanlara bırakıyorum.

Habitat TV'de yayımlanan ve sunuculuğunu üstlendiğim çocuk kitapları programı Kapatılı Günler'in konuklarından biri mühendis, yazar Toprak

Nesin Yayınları
Yazan ve Resimleyen: Anna Llenas

Nobel Kitap
Yazan: Seher Cesur Kılıçaslan, Toprak Işık

Işık'tı. Konuşumuz yayın sonrası bana "Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın" adlı bir kitap hediye etti. Mültencilik, toplumsal cinsiyet, yoksulluk ve tüketim kültürü alanlarında çalışmaları bulunan akademisyen Seher Cesur Kılıçaslan ile birlikte yazdıkları kitabı geçen hafta okudum. Kitap "Toplumsal Cinsiyet Nedir?" sorusuyla okura merhaba diyor. Bir bebeğin kıyafet seçiminde her iki cinsin toplum içinde oturup kalkması, konuşup gülmesine kadar uzanan tanımlamaları kapsayan kavramla tanışıyoruz. Kendimizi algılayışımızı aşan, toplumdan topluma ve kimliği belirleyen unsurlara göre de çok yönlü kavrayışı gerektiren bir dünya ile karşılaşırız. Kitap kadının mağduriyetini "kişisel düzlemde, tarihsel zeminde ya da medeniyetin seyriinde ortaya çıkmış bir mağduriyet" olarak görmeyip kadın ve erkeğin doğal farklılıklarının ötesinde erkek egemenliğini destekleyen bilinçli uygulamalarla biçimlendiğine dikkat çekiyor. "Liberal" kuramdan "Postmodern" kurama kadar feminizm başlı-

ğı altında sekiz farklı kuramı irdeliyor. Kadınların ezildiği bilincinin altını çizmek ile ortak bir politik bakış açısına sahip olmayan kadınlar arasında bir kadın hareketi yaratmanın ayrı şeyler olduğunu belirten görüşlere yer veriyor. "Ataerkillik" ve "Anaerkillik" kavramlarını okura aktarıyor. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının asıl hedefinin gerçeğe ulaşmaktan önce adaletle ulaşmak olması üzerine yapılan açıklamalara yer veriyor. Anaerkillik bölümü Bachofen'in 1861 yılında yayımlanan "Analık Hukuku" kitabından alıntıyla başlıyor. Kadınlar tarafından yönetilen tarihenesi dönemi coşkulu bir şekilde güzelleştiren kitabın düşünsel zeminde anaerkilliğin temellerini attığını belirtiyor. Bachofen anaerkilliği dönemi uygarlığın yaratılması için gerekli bir dönem olarak gösterirken erkek yine de uygarlığın asıl yönetici gücü olarak görülüyor. Kadınlık, annelik, erkeklik, babalık ve LGBT bireyler başlıkları altında cinsiyet temelli kavramları çok yönlü inceliyor. LGBT'yi kınayan ve lanetleyen toplumlardan ergenlik ritüellerine dahil edip bilinçli olarak yönlendiren toplumlara kadar geniş bir yelpazede örnekler sunuyor. Günümüzde Batı'da LGBT'nin sapkınlık olduğu iddiasının bilimsel platformların dışında tutulduğunu açık biçimde belirtiyor.

"Kadını nasıl bildik?" sorusu eşliğinde dikkati Türkiye'de kadın algısına çeviren kitap, mitolojiden, atasözleri ve ilk yazılı metinlerden yola çıkarak, din etkisine, hatta TV ve kadın ilişkisine parantez açıyor. Okurken Çerkes mitolojisi, atasözleri, ailedeki kadınların anlattığı gençlik anılarını düşündüm. Çerkes öğretileri ile din kavramının yaşamımızda ne ölçüde yer kapladığını geçmiş-bugün muhasebesini yapmaya çalıştım. Bu bölüm sizleri de benzer bir muhasebeye sürükleyebilir.

Erkek yararına kadın algısının pek çok örneklerini okurla paylaşan kitapta evlilikte kadının güç açısından konumu da, siyasi iktidarların kadına bakışı da etrafıca yer alıyor. Osmanlı döneminden günümüze iş hayatında ka-

dının bir değerlendirmesini yapan kitap, toplumsal cinsiyet eşitsizliği mücadelesinin en önemli sorunlarından biri olarak Türkiyeli kadınların iş yaşamındaki zayıflıklarına işaret ediyor. Ekonomik güçsüzlük adaletsizliğe karşı koymaya engel oluyor. Eğitim ayrı bir gedik. Eğitim politikalarının kız çocukları üzerinde yerleştirmeye çalıştığı dünya görüşünün fark edilmesi gerekliliğini hatırlatıyor. Kitap içinde farklı araştırma kuruluşlarının paylaştığı istatistikleri de bulabilirsiniz, kadına karşı şiddette toplumun ve medyanın çarpık tutumunun izlerini de.

Kitabın zengin içeriğinde Osmanlı döneminde kadın hareketlerinin bir parçası olarak kadınlar tarafından yayımlanan dergi ve gazeteler de yer almakta. Şüküfezar, Hanımlara Mahsus Gazete, Demet, Mahâsin, Kadınlar Dünyası birkaçı... Kadın derneklerinin, kurucuları ve kuruluş felsefeleri ile birlikte anlatıldığı kitapta farklı etnik gruplardan kadınların dernek faaliyetleri başlığı altında Rum, Ermeni, Kürt cemiyetlerinin yanı sıra Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti'ne de yer veriliyor. Cemiyetin en önemli amacı olarak da "Çerkes çocuklarını ulusal dil ve geleneklerini öğretmek üzere yetiştirme" ilkesi gösteriliyor. Yazarlar bu bölüm için Şefar Berzeg'in ve Vasfi Güsar'ın yazılarından faydalanmışlar. Metis Yayınları tarafından basılmış olan "Osmanlı Kadın Hareketi" adlı kitap kaynaklardan bir diğeri. Kitapta ayrıca Türk Kadınlar Birliği'nin kuruluşu, siyaset yapma hakkını savunmaları, karşılaştıkları zorluklar tarihsel süreç içinde anlatılıyor. "Kendi davasında haklı ve ilerici düşünceleri olan, düşüncelerini savunan kadınlar arasında kitlelere yön verme gücüne sahip liderlerin çıkması bir hayal olmamalı" diyor.

Kitabın arka kapağında kısa bir alıntı daha yapmak istiyorum. "**Toplumsal cinsiyet konusuna ilgi duyanlar için entelektüel cesaret ön koşuldur çünkü binlerce yıllık ezberlerin bozulması ve toplumsal cinsiyet kodlarını taşıyan klişelerin yıkılması söz konusudur.**" Can alıcı nokta galiba tam da budur!

Kafkas diasporasının tüm kurumlarının duyu ve düşüncelerinin cesurca dile getirilen gençlerine, özellikle kadınlarına kulak vermesini diliyorum. Geleceği yapılırdır yeni fikirlerin ortaya atılması ve olgunlaştırılması bu sayede mümkün olacaktır. Tarihsel süreç içinde dokunup işlenmiş kadim öğretilerimizin uygar ve birleştirici yönlerini hiçe saymadan, çağın ruhu ile örtüşmediğine inanılan hususlara dair görüşlerin özgürce açıklanabileceği, çözüm odaklı, yapıcı bir mazakere ortamı yaratmak sizce de elzem değil mi? Xabze yakışandır diyor ve üzerimize bir kültür giysisi giyiyoruz. Yaşama bakışımızı bu giysinin arkaik detaylarının yaratdığı hoşlukla şekillendiriyoruz. Hakaret, tehdit, küçümseme, kaba saba üsluplar giysinin kalıbına, dikisine, desenine gölge düşüren, dokusuna sinse işleyen kalıcı lekeler. Lekeler çoğalırsa giysi giysi olmaktan çıkacaktır, biliyoruz!

Siz de alıyormusunuz; havada acı bir yanık, cömert bir emek ve nazlı bir umut kokusu var. Mart ayı bu! Buram buram kadın kokar.

'Açılırken Tek Kilitli'

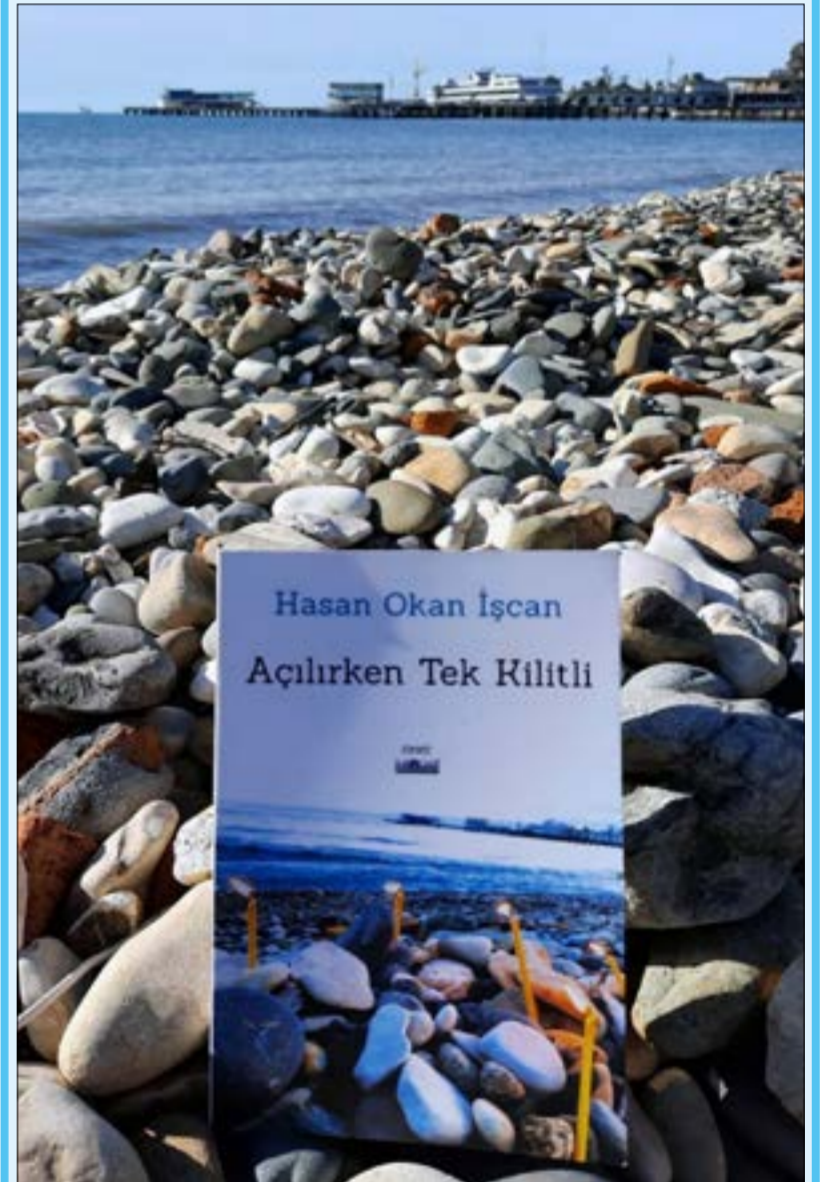
Bazı anahtarlar vardır, zamanı bekler. Her gün elimizin altındakilerden değildir. Belki tahta bir kutudadır, bir dantel eldivenin içindedir, bir mendile sarıdır, zamanı bekler öylece. Bazen hiç gelmez o zaman, sonsuzlukta bir mühür olur o anahtar, bazen de hiç ummadığınız bir an aklınıza geliverir, aniden kapıları açar, sandıkları döker, anıları film gibi dizer önünüze, siyah beyaz resimler çıkar ortalığa. Daha önce belki bin kere görüp geçtiğiniz bir kare birdenbire hüğü hüğü ağlatır sizi, ıssız bir kuytuca çekilir ruhunuz, hatırlarsınız, kalbiniz ağrır. Bir tren sesi gelir uzaktan, bir sobanın dumanı tüter, kar soğuğu burnunuzun direğini sızlattır, mandalina kokusu aldığınızda yemin edebilirsiniz hatta. Uzakta bir köpek havlar, aniden bir şarkı başlar derinlerde... Savrulursunuz, hem de ne savrulmak; anımsamak çok zor iştir çünkü.

Okan'ın kitabı 'Açılırken Tek Kilitli' tıpkı adı gibi açılırken tek kilit açılıyor ama önünüze bin kapı çıkıyor. Hafızanın, unuttuğunuz, unutamamanın kapıları onlar. İsteyene labirent, isteyene bir geçit gibi. Kelimelerin, harflerin, noktaların ve virgüllerin büyüü vardır bana sorarsanız. Gören, aslında görmek isteyen alır başını gider. Okan da bir çeşit büyücüdür işte. Bir çeşit modern zaman hatranüvisidir o, vaka değil anı toplar. Hatta anının tamamını bile değil; içinden bir dantel eldiven alır mesela onu alıp bambaşka bir yolculuğun içinde önünüze çıkarır, siz bile emin olamazsınız: O dantel eldiven gerçekten orada var mıdır yok mudur?

'Açılırken Tek Kilitli' beni epey savurdu oradan oraya. Gözlerim de doldu, kahkahalarla güldüğüm de oldu. Onat Kutlar'dan Mandela'ya, Abhazy'a dan Havana'ya geçiveren satırları okurken kitabının da tıpkı Okan gibi gezgin, özgür, hem çok kalabalık ve hem de çok sade olmasına şaşmadım elbette. Umarım sandığımda beklettiği anahtarlar çıksın teker teker, nice kilitler açılsın, yollara düşelim Okanla birlikte. Yolu da yolcusu da çok olsun.

"Yazılmayanın ikinci kısmı başlasın."

Nemysjan Çiçek

Sevgili Okan'ı dostluğu, emeği, parıldayan aklı ve içtenliği ile sevmiştik zaten ama ilk kitabının her öyküsü biz kadınlara adanmış olunca bir kez daha kazandı gönlümüzü ve Jineps'in sadece kadınlara ilişkin çalışmalarını içeren bu sayısına da sızmış oldu işte. İyi ki. Öncelikle teşekkür etmek isterim bu güzel yaklaşımı için.

'Açılırken Tek Kilitli', Okan'ın Jineps'ten tanıştığımız üslubunu bilenler için çok keyifli bir öykü kitabı. Sözcükleri, cümleleri keyifle dans ettirmiş sanki. Kafe, Çeçen, Tleperuş, farklı öykülerde farklı melodiler var gibi.

'Ne demek istedi?'

'Nasıl yani?'

'Neresi?'

'Ne zaman?'

'Hangisi?'

Derken kitap bitiveriyor ve keyifli bir tat kalıyor belleğinizde. Aslında yukarıdaki sorulardan çok daha fazlasını okumuş olduğunuzda anladığınızda kitabı tamamlamış oluyorsunuz.

Devamını bekliyoruz Okan.

Birgül Asena Güven

Herhangi bir sebeple tamamlanmamış ve eksik bırakılmış cümlelerin sonuna konur ya da yazılanların devamının geleceğinin göstergesidir üç nokta...

Sevgili Okan'ın üç noktaları ise tekrar yaşanması ya da gizli anları kilitler cümlelerde... O anların muhatapları alır mektupları, açar kilitleri tek tek... Bilmeyene ise koca bir merak kalır, tanıklığa eşlik eden tatlı bir merak...

Tam da bu sayfanın bu sütununda nal izi süren bir 'Oubykh' vardı... Keşke yeniden başlasa iz sürmeye...

'Açılırken Tek Kilitli' de paylaştığınız anları kadınlara itihaf ettiğin için teşekkürler Okan...

Başka kilitleri açmaya ve anları üç noktaların arasında saklayıp paylaşmaya devam...

Serap Canbek

Başkaldıran dayanışma

Umoja

"Erkekler zulme uğrayınca trajedi, kadınlar zulme uğrayınca gelenek deniyor." Letty Cottin Pogrebin

Serap Canbek

#MeToo hareketi, modern topluma cinsiyet eşitliği ve kadın haklarının önemini bir kez daha hatırlattırırken, Kenya Dağı'nın eteklerinde 1990 yılından beri kadınların güçlenmesi için mücadele veren, belgesellere ve araştırmalara konu olan mütevazı bir 'kadınlar köyü' var.

Birlik-dayanışma

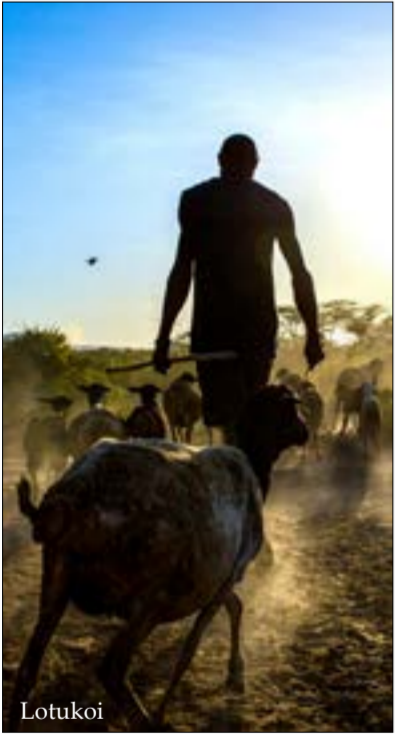
Başkent Nairobi'ye 380 km. uzaklıktaki Samburu bölgesinde yer alan Umoja (Svahili dilinde birlik-dayanışma anlamına geliyor) Köyü 1990 yılında İngiltere askerlerinin tecavüzüne uğrayan, toplumun 'kirletilmiş' damgası vurarak değersizleştiği 14 kadın ve defalarca erkek şiddetine maruz kalan Rebecca Lolosoli tarafından kurulmuş.

Baskı ve şiddetin gelenekselleşmesi

Samburu kabilesi mensubu kadınların kurduğu, sadece kadın ve çocukların yaşadığı köyün sakinleri, ataerkil geleneklerin yarattığı baskıya karşı direniyor.

Kabile içinde gelenek ve baskı aracı haline gelen 'küçük yaşta evlilik, kadın sünneti, istismar, aile içi şiddet ve tecavüz'e maruz kalan kadınlar, Umoja'da şiddet ve ayrımcılık yaşamadan güven içinde hayatlarını sürdürürken, yaşadıkları travmaların yaralarını bir nebbe de olsa sarıyor ve çocuklarını özgürce yetiştiriyor.

Mosua (Çin), Bribri (Kosta

Lotukoi

Rebecca Lolosoli

Rika), Minangkabau (Endonezya), Akan (Gana) ve Khasi (Hindistan) gibi anaerkil topluluklarla ortak bir kuruma üye olan Umoja Köyü'nde bir rehabilitasyon merkezi ve okul var.

'Sohbet ağacı'

Akasya ağaçlarıyla bezenmiş köylerinde hiyerarşi ve baskıdan uzak kalarak eşit haklar ilkesini savunan Umoja kadınları, önemli bir karar alacakları zaman 'sohbet ağacı'nın altında toplanarak korkularını, hayallerini ve hedeflerini özgürce anlatıyor.

Erkekler izinsiz giremez!

Erkeklerin sadece zaman zaman izinle ziyaret edebildiği ama geceleyemedikleri köye özgürce girme hakkı olan tek erkek ise Lotukoi. Güneş doğmadan köye gelen Lotukoi, hayvanları güdüyor. Evlerini çamurdan inşa eden kadınlar, sıcaklığı engellemek için duvarın dış kısmındaki çamura inek ve fil gübresi ekliyorlar.

Kadın gücünün ve dire-

nişinin simgesi haline gelen Umoja Köyü tabii ki erkekleri rahatsız etmiş ve zaman zaman erkeklerin saldırılarına uğramış, köyü ziyarete gelen turistler engellenmeye çalışılmış, kadınların lider kabul ettiği Rebecca Lolosoli'yi öldürmeye çalışmışlar. Daha da ileri giden erkekler bir 'erkek köyü' kurmak istemiş ama başarısız olmuş.

Anneleriyle birlikte köyde yaşayan erkek çocuklar 18 yaşına gelince köyü terk ediyor. Yakın bir köye yerleşen gençler, köyün güvenliği için destek veriyor.

15 kadının kurduğu, Afrikalı kadın mağdurların sığınacağı haline gelen köyde şu anda 50 kadın ve yaklaşık 200 çocuk yaşıyor.

Yaptıkları etnik takıların yanı sıra ev yapımı bira ve yumurta satarak geçimlerini sağlayan Umoja kadınları, Ewaso Ngiro Nehri kenarında turistik amaçla kurdukları safari kampından da gelir elde ediyor.

Kendi yaşamlarının ve çocuklarının geleceğinin giysi ve takıları gibi rengarenk olmasını dileyen Umoja kadın-

ları, gelirlerinin bir kısmını eğitim burslarına ayırıyor.

Umoja'nın kurucusu Lolosoli, Birleşmiş Milletler tarafından 2005 yılında New York'ta gerçekleştirilen bir konferansa konuşmacı olarak davet edilmiş, çeşitli kadın hakları kurumlarının konuşmacı konuğu olmuş ve dünya çapında kadın liderliğini desteklemek üzere kurulan, ABD merkezli Vital Voices adlı sivil

toplum kuruluşunun Hollanda temsilciliğinden 2010 yılında ödül almış.

Umoja kadınlarının sözcüsü Lolosoli, istedikleri hakları sıralıyor:

"Eşimizi kendimiz seçmek istiyoruz.

Mülk sahibi olma hakkını kazanmak istiyoruz.

Okula gitmek istiyoruz.

Kadın sünneti istemiyoruz.

Karar alabilme hakkına sa-

hip olmak istiyoruz.

Siyasi lider olabilmek için saygı istiyoruz.

Kısacası, eşit olmak istiyoruz."

Kenya'daki kadın hakları kuruluşu Maendeleo ya Wanawake'nin başkanlığını da yapan Lolosoli ile Umoja kadınlarının çığır açan mücadelesine, erkek egemen geleneklere başkaldıran kadınlara umut ve cesaret veriyor.

Sohbet ağacı
Fotograf: David Smoler

